

Promnja

SVENKA SAVIC &
Marija Aleksandrovic
Stanka Dimitrov
Jelena Jovanovic

RROMNJA
Trajo purane Rromnjango ande Vojvodina

SVENKA SAVIĆ
thaj
Marija Aleksandrović
Stanka Dimitrov
Jelena Jovanović

Nakhada pe romani čhib: Jelena Jovanović
Lektori: Slavica Vasić

Inklistipe e lilesko
футура публикације
Novi Sad, Stevana Musića 24

Te ćerpe o lil pe rromani čhib žutisarda
Next Page Foundation, Sofia, Bulgaria,
a te ćidol pe o trajo ando lil katar 2000. OXFAM

Svenka Savić
thaj
Marija Aleksandrović
Stanka Dimitrov
Jelena Jovanović

RROMNJA
trajo purane
Rromnjango
ande Vojvodina

Novi Sad, 2004.

футура публикације

So si

Teljaripe 5

Trajo purane Rromnjango pe rromani čhib

- Ljubica (1921) 11
Radinka (1923) 23
Cica (1924) 40
Gina (1925) 49
Kristina (1926) 63
Vida (1927) 72
Verica (1929) 85
Marija (1929) 94
Ruža (1930) 109
Nada (1932) 126
Drenka (1935) 135
Živka (1934) 139
Zlata (1935) 150
Divna (1935) 155
Vidosava (1936) 167
Radmila (1939) 177
Jelena (1940) 184
Dragica (1941) 194
Đurđevka (1946) 200

TELJARIPE

Projekto «Terne Rromnja palaj purane Rromnja» čerde terne Rromnja sar agoresko kotor katar dujbršesko sićope ande Džuvljikane studije (love dija Oxfam ando 2000. brš), a guda sas samo nastavko sao dija o Fondo palav putardo ćidipe 1998. brš sar edukativno projekto thaj kotor palaj mentorsko bući. Po teljaripe sas pandž Rromnja, studentice po univerzitetu ando Novo Sado, saje sikalas e Svenka Savić. Ciljo sas te e terne studentice sikaven pe te džan ande studije, jećhe riga, te sićon sar ćerel pe o bivladako ćidipe amende thaj, pe aver rig te piro džanglipe mothon thaj sikaven ande pire care. Studentice si katar averčhande thana: Nišo, Somboro, Kovilji, Žablja thaj Stara Pazova. O sikavipe sas korkoro, a kana trubulas avenas sa. Goda motholas kaj e manušnji saj majbut džanol poloče sikavol kolen saje majcra džanen, gajda te e studentice korkore malaven rešenje palav piro pučipe, a te ažutil la koja aver manušnji. Džalpe katar kova so e studentica kamol thaj džalpe te voj zorjarelpe korkore. Goda si kaj nas majanglal kaj pučipe numaj si ćerdo kova so sa jekh studentica ande grupa diéhol so si laćhe pharo. E bući sas kasaji sa jekh studentica ćerda piro plano sao sas kotor katar zajedničko ciljo.

Marija kamlja te ramolpe pe studije pe Srbikani književnost thaj čhib po Filozofsko fakulteto ando Novo Sado thaj te dol agor o maj učo sikamno than.

Jelena kamlja te ramol thaj te dol agor e Višo poslovno škola.

Stanka sas ramome po Medicinsko fakulteto thaj kamlja te dol le šukar gata.

Refika dija agor o Filozofsko fakulteto ando Nišo, kotor katar e srzikani čib thaj književnost thaj kamlja te ramolpe maj dur po filozofsko fakulteto ando Novo Sado.

Usnija sas ramome po Učiteljsko fakulteto ande Sombora thaj sićolas but sas ćer o bivladako ćidipe.

E Marija thaj e Jelena ramosajle ande Džuvljikane studije thaj khote line godaveripe palaj pučimata trajoske katar e džulja ande amaro them, majbut palaj Rromnja thaj džulja katar aver minoritetu ande Vojvodina.

Po agor katar o mentorsko sićope, Jelena, Marija thaj Stanka čerde NVO «Džanglimasko ćidipe terne Rromengo» ande Stara Pazova, thaj e podružnica ande Žablja (dija love BCIF u 1999. i 2000.). Kana ćerdilo o Ćidipe «Džanglimasko ćidipe terne Rromengo» dijape agor jekho faza edukacionog programa-te den ande bivladako ćidipe ande amari phu, thaj teljarda lengo sićope palav džanglipe. Gudale ciljova sas ćidipe trajoske paramiča (oral history) purane Rromnjengo ande Vojvodina, saje si ande gadav lil ramome.

Kova so sićile e Marija, Jelena i Stanka lino si (cra averčhande) katar o Maškarthemutno projekto saji si šerutni Pavla Fridlova ando Prago. Vo sile faze: te malaves e purane Rromnja kasa čereja svato; snimanje pe radijoski traka (majgra jekh traka katar 90 minutuja) sa so e džulji kamol te mothol katar piro trajo katar o bijandipe džikaj o puranipe. Odolaće si e pučimata phangle palav trajo: bijandipe, sićope, trenipe, kana les rom, njamurja, kana san de, bući, so si čo hobi, lako gndipe katar o trajo, vera, običaji thaj kova so si phanglo palaj sa jekh des. Sa gadala džulja trajinas ande vrjama savo sas socijalizmo ande amari phuv, numaj vi ande istočno thaj južno Evropa, pučipe sas vi pe politika (bijandipe thaj odsustvo, poćinipe thaj aver).

Snimome materijali katar e traka, otoskar, sas ramome pe ortuja palav ramosaripe sao si ande gadav džangliple. Otoskar si ramome ando kompjuter, redigujime thaj čerdo te džal ande štampe. Bući palaj transkripcija si te čerpe kova so si mothodino te ramolpe, gajda te garadol kova so si mothovimaski čib... guda mothol kaj trubujam, palaj gada, te čer kova palaj soste sa inčarenape: garadino si kova so si ande srbikani čib katar o Pravopis katar 1993. tačka, zarez, znak uzvika, upitnik, trin tačke thaj crta.

Purane Rromnja khate si manušnja katar 55 brš, vrjama kana pe orta katar o poćinmipe e džuvljengo ande Jugoslavija džan ande penzija. Trubu te almen ande godi vi ka kaj o trajipe e Rromnjengo si aver čhande katar aver majlačhe džulja ande aver thema, thaj gada kaj čidape šaj al uzorko lačho te mothol palaj gadav them sao mothol sar purane Romnja ande thana katar aven thaj kaj trajin. E podatkuja si but lačhe palaj aver džanglimata.

O lil sile 20 trajoske paramiča katar purane Romnja (katar averčhande thana andaj Vojvodina), 17 mothodine paramiča sas pe srbikani čib, katar saje si štar nakhadine pe englikani čib, a trin si mothodine pe rrromani čib thaj e Jelena nakhadalen pe srbikani čib. Jekh trajo naj mothodino dži po agor thaj naj thodino ande gadav lil. Paramiča si thodine po puranipe ande trin kotora: 1920-1930 (si 7), 1930-1940 (si 9), 1940-1950 (si 3).

Ande kava lil naj thodino (a ande Džuvljikane studije ando Novo Sado si vareso) vi trin dokumentuju saje si phangle pala sa jekh paramiči: sažetko palav kova so e paramiča sila, protokolo sar čerdape o mothovipe thaj lako trajo thaj kova so si importantno palaj late.

Ande kala paramiča si trin thana ando trako sa jekh Rromnjako: **maripe, bićinipe/kana line roma** thaj **puranipe**. Kana phena mripe, guda si o II themutno maripe thaj e marimata katar e EKS Jugoslavija ande kala nakhle brš.

Katar e Rroma, a majbut katar e Rromnja si but predrasude. Odolaće si šukar kana ašunes e Rromnjan sar mothon katar piro trajo, but kotora saje mothon kaj e predrasuduja saje palaj lende silen aver thema trubul te na aven.

Ake nesaje dičhimata thaj kova so si sa ječe Rromnaja ande lengo trajo.

Bijandipe. Bijandipe sas lengo, pharo numaj sas vi čhelimata. Čhelimata sas kasaje kaj savren čhelenaspe. Gudala čhelimata sas: čhelipe po iv, prastape, e

čhika po sokakao, majbut pire but prhalenca thaj phejenca. Ni ječha nas igračke, čerenas e lutke katar e drze. Čhelipe sas otoskar kana sas gadići ckne kaj naštik čerenas bući, numaj kana sas len šov brš džanas pe da te hanaven il te lesaman pire majterne phejen thaj prhalen, ando čher dok e de či avol. Kola saje či barile ando romano sokako čhelenaspe e Dasnjena, Toticenca il e Mađaricenca, zavasil ande savo than barile, odolaće mothon vi e čhib katar aver them.: srzikane il toticki, numaj ungrikane, kana sas ckne. Numaj guda khonik či gndil pozitivno. Ando aver them, numaj kaj guda trubul te džanen zbog khote kaj trajin. Kotor katar o bijandipe sas kaj či troman, maripe, thaj von putarde mothon anda guda.

Sićope. Jekh katar majanglini predrasuda amaende si kaj e rromane čhavra či kamen te džan ando sikamno than, thaj kaj o sikamno than či džal lende, maj but e čhejende, maj but džal lende dilji, čhelipe thaj ... gra. Maj but purane Rromnja či džanas ando sikamno than, varesaje džanas nesavo klaso. Sostar či džanas mothon: odolaće kaj barile ando gav kaj nas sikamno than, odolaće kaj e Rromen či priminas ande sikamno than, sikamno than sas dur, ande aver than, thaj o de thaj o dad či mećenas korkore kaj si Romnja, maj but čheja andaj aver grupe, vi marenasle. Vi odolaće kaj ando čher sas maj terne čhavra saje trubulas te lesamalpe, thaj kana sasla efta brš žutilas pire daće pe njiva, sas lače bućardi te šaj sajeg des trajinas. O čoripe či dolas e terne Rromnjen te džan ande škola. Jek nasvajli, lija «khanjako čidičhipe» thaj e de thaj odad či indardela kav sastarno kaj naj sas len love. Sas vi guda kaj či džanas ande sikamno than odolaće kaj o dad (majera e de) či dolas, odolaće kaj čhora či trubun te džan ando sikamno than:

- Mungri phen ni jekh či džaklas ando sikamno than(štar sasla) ... me sem majterni ... jekh klaso đeljem naštik majbut... khanći či džanav, samo te ramoma thaj te čito vareso

(Radmila 61).

- But sem bi bahtali kaj či đeljem ando sikamno than. Mungro dad sasle thaj šaj bičhaladama ando sikamno than, numaj e de či dija. Voj bijanda čhavren, trubul te čer bući, me te lesamav e čhavren. Ač, lačhe tuće trin brš. Džanes te ramos thaj te čitos, či aveja sikamni, mothol mande. Sar kaj me naštik aviljem sikamni. Akana sem bi bahtali kaj či đeljem thaj dijem agor, thaj te av vareko ando trajo. Dijem agor trin klasuja lačhe uspehoa (Radinka 78).

Dijem agor e Upravno administrativno škola ando Beogrado thaj duj brš ortonengo fakulteto, thaj bući khate naštik maladem... dok či đeljem ande Jugoslavija (Đurđevka 55).

Kova so si importantno kaj sa e Rromnja mothon kaj si bi bahtale kaj či dine agor o sikamno than. Gndiv kaj o trajo avilosa lende averčhande thaj maj lačho te avilosalen e škola. Maj but mothon kaj sa korkore sićile: te pindžaren e grafemuja, te ramompe, te čiton. Gajda katar e Rromnja kana si o sićope po pučhipe, kaj saslen but pharo trajo katar aver čhavra, saje naštik andaj lende brš

nakhaven korkore, a zor katar e de trhaj o dad thaj e amal naslen te šaj sićon. Odolaće piren čavren den ande škola (učo sićope sas obavezno kan naklo II themesko maripe palaj sa e čavra andaj Jugoslavija), thaj šaj dičhol pe kaj e terne manušnja đele ando sikamno than, bar varesaje klasuja.

Linipe. Katar o linipe naj kova so či džangljam, numaj si lačho mothovipe palaj goda. Čhe paćav pire de thaj dade saje biron lače Rome thaj roden love. E čhe trubul te avel paćivali- poćinpe lako paćiv. Maj purane manušnja ga lenas Rroma (varekana ašunen palaj kazom love si bićinde). E de thaj odad maj but lesaman e čhejen / čhejoren: či mećenlen te inkljen, či troman te haminpe kolanca saje či pindžarenlen, a kana len rom guda si ande vrjama katar 12-22 brš. Kola saje gndin pire šoreja gudala « našen» , numaj otoskar naj svaturja, savo si suno katar sa čheja. O linipe si dukhado ...linipe naj anglo matičar, varekana si pe khandilaće ortuja, kaj si importantnote volis. Odolaće e Rromnja ačhen bi Romesko thaj čin len aver Rrom, odolaće kaj kana mećen e roman naštik čeren svatokatar e čhereski orta ando linipe. Linipe dolpe agor gajda kaj e manušnji lol phire čavren thaj boldolpe ande pire dako thaj dadesko čher.

Bijanipe. But njamuja bijande ande piro čher, varekana saslen žutipe katar amal il katar aver manušnji, varekana sas vi o rom čhere. Silen maj but katar duj čavra, a but mothon vi katar bi lačhe šlavimata saje čerde či džanglje manušnja.

Bući. Dujto predrasuda si kaj e Rromnja či kamen te čeren thaj odolaće najlen bući. Najlen sikavipe, terne džan pe da te čeren bući: Pe čhera : spremom, krećom, šlaven, hanavensa kola buća saje naj katar e institucije. Odolaće von, ječhe riga, džanen but averčhande buća te čeren, thaj guda khonik či cenil, a dujto rig, von či džanen sar čer sistem vlasti.

Kana čerdape o socijalizmo, kana nakhlo II themesko maripe, ande Vojvodina sas dramatično bičinipe katar o điv thaj bičhalipe katar e politički « dušarne» po Goli Otok. Katar gudaji vrjama, saji sas prekretnica kana čerdape o socijalističko sistemo, pherde 50 brš amende, Rromnja mothon kaj e događajujuj nakhle maškar lende(maj but si bi bahtale palav Tito saje najsarenas). Vareso džanen katar gudav sistemo, kroz e prazniku: Ohto marto, Đes Phujako, Nevo brš. Numaj , katar o trajo duj Rromnjengo dikha sar sas uspešni, sar malavenas te len love thaj te barvaon.

Puranipe si bi bahtalo thaj dukhado. Maj but si korkore numaj nesaje si kaj pire čavra il unukuja.

Trajoske paramiča Rromnjendje šaj aven lačhe palaj analiza katar e rromane običajuja thaj lengo uticaj pe adesutni rromani familija. Vi e veze e kolanca saje naj roma prelaminpe ande lende paramiča. Trajoske paramiča purane romnjengo ande Vojvodina šaj aven palaj maj dur analiza tho trajo e Rromnjango ande aver thana Jugoslavije, Balkana thaj Europe.

Nais sa purane Rromnjanđe saje mothode pire trajoske paramiča, butenca vi pindžardamen thaj but lendar katar o trajo sićiljam.

Naes e Fondoske palav putardo ćidipe pe podrška kaj gudavo projekto šaj al lačho, a OXFAMOSKE palaj ažtipe te paramiča purane Rromnjango aven kotor phanglo katar e Rroma ande amari phuv. Maj but nais Editi Jankov palaj translacija e paramičengo pe engikani čhib, Mirjani Jocić palaj lektura thaj e Relji Dražiću palaj štampa kale lilesko.

Novi Sad, 10.02.2001.

Svenka Savić

Kazom si trajuja katar purane Rromnja

Brša 1920-1930

1. Ljubica	1921	Gardinovci	Stanka Dimitrov
2. Radinka	1923	S. Banovci	Svenka Savić
3. Cica	1924	Žabalj	Marija Aleksandrović
4. Gina	1925	Žabalja	Marija Aleksandrović
5. Kristina	1926	S. Pazova	Jelena Jovanović
6. *Vida	1927	S. Pazova	Jelena Jovanović
7. Verica	1929	Kovilj	Stanka Dimitrov

Brša 1930-1940

8. *Marija	1929	S. Pazova	Jelena Jovanović
9. Ruža	1930	S. Pazova	Jelena Jovanović
10. Nada	1932	Žabalja	Marija Aleksandrović
11. Drenka	1935	Kovilj	Stanka Dimitrov
12. Živka	1934	S. Banovci	Svenka Savić
13. Zlata	1935	S. Banovci	Svenka Savić
14. Divna	1935	Žabalj	Marija Aleksandrović
15. *Vidosava	1936	S. Pazova	Jelena Jovanović
16. Radmila	1939	S. Pazova	Svenka Savić

Brša 1940-1950

17. Jelena	1940	Žabalj	Marija Aleksandrović
18. Dragica	1941	S. Pazova	Jelena Jovanović
19. Đurđica	1946	Vojka	Jelena Jovanović

* Paramiča si mothode pe rromani čhib.

Kamav te džanav vareso anda čiro trajo?

— Bijandi sem šovto januari inja šela biš thaj jekhto brš. Mungri de rodolas thaj pravarde men.

Sasma maj pandž pheja: Julka, Sofija, Danica thaj Nina thaj duj phral. Thaj godala duj phral mule thaj jekh phen muli, a kala si džuvde. Von či džanas ande škola. Numaj džanen korkore te ramon thaj sićon. But si godaver thaj haćarne. Ađe čeren bući bare goda, džanen sa te čeren, a či džanas ande škola. Džavas ande škola, trin klasuja, semas lačhi po sićope. Otoskar sas štar klasuja thaj gimnazija. Kamle te dena ma vi maj dur ande škola, numaj naštik kaj dobisardem khajnjako koripe, thaj či dikhlem khanči ande štar saturja kana al o mismeri. Thaj či cinema mungre te džav maj dur. Sema majangluno sikamni, pe jekto than, so godi pučenas ma sa džanas. Vi ađe džanav pala soste čerolpe. Džavas ande škola, avav čhere, ande škola sa džanas, thaj goda sa ande godi, so god pučenas. Sićijasas, te phenav tuće, te dža ande khandiri. Sićijasas te dža kaj sikamni ande bar, te hanava. Me či džanavas te inaklav e čar, thaj inkaldem e rajače sa e purum. Thaj kana mungri raji dikhlja, voj peradili thaj či džanglja pestar. Marenas men.

Sar čhe sema nasvali. Bijandem deš čhavra. Jokhar ljem rrom. Rom bučholas Milano, a sama ječe bršeske. Jekh avre paćavas vi ando lačhipe vi ando bilačhipe. Pindžara sas men kana sama ckne, avolas ando Aradco kaj mungre. Khote pindžardam amen. Thaj kana sasma dešu efta brš, otoskar ljem le, a katar dešu ohto brš bijandem e Rade thaj e Berislave. Naj sama venčime. Otoskar nas o venčanje ando pućipe, numaj godi thaj paćivalipe. Pal akana, nade Devla so čerol pe! Akana bijanen e čhavren thaj den len ando domo. Ni jekh čhavre či bijandem ande bolnica, sa čhere. Thaj sasti semas džikaj 70-to brš. A akana sima eftavardeš thaj ohto brš. E, gadići brš sima. Si efta čhon sar sas ma šlogo. Sima cra rat, a nas ma habe te hav so trubul thaj dama o šlogo ando šoro. Akana si mande maj lačhe odolaće kaj lema sama. Lolma sama e Daliborka, munri unuka. But lol ma sama, hav šuklo thud thaj pavlaka, peće angre, a mas či tromav. Ni slanina či tromav, maj but roja, kolompirja. Goda hav. Goda sastarel ma. Anol mande bori munri, Drenka, supa, zumi. Draba pijas, dine ma pandž nekcije. Thaj gajda sastardem o šoro thaj kor. But čeras bući, naštik maj but. Kana dama godi, varekana sas sa, nas thudara, nas thud te bićindol pe, hasas andav gav habe. Deš čhavra me barjardem thaj duj unukuja, Daliborka the Bobana.

So destu godi kana sanas cikni, kana đelan ande sikavni?

– Me semas but bi lačhi. Me volisardem but te marav ma e čhavrenca. Toskar dobisardem pandž peckepe palma. Pruto katar e vrba. Ga sas e čhavrenca. A mungre sikavna marlas mungr de, kaj čhinlas mungre bal. Me semas ramome ando Zrenjanin te džav ande gimnazija. A kaj či mekle e sikavne te hasarav. Lije te den ma sa o so trubul, vi knjige, vi sa, al či dije mungre, dolaće kaj lijem e khajnjako dičhipe. Akana kana si bare grafemuja ande novine, an mande e Daliborka te čito raća, džikaj inj-a-deš satuja me čito, mekav e televizija, poloće đilabol, me čito. Thaj voli nevimata te ašunav. Goda interesujil ma but.

Sar tromajan te marestu?

– E porjalanca sas ma bući. Avilo o porjalo mande, te phen mande sostar sem me ga bi lačho. A me lijem baro tijari, e salata, čhudav ande leste, phagav e tijarja, a le sa polivisar dem. Vo phenda: – Nais tuće kaj san tu bi lačhi. Khanči či dirisarda ma. Či, opšte či čalada ma, khanči či phenda mande. Thaj još pozdravisarda ma, čumida ma. Devleja. Thaj đelo.

Sar sas kana ljan rom?

– Man o papo počinda 1500 dinarja toskar. Goda sas but love. Toskar činenas pe e čheja, nas te našes, toskar e Romnja činenas pe. Goda sas trijanda thaj eftako brš, a trijanda thaj ohtoto bijandem e Berislave. Sasma sokra, duj zaove, duj deverja, sasma sokro. Gaći sas opasno kaj naštik inkljistam leja po gor nisar. Marlas le mungro rom! Marlas le thaj smirisarda le. Avilo, vo sas ande, ande armija, a vo ačhilo rom ando čher. Avilo thaj mardama. Thaj mardama. Kana avilo o Milano čhere ande vojska, po odsustvo, toskar marda le. Sas toskar ladžavo te o dad marpe. Me prahosar dem vi e sokro vi e sokra. O deveri maj sig mulo, neg so me la mungre rome. Terno, leske biš thaj duj brš, sas plućno nasvalipe. Toskar sas: plućni nasvalimata, dok načhes paša leste thaj pes khote paj il sogodi, oma si tu. Goda sas but bi lačho nasvalipe. Thaj eke, mungre sa čhavra si akana plućni nasvalimata. Samo me naj sem. Me sem katar aver koreno. Katar maj zuralo rat. Man sas papo, e dako dad, trajisarda šel thaj pandž brš. A e mami muli, peli thaj kana bijanda. Me sem katar but sasto koreno, a vo sas katar bi lačho koreno. Leste sas sa nasvale: de, dad, phral, phen – sa mule leske. Vi vo mulo katar štarvardeš brš katar e pluća. Thaj goda mule ando Pančevo, ande bolnica.

Sar sas goda kana o papo mulo?

– Me džas leste ande bolnica, vo garalas mandar, a čhungarlas rat. Vi me hutas o zido thaj das andre. Khote sas mande vi e čhori Bisa. Vi o Boško tho Đuro. Das andre raća lende te dikhav so čeren. Sas o šefo katar e bolnica neski Bašićka. Voj posle đeli ande Engleska, thaj maj but či ašundem pala late opšte

khanči či phenda mande. Naisarde mande kaj sem vorta de, dolaći kaj nakhas e ziduja te av kaj mungre čhavra.

Vi o papo mulo. Najilo, ranglja pe, lačharda pe, džal talaj rjat te dičhol televizija khote kaj džan sa nasvale thaj per po vudar thaj mer. O rat tasadale. Meklja o sato po pato thaj e angrusnji, te dav e Senija. Thaj me thav po naj te na hasarav, al hasardem la. O sato lijem thaj dav kav Boro. Eketalo vi ađe kav Boro.

So ērenas kana sas o papo džudo?

– Ćinasas por, bićinasas e drze, sar vi akana. Sasa amen but love. Trajisardam but lače, naj sama ni bokhale, niti khanči, a akana sam vi bokhale. Dikhlem lila e romnjende, dikhas lende ande kali, las love. Dobijas svega: aro, čičen, slanina, mas, love svega. Sas ma lila thaj dikhas lende ande lila. Paćaje mande, sa paćaje. Thaj sa pogodisar dem lende. E čhejende majbut dikhas, a e romnja saje naslen Roma kurvinas pe thaj lendar trajjas. Merel lako rom thaj voj kurvil pe. Me dav pe goda, dikhav laće ande lila, pherav e trasta svega. Denas čiral, slanina, mas, love, angrusnja, lancići thaj svašta. Gaja trajisar dem. Thaj aver trajo nasma. Ćina sas por. Rumusara sas e por, dasas ando magacino ando Pančevo. Romane te mothav tuće: e čheja toskar nas kurve, e čhe moraja te ažućar te al o Rom te mandol la, te lako dad kamlja te bićin la, a te na, voj či tromal te lol rom.

Sostar?

– Dolaće kaj či dol la lako dad. O papo sas baro trgovco, thaj men rumusas e por, thaj das kaj Rada, ando magacino, ando Pančevo. A o Rado si akana ande Englesko, amaro magacioneri.

Thaj so vo čerel akana? Ašundan pala leste sogodi?

– Thasas ande por čik thaj khul e papinende.

A so si papina?

– Guska. E khul e papinende čidasas ande bakhraći, thaj metlica thaj prskosara sas o por te al maj but. Thasas ando vordon thaj inđara sas ando Pančevo, thaj bićina sas thaj anasas pherdo bukvare love. Thaj me garav e love ando šporeto.

Thaj?

– Thaj sasma cikno čheroro, bugarsko, nas tavano, thaj thas ande huja o bukvalo, kaj khote či corena. Pherdo love! A semas vi phandadi kav Njamco sao sas, a vo sas baro Njamco, sar vo phenda, ga vi sas. Thaj inkalda ma trin drom, te mudarel ma. Hitler! Mothoda ma jekh Rrom, akhardola Pica, katar Raca, ando Elimir thaj vo phenda kaj sem me komunista. O Dol te mudarel ma te hohava! Thaj inđarenma e porjale trin drom po mudaripe, thaj prastal mungro rom kav gadžo, thaj al o gadžo thaj haral e porjalen mandar. Rangle ma džikav

čamb, a me delem kaj godav Njamco, šlavas e šupa thaj khanjako kher, thaj paćanas anda mande. Thaj menjisar (arlisar) dem mungro alav, najsem Ljubica, neg Mari, njamcicko alav, me sem Njamcojka – njamcicko Rromnji te na mudaren ma. Thaj vo phen: – Još jokhar dok dirin e Mari, toskar te džanen sa trada tumen ando Elimir, vi tumen vi vojnikon vi sa! Thaj khanči. Džav me kaj leski romnji, thaj phenav me: – Me thodem e love ande hujori thaj o čavro lija len thaj dija len jag. Džal vo andar banka thaj promenil godala love opaš jagdine thaj anel len čhere. Kasao paćipe man sas. Anlen godaj Njamcojka, Mari bučolas pe. Ilo mungro bijandino. Ande Englesko deli. Te ramo laće jekh lil, možda vi akhar las. A možda vi muli, purani sas. Sas la duj čheja, Efi thaj Megi thaj von but paćanas. Sa jekh des anenas pherdi vedra thud, po pandž, šov litre, mangro, aro, slanina. Thomas ande kolice thaj anenas, te pravarav mungren čavren, kaj nasvaljem dolaći kaj but darajljem, kana kamle te mudaren ma. Thaj inkalen man ga avri te mudaren, a mungro manuš rovel: – Na mudaren mungre romnja, dičhen kazom čavra sima. – Najsem me komunista, me sem Njamcojka. Al či džanglem Njamcicki. – A sar tu či džanes njamcicki, kana san Njamcojka? Mungri de sas dasnji, a dad Rrom, ga kaj me džanav samo gadžikane thaj rromane. Thaj ga vi ačhilem. Ali... Thaj khanči. Si jekh baro Badandovo, si but paj, Badandovo bučolas pe. Baro, paj, čik. A von džikav čamb ranglema. Tradenaš ma te halav mungro šoro ande goda paj.

Sas šl?

– Pe godav šl, pe godav mrazo, pe godav ledo! Men džasas thaj halavasas amaro šoro a naj sas amen bal. Kana aviljam čhere, purano, mungro sokro, thoda bobo, thaj tatarlas bobo thaj thoda e jag ando bov. Thodema pašav bov thaj tataljem. So te čerav akana? Sastiljem, uštijem thaj džav kaj Njamci, kaj Mari te šlav e kočina palav kurko de. Naštik o gazda šlalas, raja Umperaco! Baro gav, sa Njamci, thaj šladem. Thaj thol vo pe kolice aro, čičen, mangro, thoda ande nesoski kisi thaj thoda sa pe kolice thaj an čhere. Eke, ga me barjardem kallen deš čavren thaj kallen do unukon. Aver trajo či pindžardem, aver trajo naj sas.

A sar haćardan kana sas gata o maripe?

– Sas mudardo o them. Goda sas umblade. Al Bađindan, a me semas phari e Boško. Umblade mungre dade pe Zeleja pijaca ando Zrenjanin. Le sas štarvardeš brš kana umblade le. Ačhilam men efta čhorora. Či dine amen khanči, khonik khanči. Či primisar dam e penzija. Nas nisosko trajo, a vo sas mudardo thaj jagdino ando Bagljaš, khote kaj inkalena e mulende kokala. Preko e televizija sas, mulende kokala kaj inkalde katar o them. Mudarde len thaj ande bari jama sar kaj soba, čhudena len. A mungro dad phenda: te ala te umblaven, pindžarena ma, meka o šniro katar e cipelja tele, goda sem me. Thaj ga samas po mosto thaj dikhasa sar umblaven len. Thaj tovarisar de len ando kamijono thaj inđarde len khote ando Bagljaš. Khote mudarde len thaj čhude sa ande jama.

Džudo krečo čhudenas pe lende thaj prskosarde len e pajea, pelo sa goda mas lendar, e kokala ačhile. Thaj dikhas preko e televizija, kokala mulendे sar inkalen ando Zrenjanin. Posle but brša. Thaj so akana, či troma te dža paše khote, či troma te ava amen. Sas jekh reza khote, paše, thaj ande godaj koliba sa o them sas thaj dikhla sar mudarde len thaj kaj čhuden thaj ga džanglam kaj si von. Kaj si čhudine, kaj si saranime, te ga džanglamas, a averčhande či džanglam. A pe limorja či tromajam te dža, lesamaje. Kas god dikh le, mudarde e Rromen.

Morajen te inđaren kola galbeno traka?

– Morajem te inđarav galbeno traka, morajem te džav kaj god trade ma. Marde ma, ga phari marde ma, či marisarde khanči. Goda sas sasto bi bahtalo trajo. O them či tromaja raća kana al pandž satuja te inkljen po sokako, oma mudarenas. E porjale Švapski! Jek sas, kasaje danda sas le. Kana del tusa svato, a vo phen: – So mothos! Te kurav će da! Vo či džanglja romane. A posle kana sićile, toskar či tromajan te vaćares. A dok či džanlas gadžikane, vo kana phen njamcicki a men phena gadžikane. Či tromajam te dža khatende, khatende! Či tromajam, e por kana inđarasas, morajam e dozvola katar o direktor ando Pančevo te dobisara, te inđara e por. A averčhande či tromajam te dža, devla lesa amen! Sas jekh Mile Brkić, le phangle palo kamijono, ando kamijono sas topo thaj vojska njamcicko thaj le crde paşa amaro romano čher.

A trajias tu ande goda rromano gor?

– Ande rrromano gor trajisaras, ande cikno čheroro, nas tavano. Beda, čoripe sas. Sas struja, al men nas. Rromen khanikas nas. A godav Badanovo, goda sas rovo kaj garadonas e komunistuja. Me pekas mulen balen ande jekh bakrači mas thaj das te han, sa jekh rjat inđaras, šov-opaš efta, me semas već kav rovo. Ažućarenas ma thaj das len te han. Proja hasa. Ćer mungri sokra štar– pandž proje, me thav goda ando mas thaj godaj proja inđarav thaj von han. Sas jekh Ljubo Zumbuli ando Elemir. Leja semas sar komunista. Ande godaj bući me morajem te mothav godole Rromeske kaj inđarav godav mas. Godava Rom, kaj prsarda ma kaj sem komunista, goda sas o Pićo ando Elemir, mulo vo. Thaj mothodem leske. Thaj vo phen: – Džav vi me tusa! Thaj vo džal manca thaj inđara men godala duj traste habe kaj komunistuja. Kaj karing, kaj koring thaj vo thol e Njamcen kav rovo te mudaren e theme. Ando Sremo, katar sa e riga sas. Toskar avilo jekh komunista, me či pindžaras le, al posle džanglem le, te dikhav leske e karte so ala leske pe godav drom. Thaj me buljarav e karte thaj vo dol man deš dinarja. Toskar za e deš dinarja šaj čindana but, sas opaš dinari kila mangro. Thaj me khanči. Phenav leske džasa pe kav drom, al aveja baro manuš thaj boldeja tu džudo thaj sasto, samo ala tu rane pe peste. Kana vo boldape, vo al mande kana dijape gata o maripe thaj pučol man: – Džanes kaj dikhlijan mande ande karte thaj phendant kaj dža pe jekh drom, thaj ava ranime. – E,

ranime san. – Kaj sem ranime? – Ande zeja – me phenav. Thaj vo čhudol pestar thaj sikavol mande zeja sar si ranime ande zeja. Al o metko si ande leste. Či inkalde o metko. Ko džan kaj hasajlo godav metko! Al metko sas le ande zeja. Thaj čumida pe manca thaj pozdravisajlo mungre gazda, numaj avilo o papo ando maripe. Thaj džal. – Uh, sostar či ačhiljan – phenav – te anav tuće bar soda te pes il jekh klakeri. Toskar sas klakeri, soda akana naj. Goda čerenas e gadže, kala kaj čeren o soko. A godav Badanov sas paše kav rovo. A kav rovo pored e pruga sas kola kaj lesa man, kaj garadonas e komunistuja. Sa phandadi. Sas vo thaj lesko cikno čhavro. Thaj tatarenas e šipka, ande jag thaj probisarde godaja lesamarni, thaj vo thoda o va thaj skroz deli godaja žica kroz o va. Thaj vo či phenda ni jao. Phen khote naj khonik, či haravasa la.

Sar đele e Njamca?

– E pozivoa đele. Sas Rroma, sas Srbi, sas Totuja, sas Švabe thaj đele.

Ko si Totuja?

– Slovakuja. Thaj načhol o rato a men vi maj dur ha Kulje, proja, čirava paprikaši, čirava zumnji, čirava gusto Kulja. Morajam te čida kuruzo. Toskar o kuruzo naj sas prašime thaj sas čisto proja, naštik nasvaosas thaj te dobis neski fleka il sogodi. Thaj nasvao me, dobi đisesko tifus. Čirava sas mačho, a o mačho nas čirado, a me semas bokhali. Thaj dobi đisesko tifus. Thaj sar te sastijav, ko te spasil man! Doktori nas, sa sas ando Rrato. Vi mungro pokojno kako, e dadesko phral, malal ga jekh... sar phujalo. Goda barjol ando reza ande krjang, ga kalo. Thaj goda has. Či džanav ni ađe sar goda akhardo las. Thaj thonas mande pe tabaja thaj pe palme, po šoro, po por, thaj načhol godav tifus mande palaj nekoliko đesa.

Akana sem me rangli. Sar te džav po them? Thaj te godaj munetri, reparoski Rromnji, neco, khuda mande neco, gusto kalo pandas po šoro sar god kaj sima bal. Nakhlo o rato, a e čhavra sar bijandon, ni jekh či boldol pe. Či. O Boro si samo boldo, a o Milano naj, Boško naj, Tomo naj. Ni čheja naj bolde. Al al e Kulunda, a men jadni Rroma, prosjakuja dža te dilaba katar e pendžera džikaj e pendžera, korindosara, te čida te ha. Kana men haljam, čaljardam amen, ande goda aresen e porjale thaj pučen: – Sostar si kav mangro khate umblado? – Goda men prosesar dam te ha. – Marš, e mindž tumari daći, so phenen! Godav isto Zubati. Me phenav: – Marš džućheleja jekh, tu san palaj mande džučhel, najsan manuš, goda trubul te halpe! – Lačhe! Boldol pe vo thaj džal. Toskar, me snadima kaj lendi godaja kaj čer bući lende, te na voj kamlja te thol o patoso, te me morajem te džav te halav, trubu džikaj danda, patoso, te lav mangro. Kifle, mangro, kali parni, goja, mas, sa džudo, tovarisarde mande ande trasta thaj ga kaj me posle pravaras mungren čhavren.

E, aven e našadine ande Bosna, Bosancuja. Našle ande Bosna. Pače dudujam, avon či džangle so si dudo. Von kušen pherde činije duduja. Thaj

indaren pe pijace te bićinen duduja, dudice. Thaj me ga phenav: – Pa goda men cera raćija godolesstar, goda naj lačhe. Goda si guglo, goda šukar but, cinen samo! Me phenav: – Či, čikam te činav, goda si man anglaj e pendžera. Sas duduja kaj god te boldes tu, a akana thon akhora. Vi man si duj akhora.

Phen mungro pokojno manuš: E, akana valda oslobođisajljam. Pučol vo leske amale preko e pošta: – Sem slobodno te anav tuće por? – Gata si! Slobodno san, av slobodno thaj na dara khanči. Thaj prskosara sas por. Goda vo činlas thaj predajilas ande Subotica, ande Mađarsko, Englesko, ko džan kaj vo goda bićinlas. Thaj ga kaj men dijam gata sa godav maripe khote. Opaš o gav sas mudardo amende. Sas jekh Mara, saji džalas manca ando rovo, te indar te han. Lasas po pandž kile aro čhonestar. Samo te zaprži, khanči majbut. E, me lav aro, džav late thaj bićinav. Sar lav aro, Rroma, men sa indara late thaj bićina, a voj rano komunista. A khonik či džanglia. Thaj al jekh Rromnji maškaral, la saranisarde ande šinterica, grastesko limori. Thaj phen godale Rromnja. E Srbi mudarde la, thaj sa čhinde la pe kotorora, sar džučhel. Thaj thode ande hu te šaj haćaren e komuniston, kaj si saranime ando Bagljaš. Men samas khote kaj von la saranisarde. Ćida amen čhavra Rromnja thaj haljamen pe lako limori. Te dičhol voj sar sas o krečo pe amaro them, te dičhol voj khul pe late. Thaj ašunen lako dad thaj lači de thaj umbladon.

Hasajlo o maripe thaj počnisarda o miro, e počnisarda. Thaj trajisardam sar kamljam. Svega thaj svašta sasa amen, love majbut. Ćerasas pale e porjenca thaj e džemperonca. Trgujisardam. Khanči či džanglem ando trajo samo trgovina. Vi ađe desesko trguji. Či džanglem te hanav, či džanglem te seji, či džanglem khanči.

Bičalejas e čhavren ande sikavni?

– Me len bičhalas ande sikavni, samo marenas len e njamcicki čhavra. Njamci thaj Totuja, jekh avresas džanas ande sikavni. Marenas e čhavren. Me dikhlem kaj naj miro mungren čhavren, thaj me či dijem te von džan. Khonik či dija gata e sikavni, samo e Senija kaj sila šov cikni sikavni. Thaj goda o Tito bolda. Či džanglijem sar te snadima, te barvao. Gndisardem: E, akana sima deš čhavra, thaj akana o Tito bičhalola so godi mande. Thaj bičhalav preko FNRJ, preko Narodoski Republika lil e Titoske. Thaj boldol vo la, bičhal lako alav, Ksenija. Samo voj dija gata šov razreduja cikni, khanči majbut. O Rajko dija gata e cikni sikavni thaj đelo ando Krčedino za mašinbravari. Thaj kana khote đelo, o Rrom pećolas raćija, sasle koa muljo katar o Komino. Thaj ajde te šlaven e momkuja godav Komino, te inkalen von goda avri. Thaj tasol jekh čhao, tasol aver, trito, štarto, pandžto. Kana pandž tasile, mungro Milano prekrstisajlo, boldol pe thaj phen: – Me čikam te čerav! Thaj avel čhere. Thaj eketalo akana trgujil pale.

Kaj si akana će čhavra?

– O Milano si ando Belegiši, Senija ando Kovilji, Milena isto ando Belegiši, e Bisa si khate, či đeli ande sikavni. Voj si nasvali katar o bubreško, eke akana

sastar pe, ađe trubul te aresol ande Bolnica. E unuka Daliborka dija gata trin klasuja katar e ckni sikavni, numaj maj but džan neg te al la fakulteto. E, šaj goda te phenav kaj si gadići godaver thaj gadići haćar, gaći kazom dičhol tu te čitol so gndis. Goda si kasaji čhorori godaver, paćivali te na džal raća. Či džal raća uopšte, ašunda ando Vilovo kaj e Rromnjen phangle palo pato, a e čhavre phandenas kaj bešamni thaj čorde 700 maraka. Dolaće či džan khatende.

Man nas muke e čhavrenca. Thol mungrı sokra e balaja, me nakhav e balaja duj trin drom thaj o čhavro džal. Thaj naj sas amen pelene, ande purane drze e čhavren vulisara sas, purane gadora, purane sohice, thaj ga sa barjardam len, sa bare thaj thule, samo si nasvale.

A džanes kaj sovljardi, neski paramiča purani?

– Či džanav. Uvek sema ozbiljno, uvek semas holjariko, či tromaja ni jekh Rrom te dičhol man. Gaći semas džukhlani. Volijas te marama. Vi e Rromenca vi e Gadženca vi e Rromnjenca. Ande kav sokako sa maras len. Te sarani e Daliborka, ga maras la! Kate, palo čher, mardem vi e Rromnja vi e čhora vi e džamutre vi leske čhavre. Izazivisarde ma: – Cinagšturo, gaduro, majmuno, tu san majgore, maj dili! E, me astarav, thaj čalav. Thaj khote naj Dol. A sas khate jekh hajing, naj sas amen pumpa uopšte. E Daliborka sas cikni katar duj brš. Man naj paj sar da e čhavre paj. Džav pe hajing te inkalav. Ande leste čhude nafta, khul, praho, svašta. Thaj al kav Hrvato khate dujto čher, Zvonko, phen: – Či leja paj, kurav će da Rromanja, akana aveja mardi! Man sas godav baro šrafciger ande poska. O Boro bešlja ande avlija, lija e motika te hanal ande bar. Ašun vo mungro krlo thaj inkljol avri. Me kana ljem e kanta thaj čalav le, pharav lesko šoro. Inkalav o šrafcigeri te čalav le ando šoro, a o Boro astar o va, či dijama. – Dejo phari si e robija! Na dža ande Mitrovica, ka mora te smiril pe! Thaj phanda de godaj hajing. Eke, godaj Rromnji akana kamol te mer! Nasvajli katar o ilo, valda o Dol poćin laće za goda kaj či dija paj mungre čhavren te pen. A, kaja palo čher, te mardem la, čorlas po pherdi kanta paj thaj anlas mande te pijav. Dičhes kazom semas me patisajljem. Thaj dočekisardem akana eftavardeš thaj ohto brš te doživi pe pungre. Pe pungre! Akana mulo o čhavo Tomica. Mudarda e Rromnja, umbladilo. So dža biš brš ando phanglipe, phen. Smirisaj le. Thaj majlačhe kaj goda čerde, neg kaj sas propalice, bitange, rumume. Te silujilti te aveja leski phen, leski de, te aveja ko.

Sar o Boro ženisajlo?

– Sas godaja Ruža katar dešupandž brš. A me mardem ječe Romnja, e deveroske čhora, thaj dobi šov thaj opaš čhon phanglipe. O Rajko sas cikno pe čući, thaj me lav e čhavre pe čući, thaj inđar ma e porjale ando phanglipe. Izdržisardem šov thaj opaš čhon. Maras la, saste maras la, kaj moraja te džal ande bolnica. Dolaći kaj izazivisarda ma. Či mekljem te izazivil ma khonik. Kasaji me sema, ga drsko kaj akharenas man Hitleras. Sargod o Hitleri kaj

mudar. Al jek Bosanka khate, dujto éher, muli. – Kurav cé da, romnjani, me tut mudara. Me tut mara – voj phen. A majsig cíndam godaj koliba, thaj čikamljem te zamerima laće. Samo so o papo mulo. Zurali sem sar phuv, kaj orinla, thaj čhinen la, thaj sejin la! Ga sema zurali! Zurali! Thaj kaj sas ma narav te pekav la khote, oma haravav la. Talo vudar čalav la thaj oma si te mer. Kasaje va sasma sargod katar o bar. Thaj akana, džav me pe hajing te anav paj. – Či aneja paj, kurav cé da romanja, akana mudarav tu! – thol voj muj pe mande. – Man? – Tut. Čhuri sasma, skakavco ili šrafcigeri mande večito. Džangljem so snađilama sa po sokako. – Man tu mudareja? – Tut. Astarav la za e bal, ačhav me e pungrenca pe va. Gaći e jakha lačhardem laće. Kana e jakha gaći lačhardem, a voj thol muj e devero: – Deverina! A joj! Mudarda ma e Rromnji! A koj! Ajde, spasima! Khanči. Kana me la mardem, a godav Zvonko kaj phaglem lesko šoro, thaj Rrom palo éher asan.

Lače laće cérdan, kurav e da gunojeski, te na altu miro te na altu miro latar! Godav Zvonko phen: – Lače cérdan kaj mardan man. – Thaj al lako deveri thaj kana pekljem le e palma, khate peklem le, ande jak, oma pelo. – Ha, tu, kurav cé da romanja, tu mandes te mudares saoren. Sa akana tasava tumen! Inkalav me mungro skakavco thaj akana čhinalen. Ake prastan e čhavra, či den: – Mek le, smiri tu, džasa men pe hajing, či džasa tu majbut!

A semas Rromnji, Smilja, voj volisarda ma saste. Sas kurva, naj moguće. A dikhas laće ande karte. Thaj kana dikhas laće ande karte, voj svašta dolas man. Mandje sas lače, pravaras mungren čhavren thaj sas mandje lače. Thaj voj inklijol avri thaj phen: – A joj, dejo! Či trubujanas te hamistu kaj mami! – Sostar? – Kaj akana godaj mami mudarela tu. Ake inkalda e čhuri, akana čhinla tu! Thaj prastal jekh čhavo, thaj me ga av čhere. Pale načhol kav džamutro, za o éher, a me nasvali. Sasma valda šećeri, či džanav so sasma, thaj semas nasvali. A mungro Milano kušol spanaći, godav majterno čhao. Thaj vo phen: – Me phendem kaj marava tu, kurav cé da, akana aveja mardi! Dok vo goda phenda, o Milano palaj mungre zeja. Huklo palo spanaći thaj pala mungre zeja. Thaj kana pekla le, odma pelo, thaj e va vazdolas, te mećol le te na majbut mar le. – Tu te mares mungre da?! Tu, slepcena, tu bedo jekh! Akana marava tu kaj či aveja pala khančeste. – Thaj al leski romnji te branil. Thaj astarav me leske romnja thaj čalav la ando zido. Thaj pharav lako šoro. Thaj džan ratvale li duj andre thaj phanden pe. Eke, ga me nakhlem mungro sasto trajo. Thaj pravardem mungren čhavren. Branijas thaj či mekas khonik te pipnil len. Khonik či tromaja te čalal mungre čhavre. Khonik! Oma mudarav.

Sar e Boško ženisardan?

– Leski Rromnji kana lijem la palaj bori, sas cikni. Či džanglja khanči, ni te ciral ni te halal, sas cikni. Thaj ga trajisardam, trajisardam, trajisardam. Thaj voj sićili, sićili, sićili thaj, eke, akana si Rromnji leste.

A tu posle o papo či majbut udajisajljan?

– Nikad či ni gndisardem kaj udajima ni kaj švalerijama! Nikad! Naj sasma kana, te gndiv pe makar so. Či mekas goda. Mungro majpurano čavro sile šovardeš brš. Al sajekh detharin kana me nasvaljem, dičhol po vudar sem džuvdi jel sem muli.

Ćire kola čavra?

– Vi kola čavra sas arjat mande, kuč. Vi Milena, Dejano, Bobano, Milano, ko još sas, či džanav. Von pandž-šov sas, nasma mangro te davlen. A sas bokhale. Či hale čhere, kaj si bokhale još e čerestrar, a man naj ni mangro.

Destu godi koa kana aviljam jokhar, thaj kana čerdan mendē kola...

– Aha! Al e Senija thaj o Rado mande thaj ande sa e čavren. A man nas mangro, neg sa kore thaj kotorora. A sas čičen. A me so čera tumenca, bokhale sar džučhela! A me pekav godav mangro thaj o cikno Danil phen: – Kasaje kolača či nikad čereja sar mungri mami čer! Pamtisarda godav peko mangro, kaj halja, jadno, bokhalo thaj bedno.

Thaj sar akhardon godala kolače?

– Pa či akhardon nisar! Peko mangro po čičen. Thaj volinas sa te han katar godala pekllice. Thaj phenlas uvek o Dane, akana kana sas skoro: – Kana aveja, mami, amende te čeres amende pekllice? – Kana naštik, sine mungreja, ni te umesi, ni te izmesi. Najma ni va akana, najma ni pungre. Kana o šlogo pekljama! Von lje te roven, pozdravisajle thaj đele čhere.

A sar če čeja udajisajle?

– Sa šukar udajisajle. E Senija našli. Thaj semas pala e Senija. Thaj molisarda ma e Bojka pokojno: – Na kana molima tuće te les mande e borja, kaj mudarav ma! A o Rado phen: – Pa, te kamlja mek inđaren la. Voj naj pherde bršesko, la si pravo pe lači čhori, thaj te kamol, mek inđar la! Thaj čikamljem, mekljem la. Thaj bijan voj tut. Thaj kana bijanda tut, me la lav, thaj tut mekav lende. Vi o Rado khote boldolas, boldolas e kamijonoa thaj zaveka, zaveka či tromaja posle te al. Posle voj kana cra sastili, voj džal. Voj mothoda, avilo Rado, džal thaj vi ađe trajin zajedno. Thaj naes e Devleske, steknisarde lačho kapitali, kaj te na alatu lačhi Rromnji thaj domaćica, najtu ni lačho čher. Najtu prazno avlja. Te ala tu lačhi domaćica thaj lačhi Rromnji, toskar ala tu sa.

Kana me udajisajljem palo papo von leske thon luluđi, a mande thon venco po šoro. Thaj me lav e graste te džav te dav e graste pe hajing, per leski luluđi ande hajing. Me phenav: – Akana tu mereja, a me ačha! Thaj gajda vi sas. Samo štavardeš brš sasle kana mulo, a me eke još džudi.

Sar si e rromane svaturja?

– But šukar. Des svato e hanamika kazom bale čhineja, dal dola e gurumnja ili biko, kaom love dola. Kana mungro unuko, phjako čhavro udajisarda e čhora ando Zrenjanin. Lija deš milje marke. Lija pandž bale, čhindia gurumnja. Svaturja čerda ando birto. Javisarda e telefonoa saorenđe, ko kamol te džal.

Thaj?

– Men mora te dijam, sar ko. Neko milja, neko duj, sar ko šaj, gajda darujisara. Thaj eke gajda akana mungro unuko nasvajlo thaj valda merola. Pacika. Vo si khotar kaj bešel o Paci! Ando Elmira. Sile čher sar opština, but si barvalo. Vi vo thaj vi leske duj čhavra. Sasto si barvalo. Thaj goda kana skoro čerda svaturja, si jekh čhon. E svaturja sas ašundine. Katar sao them đelo e vordoneja, vozoa, e aftonca te dičhen godala svaturja. Goda sas sasto šukar fino thaj sasto pačivale. Nas te hanpe ni maripe, khanči nas.

Situ deš čavra, a kazom situ unukuja?

– E, kana te đinav tuće. Tu san jekh, Danilo duj, Igori tri, Dalibrka štar, e Ruška pandž, Dejano šov, Bobano efta, aver Bobano ohto, phjako čhao andaro Opovo, inja, tho Slobodano e Dudako deš, thaj o Robert si dešujejko, thaj kaja ckni Bisa si dešudujto, Buba dešutrito, Milena dešuštarto, pa e Nena e Boškoski dešušovto, e Milena dešueftako, Paci dešuohtoto, thaj leske duj čhavra dešuinjako, aver čhao biš, pa e Kristina, e Slađana, o Tomica, o Buca, e Goga biš thaj pandž. Sima vi praunukuja. E Slađana si čhavo. E Slađana si čhao. Me traji e Milanoske čhora, Daliborka. A me ramosardem e unukače o čher thaj sa so si ando čher, te lol ma sama. Thaj voj majlačhe lolma sama, neg te me bijandemas la.

Sar goda kaj voj ačhili tute, a naj čire čhaje thaj čheja?

– Anda našli, laći de, a lako dad đelo čhere. Thaj kamen te denla ando domo, a me phenav ando sudo: – Či dav ando domo, pa taman te umblaven la! Thaj lav me la. Thaj lav me e kolice. Thaj učharav godala kolice, thaj moliv e rašaje, thaj dolma o rašaj aver kolice. Me la crdem pala mande džikaj biš thaj jekh brš. Ake akana sila biš thaj jekh brš. La naj momko, či džal po sokako, voj naj kurva, voj čer, voj trgujil. Čin džemperja, roba thaj gajda pravar man. Me sem latar, či džanav so naj la, či džanav so či činol, či džanav so an. Sa an mande, thol mande pe sinija thaj či kamol te hal bi mango. Voj man saste lesamal. Sila jekh bar, sejisarda svašta. Sila još era sogod te sejil, thaj goda sejila, sila rana. Bokhali naj, nandi naj, purandi naj, či dav la uopšte te al nandi thaj purandi thaj te na hal. Phenav: – Čin thaj ha, thaj na av bokhali! Thaj voj ašun. Još či man spida, još voj mande či phenda ni jekh alav, Devla lesama! Nego: – Mamije mungrije, dejo mungrije, dejorije mungrije, čumidol tut či Daca! A me so čerava! Davla alav Slavujka ande Kasandra serije. Kana halma ili kana či ašun ma me phenav: – Ej, Slavujka, av andre! Voj asal thaj al andre thaj phen: – So kames, dejo mungrije? Haralma katar o klozeto, tholma, halal ma. Hndema, hndema ande sosteja. Thaj

lol voj e sosteja thaj čhudol. Al e pidžama či čhuda, halam len thaj šućar. Čisto sem. Savej de— trito de tholma thaj halal ma. Ga mungri čhori či kama čer, so voj čer manca. Zahvalno sem laće, te dol la o Dol bah thaj sastipe kajgod teljarla. Thaj te o Dol dol la kasao rom lačho, te na halal la te na sekiril la. Kamav laće sa majlačhe thaj majšukar.

E akana motho mande palo ohtoto marto, si goda maj pre slavilas pe?

— Slavisajlo ohtoto marto. Kana trgujivas, majbut bićinas po ohtoto marto. Thaj džas trujal. Mungre čhejen dijem poklono. So sajače šaj goda čeras. Thaj von denas man, araći sas e Duda mande, thaj dijama deš dinarja. Slavisajlo vi o de Republikako, džasas ando birto jel ando bioskop kaj sas. Khote čhelenas thaj đilabonas, đilabenas sa e partizanski đilja.

A slavilape čiro bijando de maj sig neg so lijan Rrom?

— Slavilas pe uvek mugro bijando de otkad ljem rrom, vi ađe slavile. Svašta ande mande: haljina, bluza, suknja, robe, dikhle.

Mamije džanes kaj đili te đilabes?

— E Devlestari te phenav tuće či džanav. Dita Devla! Či džanav te merav me. Či džanav.

Neski legenda, sogodi kaj tuće mothonas kana sanas cikni?

— Me čini džanav so si goda legenda, so si goda đili, man nas kana. Akana đilaba tuće: Ando Zrenjanin prdal o drom si jekh galbeno čher. Ande godav čher si svega, a e robija ni te na mothav.

Khote e amavipe robujisarda šov čhon, jekh milaj.

Po milaj Ljuba eke.

Katar e bakhre thaj kablari, terni amavipe.

Goda đilabas kana semas ando phanglipe.

Džanes sar tu lijan o alava, čiro alav?

— Mungro alav? Me sem boldini. Me akhardo Ljubica, me sem pe mungri de, najsem po dad. Mungro dad sas o Dragutino, a e de sas Rado Anka.

Si goda naj rumunsko prezime?

— Dolaći kaj naj venčime kaj toskar naj venčime e Rroma, neg gajda thaj ga trajin.

Toskar sas aver, aver trajo, a akana si kurdo trajo! Venčime, na venčime, či tuće, te na al lačho o trajo, mora te mećesle thaj džastar. Mek dol o Dol te sa uspil so kames. Valjda ažućara te sićos e sikavni, thaj te aves doktori. Toskar te desma nekcija.

Radinka (1923)

Teta Radinka motho mande vareso anda ó trajo.

– Me bijndilem milja inja šela biš thaj trito brš ande Buđanovci. O dad bučholas pe mande Micano, pal e de Saveta. Sasma dešujekh phral, a me korkore ačhilem anda saorende. Majbibahatali sem kana hasardem kala mungre pheja kaj muli po bijandipe. Ačhilo o čavro katar duj satuja. Thaj akana, nais e Devleske voj sasti thaj si vi la duj čavra thaj bahtali si pe romeja. Goda si sa kaj si mande maj loče te šaj phenav pale, naes e Devleske kana gajda sas. Dujto, sar nakhlem ando munro trajo cra halma thaj džal mande pe živcuja. Jekho kova rato štarvardeš thaj dujto bršesko. Amaro dad sas tradino ando logor, a e de ačhili amanca, a me pale lav Rrom terni. Sasma dešu efta brš thaj lav kate ando gav ande Buđanovci jeche Rrome saje volisardem. Phurosko Markosko čavrov, Vaso bučholas pe. E, otoskar ačhav leja phari. E, le mudaren, goda brš kana me ljem le. Delo, tradino ande Mitrovica, von šel thaj biš. Numaj, nesake mekle, nesaje...ačhile trijanda tha duj. Maškar godala vi munro Rrom ačhilo. Otoskar leste bijandem čhori. Bučhol Ružica. Vi voj si bahtali pe Rromeja. Vi la si akana, najes e Devleske, unukuja.

Sar Ijan Rrom?

– E, kana me ljem godale munre Rrome, marimaki vrjama, šaj gndin! Već sas e okupacija. A vo nesar garadolas, toskar sas e sokako stražarja, e patrola lendi njamiccko džalas. Vi vo len cra pindžarlas: – E, kana ženisajlo, Vaso, an te pja račija! A me sar bori talo perčino đeljem. Mungre či kamlje te smeton amende. Phen: – Mekla. Kana voj kamlja, voj našola vi dujto drom. Još o dad nas mande tradino ande Nemačka. Ali, nas goda račija nisoski. O dad cra akharda pe amalen. Leske amalen. Sato, duj, khote pile. E, moraje te džan kaj sas Nemačka, toskar sas kaj šaj samo džikaj inja satuja, deš majdugo, te šaj kazgode dičhen po sokako kaj toskar kas malaven posle deš satuja godale phandavenas thaj marenas e Njamci. Men maladiljam vareso ande proleća, a vo mulo 19. avgusto 1941. thaj goda sas strašno pala mande.

Kazom tut toskar sas brš?

– Pa so sasma, sasma dešuefta thaj opaš brš, me toskar či džangljem ni kaj, ni so thaj me džav kaj de tho dad. A e de sas terni romnji thaj voj bijan čavro posle mande šov čhon. Thaj goda čoro čavroro trajisarda nekolko čhon thaj koa mer thaj voj, de, so čerla. Avile Njamci thaj phenen: – Anglal, fort, forta! A e de phen: – Pa dičhes, kaj man si čaćipe katar o Rrom. Toskar denas neko, sar neski

lično karta te na dirinle, amen. Al akharda Rroma! Men či džana romane, či džana lače romane. Naj sam maškar e Rroma, nit džana romane, nit ha koa kaj naj lače. Ćera bući. Mungre čerenas, isto vi me. Posle e de thaj me čera sas kana sas o dad tradino. Ćera sas Miki Radović romnjaće, za e Gavroski de, čera sas... Toskar voj men dol meteri-duj div. E de kosit, sar čhinol, me phandav. Thaj ga trajisaras, čeras bući thaj sas ma e love palaj mangro. A či džasas te čora thaj te prosisara. O phral mulo mande sasle inja brš pherde, ande dešto, toskar sas te lesamal e balen kav gazda, kav Janković, kav Janković Mikano. Akana si khate o Jovica, e Mikanosko unuko. Thaj toskar si khate o phral zaradil pandžvardeš kile div thaj štar kile vi čičen thaj ga men pravarasas amen. E de moraja te lesamal amen katar e kola saje naj amala. Dok ašuna kaj neko prastal e sokakoa, oma e de cídal men. E de či haralas amen e grastestar, ande štala sas e grasnji. Sas amen vordon loko, thaj e de oma astar e grasnja. Akhardolas Cura. Kana mungrı de astar e grasnja, me samo čhudav e čhavren thaj proja, naj sas mangro, kaj e fašistija inđarde sa, dok či amen posle meljisardam, a voj dičhol kaj neko našol e sokakoa, phen: – So si? – Ma vojska! A e de oma astar e grasnja, a me čhudav e čhavren, jorgano, šeranda.

Sas amen vi džuva. Sas strašno. Nas tu kana te čhudes tutar. Te slučajno čhudan tutar mora te al tute koa čiro odelo. Nas tu kana te halados. E Njamci avenas ande Buđanovci. Sas kana načhen e pruga. Strašno si mande kana dama godi! Kana načjol e pruga e patrola katar e Nikinci dži ande Ruma. Goda maj but patrole lesamanas e pruga. Toskar kana načhol khate, onda phen e vojska. Men naša, von mende khanči či čerde. Toskar men mora te naša. Kaj našes či džanes, neko ande njive... A men ciknen čhavren, sas štar-pandž čhavra: Svetlana, Dragica, Ljubiša, Vida thaj mungrı Ružica. Još vi e amalen inđara. Sas amen e Cura, sar vila. Kana si milajeski doba, a e de samo thol muj, kala Rroma za duj gra phanden, koa gurumnja, koa so. Mungri de samo thol muj: – Cura! Sa nakha, fulja ando Vršac, kana koa katar e kandilji thol muj: – Na khatende te sklonin tumen, eke džal e vojska ande Nikinci! Či džanav, te dikhav, još či avile džikaj hajing. Te von bandarde pala e Buđanovci, toskar si vi o Vršac te teljarde za o Vršac toskar našen ande Buđanovci!

Katar e kandilji koa thol muj, a e de bešol thaj ažućar. Saje čhavra. Nit goda sas šlado, nit halado. Soske sosteja! Samo phangle ande krpe. Koa mothol: – slobodni si e Buđanovci. Ajde akana palpale ande Buđanovci. Kana men avilam, me phenav e daće: – Džanes so, dejo, akana men thas amen kajgodi ando div. Sas milajeski doba. Sas o div baro. Meteri thaj opaš, duj. – Dža ando div, pa dži pe rjat avasa khate, a e rjat džasa čhere. Uvek ando atari si gadala amare našade manuša. Phen: – Slobodni si Budanovci, deli vojska po Brestači. Thaj ga kaj pe godav des naklo o opasnost. Kana aver de e de so čerla, Devla, so hasa. Proja, e čhavra cikne. Sosko thud, sogodi! patijasma. A o dad ramol. Kamatas vrasicino kolompiri, sosko vrasicino kolompiri thaj proja. A e čhavra amare

kana dine svato či džangle te manden mangro, već proja. Voj či džan te phen proja neg «mangav popa! Huvici, proja – goda sas maro habe. Pošto naj samen phuv a e de al thaj phen, a sas palo amaro čher o čika Kuzmo, phen: – Saveta, tu či troma te džas te čores palaj grasnji čiri ando atari, khonik aver či tromal. Tu troma dolaći kaj trubul tut te lesamas e čhavren. Kana jokhar thol muj o čhavro, phen Vida pokojno. A jekh kar ande pendžera, a e de kaj pendžera, bešol kaj klupa thaj dičhol ande pendžera. Či tromal te javil pe. Či džan ko si. Dal si partizaja jel fašistija? Vi e fašistija avenas rača, či džanav ande saji vрjama satuja, a vo phen: – Ej, ej, Saveta. A e de toskar mothol, sar badi pindžaren pe: – Pa sosi – phen – sostar rol tuće o čhavro. Kaj san. Te na đeljan tu kajgodi? Tu san čhere. – Pa nasvalo mande o čhavro – e de phen. Thaj ga kaj mende aresas.

Mungre da či trubuje, sar te phenav, kola buća. Voj men lesamalas. Vi mande. Man sas dešuohto brš. Čini džanglem kaj sem me majterni. Čini gndisardem po ternipe thaj pe ljubav. Samo gndijas sar načhola o maripe. Thaj dok dikhav kaj e sokakoa neko prastal, phenav: – So si, vojska? – pa naj, džav te dikhav e balen, il palaj neski bući. Thaj ga men ande dar barjardam gadale amaren čhavren. E, posle o dad so čerla, sasle khote neskoski bah thaj e Šašanonca nesoske khote družisajlo thaj von mendē bičhalde kuruzo. Sar lende Rromnjende javisarde, jekh Rromnji ala thaj denla koa so trubul la.

A munro dad khote čerlas thaj dolas len te von khote han. A munro dad, pošto čo polas, nešto počinenas godala Njamci khote e kola kaj čeren bući leske, a si neko kaj volilas te načhol. Averčhande amaro dad, čoro, vi khote gndilas pe mende. Thaj gajda amen: e de džal ande Sase thaj inđar godale ciknja kaj sas, Vida akhardolas, džal a khote koja Rromnji: – Pa amare Rroma si jekh avresa, thaj khote družisajle. Sogod kames te dav tu. Khote si vi odelo za e čhavra vi habe. Amenđe sas nužda. Nas amen phuv. So voj dija, kolompirja thaj purum, ande lako vordon thoda.. E, a me khate ačhilem kale čhavrenca ciknenca.

Kana jokhar džal o vozo ande Ruma. Phen, džal baro vozo. A joj, so čerel akana godav vozo? So si goda? A me, so čera, kaj dža, pharol, pharol katargodi. Neko lendi vojska inđarda khote ando Šabco, so me džanav, a koa bašaven, a me našav talo kreveto! Či džangljem kaj dža. Talo kreveto, so čera. Eke goda sas munro garadimos. Cra sas asamno thaj opasno. Von khanikas men či mudarda. Samo bašavenas. Ačhenas khate kav Cikoško hajing. Khote amare seljakuja lesamanas e grasten, khote preko e pruga. Thaj ga, nakhla. Valda von lendi vojska ispratisarde thaj amen či dirisarde. Al me trpisardem dar thaj, so si maj opasno. E, de avili. Ga khote haljam. Phen: – So sas? Sen džude? Saste sen? – Sa sam lačhe!. Ajde, čajljiljam. E de mothol sar lako Rrom ramolas. A mungri de či džan te ramol, toskar me ramo, džanes.

A tu džanes te ramos?

– Me sem pismeno. Ċelem trin razreduja osnovno sikavni. Pala amende goda toskar sas dosta thaj za mungre sas odlično, dolaći kaj me morajem te lesamav e čhavren kalen ciknen. Thaj me ramo e daće. Dejo inčar e čhavre, dav thud thaj phen: – Ramo, 'Drago mungreja Mile'. A me ramo: – Drago mungreja Mile. Voj pale inčar e čhavre khote, bistar so phenda, phenav: – Drago mungreja Mile. A me pale: Drago mungreja Mile. Phen: – Ramosardan?. – E, so akana te ramo? Voj e čhavre khote muštril, koa aver, trito, a me samo ašunav, me samo ga maj but asas, pala lende. Pale: – Drago mungreja Mile. Pa phenav, ajde dejo maj but nešto motho, na samo drago mungreja Mile. Pa phen: – Ramo tu so džanes. Tu džanes so si ando ēher thaj sar sam... A me toskar ga ramoas: te ava saste još, džude, naj sam bokhale, si amen cra maj but khote džuva, pherde amen vi e partizaja thaj men nas soa te tha amen thaj naj sas amen goda... al važno kaj sam saste thaj čajle sam. Či marenas amen. Kana sas, či džanav sao sas goda čhon, džanav kaj sas milajeski doba, e višnje kušenas pe, a mungri tetka avili ando Ovaro te džal te ĉerel bući kaj si voj čori. Te džal te ĉerel bući khate. Khate si maj but bući. Amende sola thaj gajda.

Kana jekhar avile fašistija thaj – sigo, sigo – Kana amen ande, jao goda sas strašno! Trujal amende Njamci, uuu, kana dama gođi! Kana jokhar anen e Sremčević Bajoske čhavra. Trin čhaje. Von malade. Von sas gazde amende preko drom. Al von sas ande baza garade thaj ko len mothoda. Pa von len ande žensko khandiri preko nesoski duruli hohade, marde, marde gajda, a men sama možda samo biš meterja katar godaj žensko khandiri. Sar toskar von nabisarde amen, sa. Thaj me ašunav kaj mungri de phen: – Džanes so si e Radinka, dža tu cra majdur, a te trade men ande Roma, te na traden vi tut. A me mungre čhavreja džav negde kaj neske Rroma, ačhav, uvek, ande godaj vrjama, than kaj me mungre Ružica bešljem. Thaj khote godala Rroma gaći thode muj, šaj gndin, litrin. Marde len džikaj kamle, thaj trade len thaj mudarde len. Kana jokhar, a pe khandiri astarde ječe Jovanoviće, akhardol Milivoj, vo sas lesamno pe khandir. Thaj astarde le kaj sol. Vo sas valda kaj čhori rača thaj astarde le kaj sol. Thaj vo, Đorde bučholas pe. A e de leski sas, mungre dejaće pe čanga bešolas... Ga nabisarde amen e ustaše. A vo džal prekal amende sargod, prekal o čidipe godoa uštavenas peko a pala leste ustaša thaj phen: – Ajde akana te phenes Ko si de partizansko jel Rrom. Mungre da sas duj čhaje, dešuduj-trin brš, a vo sas ande partizaja, a darajli indaren amen ande Rroma thaj indaren amen, sar onda kana već vi e čhavren čhajen lenas. Sas o Savo Cekatić...Čhavren godalen katar dešiduj-dešutrin brš indarde za e Nemačko. A vo avilo, Đorde godav thaj phen: – Kava Rromalen. Kana čalada le koa Njamco e puška ande zeja, a vo, jao de mungrije, toskar vo mothoda so džanglja thaj so či džanglja. A leski de bešol mungre daće, šaj phenes ande čanga. A e de mothol: – Đorde mungreja! A e de phen: – Kurtu o Đorde! – phen – sar dikhla kaj sem me Rromnji, či darajlo

lendar nego dikhla kaj sem me Rromnji! A godaja Rromnji ačhol, so čerla. Ga kaj nakhlam.

Jokhar akhar kova kole thaj kole či džanav godala alava, cra sas nervozno. De pe jek rig, de kala pe aver rig. Delisarda kas za e Nemačka, kas... toskar sas vi čeja vi Rromnja. Džanav kaj sas Mileva Kruničeski Vladoski Rromnji thaj so me džanav, koja Drjoski čhe, a me samo dikhav pe mungri Ružica thaj davla čući, te na gndil kaj sem me čhe thaj vi man tradena, a e čhori ačhola mande. Jokhar koa Bauer sas andaj Ruma, Njamci, phenasa Švabuja, thaj von mothon: – Ajde onako, man si čhori mek džav čhere, a e de jekh, voj nesar sas majpaše, la si orta, sostar te bilo kas al orta ande Nemačko, a mungri de goda thaj lil nesosko sasla za o dad kaj vo čer bući, leski slika, kana – vi ka si munro čhavro – thaj me la našav. Ga inkljistam ande porta. But von ačhile godav đe. Naštik ni dama godi kazom sas, lesa ma man Devla.

Kana, ačhili e tetka. Ga phen e de: – Dža phejo čhere thaj sar dol tu o Dol! Gajda kaj men godav drom ačhiljam saste. Kana nakhlja neski vrjama, pa nas ni čhon đe, toskar pale aven, roden Kuzmano Maletiče. A Kuzmano, vo sas ande mesno zajednica akhardolas, ande privatno čher. A, roden le, a von našle ande baza. Saslen uče kaš neske, thaj khote garadili e mami Gina thaj o papo Kuzmano garadile ande hu! A e de, jao te pučle, kaj kala amare Švabuja džanen gadžikane. Te pučle le o Ljubiša goda phenla, thaj so toskar čerdam. Joj, a partizaja mudarde ječhe avre.

Si e partizaja vi e Rromen mudarenas?

– Mudarenas vi e Rromen. Toskar trade dosta Rromen, men crda amen, kaj sas amen čhavra. Ga nesar crda amen. A khotar našen kaj san Rrom, katar našes kaj san terno. Pe ljubav khonik či gndisarda, bar či me. Či gndisardem kaj sem me terni, katar dešuohto brš. A khote sas mande o čhavro khote thaj khate efta-ohto čhon kana trade amen, vi deš so me džanav kazom barilo. O dad, so čerla, vo khote mendje naštik bičhal love. Neg bičhal pe godala Šašanuja. Sas strašno. Naštik sa ni dama godi. Kana goda nakhlo, munro dad sas khote trin brš. Ande štarto avilo. Munro Rrom mulo. so čera toskar. Čorpe.

Pa šaj motho sar udajisaljan palaj goda tumaro jekhto Rrom.

– Akana bolda ma palpale, katar o teljaripe. Mande samo mothol koja Nada, sar amali, phen: – Tut volil o Vaso. A me le već volisardem. Vo sar jekhto sas vi šukar, dičhes le pe slika. Naj sema ni me gadno leske thaj ga men dikhassas amen. Nit vo mande avilo te čumidol man, nit me leske. Samo, me izdras kana sas vo ando čidipe. Vo džanglja te đilabol ande prima, tambura nesoski. Men khote drmoasas amen, čhela sas. E, baš sas goda mendje toskar šukar. Či tromajam te dža ande sala.

A sostar či tromajen?

– Katar aven kola saje naj amala. Katar tromajam te čida amen. Cra branisarde e partizaja bare. Sas khate, so me džanav, neske propagadne. Džanes, sar vi sajek, neko volisarda te hohal, neko ga,. Maj but darasas kana aven duj, nesosko Mile šngalo ande Hrtkovcuja thaj nesosko Joco ande mлина hrtkovačko. Von dele kaj nesoski Vera khate, la sas čhavro, a o Rrom sas lače ande Nemačko thaj voj leja šetol, jertisaren, ruta leja. Sar goda akana te phenav, te na phenav kurvisajli. Thaj men, mungri de baš, čori si, phen: – Saveta, ajde te vozis ma ande Hrtkovci, dobija gono aro. Kaja mungri bokhali, čori de, thaj phen: – Naštik men ga, Vero, ivendeski vrjama. Man si grasnji lačhi thaj saunice, al ašunena e partizaja. Phen: – Na daran men džasa badi te čina aro. Kana von dele, a mungri de sas vi majdur, a von khote so čerde latar so me džanav, jokhar džal e Vera lija aro, svega so kames. E, godaj ryat mudarde godale Vera. E, posle mungri de či tromaja te dol svato khanika. Ni e partizanonca. Voj daralas thaj lesamalas o trajo.

O Vaso si tuce jekhto rrom, si ga?

– Si: Kana pindžardema e Vasoa, vo man volilas. Pa men džangljam kaj ječe avre volisara. Vo džanolas te džabol, me čhela khote po sokako. Ga, čidinjavlo o čidipe. Toskar koa phen: – Na džabe goda! Koa so me phenav goda vo džabol. E, kana samas ando čidipe, pa vo prekal aver mande phen sar vo man volil, khote kova-kava. Či me leja tromajem, nit vo roda te men maladija, te trajisara. E, kana me udajisajljem mothol tuće leski de. – E, munro Vaso, anda čhe! Cra čerda khote so phendem već, večera, račija. Sas, te somaj sig te na e Njamci astaren amen. E, ga sas. E, toskar dejorije mungrije: – Či trubujan pala leste, vo si but čoro – so me džanav. E, posle vo mulo. O maripe amen dijam gata opaš sastipe thaj zor. Thaj ga, već mungri Ružica, kana dija gata o maripe, voj već teljarda e pungreja.

Kana me bijandem mungre Ružica, sas samo sokra thaj ando gav jekh romnji. Kana voj avili, a po sokako Njamci, phen: – Ej, džanen kaj tumende phabol e letrika. A e sokra thol e šeranda thaj phen: – Džanes so, daral mande e bori, ga te džanen kaj naj goda e partizaja thaj kaj či čerpe sogodi, makar so. A amende sas o Čaruga, bari bući partizano, trito čher amendar. Thaj von astarde vi e Čaruga thaj so me džanav, godala aver. Sas khote dosta. Sas nesosko List, akharenas le ga. Thaj ga kaj goda Čaruga činenas amale, a me semas terni. Thaj ga mungri sokra sa bahtali. Katar si bahtali kaj sila unuka, katar rol palo čhavro. Či o Vaso či dijape godi čhora. numaj, posle so čerasa.. Me kaj de, kav dad, so čera, kaj dža. Akana godav phral vi barilo Ljubiša mungri mandol vi vo te momčil pe. E, pa redo si te lol romnji. Thaj lol Rromnji ando Tovarniko. E, toskar goda vi e racije nakhle. So ala, koa cra bahtale karing-koring. Ljubiša munro sile čhori. E, toskar čerasa svaturja. Toskar šaj.

Soske si amare običajuja kana si svaturja?

– Džanes so, me džas ande rromane svaturja. Me šaj goda mothav. Men najsam ga. Men sam našade. Našli e bori, so me džanav. Lačhe volja, lače. Naj lačhi volja. Sar kana. A me džas ande rromane svaturja. Ženisarda e čhaje nesosko Dule Rrom thaj akana si džudo o Bane Rrom. Khonik či phen kaj sam Rroma. Samo eke ga, kana kogod phenlas gada si Rroma. A ko si mande Rrom či džanav ni me, ga sas. Ajde te phenav tuće. Goda sas oma posle o maripe: Radinka ande Šišatovcuja, sar me le ažućarav. Džasa ande Vojka, a me dikhav, so e sokra inđar. Inđar nas gono, neg čaršao nesosko. Plus štar mangre. – Pa so tu – phen – Dule, inđares štar mangre? – Phrala, pa možda ala cra e čhavrende te han. Thaj samas amen dosta, mungre amale, parne, kale, a kurle, me či džanav romane. A von, kana delam ande Vojka palaj čhe, a voj terni. Mladoženja terno, a e čhe vadji maj terni.

A kazom sas len brš?

– Phare te saslen dešuštar brš. Voj dešutrin a vo dešuštar. Thaj von, sokro thaj sokra, a e piri bari. Ćiradol nesoski supa... kova tučano piri. Maškar e avlija. Thaj so čereja, lačhe si vi goda. Men bokhaljam. Ajde akana te halpe. A o sokro anda pre nesao de bakhri thaj mangro. Samo leske falisarda. Sas maj but čidipe neg so o gazda phenda. Thaj ga amen čhela, a avri čherora cikne, naštik te crdestu. Te men đilaba: – Poćin, Brašo, na žali Banka, a laći de či dol e čhora. Phen: – Terni si. Thaj ga goda. Zamalo te na maren pe. Kala amare svaturja, pa kaj džasa bi e bori. Ladžavo. O džamutro phen: – Kazom love dijem. Pa či džanav kazom dija čićen, pa aro, pa piperja inkalde. Thaj ga sas godala svaturja. Amende sas šukar. Men čheldam. Družijasas amen e themeja. E muzika sas lačhi. E Rroma si svirača. Čhledem me. Al kana bokhajljem, naštik ga čelas. A von, line, e Rromen sas loko vordon tha gra. Toskar nas vordona thaj goda. Thaj phenen mande: – Paćel, paćel. A samas pandž-šov al či džangljam rromane, vi parne vi kale. Pa si –paćel» o Dol tut, phen koja jekh kaj prevodil – te čhela. Maren e Rroma, e kandžijenca, mora te hutes vi te najsan bahtalo. Thaj ga men nakhljam. Ajde akana te ha. Naj khate ni tijarja gadići. Me dobi nesosko tijari, vo pićal. Phenav, so akana. Me maj sig hav. Bokhali sem. Maj sig hav, dok či pićal. Hasas, kazom haljam te haljam. Kana aviljam čhere khate kaj kav sokro naj khanči te ha. Khote kaj haljape goda si. Thaj ga kaj von khote trajisarde, so me džanav. Thaj von posle deletar. Glavno kaj amen čerdam e svaturja.

Thaj me so čera kaj dža, toskar či udajisajljem posle o Vaso. Terni san thaj o phral kamol te lol Rromnji, e de kava-kova phen: – Džanes so Radinko, tu le rom. Pa kas akana ženija. Pa sar kaj sem me, či grdi šukar, gndiv lačhe trajil, naj kasavo. Khanikas či voli. Kana jokhar al e mušterija, neski Drinka Stepanović ande Kraljevci phen: – Si nesko Rrom, e Rromnji si tradini ando logori, ajde phen te me lav Rrom. A me jedva ažućardem.

A kazom toskar sas tu brš?

– E, sas ma biš thaj duj. Thaj goda sas, ajde te me lav Rrom. Naj čhavra, naj Rromnja, akhardolas Novo Aleksandrović. Tradine leske ando logori thaj so me džanav, purani de. Pa mek la. A toskar sas phuveske čidimata. Phen e de: – So čeres ande phuveske čidimata? E, me baš ga voli. Džav me, thaj vi me ande phuvaće čidimata. Ga đeljam men ande phuvaće čidimata.. Thaj venčija amen thaj khote bijanav čhori, akhardolas Julijana. Thaj me volijas la pa nek al vi man, kate sima Ružica, kote... thaj naes e Devleske phenav. Kana godav munro rom volilas te kartil pe. Volilas sa kaj khonik či. Thaj vo džal te lesamal e grasten khote pe karte hasar e Trudone. A man tradol ando gav te džav te čerav bući, te le pravarav, – Dža, phen, kaj čire Rromnja. Sas khote ande Budanovci neske duj-trin Rromnja. – Dža, phen, mang sogodi. Me naštik mangav. Me phenav: – džanes so tu či kames te lesamas goda kaj zaradisara, a me so čeras tu dijan pe karte. Me naštik ga te traji. Pa phen vo – Kana naštik, naštik. Thaj me av thaj mekav godole čhavre kaj sokra.

Me ande mungre traj... Kana me meklem godale mungre čhavre, so sas la duj čhon. Vo či lja khanika dogod me či inđardem e čhavre. Lja Rromnji nesoski thaj anda lako čhavro. A e sokra, kana me inđardem e čhora phen: – Mek tu kana vo anda lako čhavro, mek pravar vi čiro. E, goda munro čhavro trajisarda duj trin čhon thaj voj mer. Me gadići rujem kaj si mande žao, gadići me phendem naes e Devleske man te na džav khote te na maren ma thaj svasta gndisardem. Godala bi šukar, či trubujem khote te džav, eke kaj džanglem kaj si vo Rom. Vo džan vo romane thaj so či džan. Čikamol te čer, dol pe lila. Sa makar so..

Pale semas me neske deš brš bi Rromeste. Džas te čeres bući po phuvjengo imanje thaj ande nadnica kazom zaradis. Čore trajilas pe. Željni samas sa koa so si šukar thaj mangro. Čerko kolompiri, fosuj, o mas hasas čhonestar možda jokhar il nijokhar. Čines opaš kila mas, či džanes dal te... Toskar trajias korkore. O sokro mulo mande. Korkore trajias ando čher kaj limorja. E, khote sar terni so čera, dija mande, merne čhaje, thema. Naštik te na lijem. Al či lijem te hamima lende ando traj. Goda lesamasas but vi me vi von. Neko džanglja, neko či džanglja. Si, naj, kazom lende kaj si, gaći mande kaj naj. Kaj žinisajlo vo. E, či maj but aveja. Akana koa kaj naj ženime thaj ga me akhljem o traj...

E, goda sas mande dosadno. E, akana me pale udajlama pe bibah. Či kamav maj but te kurvi ma, čikamav majbut. Naj mande šukar ga o traj. Phenen si ando Brestači jekh, sile duj čhavra, e Rromnji leski udajisajli. Lačhe. E, goda man trubul. Znači e Rromnji udajisajli, goda si korkoro manuš. Nikola bučholas pe. Kana me khote, leja trajisardem brš de, či čerdam čhavra. Kana posle me ašunav, vo džalas te maladol godola leske jekhto. Akhardolas Jovanka. – Pa so si Nikola? – Ač so falil, phen. Mande goda cra nas pe volja. Pale nakha men duj brš. Pa mek la, mek džal late. Či voj te na lol koa. Anel la vo čhere. Me ga goda phenas ande komendije. O beng inđarda e komendije. Vo la čerda čhavro. Naslen cikno čhavro dok me či đeljem. E, so čera me, pale av ande Budanovci.

Sas ma munro ĉher. Goda o sokro meklja mande. Mulo thaj ga posle o Rrom, godaj kolonizacija...

Katar dujto Rrom?

– Katar dujto. A e čhe udajisajli mande ande Ruma. Akana si voj khate već dešuohto-dešuinja brš thaj voj lol Rrom. Thaj vi voj malalmakar so thaj voj avili khate. – E, akana džanes so, Ružice, kana si ga. Men ĉina ĉher kaj dobisardam sar kolonizacija. Ĉina katar o dad ēher. O dad naj e ĉhavrea, toskar boldape o ĉhao, a me phenav: – Me ava khote tumende. Thaj ga ĉindam o ĉher.

E, voj toskar so ĉerla, kaj džala, voj lol Rrom. Phenav tuće kana voj khote udajil pe, isto ga vi godav lako pale sasle neski čhe thaj voj bijanol vanbračno ĉhavro. E, Devla, sa makar so. Kana voj ĩeli, vo ĉida pe godale leske ĉha thaj akana tradol mungre ĉhora. Phen: – Man si ĉori kole ĉhora, phen. Sostar man andan? Pa phen: – Mek akhardol kaj semas vi me rromnjate. Sargon vo sas momko. Dilipe.

Thaj ga voj al, khate jekh avreja trajisardam, džasas ande nadnica, po imanje. Patisarda amen. Ga tuće al. Sasma nesoski phen katar e tetka ando Nevo Kneževco. Akhardolas Ruža. Goda si khote pe rumunsko granica: Rumunuja thaj Mađarja. Thaj voj tuće phen: – Džanes so si Radinka, de tu godale ĉhora mande, pa khote sila bući. Možda khote araĉhola peske ĉhao. So ĉera la. Voj nervozno thaj nervozno. Kaj džasa, so ĉerasa men. Me phenav: – Ružice so kames tu? Phen: – Mangav te džav. Sas Rromeste. Džanes sar sas toskar, ladžavo! So ĉerla ande komendije, sas Rromeste. – Uh, džav me, dejo mungrije. Džav kaj tetka Ruža ando Nevo Kneževco. Cra si goda dur. Či džanav me ni kaj si goda. A so ĉera, kaj dža. Ajd akana kana si ga. – Tu mande samo javi kaj san thaj te trubujastu kaj žutipe, javi thaj me tuće e pošta biĉhala. Ramo mande. Toskar nas godala telefonuja. – Pa laĉhe, phen. Džaltar voj. Khote sas sa nesar, so me džanav. Vi voj sas ĉori Rromnji. Malal voj nesosko ĉhao. ĩeli ando hoteli, te malal ĉhao. Koa kaj ĉerda ando hoteli. Sar nesosko konobari thaj von han pe thaj voj lol aver Rrom. Džaltar voj ando Banatsko Arandelovo. Goda si khote paše pale kav Kneževco. Ramol voj mande: – Dejo me udajisajljem, pa te kamej aav. Phen, av dejo te diĉhes man, thaj ga te diĉhes kaj aĉhav, ĉereski sem. Ajde, dža. Toskar e karta sas, laĉhe so me džanav... Džas ande nadnica za biš-trjanda dinarja. Thaj me džav kaj mungri ĉhori. Akana si voj već khate, sila biš thaj nesao brš. Phe, maladem laĉho thaj khote sa džav me nesar... Dama gođi baš sas 29. novembro kana me deljem te dikhav godola mungre ĉhora. Man nas khote ni fino te furjama. Snadima me kaj amal. Toskar katar e Kela Milinković dobi neve cipelja, još nas phirade. Katar koja Danica Zečević dobi jakna, thaj man nesar sas haljina thaj me laĉharama. Toskar sema me sargod ĉereski romnji kana deljem kaj hanamika jekhto data.

Džav tuće me, mungi čorije, ando Nevo Kneževco akana najma – kaj sas 29. novembro – vordon. So céra akana? Phen, či céren e autobusuja. Nesar man neski Rromnji khote inkal kaj voj trajilas. Thaj phen voj: – Khate ač! Khate si samo Banatsko Arandelovo thaj me, nesar inđar ma jekh e vordoneja, akana ašunen kaj si kombi. Thaj ga me đeljem. Me đeljem ande godav gav thaj me pučav godale tradine: – Phenen tumen mande, sar me akana malava mungre čhora?. – Pa či džanav, kaj si voj?. – Pe nesko Sigeto. – E, kaja Rromnji si katar o Sigeto, mek voj inđartu. Thaj ga me dikhlem godale romnja sar si furjadi. Voj phen mande: – Ašun, ač tu khate, džav me kaj mungri phen te aver vareso podi. Me gndiv goda si khate paše, kana kova još trin kilometruja trubus phujatar te džas, a me nervozno. Sa gndi akana phenla, ka si lako čher, ka si lako čher. A trin kilometruja trubus phujatar džikaj lako čher. Phen Siget. Ga me aviljem kaj lako vudar. Me thav muj, kas akana tha. Devla! Me thav muj: Ružice! Ande jokhar inkljol jekh Rromnji, cikni thuli: – Ko sen tumen?. – Me sem e Ružicači de, si khate mungri Ružica? – Pa phen: – E, a me sem laći sokra. Inkljol jekh Rrom: A me sem e Ružicako sokro. – Si khate mungri Ružica? – E. Me samo gndi so von mande akana den svato? Me mangav te dikhav mungre Ružica. Kana jokhar inkljol o džamutro. Ga naisarav tumen. Mande e jasva e bahtatar. Džanen sar si. Kana sem me khate, hanamika mungreja te dičes kazom sima gurumnja, te dičes kazom sima bale. Kate telcuja. E čori mungri deli. Von man oma inđarde karing ande avlja. Kate šućara o tutuno, kate šućara alevo piperi palaj fabrika. – Lače hanamike. – ajdžam akana andre. Kana me andre, a mungre Ružica phen: – Sar san, dejo, dromardan? – Araći teljardem oko dešujejh sato. Ažućar kate, ažućar kote. Sas svakojako. Kana jokhar, a munro džamutro sas lovco. Vo đelo ando lovo thaj mudar e fazano. Khote e hanamik mothol: Ajde akana te šurisara, te céral so me džanav. Sas khote još sogodi. A me dikhav samo sogod šurin. Me gndiv: so von akana šurin? Ajde me ande koja aver soba, kaj phenen «Sovimaski». Kana me đeljem, e Ružica mungri bešol e Rromeske ande angali thaj rol. Me gndi, kaj men Roma, džanes so me gndi goda von kaj sam men Roma, me sem cra kali. Sargod kaj la lesaman mande čhere, a me akana: – Ružice, so tu roves? Me ga oštros džanes. – Pa naj goda, kurav će da, e hanamik thol muj, mudarda e fazano thaj mora oma pe robija. Oma thejara! Maj sig vo neg me čhere.

E, lače, ga vo sas ando phanglipe 3 čhon. Voj sas toskar kav sokro vi ađe, naes e Devleske, sila laći familija. Ando Banatsko Arandelovo putrol munro džamutro privatno bićindi. Vo khote lače cérlas, mungri čori sas paćivali, bi melali, sargod konobarica, sar phena gazdarica, saslen đilabipe, sar kana sas. Sas kanagodi pol cra vi o džamutro, thaj vo toskar pećol pe gazdarica. Voj našol thaj ga pale pomirin pe. Sas svašta ando trajlo.

Thaj ga bijan voj leja duj čejora. Godala čejora cérenas sargod čeja. Džanas ande sikavni. E, jekh džal ande Kikinda, lol neske bućarne, kaj lačhar e

vordona. A kaja mungri dujto, majterni unuka džal e Muslimanova. E, kaj deli palo Muslimano, o dad sar dad thaj e de džal, me či džanav sar akhardol goda prekal e Sava thaj džal khote čoro. Naj lačhe thaj so me džanav, bijan oma jekh čavro. Vo či kamolas te čer bući. Kaj maladile, sar, lendi bući. Thaj bijan čhao. Thaj kana si koa maripe e Hrvatonca e Srbinenca vi Turcuja thaj godala so si, me phenav Turci, gndiv Muslimanuja. E, godav munro unuko badi či džanglja kaj džal, kaske džal, kana o phral lija e Srpinja, vo lija Srpinja. Phen: – so te čerav, il te mudarav e čhavre dolaći kaj e Srpinja bijanda le. Il te mudarav e nećako kaj bijandale e Srpinja. Čikam, phen. Von našen ande Nemačko thaj khote si akana sa, godaj leski familija. A e čhori džal kaj e de thaj akana o džamutro si mande ande penzija. Sile, te trubula te phenas kazom sile penzija. Sile 3.500 dinarha. Vo astarda majbari skala, kaj vo inčarlas vi e dilabarne thaj boldape pe sa e riga. Sas opasno za e love. Thaj so ala, kaj džala, kana kaja cikni so čerla, či dol la o dad čhavra. E, ande godav lako khate, khote, te voj ačhol phari thaj bijan jekh čhori. E godaj čhori si sunakuni, džal akana već ando jekhto klaso....

Voj al tuće praunuka?

– E, praunuka. A o čhavro džal ando eftato klaso. Jao, e papo čerol le. Akana naj vo maj but Turčino, akana si vo Acin, e paposko alav. Thaj lačhe o čhavro sićol e sikavni, a e unuka sargod čhoraći čhori, čer ando birto. Ga von akana ačhile mirno. A me so čera, kaj dža. But drom ramon mande, akharen e telefona. A me već purajljem thaj naštik ni džav, te dromarav. Dosadno si mande, von aven kana aven. A me so čera, kaj dža. E akana kam vi me lav Rrom.

Po trito drom?

– Po trito. Aven mande nesoske provodažije kaj sem me već hićome najsem ni za e nadnica. Naj goda maj but koa. Maj but čhudenpe godala hemiski sredstva thaj so me džanav sar sas goda. Thaj najsem me maj but za e nadnica. Phen mande jekh lačhi amali: – E, si jekh ando Tovarniko. Te les Rrom! – Kaj dža me phadine korako?

Kazom sas tu toskar brš?

– E, sas ma šovardeš thaj štar brš. Kaj dža me akana ande mungre brš te me akana lav Rrom. Phen, lačho Rrom. Veli Ana, Rrom džanes. Goda lako nesko amalo. Phen, lačho rrom, te merav me. A me gndi sokam meres, devleja! E kana si lačho, kurtu vo, lele tu. Man či trubul! Kana vo džan romane, me či džanav thaj čikam te bićinenma e Rroma. Ma lačho Rrom, te merav me. E me či kam akana, či trubul man. Ake tuće godav rom. Thaj kana buljarda e va me gndiv: E, kav va kana čalal ma čini trubul te čalal ma, lačhe si te samo načhol paša mande, me perav ando nesvesto, gata. Marma, me darav katar o maripe. Me khote

aviljem kaj amal, provodadžinice Ružo, kurtu čo, dad – ajde, lačho Rrom, kasaو si, kasaو si – me phenav: – Si lačho. Phen: Si. Phenav: – Lele tu, a man de e Stanoja, me voli e Stanoja, le džanav, a godale či džanav, kurtu vo.

Kana le si Rromnji thaj bare čhaje. Maren le e čhaje, so ala manca. Avena leske čhavra thaj marena vi le vi man. Phen: – Či džanes tu! Lačho Rrom. Vo čer bući. Džanes. E Rroma kana čeren bući si Rrom parno thaj ga lačho, toskar si vo bućako. Phenav, so čer mande, lele tu; voj džal; kures goda. Džantar von. Jokhar ake al tuče godav Rrom. Anol le o Stanoje. A o Stanoje oma inkljista. Kana vo man meklja leske, devleja, sosko si goda manuš, či čalada o plafono e šoreja. Me gndi, devleja mungreja: Phenav: – Džanes so amal. Tu šukar dža čhere a me tuče ramoa. Akana si tu autobus, pa dža šukar čhere. – Znači trades ma. Tu kames, či kames, me lenca naštik. E čhaje marde ma, ande Nemačko e čheja džan. E Rromnji čer vunde lole, e bal mačhol. Diljajli. Či trubul ma. Ni me la, ni voj man. Vi me đeljem. Jekh ivend trajias ande šupa, sastruno vudar. Me či tormas ni te astarav jag. Naštik posle inklja avri.

Me asav. Džanes so amala, dža tu tuče čhere kaj či Rromnji. – Kana si ga, me džav. Kana či nakhlja goda, dama godi, sas dešupandžto novembro, avilo munro momko. Akana me pučljem. Si khote amal ando Tovarniko, von sa phenen maj but neg so vo mande phenda. Goda si them mato. Len lestar e poćin, poćin lačhi. Voli me poćin phen: džanes so tu le mek ando čher. Goda si je fino Rrom. Thaj ga, ajde lačhe. Jokhar, ake tuče munro momko. Či me ni ramosardem. Phen: – Džanes borije, me aviljem. Možda tu ramosardan. Kala mungre bi lačhe lije o lil. Me aviljem te ašunav ande tumaro muj: e il či. – Ašun amalka, man sas već jek momko kaj alas, thaj haljem o ladžavo leja. Dosta si ladžavo. Nesko raj ande Nikinci, katar o poligono nesosko. Sar akhardol, te dama godi, nesko Stanko. Raj e mašna. Pa akana vi tu. Preko o šoro si mande. Phen: džanes so borije, ga thaj ga. E, so ljem te phenav? Kana godaj amal phenda mande palaj leste, pa phenav: džanes so, tu amala ač. Pa phen: – si me te ačhav, il godav čiro poligono. Phenav, tu. Vo jadno sa bahtalo. Sas vi smešno. So akana.

Kana godav đe, a munro amal preko drom kušolas kuruzo. Džav me te čerav, sogodi semas udžile. A munro momko ačhilo čhere. Gndiv me ande mande: akana kana avili e rjat, me dža ando komšiluko thaj sova, a vo dičhola kaj naj sem, thaj džala čhere. A mande phenen e amal: – E, Radinka, ašuna ga. Dikhljam godale Rrome. Me sema hasardi, mudardijas. Phenen naj lošo rom. Ako si lačho, mek ačhol, te na ala lačho, e porjalenga tradasale. E, kures le, nikad e porjalenga či baratujisardem... Av me čhere, munro momko pašljol. Rovljardo! Me gndiv kaj vo akana avilo kaj Radinka, phen: – Džanes so si mamje – naštik vo mande phen Radinka, mami sem, pa so. Phen: – Džanes so, sas e Ruža khate, čerda pe ande bući... – Ruža si telefono, te na sogod akharde čire kaj roden tu. – Či, phen, rol o Rrom. Kaj vo haradolos sar domaćino. Me phenav akana: – te ala tuče bi bah kaj

aviljan, tu dža čire čhereske, bolde tu. – Naj goda, Rromnije, mamije mungrije, neg sem me kaj munro čher, mungre amale, munro čorpe, mungre amale katar e sikavni, mungre... A vo čerlas sargod ando voš, čhinolas sar god kaštočhindo nesosko, so me džanav. Phen: me mekljem mungre phralen, munro čher. Pa me deljem ando them. Ladžavo te al lendar, te dol o Dol te na al len bah. Me ga e romeja das svato. So vredil akana mora vi me tesov leja. Kana me pašljilem, khanči vo mande. Samo mothol sar vo khote patilas. Džanes so, me najsem ni muško ni žensko. – Pa man čini trubul majlačho, tu san, phenav, patilas but, a vi me još maj but. Thaj akana men šaj sar amale te trajisara. O ternipe nakhlja. A tu av fino te na asan e amal. Tu dičes kaj sem me maškar o them. Tu av sar domaćino, sar Rrom thaj so čer men akana, ljubav nakhlja. E, te nakhlja tute, mande još maj sigo. Či trubul goda men. Samo tu av fino thaj mirno. Te na aves mato, te na phades, kušes e da, e dada e amalende. Phen: me godav ni najsema. Lačhe. Kana me khote leja neski vрjama trajisardem džikaj 29. novembro, khote sas vi Kulunda, vo phen: džanes so, mamjije, trujal e Kulunda, me či beša te na čerav, phen, najma kaš te mudarav e gadija. – Kaj si gadija? Phenav. A vo phen: – Pa goda ga phenpe kana najma kaš naštik mudarav la ni kana dikhav e gadija. Thaj phenav lačhe, ajde akana, me darajljem. Phen: malav tu mande sogod te čerav. – Kaj me malava tuće te čeres. Akana ande Kulunda. Kaj sanas kana čerlas pe? Phen: džanes so, me sem kaštoseča, man naj ni tover, man naj khanči. Pindžarama vareseja themeja saje si te šlaven e kanalja, te čhinav neske panjuja. Me gndi sosko si ka rom, kaj inkala e panjuja akana pe kulunda. Phen: – Me sem goda Rrom kaj volil te čer bući. Me boldama thaj molima. Phenav, Devla naes tuće kana si kasaje kaj manden te čeren bući. Thaj me džav kaj o Sremčević Lazar. Phen mande o Jozov Savo, kava, phen: – Si kav Lazaro khote njiva 2,5 kilometruja, si kanali te šlal. Jao kana o papo munro goda ašunda, phen: – inđar tu man kaj godav gazda čhere. Džanav me kaj si lesko čher. Džastar. Men kaj godav gazda, domaćino, sile radijuja leske džanes sar, baro čher. Oj Rajka, si goda čiro kov papo. Ju, mande ladžavo. – E, Lazo. – ajde andre te pen račija. – Džanes so, Lazo men aviljam, kamol munro papo te šlal čiro kanali ivja, phenav. – Samo te leske godala kaš aven. Thaj munro papo tuće sikada pe, pogodinpe von. Samo sikav tu leske o drom, phen: Džanes so, e njiva si khote thaj khote kav Brestači. – Džanav me kaj si godaj njiva. Kaj čuprija khote, pe levo rig. Thaj ga dža men, munro papo phen: – Džanes so gazda, jertisar, me kama moliv tu, man naj, mangro čina sima love, a najma slanina. – U, si slanina, mothol o Lazo, al e slanina si katar o lano. A me voli slanina, me kama mekav o peko mas, kana dikhav slanina. Phen: – Džanes so, ake tuće slanina! Lol vo gono katar o šećeri, koa andral thaj thol sigurno po metro. Či džanav vorta dal sa 10 – 15 kilograma, so me džanav, či merisardam. A me sem bahtali kana me hav slanina. Mande hal pe slanina. Či džanav ni kana haljem. Kana džav pe njiva avreste. Thaj ga vo inđar čhere thaj vo oma: – Ake, mamije, te sikaves mande. Koa cra golomrazica, tu

tatareja: gndiv me kaj me tatoa, ivend, Kulunda avili. Phen: akana me tuće čera, vo marol štar kocuja, lačhar ga sar nogarja, me khote bešav thaj vo oma čhinol sargod e kosa te kosit. Ake tuće, de jag, ka tatar e Devleski volja. – E, me tataljem, kana has! Indara men mangro thaj paj: – Na te al šudro o paj, tho paša e jag te tatol! Vo čer e tovereja sar e kosa. Me gndiv: o Devla, si ka uvek ga bućarni il samo kana me bešav paša leste. Phen akana men hasa, vo oma po kaš, pećol slanina, sar vo goda džan ando voš, me goda nikad či dikhlem, paj simen. Čajlija, pija aj. Me bešav, vo čhinol koa kangro. A o kangro, devla, majbaro katar duj meterja. Činda, avilo kaj bare. Lija tover katar e gazde, man nas tover. Kaj si mande tover, si ma kočaja.

Jokhar džal jekh Rrom vordoneja so čeres Moko a munro papo džan rromane. A ka, či kamol te dol svato romane, pošto me či džanav. Phen: – Ake, čerav. – Ladžavo te al tuće, tu čeres khate avreske romnjače, a čiraće o čher mekljan. A mungri čhori lija ēire čhavre. Phen: – Kurav će da thaj će čhavreske thaj će čhoraće, mungre čhavreske thaj će čhoraće! Jaoj, akana marena pe e Rroma! Ka munro čikamol te mothol rromane, me goda džanav, ame phenav leske: – Jao, Stevo mek tu godolestar, goda mudarda e manuše, na leja! Nesko Bane Rom. Phen: lačhe, boldol pe vo thaj čer. Džaltar goda Rrom.

Thaj džanes so, dosta tu čerdan, ajdža čhere. Kana men aviljam mungre čhereste, o papo sa bahtalo: – Ej, akana sima bući, phen. Sar trbuja sa čhinda te al džikaj thule kaš. Thaj goda čhin, bešol thaj ga godav Milano Lazarev čhavro anda amenđe phedo gono kaš. Džanes so značil ande koja vrjama ande nevo brš amaro aneja kaš. Goda sas pala mande žutipe. Posle kana avilo o milaj vo korkore lja te čhin e kaš. O them akharolas le. Kate čer, kate indar o sulum. O Rrom sas te mothol pe naštik, naštik al majlačhe. Khote al leski čhori, phen: primijala? Sostar te na. Al jekh čhori, al aver, al raća. Thol muj o Stanoja, munro amal, navodžija, phen: – Ej, phrala, ake avili či čhori, a munro Rrom uštol mandar thaj džaltar. Nit vo phen, naj le sato, duj. Me uštav, ajde me, kana khote lesko džamutro thaj čhori. Dav me, lačhi rjat – lačhi rjat. – Savo si ka či čhori. – E. – Me sem e Savoski mami, me korkore sikadijav, khonik man či trubul te sikavol. Ga me khote dijem svato. Jokhar me phenav: – Ašun, Savo, si goda či čhori? E. – Si goda čo džamutro? – E. – So čeren će čhavra ande avrsko čher. Ajde tu indar će čhavren ande amaro čher. Goda von aven, sa maj šukar. Sas, džan. Posle avenas bi melale. Čini ni le marenas thaj vaćarenas. Či ni man.

Thaj ga, munro papo: al jekhto, poćin, o papo an e poćin. – Džanes so, mamije, tu đin e love, a man de samo o odresko. Thaj me trajias. Čumidas amen thaj glijas amen. Sas vi kana o papo volisarda te pol, a me toskar, ačhav. Me teljarav te bašav dok vo či mothol. Kana vo mothol, me daras e marimatar, čalala ma, devla, thaj dolma ande phuja. Me crdav e šniga. Thaj al vo jokhar, toskar sas dujto brš, Kulunda, Devla. Po Badindan an isto, katar nesko Stevo Amerikanco, kaš kaj krečisarda. Ma sa e amalenca čidinjajle. – Alal tuće, Savo! E, akana men

phena, vo sas e amalenca šukar, sar kaj džanenle sa. Aver de, jekhto de Kulundango, me av ande khandiri, vo khote, ručko sas, so sas sas. Kana vo: – Ajde te men ana kaš. – Na, Savo, Kulunda si, sar ka, koa – so si veza poloče. Ajde me inkalav litra mol pe klupa khote ana men, a me samo dilabav: – A dik munro manuš matilo katar e raćija. Vo phen: ač, ač, gndila o them kaj sem dilo, kaj sam men dile, mate. A me: A joj Savo, šećeri šoro, naj čhe kasa či sutan. Phen: – ač, mamije, na, av dili, phen, ašunena tu e amala. A mande či dilabol pe, me samo gajda te goda al fino.

Thaj ga men trajisardan štar brš thaj ande pandžto munro papo nasvajlo. Thaj so sas, ajde ande bolnica ande... pe koa, sar akhardol, po Venco. Akana phenen sar goda khote akhardol, ajde khote te sastaren tu, kava, koa. Vo dobisarda rako pe pluća. E, naopako pa goda si... džangljem me kaj le či sastarena thaj džas me leske, thaj vo mande, sas bahtalo, gndilas pe mande. A sasle khote Rromnji, kaj mekla la. Voj, ni leske čhavra či đele leske ande poseta. Avilo vo čhere, vrjama, kana von phenen ajde, mora pale te boldol pe. Thaj me jokhar ašunav munro Savo mulo. Te džanes kaj sas mande žao. Vi ađe si mande bi bah katar lesko lačhipe thaj meklja mande bari uspomena, čerda mande katar o sokako sastruni ograda, činda mande televizija, lačharda e pendžere, čher, koa crepo, odžako, mas man ni odžako. Goda sa čerda thaj mulo.

E, kana vo mulo, oma khate e Ruža Stanojeski, či džangljem ni kastar sas le telefono. Oma godaj Ruža akharda kole čhavre kaj sasle vi ande jekhto brako vi ande dujto. Al o čhavro: džane, džane, džane romane. Či džanav me, Devla, kamol još man te tradol e čherestar. Me gndiv ande mande so ala mandar, naj man khate kaj te rov trujal munro papo. Khanči. Thaj ga, čerdam sa goda. Munro papo džal. Ande Buđanovci prahosardem le. Thaj kana goda nakhlja opaš o brš, me vazdav leske spomenik, vi te ava, sar zajedno, cra maj bulo spomeniko. Thaj toskar las e poćin leski, posle o meripe, goda sa. Šaj godale lovenca kaj las pe leste, al me šaj dijemus mungren čhavren, mungre Ružicaće. Me sa goda čerdem gajda, naštik khonik čer majlačhe, kaj goda zasluzisarda.

E, Da, po gor sem korkore, so čera. a delisarasas e poćin, me thaj godaj leski Vera ande jekhto brako. Ga la sas opaš so si steknime e imovina. Te me venčisajljem leja, vi voj si sar bi venčime al si steknime imovina, ga kaj voj e dromeja katar orta sasla opaš.

E, posle me ašunav, naj ni duj-trin čhon sar muli vi voj. Thaj akana načhol opaš, akana si man sogod preko milja dinarja. Kana najtu ando čher khanči. E čhavra žutinas ma, mungri Ružica. Na, čedo, tu žuti maj but man, man si akana, te furjava ma, te podi ma, a naj sem neski te vareso kamas, te me khate činav neske bare stvarja, kuč. Numaj, so akana šaj te mothav, šaj te mothav pale naes e Devleske. Džav sar vi aver Rromnja, kana šaj thaj so šaj... A dujto, akana me pale kana kam lav Rrom.

Kama les Rrom pale?

– Lav pale kana alas nesko lačho Rrom, lačhi poćin, al na te vo al ando čher. Te al ando čher sar kaj sas o Savo thaj al makar sar o Savo.

Tetka Radinka so tu gndin ando puranipe? Dikhav trajis korkore, ačhilan korkore. Sar si tuće akana?

– Te phenav tuće jekh: jekhto, sasti sem, a voli ga... Maj but sem bahtali nekasa, makar te al vi amalencia il mungre čhavrenca.... čito. Maj but godoleja trajiv.

So čitos?

– Lav me katar e amal vi nesko «Bazar». Šaj goda te al katar duj-trin brš. Ili «Politika». Me khanči či prati, al voli te čito vi romanuja. Samo si mande žao kaj či džas ande sikavni. Naštik naj ma mogućnostu. Munro dad sas mogućno te bičhal man ande sikavni, al e de či dolas. Dijem gata trin razreduja thaj goda sa lačhe. Vrlo lačho. Naj sema maj lačhi. Sićilem latinica thaj čirilica te čito. A bi bahtali sem mande kaj naštik majdur đeljem ande sikavni. Phenav tuće zbog e de. Voj bijanda čhavro, trubul voj te džal te čer, a me lesamo e čhavre. – Ač, dosta tuće trin brš. Džanes te čitos, ramos, či aveja sikavni, phen mande.

Sargod kaj me naštik avljemas sikavni. A goda kanagodi gndinas: pa so, žensko čhavro – aver čher. Ajde akana tu karing čirav thaj tho, lesama e čhavren thaj lesama o čher. A akana si mande bi bah kaj naštik dijem gata thaj vareso ando trajo. A majphare si mande ka kaj ačhilem korkore, ande kala brš najsem ni kaj čhavra. Te inkljistem po sokako, khote po sokako koa ašunda, koa phenda thaj me sogod phenav. Thaj džanes kaj si mande but phare thaj nervozno sem ande godala razloguja.

Obidil tu vareko kanagodi?

– Pa but phare, retko kana. Khanika či haljema. Kaja preko o drom bori, voj cra maj but obidil ma. Toskar men cra da svato, cra si vi khote komendije. Me phenav lače la naj sokra, a sila sokro, phenav: – an tu le katega, vi ga sem korkore, thaj ga cra čera komendije thaj ga načhol e vrjama. Inače, phenav tuće te đeljemas ande sikavni, sar kaj lijem thaj ande godaj vrjama či poćindolaspe, kana me džas. Či trubuja ni bari moda, ali eke ande jek va mungre lesamanas ma, a ande aver upropastisardema. E, kana nakhlja o maripe, sasma čhorori. Voj već sas pandž-šov brš. Avilo o dad ande Nemačko, munro Rrom mulo, avilo jekh than, či me toskar čitoas, čitosarde neske sikavne. Me sema lačhi vi e sikavnenca vi e sikavnenca, volijas te džav pe čhelimata thaj spidasasma maškar o them. Phen: – Ajde te čera čhelipe, ajde, me khote te čhelav. E, phen, Radinka, tut si zor, te me tut preporuči ande radijo stanica. Me samo poradem e jakha. – So, tu mothos, te me džav ande radijo stanica? Phen, kaj godav čiro krlo thaj čo taletno thaj vi kaj džanes te čitos, džanes latinica, goda sas baro, sar akana kaj situ fakulteto. Thaj me phenav e daće thaj dadeske – me sa bahtali, džanes.

Kamav. Kana al posle e sikavni, ječha lačhi kaj khote amenca džalas pe čhelimata AFŽ-a thaj ga 8. marto, phen: – Ajde tu, Radinka, akhardas tu e sikavni te džas te des la svato. Ajde. E de phen: – So? Te tu džas khote te švaleristu? Phen. – A so tu, dejo mothos? Sargod kaj khate naj them thaj čhaje. O dad phen: – Mek džal, a e de phen: – Na, či dav me la te džal. Džav me kaj godaj sikavni thaj voj phen: – Džanes so, Radinka, datu me vi podipe vi drze. Akana tuče dijape e prilika palaj sasto trajo. Me samo phenav: me kamav. O dad phen ajd, džal vo manca ando Beogrado. Toskar sas te džalpe grasteske vordoneja, sas amen lačho gra, vordon... Džav me. Malal vo mande vi stano thaj sa akana samo trubu te teljarav, mekas me vi e čhavre kaj mungri de. Sasma vi pheja vi dad thaj gajda. Phen: či, či, indar čire čhavre! Ajao, kaj dža akana e čhavreja. Či džanav ni me kaj te džav. Voj ga džanglja, lija saoreja te na dolma. Valda te me av robo sasto trajo. Thaj me toskar so čera, kaj dža, bolda ma pale e čhereske.

Thaj goda phenav vi ade si mande žao kaj naštik... Jekhto naštik dijem gata e ckni sikavni sar neske mungre amale, a dujto pale karing či dama koa kaj sas, kaj šaj bi dinaresko te av ande majlačho trajo. A akana me, eke, ga nakhljem.

Motho mande katar čiro bijandipe?

– Mungre dade thaj da sas štar čavra, jekh phral thaj amen trin pheja. Munro dad thaj de nas andar e Žablja, e de sas, pal o dad andaj Đurđeva. De sas rromeste ando Kovilji, numaj nas la čavra. Vi munro dad lja sar phiravno čavro avre Rromnja, sas le duj čavra, thaj otoskar vo meklja godale Rromnja thaj lja mungre da. Trajisarasas ande Đurđeva otoskar, a mungri de si andaj Žablja, te džaneja e Boško, khote rromano sokako, goda sas lako ujako. Pal o dad khote mulja, či dama godi katar lako dad, a voj lija rom ando Kovilji čhe kana sas. Nas la čavra, meklja e Rrome thaj boldape kaj kako. Mungre linepe, sas len trin čavra. Majanglal bijandilem me, otoskar e Ljubica thaj Gaja. A duj čavra katar jekhto linipe sas amanca, voj dija pe lende, amen barjardem sa.

Sas tu sova čheles tu?

– Nasma. Men bariljam ando čher korkore, čhelasas amen ande čik, korkore mande čeras lutke katar e drze. Lav e kurzovina, phandav... Anglo čher sas amen rakhljora, Srpinje thaj godale čhejorenca čhelasas amen. Naslen či džanav me soske igračke, nas goda sar akana. Akana silen vi odviše. Maro purano čher sas po gor thaj khote čhelasas amen. Khote sas ledina...

Pomožijas tu će da thaj će dade?

– E. Munro dad sas mrcinari, thaj vo džalas ando gav, anlas mule khanja thaj bale thaj svega. E de džalas ando gav, me čeras ando čher. Ćiravas, čeras e pogache e da, semas maj purani, dešutrin brš sasma. Me thav e balaja kav astali thaj ačhav te šaj čerav, semas ciknjori.

Ćerlas e de razlika katar e čavra thaj e čheja?

– E de khanči či branilas, a či khanči ni sićolas. O Bujko sas maj phureder, vo ćerlas e dadeja, džalas po gav, anelas goda, a o Proko sas maj terno, a o Gajo sas majterno. Posle kana barilo, džanlas sa. Kana o Vido mulo, munro dad, Gajo lija goda sa te gazdujil. E de sikalas man te ćirav, te skloni, te thav. A posle e Ljubica prihvatisarda.

Džanas ande sikavni?

– E Ljubica džalas, me či. E Ljubica si pandž klasuja, man khanči, man e de či dolas, pal me či bunijasma. Munro phral džalas, Gajo duj brš. Či džalas leske e sikavni ande godi. Me či džanav te čito, ramo, džanav te ćerav, pal goda či džalas mande ande godi.

Dijan ĉire ĉavren ande škola?

– E. Radojka dijem. Ĉi tradas len ande sikavni, al von borisajle te siçon. E Radaće či džalas ga te čitol, maj but ĝerlas bući. Maj but volilas te ĝerel bući nego te boril pe te siçon, vi e Radojka isto ga či...

Kanas sanas majterni, dal tromalas te džal pe maškare e ĉavrenca?

– Tromalas, me či kamlem. Mungre či braninas mande, a me čini kamas te džav maškare thaj te družima e Romenca. Khate mende ando Đurđevo sas cra. Ando Đurđevo semas džikaj dešuefta brš, toskar e ĉeja či tromanis te mačhen pe, indaren harne suknjem, ko kamlja ĉinlas e bal. Me mungre či, džikaj či avile e Mađarja, thaj toskar sa, bilo te aven purane jel terne, moraje. Gajda e Mađarja mothode.

Kazom sas tu brš kana teljarda o maripe?

– Me ljem Rrom kana sasma dešuefta brš, ando ivend palo o Sveti Aranđeli. Goda sas štarvardeš thaj jekhto. Maripe teljar. O dad tradama sila te lav Rrom. Radoje, munro sokro, thaj munro dad but šukar trajisarde, sas amale, thaj o dad kamlja e Lazo za o džamutro. Me dugo či kamljem. Vo sas koro, al jagalo. Ipak morajem te ašunav e dade, thaj te lav Rrom. E svaturja nas, sas o maripe. Otoskar venčisajljem, kana ljem le, toskar kana sasma cikno Rado. Ando trajo sasma duj ĉavra, Rado thaj Radojka. Sasma još jekh ĉori, al voj muli katar trin kurće. Dijem la mako thaj sklonisardem la. Naštik ĝeras khanči katar e ĉori, toskar sovljardem la thaj ĝelem džikav kar. Majlače kaj muli, gajda vi kaj te bar muljasas. Man štar brš nas ĉavra thaj posle aĉav e Radoa thaj posle inja ĉhon aĉav e Radojka thaj posle goda či bijanas trin brš thaj po gor bijandem e bendalja. Godale ĉavre či volijas.

So e Roma palav maripe ĝerenas? Ažutinas e partizajen?

– Men či ažutijas e partizajen. Si ko džalas ande Partizaja thaj ko či, kala majterne manuša, a majpurane sas ĉhere. Dujto ĉer amendar sas e Mađarica thaj voj mothol e Vidaće, mungre dadeske : – Te phendan, te lol e ĉori Rrom tu dela, al na te ĝeres e svaturja kaj či ala laĉhe, dolaće kaj si Mađarja, a von goda či violin. Kana von avile te mandenma, vo mothol: – Voj lol rom, al svaturja či avena, kaj e Mađarica phenda kaj e Mađarja došaren amen. Gajda kaj me, ŝaj phenpe, našljem.

Ga lijan Rrom?

– E. Nas khanči, raća aviljem, phujatar. Vo sas ande Žablja. Aviljem ande Žablja, khote vi aĉilem thaj purajljem.

Kana avilem kaj sokra dijama te hav lon thaj mangro. Goda si kasavo običaji te ĉe tho ĉao han. Či džanav sostar. E toskar džas te hanav, nas amen phuv, hanavipe sas toskar. Vo vi trgujilas cra e grastenca pe foruja, pijace. Kana či trgujilas, džalas toskar cra te hanal. Ŝaj godolestar trajila pe. Ande godaja vрjama

e Rroma maj but sas trgovcuja. Me pravaras vi e suna kuno gndako. Džas, kušas e patrja katar e duduja. Goda čeras samo jekh brš. Galete kana godi akhardolas. Prvo lačhares godala bare katar e trska, sargodi stelaža čerel pe thaj toskar opral thol pe trska thaj von goda han čhon de, mora te pravares len. Thos lende prekal e rjat patrja thaj kana desaol mora te inkales e novine talaj lende, thos lende aver thaj gajda. Lačhe lolas pe pe godava, al me či ljem pe dujto brš godava maj but. Phare sas mande te džav opre po kaš, neg kazom šaj aresav telal te kušav e patrja. Inđaras e čija kaj e suluma phađenas pe, thaj kazom godoleja aresav o krjango, kušav goda, thaj toskar aver... Džalas vi munro Rrom manca te kušav e patrja. Ando čher žutilas ma, al či ni kamas. O rrom trubulas e rromnjače te žutil, al si saje žutin thaj saje či. E Rromnji trubul vi te spremol te čiral te thol e čhavren te sikal len, a ako si čhavro o dad trubul te sikal le te čer so vi vo. O dad ako si trgovco, džala leja te trgujil, a ako čer bući, džala leja te čer: e phuv hanaves, kuruzuja, hanaves e bar. E čhori si e da, o čhavro si e dadeja, kana barjol te džan so te čer.

A posle o maripe? Des tu godi kaj e Rusuja sas ande Žablja?

– Či džanav kazom sas, al cra sas ando Đurđevo thaj Žablja. Džanas pe Srbija te soven. So rode goda naštik phenas tuće, kaj naj sas mende. Me toskar semas ando Đurđevo.

Thaj von či džanas kaj Rroma. Nas toskar ga but Rroma ando Đurđevo sar akana, a pogotovo khote kaj men bešasas, samo amaro čher.

Si tu thaj čo rom linen o čher katar leski de tho dad?

– E, ačhiljam ande godav purano čher. Dvorijas e sokro thaj e sokra. Posle kana o Rado barilo thaj avilo pe piri zor, toskar vo godav čher harada thaj čerda aver katar e ciglje: hodniko, kujna thaj duj sobe. Maro purano čher sas katar o čerpići thaj sas e trskatar. Čher sas soba thaj kujna. Goda sas purano čher, goda još mungre sokrako dad čerda. Vo meklja laće, a kana voj nasvajli thaj muli, meklja e Lazoske. Mungri sokra akhardolas Duna.

Kazom brš sas če čhavre kana lja Rromnji?

– Či džanav, još ande vojska či đelo. Terno lja rromnji, goda o Kurejco čerda. Goda si e Lazoske phjako čhavro, a me barjardem le, le thaj još jećhe čhora, kaj godaja e Dunaći čhori lija rrom thaj meklja don čhavren kaj de. Kana avile katar e pijace o dad thaj e de, dićen e unukon, a de đeli ando kar, lija Rrom. Kana lija romnji o Lazo, toskar me barjardem len. Posle o Savo, godav ciknoro kaj barjardem le, lija romnji ando Banato, ando Aradac e Micače tetka. Mungre borjaće tetka ljem romnji e čhavreske. E bori si ando Aradac. Sas terni, al maj purani e čhavrestar, či džanav. Čerdam cikne svaturja, raćija, gajda. Voj nas ande venčanica. Sas bađi paćivali, mada mande goda naj bitno. Sas jel nas, ako si leske lačhi, mande ala još majlačhi. Posle avile laće te dićhen kaj si thaj sar si.

Len si trin čavra. Či ćerdem ni e čhoraće svaturja. Prvo data kana lja rom ando Kovilji, pal vo sas cra švaleri, thaj te na astarpe la. Terni si, so me džanav. A o Mile ando Aradac vi pre lja te lol la, al či dijem dolaći kaj sam hanamik. Vo si mungre borjako phral, thaj te ava dupli hanamike. Jekh de lačhardon vo tho Lazo thaj lesko dad thaj detharina aven amende... Thaj vi akana voj trajil leja. La naj čavra. Vo đelo preko, ande Nemačka, thaj sile duj čhejora khotar, a kala saje barjarde, vo rastajisajlo a či ni džanglja kaj sile čavro aver romnja. O Joco bijandilo khote kaj de thaj kana barilo, vo ašunda palav o dad. Thaj avol kav dad thaj leja sas thaj posle lja romnji. Eke, si le trin čavra, samo duj indarda, a godaja prvo čhora meklja kav Mile thaj kaj Radojka.

Kana sanas terni džasas će romeja te slavis Jekhto majo?

– Khatende men či džasas te slavisara, sar kaj si. Ćerasas čhere, sas amen amari marva posle. Sas ma bale, amare gra... Otoskar kana sasma o Rado, e sokra još sas džudi, lesamalas li dujen. Voj naštik but čerlas bući, sas nasvali. Štar brš sas ando pato, sasla asma. Dikhas la me tho sokro, samo maj but sas čhere vo, či džalas te čer bući, thaj o nokširi dolas la thaj gajda... A me čiravas kana av raća, te aviljem maj sigo, te na aviljem, toskar dethara zora te al len so te han đeseja. Činasas amare balen, sas amen mas, sas amen svega. Či kuburijas sar akana.

Znači naj senas čore?

– Pa gajda, ni barvale ni čore te sas but, kaj mungri sokra štar brš, kazom me džanav, džalas pe pijace, bićinlas e Bugaronca thaj e patlidžaja o zeleno thaj e purum thaj salata thaj krastaveci thaj lubenice. Posle maj but nasvajli thaj naštik džalas. Vi o sokro sas trgovco. Sa e Rroma toskar sas trgovcuja, naj sar akana te dilaben...

A džasas ande khandiri?

– Džav thaj paćav ando Dol. Me sem pravoslavno. Dok semas terni thaj dok šaj, džas ande khandiri, a akana či džav. Sima samo amari slava, Sveti Arandeli. Toskar Kulunda. Či džanav sostar slavil pe e Kulunda. Goda naštik mothav tuće. Slavil pe katar terne korenuya, goda o Dol meklja gajda. E Kulunda trajil trin de. Prvo de raća si Bađindan. Kana semas terni, džasas raća te korindisara. Toskar khote les svašta, vi akhora... Sar ciknora đilabasas: « Bešol o rašaj po kanali, lesamal amare balen. Lila dasa e Devle, o Dol dolamen sastipe...» Či dama godi godalaj điljora. Semas već udajime, a džasas te korindosara. Ande amaro gor, khote kaj ljem rom, naj sas maj but Rroma osim amaro čer thaj onda džasas e čhejora, romnjora saje silen roma... Bi đilabimako, gajda džasas, naj goda toskar svakone si đilabipe.

– Palaj haba raća čeras posno, nasuvo e makova, šuće prune čiradonas, pećolas pe o mačho thaj čiradolas e mačheski zumnji. Raća dasas jag e momelji,

kana ana e sulum, oko šov, efta. O manuš e čheresko thol e suluma thaj bahtar: – Bahtali Kulunda, dži brše majlačhe te al, te aven džude thaj saste sa.. A me phenav: – Deba Devla te aves džudo thaj sasto vi tu, amare čhavra. Me toskar čhudav o điv pe leste. Vo lol cra sulum thaj thol po astali, a kova tele. Te na ala o manuš e čheresko toskar goda čeren e čhavra, te avena bare, čhaje. E akhora čhudenpe pe čoškuja, raća, te bolol pe e soba thaj toskat beša thaj has. Maj sig neg so hasa molijamen e Devleske, majanglal o manuš e čheresko, toskar me, thaj ako si amen čhavra. Posle o habe dža te korindisara. Toskar uveče kana aves si svega: vi love les, vi akhora, kolača, mas, džigernjača. Raća Bađindan uvek spremoas za thejara čurka, česnica. Ando đes čerav kolako te raća šaj tha momelji ande leste. Gajda za Bađindan, ga pala e Kulunda. O manuš e čheresko čhinlas e čurka. O šoro či čhinav, a e pungre čhinav, te šaj šukar te čhinav, kaj toskar pekljem, kanagodi ando bov. Kana inkalav e čurka thaj akhor thaj love ando kljuno. Dujto đe Kulundako čerav česnica, o humer tinzosardem thaj thas akhora thaj šuće drakh, a e love po maškaripe, akana kazom šaj. Kanagodi sas ande jekh pandž dinarja, hurdo. O manuš e čheresko či džalas ande khandiri.

Kolako čerav, cra lon thav thaj cra šećeri thaj khuvar, e akhora thav ande štar, sar trušul, a maškaripe ačhol, khote dav jag e momelji. O kandilo phabol još ando Bađindan. Posle o ručko čhinav e česnica. Maj sig mekav kotor palaj Kulunda, za o Dol, toskar ako simen mule mekav za e mule, kova sa thav ando tijari, ko kamol goda hal.

Prvo đe Kulundako či džav khatende, a dujto đe džav bađi po tijari. Či dža kaj čirve, ando gav si dur. Gadže bolde e čhavren odolaće kaj nas amen komšija Rroma. Khatende čini džasas, a ni mendě či avena po tijari. Po tijari tholpe česnica, kolako, mas katar e pečenje. Pečenje halpe dujto đes Kulundako. Gajda mande e sokra čerda, gajda ačhilo godav običaji. A te alatu kaj gosto, toskar raća šaj has o Pečenje. Činasas za e Kulunda, činas maj but e vasurja, kova so trubulma. Goda si običaji, kova si mande katar e sokra, a vi katar aver manuša ašunas.

Trito đe si Stevandan. Uštav oko pandž, kana o Lazo teljar te pravar e grasten, šlav e soba, sulum inđarav pe ledine, khote kaj či uštadol thaj mekav. Sulum po astali kaj sas, khuvol pe jekh venco thaj umbladol pe voćka. Mothon toskar majlačhe bijanol e voćka. E sulum či thas ande štala. Raća za o Bađindan šlavas e štala, inđaras e phaba, akhora thaj thasas kaj e balora či astarenas. O Lazo goda čerlas. Boldolas sargod e štala, balengo čher. Goda ačhol džikaj Kulunda, dok či šlal, thaj toskar godala akhora thaj phabaja des e čhavren. Goda sas običaji. Šladolas obično, amare meklja, saja šladolas vi maj sig. Či činas nevi, a ni mungri sokra, a ni e de. O šoro katar o baloro mekav pe bus opre, a e love ande česnica mekav ande ikona, thaj goda ga ačhol, či lol pe. Goda ačhol e bršenca. E kokala katar o pečenje hanadon, či čhuden pe već mećen pe ando tijari neske pe astalja thaj dok al gata, trito đes, čides thaj hanaves, a kova aver

mas kaj ačhol tu has. Motholpe kaj si bezah e Devlestare te des e džućhele, ga ašundem majpuranendar.

So čerdilo pe pe Patrađi? Sostar slavil pe?

– So me džanav. Katar o puranipe, katar aver manuša goda ačhilo ando naslestvo. E Patrađi čerpe duj des. E angre mačhen pe raća Patrađako. Me uvek makhas pe Bari Paraštuj. Godav de postilpe. Man uvek sas mačheski zumnji. O Lazo volisarda, a volijas vi me. Prvo de Patrađako džas ande khandiri, čerav mande trušul, molima e Devleske. Kana av čhere, čirav o habe, a ačhol goda vi za talajrjat. Hanavas o kuruzo thaj sasma godav kaj kokil pe. Kokisarasas raća. Avri e čhavrende thas angre, bombone, kanagodi, thaj toskar motho e čhavrende kaj anda lende o šošoj. E čhavra si bahtale sargod vi aver čhavra. Vi aver them ando gav ga čerlas, toskar vi me ga čeras. E unukonđe či čeras ga, e de čerlas. Lol pe o angro, morol pe e čhavreski bukica thaj mothol pe: – Pherdo sar o angro te aves, rumeno sar angro.

Saji tu slava slavis?

– Sveto Aranđelo, ando tomna si. Kana semas čhe slavijas Đurđevdan: čhe kana lol Rrom, voj lol katar o Rrom leski slava thaj goda inčar džikaj či mer. E čhavra len goda isto. O koljivo či čeras, e mol či inđaras ande khandiri. Varekana alas o rašaj te sunal o pajoro nekolko des maj sig neg o Aranđeli, toskar des jag e momelji, te kameja thaj te šaj čines jek litra mol thaj thos po astali. O rašaj svetil e Sveto Aranđele, te kamola pol tahtaj, a te na – načhol samo. Toskar desle love kazom šaj thaj kazom si tu. Akharav e gosten po habe, motho devleja amareja, ko džan te čitol, molijamen e Devleske. Maj but čitolas munro phral jel mungrı phen Ljubica kana al. Či džasas ande khandiri.

Mulo čo Rrom, mulo čo čhavre, si čače kaj e mulesko ilo šov kurće ačhol ando čher?

– Sar saji. Mungre Rrome ašunas thaj či dikhas le, samo poneko drom marlas pe pendžera. E čhavre či ni dikhlem ni ašundem. Aver dikhle le thaj ašunde le, me či. Či džanas sostar či, dal sas leske krivo il phare, goda či džanav. Mulo kaj sasle sudar. E kičma phađili thaj e slezina peradili thaj otoskar sas nasvalo, delo ande bolnica ande Melenci. Khanči či ažutisarda. Sas nasvalo deš brš thaj mulo.

Sostar e mule furjaven ando nevo odelo?

– Ne mora baš nevo, sar saje si. Le sas lesko kaj lesamalas thaj ande goda furjardam le. Či činda pe khanči. Nasle so te podil. Kova kaj sasle, sasle thaj gata. Kova kaj anen, čiradol, a e bombone, cigare, ako neko an o pozdrav. Ako man si dad, sar akana kaj sima čhavo, a akana neko te mer mande, onda činav jekh kutija cigare thaj mothav: – Ake, pozdravi mungre čhavre, ake bičhalav leske cigare, pozdrav. Mothol pe kaj goda inđarla kole muleske. O furjavi pe či bičhaldol e muleja. Thos leske ando motho kova kaj inđarda, ako thos, ako či

thos onda khanči, thos ili des jag, a maj but des jag. Kale nas khanči baro te thol ando mohto. E familija džal pe sarana, a kav čher ačhol sar ko. Ako najma khonik, o čher a čhol korkore. E daća spremol kas si ando čher. Za e daća čerpe o mangro, či čerpe khanči baro, so si ando čher. E zumnji čiradol maj but, mačheski zumnji, a pe šov kurće džal posno zumnji, mačheski thaj pećes mačho, al po zejtino thaj goda aver te čiral. Či čiraves tu numaj e komšinica. Mungre Radoske e komšinica čirada e daća, a posle šov kurće valda korkore čiradam, či džanav. Posle e sarana e va či haladon pe limorja, već ando čher. Les o lavori, thos paj ando lavori thaj ga ko al thaj halal e va thaj lol o šerand pe stolica thaj toskar hal. Kana si e večera potajno, toskar hal pe. Akana mothav tuće mulem ađe, a talaj rjat ala potajno habe, a toskar thejara e sarana. Za e talaj rjatesko habe čiraves so čiraves, jekh humer čeres, thos kaj pungre, akana ko kamol goda hal... Si ko čerol te halpe vareso osim o humer, sar ko. Šaj vi goj, salama duj vrste, thaj ko so kamol, mek hal. Kana vo mer, tholpe leske momelji ando va te šaj malačhe dičhol, te na al ande rjat. Vo solas po perjano šerand al kana dičes kaj merla, les o šerand dolaće kaj leja, mothon majphare mećol o ilo. Aver de džalpe pe sarana, e Rromnja ačhen thaj čiraven e daća, a e familija thaj kova ko kamol džal pe limorja. Či inđardol džikaj limorja kova ko inđar za e daća. Goda ačhol khate maj paše kaj hajing, a kova ko kamol te džal leja, goda džal džikaj lesko limori thaj aresenle o them tele, toskar čhudes cra phu ande lesko limori thaj motholpe: «Mek al leske loći kali phuv». Ande kisi thon pe e daruja, pozdravuja. Ako si but, toskar inkaldon ando mohto lesko thaj posle thol ande hu leski leja. Toskar kova sao či đelo džikav limori, inkalol godav humer, čhinol la thaj sar o them boldolas pe katar o limori, thonas e va thaj lenas kaj zalogaj thaj penas e račija, goda si leske za e daća. Khote si majangluno te lesko majanglal inkaldol thaj mećol pe thaj toskar o them bešol thaj ko kamol kaj bešol o tijari dol pe mujal boldol pe thaj lesko tahtaj ande sao polas paj. Pe polica prvo thol pe lesko, tijari zumnji, kotor mačho, paj. Aver de pale džal pe pe limorja, leske njamurja. Inđar pe šuklo mangro thaj pipe. Majanglal lesko kotor čhinol pe, thol pe po limori thaj čhores le e pajea unakrst thaj onda bešes cra thaj has e pungredar. Toskar pale džas pe limorja kurkođe anglal, a pe brš de sar ko kamol. Si ko dol vi čhon de maj anglal. Godav običaj si svuda.

Paćas tu kaj o manuš kana merel trajil pe kova them?

– Goda me či džanav. Khate sas ivende o враčari ande Čuruga thaj vo phen kaj o mulo džan sa so čerdol pe ande lesko čher. Me mothodem e Sofijače: -Me goda či paćav. – Si mamije, na te paćas, kaj von dije svato e Radoa, muleja. Me goda naštik paćav, a akana šaj te al kaj si goda. Munri de kana mulja, toskar ašunas la kaj avolas čhere thaj rolas kaj pendžera, a o dad kana mulo či ašundem le. Dikhlem ando suno mungre Rrome kazom drom, a čhavre nikad, nikad či dikhlemle. Sostar či dikhav le, či džanav. Volijas te dikhav le. Si kana paćav

ande sune. E Lazo dikhlem kaj alas čhere thaj volilas te trgujil, but drom dikhlem le thaj bistardem so.

Pačas ande čohaji?

– Ašundem pala lende, al či džanav. Mandे nikad či avile e čohaja ni te saletin ma, čini dikhlem len ando suno, ni dikhlem len. Ašundem kaj avenas thaj sas dosadni. Si saje tasaven, astaren palaj e kor... Raća aven thaj o Dol džan sar den ando čher. Ašundem kaj samo puranen tasaven, e čavren či. Vi ande Žablja, a vi dok semas čhere, ašunas majpurane Rromnjendar: – Avile e čohaja raća te tasaven ma! Sostar avenas thaj dal si goda čače, me či džanav, a či ni ašundem sar šaj lesamas tu lendar. Nais e Devleske, amen či dirisarde, ni kav dad, a ni kaj sokra.

Si phare Rromnjače ađe?

– Voj mora but te ačhol thaj te trpil. Phare si goda. Man munro Rrom či marda, maltretirisarda, ni hohada, a či ni me le. Men trajisarassas paćivale, borijasas amen palo trajo uvek.

So maj but sas phanglo palo čo trajo?

– Naj khanči baro. Maj but phanglja pe goda kaj čeras thaj goda volijas te čerav, thaj te na av guravo thaj nasvali vi ađe valda čeras. Goda dijamandē ando rat. Thas avreste, hanavas, krečoas ando gav... kana nasvaljem, si but brš, či čerav maj but. Dukhanas ma e zeja, thaj primijas e nekcije za e zeja, al khanči či žutisarda mande. Eke, sa maj but sem guravo thaj avilem džikaj phuv. Či semas ande banja. Semas operiši me štar drom: materica, posle e čući čhindem, štarto drom thaj naes e Devleske, sas lačhe. Semas ande bolnica, sasma štrvardeš brš otoskar. But semas nasvali katar e zeja thaj andral semas nasvali. Materica thaj jajnikuja sa morajem te inkalav avri, e zeja ratajle thaj otoskar maj but naštik čerdem bući.

Saji si tuće maj bahtali vrjama ando čo trajo?

– Akana si mande kav trajo majgore. Najma penzija, najma socijalno pomoć. Kav Bato traji, kav unuko, e borja thaj laće čavreja. A džav te prosi ando gav, te džanes vi goda. Von len ma sama, al dok si šukar vrjama džav te mangav. Šaj još, al so ala posle goda či džanav. Sar trajia, kaj dža thaj so čera, goda či džanav.

Či rodan socijalno ažutipe?

– Sas ma cra, thaj kana phagljam e kor ande godav Aradac, toskar inđarde ma. Preselisajljam ando Aradac, Bato bićinda o čher te džal odoring, o čher sao munro čavro čerda. Či dugo ni trajisarde ando Aradac, thaj avile ande Žablja po Jaroš. Či ašundem palav godav Jaroš, palakana traji ando Jaroš.

So kamljan sar čhe te aves ando trajo?

– Volijas te čerav te furjadijav thaj te av kaj de dok šaj. Či kamljen te lav Rrom nesko barvalo, čikamljem me sigo te lav Rrom, al munro dad man natrada. Ni mungri de, ni me či gndisardam kaj ga rano la Rrom, sa dešuefta brš, ljem Rrom. Ĉeras kaj de sa sogod šaj. Či kamljen te alma maj šukar čher, niti te traji majlačhe neg so trajias kaj de.

So mothoas ĉire unukonđe, ili ternendē?

– Te lesa man pe peste te malaven peske lačho čher kaj lena Rromnji, kaj lena Rrom... Te ala lačhi črori te lol la palaj Rromnji, a te ala čhe te lol Rrom ando lačho thaj paćivalo čher, a vi voj te al paćivali, te na al bibahtali: «Jao, me majlačhe trajias kaj mungri de!» Ako či trajil lače trubul te ačhol thaj te trpil, al ako naštik te trpil gadići kazom mučil pe, onda si majlačhe te mečol e Rrome dok najla čhvra, thaj te malal peske aver kaj majlačhe trajila, thaj te lijan e čhvren te džanes sar te barjares len, a či samo čer thaj meklen. Si vi kasaje saje samo bijanen, thaj mećenlen thaj len Rrom pe aver than. Trubulas te školujil pe, te džan piri sikavni, ako si za e bući te džan piri bući. Nešto te al la za e uspomena kana sas čhe, godaj uspomena te zaslužil thaj kana al majpurani. Te al piri gazdarica, te džan vi te čitol... eke ga.

Motho mande katar ĉiro bijandipe?

– Munro dad thaj de si vorta Rroma andaj Žablja. Len sas inj a čhavra. Pandž čhavra thaj štar čhora. Me sem šovto bijandi, jekhto si o Aco, Zora, me, Dana, Neda, Luka, Draga. Katar lende khonik naj džudo, samo Luko.

Kana senas ckne sar ĉiro dad thaj de barjarde tu men?

– E huviceja, e proja, phari sas e vrjama otoskar, otoskar dine e Mađarja, phare sas, džanen sar si – inj a čhavra thaj von duj. Dad lesamalas e bale gaveske, sas balari, otoskar amen ažisardam kana bariljam. Me maj but lesamas, otoskar avili e Marija, Dana cra lesamalas e balen, a me thaj e Marija maj but. Čhavra si, odolaće kaj terne line romnja, a sar e čhavra lenas sama o Mile thaj o Aco. Dado či odolaće kaj sas bibahtalo e jahkenca thaj lesamanas le maj but thaj sas nasvaloro. Vo kona sas le biš thaj pandž brš mulo katar o rako.

Kana sanas ckni sas tu sova ĉeles tu?

– Pa nas amen kana sas goda ĉorpe. Inklja avri, la dorjori thaj nakhlja, astaramen palo va, bolda amen thaj gajda. Ĉelasas amen: – Džal e muca trujal mande numaj, kolariću Paniću pletemo se samiču sami sebe rasplićemo, sami sebe uplićemo, thaj goda men astara amen palo va thaj bolda amen. Ĉerasas drzale katar e lutke: la krpa, andral ĉera zurale thaj la dori thaj ĉera lopta thaj ĉela amen. Ĉerasas lutke katar e krpa. Ĉera o šoro, va, pungre, šaj vi e šapurika, a šaj vi po kaš ĉerpe. Men ga ĉini ĉelasas amen e lutkenca, morajam te ĉera. Samas but ando ĉer, posle e phrala ženisajle, samas dešujekh, ande goda areslo mađarsko vrjama. But sas phare, goda sas maripe, sas phare, nas amen so te ha. E de ĉeras, džalas kaj aver te lepil, te krečol, men či inđarlas. Men samo e balen lesamasas e dadeja: me thaj Marija, a e Dana sas ĉhere. Kana avilo o maripe, trajisardam phare, but phare, či tromajam te lesama dolaći kaj sas bravuja ande opština thaj men morajam te da ande opština sajekh detharin te trada e bravon, a raća te phandava.

Indarenas galbeni trake trujal o va kaj sen Rroma thaj marenas tumen thaj randenas?

– Či inđarasas galbeni trake, al ranglje amen thaj marde amen e Mađarja. Nesko Pizoš akhardol Milan Rom, e Jovosko dad, predsedniko rromano vo sas pe lendi rig.

Thaj toskar posle, kana oslobodisajlo, trade ando Bečeji thaj nikada či džangljape za leste majdur, phenlape kaj đelo po kalo, mudarde le ando Bečeji,

valda amare partizaja. Dolaći kaj sas pe lendi rig. Vo marda e Lazo, duvar, trivar ga čalada mungre Rrome. Thaj avilo te čhudol karabo ando čher. Goda khandol thaj naštik sutam ando čher, pa goda khandol naštik mothav tuće. Goda čhuda phen zbog e džuva, a sumpori anlas te čhudol mande ando šoro. Men samas štar čheja, te vi goda mothav. Men sa sas lundži bal, a či malade mende ni džuv. Men či ranglja amen, kolen aver randenas, men či dolaći kaj či malavenas mende džuva dok von goda čhinenas. Majpurane Rromnja, neski Leska, lače čhinde e bal, pa toskar mungrı sokra, sasla bal bešol pe lende toskar avile thaj samo čhinde lače kurjakuja, a karing mekle, a toskar godale Lepaće isto čhinde e kurjakuja meklije opre, neske mamjače Rozikaće.

Majgore sas mende kaj marenas amen, marenas men, bičhalenas e Lazo ande Nemačka, dolaći kaj sas lačho, sas brš thaj opaš de: đelo štarvardeš thaj trito, avilo štarvardeš thaj pandžto ande Nemačko, e godoleja kana avilo lja te čer bući.

Neske Roma džanas ando logoriI, mudarenas len, čhudenas talo ledo. Mungren či ni dad ni de, ni phral, ni phen khanikas či. Pa eke, mudarde e šngale nesko Acika, toskar Stojano ande rromano sokako vi Gordana, Dušanka, goda sas e Mišoske – Bekoske. E len mudarenas, indarde pe Tisa thaj mudarde. E Stojano terne, sao trajilas godale Dušanka, či kamlja te vazdolpe po kamijono thaj jekh lol pištolji palo vudar pe kapija ande opština thaj mudaren le. Čerenas čudo.

Ćerlas e de averčhandipe ando vaspitanje andaj čheja?

– Men lesamalas sar jakha ando šoro. Lesamalas te na kasgodeja hohadija. Sas korkore maškar muškarcuja, naj lačhi, ga kaj lesamalas amen, a e muško so si te lesamal!? Leske but maj but mekle, al muško si muško, a žensko si žensko. Men maj but lolas sama e de te na hohadol mande kazgodeja. Inkljas ga kroz e pendžera thaj ga, a maškare ando bioskop, me či džanglem so si bioskop uopšte. Ga pe čhera cra čerpe abjav thaj toskar men terne čida amen thaj ga naj te pirhen. Nas amen ni bioskop, ni čhelimata, khanči.

Naj furjavipe sar ađe. Maj but či indardolas harno, maj but maj lundži suknje thaj haljine kaj ga sas toskar e moda, te indardol lungo, kaj sas goda ladžavo katar odad, katar čire, harno. Men samas štar čheja thaj men či tromajam te indara harno ando čher katar mare. Dikhlo retko kana phandasas men dolaći kaj sas amen šukar bal thaj men maj but samas šornande, šukar šnale ande bal.

Katar kazom, brš udajisajljan?

– Katar dešušov brš.

Džasas ande sikavni?

– Džas duj razreduja samo. Dolaći kaj naj sasma so trubul, sama but čore, o dad naštik amen dolas ande sikamni. Phrala thaj pheja či dije gata maj but katar

duj razreduja nijekh naj pandž, šov klasuja, ni ohto razreduja nijekh. Džanav cra te čito thaj ramo samo jedino kaj či dikhav. Džanav te ramoma.

Sar pindžardan će Rrome?

– A, sar pindžarde amen! Te phenav tuće man sas dešušov brš kana me mungre romeja pindžarda amen. Sas običaji te terne udajiamen. Men morajam te la Rrom ga rano dolaći kaj samas čore. Nas amen te, te furjav amen sar aver čheja. numaj, te vi maj rano uadisajljamas, te alma munro rom thaj so sima podipe, so sima furjavipe. A aver si čhe, e čha trubul šukar cipelja, šukar haljina kaj, godala suknje, bluze thaj ga. A men goda naj sas, men sama but čore. Men dešujekh samas ando čher. Munro Rrom Lazo sas isto khatar ande Žablja, thaj ga men pindžarde amen. Jokhar me đeljem ando dućano thaj vo man ga malal thaj pućol dal dža leja, a me phenav: – Me niječheja či phira nit dža dok či lav Rrom, a vo phen: – Kama les tu pala mande? – Goda naštik phenav tuće oma, phena, dok gndil! Goda sas khate jekh savo Bukuriš sas provodadžija. Me đeljem pe hajing khote pe česma, po provodadžija čoško thaj mekav e kanta thaj našav palo Lazo. Sviđosajlo mande o Lazo! Me bijandem inja čavra leja, kana ljem le. Či čerdam svaturja, sas čoro. Džanes kaj sas amaro čher khote kaj si čo ujako Milano, khote palo čher, akana si goda baro čher. Khote sas amaro samo cikno čher. Trajisarasas: me, lazo, deveri Savo, leski Rromnji Anda thaj sokra Đula, a o sokro nas amenca, vo sas korkore, a vo la aver Rromnja. Me lačhe trajivas e sokra thaj kolanca saje sa ando čher. Trjanda thaj jekh brš men sama jekh avreja. Me služijasla, pe va muli mande, me but volijas la. Al lačhi e bori – toskar džanes kaj si sa lačhe. A kana halpe e bori, toskar si sa gata.

So čerenas?

– E, so čerasas? Lepisarasas e čhera, hanavasas, džas ande nadnica, ko god akharmen amen džasas te čera, me džas pe čhera krečoas thaj thas... so te mothav tumende? Čori semas, sasma but čavra, morajem sa te čerav te pravarav len. Jokhar šladilen, dešto sas. Kana đelem po šladipe, inđardama o Lazo ando Nevo Sado. Kana sas gata inklijol o doktori thaj phen pe leste: – E, Lazo, akana te džanes. Sao si čo Rrom, a me phendem o Lazo, a vi vo pala mande Lazo. E, Lazo, akana te džanes so či Rromnji čuda! Čuda duj čhaje! Thaj akana sima blizancuja Mila thaj Milanka, a toskar kama alma duj čhaje. A akana sima čavra: Seka, Ljubica, Stevica, Mile, Savo, Aco... Bijanas ando Nevo Sado ande bolnica samo e Mila thaj Milanka. Ande bolnica ando Nevo Sado bijandem, a e Aco khate bijandem ande purani ambulanta. Aco, a e Savo čhere, thaj e Seka.

Sar sas tuće, žutisarda tuće kogod, o Rrom žutilas tu?

– Naj e Rrome khote bući, sas doktori, Mađari, sas Mađarsko kana bijandili godaj mungrı majpurani čhori. Me udajisajljem štarvardeš thaj štarto. Jekhto čavro oma bijandem godav brš, bišto aprili.

Dijem e čhavren te džan ande sikavni?

– Dijem, kazom kamle. O Aco delo pandž klasuja, munro Mile delo valda štar, Lazar si pandž. Ċelo Aco tho Mile. O Savo či delo, Stevica či delo. Či dele, so me džanav, čore sas, ačhile bi dadesko thaj dako. Me korkore čeras dok či line munro Mile, kana munro Mile lija džalas po gav te čher. Savo isto, Stevica isto čerlas, ga kaj naštik dele ande sikavni. Munro Rrom mulja eftavardeš thaj jekto ande bilačipe saobraćajno, mudarda le o Slavko Gajić! Ačhilem korkori de. Posle ljem Rrom eftavardeš thaj trito palo Rrom ande Kaće. Či trajisardem ande Kaće, vo trajisarda manca khate. Naj sasma leja čhavra, ni ječe romeja samo mungre Lazoa. Al leja trajisardem samo brš de. Dolaci kaj vo polas but thaj sasle leski Rromnji, čhavra thaj vo bolda pe pire rromnjače, pire čhavrende. Man hohada kaj či trajil e Rromnja, kaj khote naštik te al, kaj marda pe ječe Bosanca thaj vo ga svetil pe. Ga kaj vi leski phen sas khate, thaj motholas kaj vo sas lačho, bućarno, vo si bućarno... A kana ašundem, oma mekljem le. Posle đeljem palo Vitomir, posle leste, nakhlja brš thaj opaš de. E Vitomiroa trajisardem trin thaj opaš brš thaj vo posle lja nešto palo munro Aco kaj najle orta, kaj me e Aco dav love te čin sveske. Le sas leske čhavra, duj čhaje, thaj sas amende. Či čeras bi pindžaripe maškar leske čhavra thaj mungre. Leske sas holi kaj me dav mungren čhavren, a mande nas holi kaj vo dol pire čhavren. E, pa kana tu des čiren čhavren, si te dav vi mungren, a o Aco džalas ande sikavni, le trubuje vi sveske vi olovke, a lesko čhavro goda dikhlja kaj me dijem e Aco šov dinarja palaj sveske thaj vo goda pe dadeske phenda thaj vo lja pe mande thaj me phendem: te na ala tuće orta, rodav mungre stvarja thaj džavtar me ande munro čher. Trajisardem ando Generali Milutinović khate ande Žablja. Posle či maj but ljem Rroma, gadnosajlo mande kaj dikhljem kaj najma bah, kaj naj bah mungren čhavrende. So me pravara avreske čhavre thaj aver čhavren, me boldema te pravarav mungren thaj te maškar mungre čhavra. Me trajisardem... ta purani, sar gidav čher akhardolas goda sas čher katar munro mulo rom, kav sokro thaj sokra. E Rromen či anas lende, te andemas kaj sokra. Mungri sokra muli, džanen mungre sokro čini ni džan kaj me ljem Rrom posle lengo čhavro.

Kana o Rrom mande mulo, me ačhilem ande amaro čher, thaj samen jekh soba, goda sas munro thaj Lazosko čher, amen čerdam la. Vi adje traji ande godav čher. Ašuen te phenav najsem baš ni stalno khate sima vi kaj čhori vi kaj aver čhavro, a godoleja kaj munro phral thaj romnji si len čhavra. Lende ohto thaj me, naštik liduj sa, sar te damen. Džav kaj čhori cra, džav kav čhavro cra. Godav čher kaj me e Rromeja čerdem dijem ječe čhavre. Munro čhavro gada čher lačharda, a goda sas jekh soba cikni, kazom šaj ačholas jekh kreveto thaj šporeto thaj astali, a sas dešujekh samo čhavra thaj men duj. So gndis, sosko sas goda trajo? Toskar posle, kana munro Mile areslo džikaj brš vo goda čerda sa trujal, me le sa dijem, godav placo, sa.

Phen mande dal des tu godi o maripe, kana avile e Rusuja ande Žablja?

– Dama godi. Me gndiv kaj sas goda onako štarvardeš thaj ohto. Pa sar sas: dine te steriljin amen, ko džan dal kamas men vi ačha džude. Toskar trubujasas te al maripe Mađaronca. Prvo avile e partizaja toskar kana dele e partizaja toskar avile e Rusuja te šlaven. Men sa deljam ando Bečeј, men sa šladam e droma, džasas ande njive kušasas e kurzovina, kaj ačhilo, šlavasas e njive te na kogod garadol ande njive, e goda šlavasas. E Rusuja sas khate jekh vрjama. Mande ando čher sas kujna maj but katar duj čhon. Von sovenas pe čhera, mande sute duj ande soba prekal komanda, oma preko drom katar mande. Naj sas loši, sas amen kola kaj sas lačho, a si vi kola saje naj baš ga. Roda te volin pe, kana dičhol e čha goda sas opasno. Me toskar thodem kompoto, toskar sas ma vi bale, toskar sasma vi bale thaj patke thaj me crdav dikhlo thaj jekh avilo thaj phen: – Tu aveja mungri čhe. – Naštik av me či čhe, man si Rrom, a mungri sokra rknila: goda si mungri bori, goda si mungri bori! Sas opasni. Si saje čheja garadonas, a si saje či garadonas. Me thaj mungri phen slikosajljam jeche oficiruja, a kana avilo o Lazo ande Nemačka, toskar lačhe poćindem o ceho. Munro Rrom sas phandado ande Njamcicko. Pa posle von dele, ande goda avilo vi munro Lazo, oslobisarde men sas, e partizaja deletar. Kana oslobodisarde, fino sas, e svairača dilabenjas, baro abjav sas. Jevrenka sas, Jagoda. Jevrejka sas partizanka, voj sas gosto, khate sas anglaj opština, sas laći sasti četa, sas jekh ande Čuruga, Vojin, toskar komandanto, sas šukar desajlo saorenđe.

Dal e Roma kana sas o maripe šaj phirenas, te čeren sogodi?

– Kana sas o maripe či paćav kaj šaj, već kana lija toskar šaj deljape dži ande Bratislava, šaj delesas ande Italija, me sema čori Rromnji, naj sasma love te džav te bićinav thaj činav....

Inčarlas svileja bube?

– E, pe Svilara ande Žablja. Dobisara men bube thaj kuša e patrja, pravaralen džikaj štarto drom, dok či ušten. Pravaralen e patrjenca, toskar kana ačhen te bolden pe, toskar tholpe so maj but patrja thaj ande lende thos vi meklje thaj toskar vazden pe thaj aven but šukar. Lasas love... pa naštik phenav tuće kazom sas phare, ga čerasas. Hanavasas pe zadruge, džas vi privatno te hanav, ma naj so či čerdem, naj vi po gav svuda.

Phen mande, paćas ando Dol?

– Paćav, me paćav. Me sem pravoslavno vera.

Sostar slavil pe e Kulunda?

– Me gndiv kana si e Kulunda dolaći kaj o Isuso Hristos bijandilo, leski de akhardol Marija, a lesko dad... goda či džans. Kulunda trajil trin de. Naklo jekhto de Kulundako akhardol Bađindan. Palo Bađindan činpe, čerpe za jekhto de Kulundango te na čeres. Jekhto de čeres e rezanci, po Bađindan čiraves nasuvo,

bi maklo večera čiradol nasuvo, čiradon prune, mačheski zumi kaj si, a kaj naj naštik čer, naj katar. Džal te korindil pe: «Avena duj sunakune čiriklja, thaj avile ande khandjiri po oltari. Amen aviljam te den amen e zlamenja, arjat amende o Isuso bijandilo thaj vi pe phuv thaj vi po opralipe džalas». Džanav još neske: «Barili phabaj pašav o dorjav, tala late bešli e dej e devleski, ruja thoda muj e Sveti Jovano, ušti, ušti Sveti Jovane, amen aviljam te den amen o zlamenje!» Džal pe thaj korindil pe, rača anpe e sulum majsig neg e večera, an o domaćino thaj phen: «Hristos bijandilo!» a me čhudav pe leste kuruzo, điv. Vo mande phen: «Hristos bijandol!» a me le bahtarole, bolol pe e soba e akhorenca: «Oca i Sina i Svetoga Duha Amin!» Pe štar riga bolol pe e soba thaj toskar e položajnikoske dol pe e večera, majsig neg so men hasa, dolaći kaj si vo položajniko. Položniko značil goda sao prvo al, goda si amaro položajniko prvo te ala muško, obično al muško. Da jag e momelji thaj čitosara «Dadeja mareja», o kandilo phabol detharina, thaj sasti rjat phabol, toskar po sasto đe isto o kandilo, toskar posle da jag e momelji kana hasa, molijamen e Devleske. E sulum tha po astali, kolako, e čhavra džan te korindon, a me ačhav te čerav ručko dethara. Godaj rjat thav e supa thaj goda či oma te čirjol, tek ga pe rig e šporetoski. Toskar čerav e sarma thaj godaj sarma čirjol thaj mećol pe pala dethara thaj toskar samo vulila. Čera kolača, baro kolako čera, ga sar mangro, londo thaj toskar pogača thaj toskar štar akhora ga pe rig sar trušul thaj ando maškar čera ruža. Godaj rjat peka o peka mas, maj but čurka, čurka či, dolaći kaj naj lače, dolaći kaj si žensko naj lače, o čurano phaćol po paš. Ande čurka tha čhindo mangro, thol pe phabaj ande godav dropco, sulpe, thos akhor ando muj. O šoro či čhinpe, o šoro mora te tholas, čeres jekh kaš thaj ga tholas thaj pusaves ga, il ande phaka il pe rig. O šoro či čhinpe, kaj či kama o gazda al džudo, kaj goda si domaćino znači goda pećolpe. A česnica kana pekav džan akhora, tha šuće drakh, makha e medoa, thaj dinari, baš samo te me džanav a khonik aver te na džan. Pa akana kaski ala e bah, a me džanav, dolaći kaj me mesi. A ka brš sas mungrı bah: khate isto dinari malada mungrı borı ande munro kotor. Dethara o gazda či džal khatende preko sasto đe, ando čher si, kaj jekhto đe či džalpe khatende, sa sam ando čher. Kana al o ručko, ha, čitosara Dadeja mareja sa zajedno. Kana čhinav e česnica, prvo talo prvo e Devleske, thaj toskar čera e položniko, pa e mulendje ko mulja redom. Palo Dol tha po kolako, toskar e putnikoske isto po kolako thol pe, toskar položnikoske, goda obaška thol pe, a toskar e čhavrendje delil pe po puranipe. Dinari či tromal te inkljol ando čher mora te ačhol vi ađe si men godav dinari. Peko mas či ha jekhto đe neg dujto. Jekhto đe samo ručil pe supa thaj so čerdem sogodi aver, a peko mas ačhol thaj kitilpe e lovenca thaj kolako baro kitilpe lovenca thaj o peko mas obavezno. Goda značil te dolas thaj ponovisara e Kulunda, so bilo čina il tacna čina il, bokala, so šaj čines goda ponovis e Kulunda. Godala đesa e love či denpe ando čher. Si ko či dol khanči godala đesa palaj Kulunda, phenen kaj naj lače, me či

džanav sostar thaj me či das. Dujto de šaj džav po talo te inđarav e čhoraće, neske phraleske te ala obaška. Uvek sajekh brš e čivrače inđarasas kolako, posebno čerav e čivrače kolako e thudeja, e angrenca te al guglo, inđarav kotor česnica, inđarav batako katar o peko mas. Pa posle voj mande risar o kolako. E čivri naj mande Rromnji, neg Srpinja, voj bolda mungren čavren. Lijem e Srpinja dolaći kaj ga nas amen kas thaj siđardam, toskar e Živka boldo la thaj lako čavro boldo la e Milanko thaj e Mila. Vo lja te al Stevo, a men či kamljam te al Stevo. Munro phral Mile al thaj phen e Lazoske: te naštik al Mile, či dasa svato, me kamav te mungri phen dol munro alav thaj toskar dije Mile thaj Milanka e blaznakonđe. A inače e Stevica si leski čirvi, man si štar čirve. Sasma vi čirvi, godaj ačhili bi lako e Stevicaski thaj phenda: – Me đeljem ande komuniste. Me maj but či kamljem te ačha bi lako. Lačhe, čirvo naj, von akhardon Tešin khate godaj majpurani akhardol Seka Jelica thaj von bolde e Jelica. Kana đeljem za e Ljubica, a voj phen: – Čivrije, me jertisaren tumende đeljem ande komunistu, či dol te džav ande khandiri, thaj voj či kamle te aven čirve.

Trito de šaj nešto te čeres, te džas, obično trito de šlava e soba. Trito de akhardol Stevandan. Šlaves e meklja, ne mora te al nevi. E sulum či čhudol pe, već čerpe jekh pučlja thaj phandol akana obično il čhudol pe po tavano palaj phal umbladol, godaj sulum ču čhudol pe, dolaći kaj si Kulunda. E kokala isto čida katar o peko mas thaj goda či dol pe e džučheleske, mačka, phenen kaj naj lačhe te e domaćinu či hanpe.

Dinari sao malava ande česnica meka, meklja e bor. Me sema domaćica, gndiv munro čher, e Lazo dav thaj o Lazo kana džal po foro vo lol thaj thol godav dinari thaj so bilo čin pe čavrende, jel bombone jel kretuša jel so bilo. Sasmen amare bale thaj goda si lačhe te dol pe palaj e bale.

Motho mande palaj Patradi so čerdilo pe?

– Palaj Patradi, pa so čera palaj Patradi: čera e kolače, makha – pe bari paraštuj makha e angre. Posle has e kokice thaj pogača thaj čera zumi bi maklo – či mrsisara bi maklo sa hal pe, džal pe ande khandiri. Ande khandiri molijamen e Devleske, dol pe jag e momelji palaj e mule thaj džude. Aver de tha e čavrende angre talo šerand sargod o šošoj anda. Mungri de goda či čerlas a mungre čavrende makhav thaj toskar mungri bori dol e čavrende thaj phen: ake, anda tuće o šošoj, thaj tholas talo šerand sargod kaj anda o šošoj. Me čini džanav sostar goda thol pe talo šerand angre, bombone e čavrende, čokolade te al amen, te na al amen samo angre, thaj toskar o čavro radujil pe. E angre mačhen pe dolaći kaj si e Patradi baro sveco, goda si jokhar ando brš, sar vi Kulunda.

Ko buljarda e Isuso?

– Ko buljarda? Pa Čifuti, pa me či džanav sostar naštik mothav, kaj me toskar možda ni naj sema bijandi, pa čini džanav goda šaj phenenas kola kaj si

ramome thaj sao džan, a me či džanav sostar buljarde... Džanav kaj mothonas kaj e Čifutuja buljarde.

Saji slava slavis?

– Đurđevdan, šovto majo, godaj slava lijem katar munro Rrom. Palo Đurđevdan mesisara, čirava, ažućara e theme, avol o them, čera koljivo, kolako thaj mol thaj te posvetime. Sa čerol pe te inđardol ande khandiri, šaj inđar vi e bori vi me, nesko drom vi o gazda inđar thaj toskar vo ašun e molil pe, molil pe e Devleske, svetil pe o kolako, thaj koljivo, thaj toskar al čhere. Ande goda avel vi o them thaj ga ha, veselijamen, đilaba, čhela, dolači kaj sam svečarja đilabol pe, ažućarenpe e them, fino. Gosti anen torta, neko piva, neko raćija, ga ko šaj čin bombonjera, khote svašta po cra činen thaj anen. Kas akhara: familija amari, al munro phral, dikh sas mungre phral, aven mungre borja thaj ga. Godav Đurđevdan pe ikona vo mudarda e zmajo.

Phen mande dal džanes, kaj tu či čerdan e svaturja kana ljan Rrom thaj či džanes sar si goda, dal čerdan tu će čhejende svaturja?

– Či čerdem, al sar te na kaj dikhlem sar džal godav običaj. Si saji bori činpe ando Banato obavezno, a si vi mende, gndiv kaj Rroma, činpe e čhori. Al o dad kaj chorako dad thaj mothon katar kazom či dolpe e čhori, phenen kazom trubul te anpe: kazom mangro, kazom raćija, kazom piva, baloro thaj ga thaj još love thaj toskar kana aven palaj e čhe, von goda anglat anen thaj toskar aven palaj e čhe. E čhe kana lol Rrom mora te al paćivali, te ala paćivali čerdol pe kaj o čhao čikamol te al la. Goda si bitno kaj vo mandol čhe, naštik e Rromnji leja kaj si vo momko thaj vo kamol te voj al čhe, a te hohada si kaj boldola la, a toskar šaj avol o maripe thaj hape oma thejara kana dičholpe po čaršao kaj naj paćivali voj šaj te džal. Či dama godi kaj goda sas kanagodi, al me dama godi mande kana me udajisajljem, me semas čhori, čhe, toskar mungri sokra inkalda o čaršao thaj sikada: – Dičhen so munro čhavro anda vorta čhe, čerlas pe barikano e čaršavoa. Mande goda vi sas, sar te phenav, vi ladžavo. Znači kana anen e čha aver đe sikaven o čaršao thaj astaren e jag, te ala čhe – goda sikaven pe po čaršao.

Motho mande dal e venčanica tromalas te dol pe aver te služil pe?

– Tromal.

Naštik čerpe čerimata sogodi ga?

– Pa ašunen, goda čerlas pe te e čilimatar čerenpe a goda retko pe venčanica, retko sas goda te čeren pe čilimatar. A goda čerpe me gndiv te inkaldol o thav, te čereja sogodi. Thaj goda naštik tu korkore, goda trubus te džanes ko čer te inđares, samo goda nas nisosko te aviljasas maškar amende, kaj so me džanav. Paćav ande čilimatar thaj gndi kaj šaj čerpe bi lačhipe kazgodeske godoleja. Kaj mungri čhori patisarda, laći jetrva lače čerda, mungri čhori maj but katar duj brš sas nasvali, jedva vi ačhili. Džanolas dolači kaj inđarasas la kav vračari, khote o

doktori či pomožil, či pomožil khote o doktori, samo врачари. Toskar kana inđardem la ande Sasa, khote sas jekh Jelica врачarka thaj šukar phenda laće godav alav, phen: Tumen sen e de Milankači. – Sem. Sas nesoski Nada Karaševa pokojno Ružači de Manojina, phen: – Tumen sen Milkači de ande Žablja. Me sem... ga o dikhlo đelja mande opre, bal, me gndisardem ande mande kana voj phenda munro alav thaj chorako, phenav: – Si. Phen: – Ašunen, naj majdur katar o meteri sogodi te ala majzurale katar čiro Milanka džučhel dičhol gonko ando čher, godaj Rromnji si kali, slabo, uči, godaj Rromnji vorta čerda čire Milankače cilimatar sar, phen: – Ko mulo ande familija? Gndiv, ande mungrı familija khonik či mulja, već mulo kav lako Rrom, tetke phen: – Ta si ga si, goda kamav te ašunav. Phen e Milankako vešo, teluno vešo katar laći tetka, katar laći tetka thoda godaj žensko, goda si sogodi ande familija, o mohto thoda, kaj ga černjol o vešo, ga voj te černjol. E so akana čerena, phen: – Činen duj lona palav o najaripe thaj trin čhore thaj koja haljina kaj voj inđarda po čher, goda te anen mande. Džal lako Rrom, thaj bešlo delo palo Dubrovac, a me thaj mungrı Milanka aviljam ande Žablja. Taman rjat, ake le avilo ando Dubrovco, anda duj lona palo najaripe, thaj anda trin bi bahtale vrba thaj anda laći haljina kaj džalas po čher. A kana đeljam palpale, voj phen ga: – Ašunen akana akana dobila lako paj, svako than kaj god pašljol te prskol pe thaj godav paj te voj čindardol. Dobila pe kor trušuloro, thaj godav trušul te na haral samo kana tholpe thaj oma palpale te boldol le, godoleja te sol thaj te desol pe. Lačhe. Akana men laće paćajam, ga vi čerasas. E beng, mungrı Milankače sa majphare, majphare, majphare thaj javin von mendje sasti familija aviljam palo Dubrovco, a kana đeljam, ma naj khanči latar. Men da svato la, a voj samo ga bešol thaj šoro thaj ačhol. Thaj toskar inđarda la ande Bela Crkva thaj khote sas jekh Rrom paralizujme, sas baš vi munro Mile, thaj ande le thaj godav Rrom phenda te dal pe pe limorja te inđardon trin ruže pe limorja godale tetkače laće Rromeske kaj godav Rrom kaj lako furjavipe hanado katar mungrı čori. Trin ruže te inđardon, duj te mećol a triti te boldol godale Milankače. Thaj goda čerdam thaj či molda thaj toskar vo čerda goda sa palo čher te čer e čhorači či čher. Goda moraja sa te bićin thaj inđarlas me gndi ande Srbija, negde inđarlas još palo Požarevco thaj khote sas jek врачари thaj bolda mungrı Milakače. Thaj eke ađe e Milanka žutisarda laće, a inače te na al godav rom mungrı Milanka kama mer. Eke so čerda laći jetrva. Čerda laće goda dolaći kaj či kamolas la thaj gata.

Paćas kaj e trupo mulesko al ando čher šov kurće?

– Paćav ilo si džudi a o trupo mulo. Godoleja e trupo al katar šov kurće prastal oko čher, sar te phenav, samo jek senka, kaj me samo goda patisardem. Akana kana muli mungrı zaova, me phandadem o vudar, von sas ando Srbooran thaj munro Mile sa sas khote, e čhavra sovenas. Me phandav o vudar, dejorije Devleski kana me uštitem, o vudar ga putardo, kana me putardem thaj paşa

mande načhol sar senka nesoski duvar, ga ačhili thaj dikhav lako ilo. Kaj kana čitosarda o rašaj vo phenda o trupo si mulo a e ilesko džude, ande godav paćav kaj si džude e ilesko. A kana muli mungri phraleski čhori, te goda phenav tuće, akana von sas sa andre a me inkljistem avri, te jertisaren, e akana da andre. Voj pe mande thoda muj kaj me gajda thodemuj jel e Mile jel nekas, naštik phenav tuće, Aco thaj Cveta kanda sas khate thaj von man ande. Voj man baš uverisarda thaj tele a me thav muj, von prastaje thaj man ande, de toskara man levo rig pungro ando kuko sa dukhal ga. Ande godaj vrjama kaj si džudo ilo.

A dal paćas kaj von pe koa them trajin?

– A moguće kaj trajin, moguće, pa kana sao đelo ando rajo te trajin, ko đelo ando pakao khote trubulas te ispaštild. Sar kaj ispaštisarda pe kava them ga ispaštild vi khote.

Sostar denpe jag e momelja palaj mule?

– Mora te dolpe jag e momelji te al po svetlo, te na al mulo thaj momelji phabol katar šov kurće ando čher. A kana o manuš mer toskar e momelji tholpe ando va, te aveja tu akana khote thaj dičhes kaj kamol te mer oma aves thaj des jag e momelji thaj thos ande va thaj les šerand talo šoro te majloče mer, godoleja te ala o por pharo mer kaj tatol godoleja inkaldol o šerand talo šoro thosle po pato bi šerandosko te mećol o ilo. Putardol o vudar te šaj o ilo inkljol. Thaj toskar furjadol, majsig godolesko haladol te na ala majsig halado. E pungre leske halaves. Goda paj čhudol pe gndiv kaj godale pajne naštik čeres čerimata, godav paj čhudolpe pe čisto than, prekal o kham čhorolpe godav paj kaj o mulo nailo. Posle tholpe cra krečo ando paj thaj tholpe tala leste te na avel šukar, goda značil te šaj vunacil te al vunato, a šaj vi rat te dol po nak. Phandalon e jakha thaj muj te ala po de putarde jakha phandaven e jakha, či tholpe love thaj phandalon e jakha. Furjadol nevo odelen, čikam valda furjal purano odelen, gndiv te ala le odelen cra maj šukar thaj so me džanav spremime, furjal leske goda. Ando mohto još tholpe lesko odelen, gndiv so sile. Slike či troma te thos, upaljači či troma te thos – phabol pe koa them, šaj e haljine thaj goda cipelja, teluno vešo, ali samo lesko. Thaj lesamas te na thos sogodi čiro, čire dako, će phjako te černjol ando trupo, samo koa so vo inđarlas, a kana tholpe kana sem me inđaras thaj akana tha lače, goda naj lače. Toskar me truni, nasvao thaj drab naj sar voj trunil, ga me kana truni. E love thon pe ando va, dikhlorro, ande va thos leske ande poski, toskar thos love. A voće, kali, bombone goda si o paćiv, akana godale, akana avilo neko anda o venco ili phaba ili narandže goda tholpe ando motho leste il late. Thaj toskar kana majsig neg so prahosardale goda činol pe ande jekh kisi, thaj ko inđar pogača, račija, goda inđar vi e paćipe te vo čerol paćiv kole avre thaj onda te mećolpe tele ande phu tholpe kaj pungre godala paćiva. Pe sarana sa džan a obavezno ačhol e kuvarica saji čiral goda, daća, saji ažućarel goda postavil. Ando čher ačhen o them neparno a onda džan aver pratin thaj toskar o

lavori tho peškiri čerpe, a kana džal pe pe limorja indardol e pogača, račija a majsig neg so džal pe hal pe kaj leske pungre večeril, halpe vrasidino kolompiri thaj pogača. Goda han njamurja kaj leske pungre, goda značil kaj hal vo te na džal bokhalo. Ko mer goda palaj o ilo thaj men čidamen pungrendar, večerisara, a majsig goda tha leske talaj mohto, meka lače te hal, meka kolompiri, meka pogače ga talav o mohto thaj toskar phena na džikaj šov kurće te ačhen, naj lačhe, samo den večera thaj kana al katar e limorja godaj rjat thaj pale thon večera thaj mečen, maj but na te den. Ande phu thol pe love te pratalpe lesko čher, vo godale lovenca poćin po than. Amende čhudolpe pandž dinarja, deš dinarja, te poćin vo po čher. Čhudol pe phu – familija či, te na al leske phare, familija či. A kana per e jasvin katar e de il Rromnji pe leste al čingo thaj či dičhes le ando suno, goda trubu te na čerpe. Thaj kana saranisardamle halav e va pe limorja, thaj kana ava čhere pe daća thaj lačhardol o astali. Po astali e kuvarica boldol o tijari dok men či ava, kana ava voj čer o astali. Palaj daća čiradol zumnji. Trubul trin habe, makar jekh šerpica te al trito habe, te ala mačho, te ala paprikaši thaj još jek habe, trin habe trubun te aven. Godoleja kana e kuvarica čiral voj trubul te džan kaj trubul khote te al trin habe thaj voj čer ande šerpica makar cikno trito habe thaj dol saoren, al jekhto leske talav o mohto, jekto leske, thaj bešes, halaves e va thaj bešes te has. A majsig godelestар neko ačhol ando čher te sol te kogod darala, a te ala neko te raćar jek rjat onda il jek il trin akana indar. A godav sao čikamol maj but te raćar il jek il trin indar. A godav sao čikamol maj but te raćar, samo trin raća mora te raćar il nijek. Aver de dža po limori, džal e familija thaj indar svako so lol: – indaren mas, kolača, godaj familija čer, mesin koa mas, makhlo šaj mas thaj mačho, a ando čher džal bi makhli pogača, raćija. Goda sa motholpe pe leste thaj toskar sar has akana pe limorja, des pe limorja, či ando čher, toskar goda isto čerpe pe limorja thaj toskar al čhere pe večera, po ručko so goda ala, toskar al čhere. Pe limorja dol thaj ne mora te al čhere. A posle pale džalpe pe limorja za kurkođe, pa pe šov kurće, pa po opaš brš thaj po brš de thaj goda sa dolpe čhon de majsig, dolaći kaj te dijan sar či trubul vo naštik te aresol goda kaj davle kaj mora uvek majsig. Te dijan kurkođe des duj de majsig te dijan šov kurće des čhon de – akana si pandž, tu des šov kurće, čhon de majsig. Te dijan opaš o brš – des pandž čhon, a čhon de ačhol. Brš de isto, kana al dešudujto tu des dešujek brš, ha kaj si dešujekh čhon den brš de.

Si ande Žablja čohaje?

– Či postojin, či postojin kazom me džanav. a pre kana sema cikni postojisarde. Khate jek kovači čerda pe romnja, gadale amala, ande va sasla petala e čokanoa: – Ajde, Milice, kazom soveja? Voj ačhol: – Ajde, ušti trubus te doručkujis, voj ačhol! Kana delo te dičhol la, lače liduj va petala, čerda o kovači, sas čphaji thaj voj čerdape ande patka. Sajek rjat sas leste talaj pendžera thaj pe

hajing kaj sikavni, pe baro sokako... Voj sas ga kaj boldolas pe, godaj hajing vorta ande dešuduj crdine, gra pe godaj hajing thaj boldolpe sargod kaj sile godaj rota. Thaj vo astarda godale patka kaj voj čerdili thaj gndil akana si goda patka. E, kana čerdili ando gra vo gndisarda kaj si gra thaj čerda, a voj nas ni gra ni patka, voj sas romnji thaj toskar mothonas kaj si e romnji amal čohaji. Thaj o manuš inđardala ande bolnica te dobil nekcija te na avol. Sas čohaji, goda mande phende.

So čer e čohaji, sar voj alas?

– Pa sar či dol miro: hohavol e rome loče. Stalno džal pala tute thaj kana al tuće džikaj žila ileski thaj goda dandar, šaj o manuš te mer, a voj maj but e čavren hohavol, e čavren hohavol thaj toskar čavro... vi goda te mothav tumende. Mungri phen sas kuvarica ando Krušedol thaj e Vladoske phraleja astardili. Lako rom sas ande armija thaj voj astardol leja thaj bijan čavro, a godav lako rom sas ande armija thaj voj an godale čavre čhere. Thaj preko drom sas jek romnji, sas čohaji, thaj godav čavre čerda lestar vareso thaj mulo godav čavro thaj komšinica phen: – Džanes so, Marija, čereja: tho čhoraće stadi ando brok, godaj saji e čavre mundarda godaj ala te pučoltu so si goda andro broko. Thaj mungri phen ga čer: thoda e stadi, stadiči čavreski ando broko thaj vorta godaj romnji kaj mundarda e čavre avili thaj pučol, phen: – Marija, so si tumen ando broko? Toskar mungri phen phenda kaj si voj čohaji thaj line te mudaren la. Me naštik te gndi kaj goda akana si. A šaj vi Rrom al čohano, sostar te na. A e čohaja mora te al pori, samo dolaći kaj či dičholpe kana, Bože jertisar, furjal teluno vešo čicidol thaj eke či dičholpe. Dolaći vi phenpe e čohaja si pori.

Šaj voj vareso bi lačho čerol pe čavrendje?

– Pa kas volil godole šaj dol jakhalo, a kas či volil godale naštik. Saji sas čohaji kaj volilas e čavre, godale mudarolas.

Phen mande, mamije, so si importantno ando čo trajo, so maj but sas ando čo trajo?

– Pa so sas ? Sas gajda kaj morajem te pravarav e čavren, kaj ačhilem korkore kaj vo vo la romnji trin drom, a me već semas pala leste thaj vo man meklja. Po trin čhon, po duj čhon či akhar, a me e čavrenca džav te čerav. Dok sas džudo, či hohavasle kaj mora te lav rrom kana thaj kana. Me leja či kamljem goda kaj sasma čavra, me mungren čavren pravaras, furjavas, džas čeras pala goda kazom sima te furjavavlen, čerav te furjavavlen. A dujto, te udajisajljemas preko leste – či, či vračijas kaj gndijas kaj si goda bi lačho. Me phendem leske kaj goda či trubul te čer, mekljemle, najsasma maj dur: oma trito čher, khote sas mungri de thaj khote džas kaj mungri de, kana voj dereski... Kaj dža, mora te av e čavrendje, čhere, sar... Ko mungren čavren dičhola, te halal, te čiral lende, thaj me av čhere. Sas mande ladžavo te rastajima – toskar e Rromnja moranas te

ačhen, te trpin, sar vo kamolas ga men morajam, či tromajam te bunimen. Te bunisajljam, samas vi marde, o rom šaj vi marlas, a te na khonik hutol tuće ando žutipe. Ašun, jokhar munro phral huklja thaj dija andre thaj phen: – Lazo, me tut mudara, a vo phen: – Tu man mudareja, me tut mudara, me ažućarav tu thaj mudaravtu. A me džav thaj phenav: – Naj khote mudaripe, naj khote maripe, me leja mora, tumenca ne mora e pharlenca, man si čhavra – me naštik bi mungre čhavreng, me kamav leja te traji. Sasma mungre čhavra, sasma ungro čher, sasma thaj moras te trpi. Thaj kana vo man mar, morajem te džav kaj e de thaj palpale. Kaj mungri bah te al akana džudo, pa mek vi hohal ma! Najsema ljubomorno, nikad najsem, ma mek hohalma, vo si muško thaj šaj, a žensko kana goda čer goda si baro, a muško – naj baro. Svako si kasao Rrom, te phenav tumende vorta, von šaj hohaven, me či kamljem.

Sao si maj bahtali vrjama ando čo trajo?

– Kana bijandem mungre jekte čhavre, naj sas mande, šov kurće sas manca thaj me ačhilem bi lesko. Le trade, đelo ande Nemačka, me pravaras e čhavre, pravaras e sokra, zaova, lače rome, sa sas ando čher, a me čeras – patijasma. A kana o čhavro bijandilo, but radujisajljem e čhavreske: jekto čhavro, jekto radost. Radujisajljem vi jekto unukoske, goda si mungri Milanka, kana mande kav jekto čhavro ženisajlo, jekto bori thaj toskar raduijasma, nesar si ande stvarja kana vo anda godale ječhta naj sema baš bahtali.

So kamljan sar čhe te čeres?

– Te alma munro čher, šukar posteljina thaj šukar trajo, a goda naštik čerdem. Nas mande khanči, kaj sas pherdo them thaj so god lijam morajam te ha, sa džalas po habe. Naj sasma ni šukar čher, ni šukar stvarja, čorpe! Me kaj čeras, me pravaras e čhavren, vo pe jekh rig thaj naštik khanči čerda.

Ande koja vrjama sas phare rromane Rromnjače, si voj moraja but goda te trpil?

– Pa morajem te trpi vi hape vi maripe, sokro, sokra. Sokro doduše najsasma, a e sokra sas majlačhi neg mungri de: so sas vorta goda sas munro. Anlas mande svega, ando broko garalas thaj mande anlas, te na džan laći čhori, but volisardama, a vi me la. E rromnjači bući sas te halal, te čiral, te čer po čher vi ando gav thas, krečoas, lepijas. O Rrom cra sabotirusarda, pilja, a me čeras – či žutilasma. Te žutisardama či kama lol rromnji, či kama mećol man trin drom.

Motho mande, sar akana tu e sastima?

– Pa e sastima sas mande lačhe, samo kaj či dikhav lačhe. Sasma nesoske operacije – desno jakh, pre trin brš. Akana dikhav samo pe desno jak. Najma love te džav pe godala kontrole, sima socijalno žutipe, al kana sas inja čhon či las, lav neski humanitarno žutipen. Goda naj dosta. Lav dešuduj kile aro, fosuj, jekh kila šećeri, jekh litra zejtino, eke so lav. Maladijav kaj munro čhao, koa kaj najle

pungro. Mile, rromnji akhardol leski Dana. Ačhilo bi pungresko pre trin brš, sas nasvalo, ando čher si von ohto, a me sem injako. Phare trajisara, džanen sar si, šov čhavra – sa džan ande sikavni, lačhe sićon. Von korkore manden te džan ande sikavni, but si lačhe đakuja, sa. Dičes, godaj cikni Sanela voj si još majlačho đako. A katar aver čhaje unukuja či džan ande sikavni. E Stevicaske čhaje si momkuja, o Željko si ženime, ađe – thejara ala le cikno čhao. Nijekh unukuja či dije ande sikavni, samo e Mileski de tradolaslen te džan ande sikavni, samo kaj von či ašunenas. O Željko džalas cra, o Mile đelo džikaj štarto klaso thaj meklja, a Željko isto ga, a aver či. A man si unukuja preko šovardeš vi pramami sem.

Sar haćarestu, si šukar tuće?

– Šukar si mande, voliv, mande si akana svejedno, a kala čhavra e Savoske – sa si von mungre. Lesamas maj but e Milesken čhavren, Milanka maj but, voj si mande prvo unuka, la maj but voli.

Kaj sana kana sas o maripe e bombenca?

– Kav Mile, džasas ande podrumurja valda kurkodje thaj posle čimaj džasas. O Mile phenda te na dža ando podrumo, kaj šaj te haradol, thaj ašundam sar jek tasile ando podrumo, ga kaj maj but či đeljam ando podrumo. Kana ašuna kaj peren e bombe, prasta avri, ačha angla e pendžera. Dijema godi toskar pe koa maripe, samo, ašun, koa sas maj opasno: toskar marenas pe čhera, avile e čhavre romnja, e čhavren tradol po kamijono thaj inđaren pe Tisa thaj khote čhuden thaj mudaren, svašta vi ande opština mudarenas. A kana sas maripe e bombenca šaj te dičol pe, te ašunol pe, šaj nesar nakhlem, kaj či darajljem pala mande neg palaj čhavra, sas mande lendar žao, a me munro trajo nakhljem thaj dikhlem.

Phen mande kana sas o Tito si maj lačhe trajias neg akana?

– Me gndiv kaj toskar sas majlačhe dolaći kaj sas amen sa so trubul: vi te ha, vi te teljara ando bićindipe thaj sa. Gndiv kaj akana ga naštik, či džanav me kaj toskar či bićinlas thaj činlas a ni džas pe rig, katar e Žablja majdur či đeljem. Gndiv kaj majlačhe trajilaspe, naj sas inflacija.

Akana sar purani Rromnji so kama mothos e ternendje, pe soste te len sama so te čeren, so te na čeren, so si majlačhe pala lende?

Majlačhe pala lende te džan te čeren, te džan ande sikavni. E sikavni si lende importantno kaj šaj čeren bući, te džan pe neske činovnikuja te aresle džikaj neski bući, dolaći si majlačhe te džan ande sikavni. Mothoas lende te na đeljen ande sikavni te džan te čeren neko mek lesamal e čhavren. A či kama mothav lende te len roma terne, dolaći kaj naj lačhe te len roma terne, eke mungri unuka prvo Milanka biš thaj duj brš thaj tek akana udajisajli, a pre udajilaspe katar dešupandž – dešušov brš, a me udajisajlje katar dešušov, a katar dešuefta sasma majpurani čhori. Mothas te aven paćivale, či trubul te len rrom paćivale, kaj goda akana naj importantno.

Motho mende katar čiro bijandipe

– Trajisarasas but čore. Bijandi sem dešuštarto majo biš thaj šovto brš ande Beška. Mungri de džalas po čhera, avreski sluškinja sas, te amen šaj barjarolas. Dad sas amende bi lačho, but bedako manuš. Vo činlas thaj bićinlas e grastenca. Sasma jekh majterneder phen deš brš thaj phral sao trajisarda samo ohto đe thaj mulo. Jekh avresa trajo mungre dako thaj dadesko sas pharo thaj e de mudardape kana me ljem Rrom, naštik maj but trpilas, dad sas živčano...marolas e da...

Džajas ande sikavni?

– Dijem gata trin razreduja thaj maj but či džas. Me barijem kaj kako thaj bibja, e de džalas pe čhera, patijasma, khanči šukar či dama godi kana sema terni.

Ande jekhto ternipe senas ando maripe?

– Kana avilo o maripe, bedno trajisardam thaj toskar trade e familija ande logori... Samas partizansko familija, kaj o dad đelo ande partizaja, thaj sama maltretirime. Man sas toskar dešupandž brš. Ande mare pandž čhera bešle e ustaša. Amen za godaja vrjama trajisarasas ande Beška, khote kaj sem bijandi. Kana boldamen posle ande Beška sa ando čher sas inđardo thaj čordino, khanči či ačhilo.

O maripe trajisarda lungo. Štarvardeš thaj trito avile pala mande. E fašistija već sas te astaren e da ande Beška thaj phandade la ande opština thaj majterni phen katar pandž brš la. O dad već sas ande partizaja. E de čerlas kaj švabuja, apotekarka, e da vo lesamalas, thaj mekle len ando phanglipe. Kana me ašundem kaj e de si phangli, lijem te džav te dikhav la, al či mekle man. Me garadilem kaj jekh časovničari, thaj vo dijama te džav. Toskar đeljam ande Čortanovci, garadiljem ande jekh voš, thaj našlem khote prdal e pruga, khote sas e amala. Kana čidinjaljam, rača đeljam pe Fruška gora, sa goda phujatar nakhljam, sasti planina, me thaj munro majpurano kako (mulo), nakhljam ande Sremski Karlovci, majpurano thaj maj terno kak thaj me. Posle đeljam ande Crno gora. Ga, eke, či astarde ma, našlem, kaj phenen «đeljem ande partizaja». Areslem ande Fruško gora pe phabaj, sima vi slika.

Kana sas o maripe či tromajam te šetosara khatende kana sas o maripe, phandadijas ande čhera. O kak sas po tavano, bađika. Švaba phandada le. Kana avili vrjama, vo vo malada thaj toskar haradele. Vo sas nasvalo thaj inđarde le ande Domobrane, ande Domobrano ande partizaja thaj po gor mulo kana sa meklilo ando saobraćaj ando voz... thaj mulo.

Jokhar e Švabuja astarde ma thaj morajem te ćidav e sulum ande čik, sema toskar korkore. Al jekh amalo amaro inkalda ma, kala mare partizaja bazirisarde ma thaj ga garadilem ande Čortanovci.

Senas borco ando maripe?

– Semas al či lungo ačhilem, kaj sema nasvali thaj bolde ma ando Sremo. E amalenca bolde ma ande Purane Banovci, khote sasmen baro maripe, khote sas e fašistija, thaj bašade... phenen «de e grasten ando zobo», goda sas garadivni saji trubujamas te phena e amalende te pindžaren ma. Sasma jekh kako, duj brš maj terno mandar. Kana našljam, vo phen mande: – Av akaring! A me phenav: – Či men si simbolo, neko trubul te ažućarmen te inklja.. Kav Dunav kaj Purane Banovci... peskočisardam neski taraba, a o kak sasle neske bule kalce thaj phandol pe te naštik putaol... E Džućela bašon. So te cera, kala thoj muj: Amalen kate, amalen! – a goda nas amale već ustaša. Jedva inkaldiljam thaj đeljam ande jekh čer thaj pašla ando kreveto, me thaj munro kak majterno, von amale đelje saje sas amanca, len deš momkuja. Sa amare drze ćidam kaj neski Rromnji thaj phendam laće te phen te neko ala kaj sas Rrom thaj Rromnji, sar našljam katar o bombardovanje ande Zemuna...

Nesar inkljistam thaj aviljam ande Purane Banovci, khote sasmen familija. Khote zadržisajljam, posle još garadiljam ande neske čhera sa džikaj štarvardeš thaj pandžto brš.

Kana nakhlo o maripe boldam amen ande amare čhera prazni, khanči nas, sa sas čordino, stamanime, thaj e ustaše našle. Kana aviljam naj sasmen ni kaj te damen, ni kaj te ušta. Indarde e deka... sa!

Katar goda kaj jekh rromani čori javil pe sar borco?

– O dad đelo ande partizaja štarvardeš thaj trito, ga vi me sema phangli...

Sar udajisajljen? Ćindes tu?

– Či ćinde ma, avile e Rroma mende, munro prvo rom sas Rrom, isto borco thaj sas goda ga cra vрjama, sar te mothav, džangljam kana sas o maripe. Avilo pirenca thaj sa džalas fino, a posle boldinjajlo. Le sas neski aver, gajda kaj morajam te rastajiamen, či dugo trajisardam kaj vo sas ande vojska, sar vojno manuš, gndiv poručnik ando Surčino...

Ćerdan kajgod bući?

– Ćeras ande opština, ćeras ando ofiso. Sasma vi penzija, boračko. Sima akana vi počin. Sem goda dikhlem terne čhejende ande lila. Či hohavas, sas ma nesoski zor te pogodi. Thaj akana džanav te dikhav ande lila. Me buljaras e karte thaj pelja sar so maladilo kaj godaja čhe il e rromnji, thaj ga paćaje mande thaj las kaj dinari.

Sar sas ćiro trajo kana rastajisajljen?

– Semas ande bolnica te opšeriši slepo crevo. Onda crdas munro trajo phare... semas terni, ali khatende či inkljas. Naj sasma khonik katar e amale.

Dal pale ljan Rrom?

– E mothovipe aviljem, le sas lesko čher ando Surčino, jekh bedno, čoro čher. Venčisajljem (e jektoa naj sema venčime), vo sas ženime, nasle čhavra, me sema romeste, bi čhavreng, thaj ga spojisajljam. Sasma sokro thaj sokra, lačhe slažisamen. Me naj sema komplikujime, ga kaj naj sas te al kaj problemo. O sokro mulo, sas ando phanglipe, ande Nemačka, e sokra mučilas pe duj čhavrenca korkore khate, trajisarda ohtovardeš brš. Kana o sokro bolda pe ande Nemačka bedno trajisarda. A me leja bijandem pandž: jekh muško mulo mande katar šov brš, dobisarda difterija, inđardam le ande bolnica ando Beogrado, dije le maj but draba thaju vo mulo mande pe va. Sas phare. Toskar sasma aver čhavra– trin čeja thaj po gor čhavro. Maj but ando trajo radujisajljem kana bijandem e čhavre.

Sar barjarden će čhavren?

– Pa, bijandile ando razmako nekolko brš. Toskar semas pe bući šlavas ande opština thaj sasma ckno bijandimasko odmor oko dešupandž-biš đesa.

Čhavra či džanas ando vrtiči, sas mungri svekrva lenca, či džanas ande sikavni. Jekh čhavroro thaj čhorori dije gata trgovačko sikavni, a jekh samo osnovno sikavni.

Sas ma trin čeja. Lesamas len thaj paćivalo thaj paćivale lije Rrom. Me len but lesamas, majternja maras thaj e kašteja, voj volilas te džal thaj džas pala late, lesamalas thaj lja Rrom paćivale thaj paćivalo, ga vi kala.

A e čhaje, le či ga lesamanas?

– Le či lesamas, niti trubujas. Lengo dad či brinolas pe te sikavol e čhavren. Dikhlja kaj sem me prema lende opasno thaj či hamisajlo. Vo dikhlja piri bući.

Sar sas tumaro jekh avresa trajo?

– Phare. Vo sas svirači, a man mučinas. Đilabolas raća, sas e pevačicenca, mećolas man... Ando teljaripe sama but čore, akana simen amaro čher, e čhaje si lesko. O Rrom či poštujilasma, thaj vi ađe či poštujilma. Naštik ade inkljav po gor leja thaj bi lačhe traji leja, sargod kaj či traji nisar talaj purane đesa. A ando ternipe isto sas phare. Uvek vazdolas pes, a man mučilas. Sas ando čidipe svairača thaj šaj čerlas so kamljas. Godav čidipe anlas vi mende vi Rromnjen, godala leske pevačice, thaj ga sa.

Akana talaj purane đesa sas ma saobraćajno udes. Džas kav doktori palaj nekciјe, dija pe mande jekh manuš sao tradolas thaj čalada, naštik phirav thaj ga... Ka si trito brš sar sem nasvali godelestari, skoro kaj stalno pašljio ando pato. Slabo phirav thaj či ašunav thaj akana vo čerpe zuralo, vo si bađika sasto, man mučilas, lija nekolko drom te čalal man thaj čalada ma. Marda ma nekolko

drom. Akana ačhav, čikam te dav svato leja thaj ažućarav mungre đesa te merav, thaj te rešima te šaj...!

Rastajias tu kanagodi lestar?

– Pa akana talaj purane đesa sar sasma saobraćajno udes, mučilas ma, džas po duj drom kaj mungre čheja ande Nemačka, al ka maripesko bibah... O unuko đelo mande po maripe thaj o čhao, thaj toskar risajlem te lesamav e unuke. Mekljem le, al bolde ma...

Kazom si tu unukuja?

– Sima ohto unukuja, katar sajekh čhavro po duj. Lačhe ačhav e unukonca. Džan ande sikavni, sima čhori ando parno them thaj khote džan e unukuja ande sikavni. Žutil ma. Voli te aven mande, a maj but al e Milena mungri. Sa e unukon voli thaj naštik niječe izdvojas.

Sar udajisarden e čhejen thaj ženisarden e čhaje?

– Sas e Rroma te manden len, čerdam svaturja thaj sa đelo sar trubul. Či bićindem len, čikamljem te bićinav mungren čhavren. E rromnja palo čhavro či mangljem, leski devojka našli pala leste thaj munro džamutro anda godale (najma maj but, mulo). Kana o čhavro anda e manušnji, voj si Srpkinja, čerdam račija, sas veselje. Von sas jekh avresa khote pe bući ando Beogrado ande drzengo čher, lijepe, sićile sikavni liduj. Me sem bahtali kaj vo lija Srpkinja, dolaći kaj sam men jekh them, ga te phenav.

So e čhavra maj but volinas te čeres lende katar o habe?

– Rromane štipke, goda akhardolas, jel palačinke: čerpe o humer thaj pe cra cićen tholpe thaj toskar boldol pe, thaj cra pekmezo jel sogod aver... Goda čerasas kana si e praznikuja, kana sa čidenpe, ali za e Kulunda thaj Patrđi si aver. Za e Patrđi farbinpe e angre thaj goda sas e čhavrende bah bari. Uvek sas neskosko daro. A e Kulunda uvek sas bahtalo, ažućarlaspe, phandonas e peškirja... Veselje. Nekad džas pe rromane slave, naj sema but... kaj mungre samo džas, kana si o Sveti Nikola thaj Sveti Petka, mungri si slava Sveti Nikola. Akana si za mande praznik kana aven mungre čhavra thaj unukuja. Kana aven mande toskar sem bahtali, a kana naj von bi bah si mande, phare traji...ande štar ziduja sem korkore, numaj kaj sima baro čidimata thaj familija. Phare trpiv kaj sem korkore, akana kana nasvajlem, phare..

Sasa tu bršesko odmori kana čerenas?

– Sasma. Či džas khatende po odmori, pe banje kaj bičhalenas man amare penzionerja, inače nasma... Sima akana marimaski penzija thaj poćin, al mande jekh phen sajekh de sato-duj te pomožilma, šlal jekh munro odeljenje, spremol so trubul man. Akana još šaj cra džav korkore ando WC, phare phirav, naštik korkore najo, neg voj najarma.

Si džudo čiro Rrom?

– Khate si, samo či dav svato leja, men trajisara ande jekh čher. Vo ga kamlja thaj teljarda thaj me maj but či dama. Anda aver Rromnji. Thaj godale Rromnja upropastisarda mothoda kaj čorlas mande – a či, thaj đeli, akana korkore služil pe... vi e bori nekad služil le, džan te čiral korkore.

Paćan ando Dol?

– Paćav. Me sem pravoslavno vera, dok sema pe pungre lačhi džas ande khandiri.

A kana čerenas bući slavinas ohtoto marto?

– Slavijas dok či mulo mande o čavro, kaj vo baš po Ohto marto mulo, sasle difterija. Inđardam le ande bolnica ando Beogrado, dijema maj but serumo neg so trubul thaj dolaće hasardem le... O Rrom či dičolas pe mande, nasle nisoski pažnja palaj goda prazniko, thaj uvek sas bi lačho. Me sar Romnji naštik malavas nesoski vrjama pala mande, či makhasma, ni doterijas kana semas terni. Toskar operišisajljem katar o slepo crevo thaj naj sas mande dži khančeske, bi lačhe trajias. Nikad nas mirno vrjama, uvek sas sar vi akana... kaj naj vorta. Či khatende inkljas, ni ando bioskop, ni ando pozorište, naj sas kana. Sas ma amale thaj pindžardine, palaj o čidipe, a inače či but družijasma. Akana palaj purane đesa sima jekh amalin Dalmatinka, la sem sajenca mungre brigonca thaj deliv, voj man svako đe dičhol, a vi voj si nasvali.

Kana sas tumendje majšukar o trajo: alana ili kana sas o Tito?

– Kana sas o Tito. Saorenđe sas majšukar. Dijam kredituja, o čao toskar čerda nevo čher thaj sas mendje saorenđe šukar. Lijam e palaj o čher, thaj sas lačhe. A so vredil, moraja te mer thaj te džal thaj ga kaj si akana mendje phare. Toskar šaj džasas, te švercujisara. Me džas ande Rumunija. But phare nakhas, vodijas e borba e carinconca, stalno preverinas amen. A ande Italija but lačhe nakhas, khonik či dirilas man. A ande Rumunija volinas te čoren, a me za goda či džanglem, thaj lenca but patijas, thaj či ga but džas ande Rumunija. Ande Italija džas but, čak nekad vi duj drom ando kurkođe džas, kaj lačhe nakhas. Anas žensko thaj muško drze, a ande Rumunija anas vasurja. Bićinasla po gav, mungre themeske, čhejendje, čhajendje, pe čhera koleske kas džanav, a pe pijace či džas. O them naručilas drze, komšijuja, lenca lačhe slažijasma.

Kana džasas palaj roba te švercujisara, furjavasas pe mende drze ga kaj sima so maj cikno paketo, te e carina na dičhol thaj te na poćinav la. Furjavasas farmerke, odeluja, phandas trujal mende trujal o kolin... Man či astarde pe carina, si kas astarde, maj but drom čhudenas men tele, lenas mendje love dok či sićiljam sar trubul te garava e love. E love garavasas ande broka.. thaj pe aver thana...

So majbubut utičisarda po čo trajo?

– Kaj udajisajle mungre trin čheja, o čavro kaj ženisajlo thaj ka kaj sem akana korkore. But phare sas mande kaj udajisajle mungre prvo čori, kaj voj sas maza mande, sas nasvaljori, a udajisajli ande lačho čher, kaj isto načholas lačhe, al me goda či haćaras. Dujto čori deli ando inostranstvo, ando Bečo, ando parno them. Svašta gndisardem: sar načhola, so ala... Thaj po gor sas lačhe, al či me džanglem kaj ala lačhe thaj e nada hasardem, patisardem but thaj but moldama. Po gor voj moraja te džal ande bolnica te operišil o krlo thaj sa po gor sas lačhe. La si čavro thaj čori. Mungri trito čori lija ječe frajere, ga sas čače, sas vi nasvali, svašta patisarda. Vo prastalas palaj neske Rromnja, nas mande loko la thaj voj leja. Sila duj čavra. Rastajisaj li, avolas mande, meklja le thaj cikno čavro meklja katar ohto de, akhardol Nataša. Lijem o taksi thaj andem la mande. Lako sokro mothol mande kana ċelem palo pajaco: – Ala sa goda lačhe, na dara! Akana si lačhe sa, voj bolda pe kaj po Rrom, al bolda pe akana. Akana si phari vrjama thaj kamol te džal ando inostranstvo te čer thaj te kav sokro mećol lače duj čavra saje akana džan ande sikavni. Kamol sogodi te lol love. Lako Rrom naštik džal ando inostranstvo, a voj šaj, a man naj volja te džav la, thaj dolaći sekirma. But sekirma, purani sem, nasvali thaj naštik džav. A kana lja romnji o čavro, toskar odvojisajlo pire Rromnja, godale čheja. Sasle lesko trajo, leski manušnji, po gor e romnji bijanda leske duj čavra, blizancuju: čhe thaj čao. Odvojime si mandar thaj me ačhilem korkore. E Rromeja thaj vi ađe najma trajo, vo čhungar ma, dol bi lačho svato andaj mande.

Saji si tuće maj bahtali vrjama ando trajo?

– Kana bijandilo mande o čavro! Kala trin čheja, bijandilo o čao thaj toskar sema bahtali. Kana ċeljem ande bolnica te bijanav, phenen mande: – Bijandilo čavro! Me semas bahtali, thaj toskar sas mande but majloće, kaj hasardem koa jekhto muško čao. Kamljem te alma čao, tradem džikav čao. Munro Rrom roda te bijanav leske čao, nas mande dži godoleste kaj žalijas kale jekhto, al borisajljem te ava džikav čavo thaj, nais e Devleske, te al vi majdur lačhe. Nais e Devleske vi ađe si lačhe, samo te smiril pe kaja vrjama, te na al maripe.

Sar nakhlo tuće kava maripe?

– Sas bi lačhi vrjama, o unuko ċelo mande ande armija, e čori ačhili bez o Rrom, mulo lače, terno Rrom. Ačhili e čhora thaj but phare trajin. Sasma bari munka mungre majterne čhora. Džas kaj kaja dujto ande Nemačka. Džas vi ando Prateri, cra samo. Sa goda sas šukar, godala tradimata, man goda či interesujilas, samo dikhas. Načhenas e avijonuja thaj bašalas pe. Nais e Devleske či bašavenas khate, ande amaro than (ando Surčino), al načhenas kana sas o bombardovanje bašavenas ande Batajnica po aeredrom, goda khate but ašunlas pe. Kana ċesaol sas mende maj loće, a raća phare.

Isto ga sasma mande kana sas ma koja bi bah ande saobraćajno bi bah. O Rrom čalada ma e vordoneja thaj vo posle goda čhon de phabilo ando gorivo thaj mulo. Me či džanav, me khanči či kamas leske. Kana čalada ma, avili e doktorja thaj inđarde ma ande bolnica, avile vi kala mungre ande Austrija te dičhen ma. Gndisarde kaj mera, sasma bari rana pe pungre, sema ando Sveti Sava ande bolnica ando Beogrado, goda o Rrom natrada. Sema ohto de. Nasvalipe dija mande anda pungre, dolaće ade pašlijav ando kreveto. Naj lačhe. But sem bi bahtali thaj sa majgore si mande sajek deš. Sasma infrakt kana sasma godaja bi bah, sa duvar dikhas thaj sema poremetime but ando šoro. Vi ade pati e šoreja. Valda inkljola vi munro gor te merav thaj te na alma. Te rešima katar o ne prijatelji sajea traji. Hasas amen varekana, thaj dičholasma e doktorka preko o drom mandar trajil, sar vi bori tho čhao. A jekh Rromnji dičholas ma. Maj but najsem hasardi samo sem bastardini but, kaj sima dukhavipe ando šoro.

Čalada godav maripe dije mende e bi bah saje či gndin mende lačhe thaj but si phare. Ćerdol pe po Beogrado bari bi bah.

Naj sanas lačhe cire Rromeja sargod katar o anglunipe, al si tumen pandž čhavra?

– Sasma vi jekh šladipe. Munro seksualno trajo sas bi lačho. O Rrom tradolas ma te sov leja, me či kamas, vo marlas ma, uvek kušolas ma, kušolas e familija thaj mule thaj džude. Marlas man, thaj goda sas mande bari bi bah, vi akana talaj purane deša marma. Halja sol kaj mudarla man, vi majdur hal sol, vi akana mothol thaj numaj kamol te merav thaj te na alma thaj te vo šaj trajil sar vo kamol thaj te al korkore. Al man naj kaj... Me sem purani eftavardeš thaj trin brš, lijem te džav ando domo. Dikha akana ando septembar, me našti maj but traji, te na muljem. Vo kamol te mudarma dolaći kaj me smetov. Kamolas mandar nesoski hasna, a me khanči naštik thaj čikam te čerav leske dolaći kaj kušljama thaj odolaći me maj but čikam t dav svato leja. Gadići brš... Akana dije gata leja dijem svato, thaj stalno kušolma man, mothol kaj mudarla man. Vo kamolas te lol mungri, kaj man si bari penzija thaj sima vi počin kaj sem nasvali, le si cknipenzija. Mandol vi te mudarel ma sar mečolasma mandar thaj ženil pe o Dol džan so vo gndil ande lesko šoro, thaj kana sima sogod te hav vi goda leske bande.

Sas tu pharipe ando trajo?

– Sasma majbari bi bah kana hasardem mungre čhavre, dikhlem sar mer pe mungre va. Nasma kaj, sas mande phare, sema hasardi vi me vi kova munro Rrom, thaj posle andam le čhere thaj khate prahosardam le.

Sar si kana vareko merel kaj Rroma?

– Ko al ande ando čher izrazil saučešće han te pen, kali, sogod palaj mulo. Inđarpe kalipe, koa ko si maj paše, kale dikhle lundži, anen e vencuja, momelja,

luluđa thaj vo raćar ando čher thaj posle džal po po than ando limori... Ando mohto thonpe e drze katar o mulo, a o habe inđarlas pe po limori thaj denas pe e džudende palaj o mulo. Posle e sarana dolaspe kurko đe, p šov čhon, opaš p brš, brš đe thaj toskar dol pe gata godav običaji. Ande khandžiri dolaspe parastos ko sar šaj. Inđarlaspe o habe thaj čhere čerlas pe, kaj posle e limorja džalaspe kav domaćinsko čher thaj khote čerlaspe sogodi za o habe, paprikaši ili zumnji...

Paćas ande čohaja?

– Či, goda či. Amare purane mothonas mendje ande goda, kaj sas te inkljen ande dešuduj raća, goda sas kanagodi vorta...

So ađe kana boldes ando čo trajo?

– Trubujemas but kaj či te but lav e Rromen te alma Rrom sao gndilas pe mande thaj me le. Ađe traji te alma maripe thaj bi bah man thaj man si baro pritisko. Me sasto trajo hasardem dolaći kaj čikamljem te lav avre, a goda si samo kaj sasma e čhvra. Majterni čhori jokhar phenda mande sostar či mekljem mungre Rrome. Al sar te mekav thaj uštav mungren čhvren, patijasma vi bokhali thaj svašta. A vi te lijemas aver thaj te lijemas e čhvren, godav aver rom či kama dičhol mungren čhvren. Čeras bući, lesamas munri bući, thaj e Rroma dičhenas kaj sem bućarni thaj pindžardi sem sar paćivali Rromnji... Al so šaj čerav kana o Rrom či haćarol. Vo sas bezobrazno, svirači, thaj toskar vo đilabolas čerlas sar kamlja e toskar munro trajo sas bi bahtalo. Kana boldolas pe munro ternipe, toskar džanas thaj inčaras munro trajo trubula džikaj šel roma, malavas vorta Rrome, toskar dikhas munro trajo. Palaj mande si lačho Rrom te gndil thaj či maltretirijas ma na kušol ma, ni mungri familija, vi muli vi džudi, thaj te na čerpe te pes barjar, a man te bi bahtarol. Naštik te bistrav sema godaver kana trubuja...Kav o muško naj o šukaripe glavno, glavno si te vo al Rrom. Gndima kaj sem bibahtali, kaj sem bijandi talaj bibahtali čeraji. Naštik te phirav thaj but si ande phare, bezah ađe kaj ga mora te nakhav. Khanikaske naj haljem ađe jel piljem. Godaja Rromnji kaj dičhol man džal samo ando dućano, an so phenav laće....

Tajisardem vi jekh maripe aver, sema ande partizaja, toskar ande bi bah, stalno borba palo trajo.

So tu kama mothos čire čhejendje?

– Te lesaman thaj dičhen po trajo. Te inčaren o piro ternipe thaj te trajin thaj te al lendje lače thaj te na dočekin koa so me dočekisardem. Me mungre čhejende kamas phenas te na hanpe e Rromenca, te ala len bare čhvra naštik phenas lendje khanči so te čeren Te džangljemas kaj neski katar mungre čheja načhol isto trajo sar me, te o Rrom maltriril la, phenas laće kaj me trpijas lače kaj trpijas. Naštik av godaver so voj trubulas te čer... Pa phenas laće te ačhol godale Rromeja, al te naštik... či kamas te mećol e čhvren, kama ala la bari

briga e čhavra, al te naštik majdur trajil jekh avreja lače te teljar pire dromeja, te al lače o trajo, pa so ala... Alas mande phare thaj mande te vi goda dujto rom maltretiril la, kaj gndilas kaj me pe goda tradem la... Či kamas al bi bah šaj lol e čhavren thaj te trajil korkore, toskar goda kamas al majlače.

So ađe kamas mothos će unukonđe?

– Pa phenas lendje te složin pe romnjenca, te gndin len, te na maltretin len thaj te inčaren po trajo te na han pe thaj te dičhen piro brako thaj te čeren familija thaj te na han pe trajo, te na dočekin sar kaj me džanav.

– Majlače te na len Rrom te siđaren dok či malaven vorta čhavro, kana šaj denas pe vorta čhavro thaj te dičhen te al lendje lače. Mek cra dičhen le thaj te inčaren te dičhol sar si prema late, mek cra šeton le te dičhen ko si thaj so si, te dičhol leski familija thaj kasko si thaj katar si, ko si, so si thaj toskar te sogodi den gata.

Si sogod so kamas mothos mendje?

– Munro trajo sas pharo thaj dar. Ando Dujto themesko maripe dasas, kana e papo mudarde mande e fašistija po štreko, vazde e partizaja nesosko vozo kaj e Čortanovci. Thaj khote mudarde le palaj. Vo sas majpurano, e terne umblavenas, a le mudarde thaj man trubujesas te umblaven, al či astardema. Pašlilo pe kov tatipe trin štar desa ando avgusto pe pruga avri, al o Švabo kaj sas le o mlino sas lačho amenca thaj prahosara le ando limori. Či tromajam te dža pala leste dok o Švabo či dija gata.

Kames po gor te mothos mendje neski romani dili, il te đilabes la?

– Naštik te đilabav, al motha: «Đelem, đelem lungome dromenca macadilem barvale Rromeja». Džas pe baro drom thaj maladilem barvale Rromeja.

De svato mendē ande ēiro detinjstvo?

– Samas čore, munro dad thaj munri de sas but čore. Munri de džalas ando gav te čer bući te anel amendē kotor manro te šaj ačha džude. Man otoskar sas efta brš. Dama godi sas šl thaj anglav amaro čher sas ledo, pe soste e čhavra klizonas pe. Dama godō katar munro detinjstvo ande godaja vrjama kana čoras munre dedastar curulje te podima thaj klizovas ma e čhavrenca džikaj inja deš saturja tala rjat. Otoskar anav čorjal čhere e čherja te na dičhol o deda thaj dama tele te sovav. E detharin džungavel ma munri de thaj phenel mande: -Ušti, Vido, te džas ando gav, a me phenav lače, ajoj dejorije so čera me ando gav kaj sem ciknjori. -Či halma e briga khanči, dičhes kaj naj amen so te has! Thaj gajda me đelem ando gav kaj jekh Toticica, džavtar purandi, naj ma so te podiv, pal munre punre sar ledo, kaj dija o iv thaj ledo. Totica inkalel mande jekh podipe pal me lijem te rovav. Lav o podipe thaj podiv ma. Džuvlji pučol ma: – kames te džas te anes mande paj te dav tu cra phujale thaj aro? Pa kamav thaj kana andem lače o paj me lijem godava aro the phujale me mangav vi cra slaninica, kaj naj amen čhere thaj e džulji dol ma vi cra slanina. Me avavtar čhere vi munri de avel andar gav čhere. Kana avilem andav gav čhere, e de pučel ma dičhol e de čiri so anes, a me phenav, andem cra aro thaj phujale, a e de pučol ma: – Sosar deljan purandi ando gav. – Pa so čera, dejorije, kaj me moraš te džav ando gav thaj ake anav tuće o aro thaj e phujale. – De mišto si, akana kam thol či dejori ando bov phujale thaj kam čerav tumendē bokoli... Sar te pekav tumendē e morčha ili na? Me phendem lače te pečol e morčha. Kana voj peklja phujale, a ando čher sas šl, e čhera sas ciknora kana godi nas godala čhera bare sar thoska. Fedovo kaj pekljape o manro thaj andav fedovo jag te tatarav munre punre. Pal me kam rovav thaj kam phenav: – Akada inkales mande jag te tatarav munre pungrora, a dičhes kaj dijama e raji gadava podipe thaj tatilie munre pungrora, semas e rajače pe haing te anav lače duj kante paj thaj dija ma gadale phujale thaj gadava aro thaj eke tu čerdan amendē habe. Pa nais tuće, dejorije, kaj čerdan gadava ručko. Inkal mande cra jag ando fedovo te tatarav munre punrora.

Me sem biš thaj eftato – godište, a munri vrjama kana sema ckni džavas po iv, thaj čelas ma aver čhavrenca. Čelasas mendē kova phandade so me džanav, thaj jurisaras jekh avres thaj men peras po iv. Kana da agor katar o čhelipe, thoska me dav čorjal andre, kaj či mečol ma munro dad te dav andre raća. Poloče putrav o vudar thaj džav palav bov thaj dama te sovav. Kana al e detharin, pal munri de al mande thaj pučol ma, kana aviljan čhere thaj phen mande te džav

ando gav pale, te anav pale cra aro thaj phujale, thaj te rodav vi kaj kotor slanina te šaj pržos o habe. Odolače kaj sasma štar majckne pheja, me sema majphureder thaj odolače džas ando gav te anav habe te al so te hal pe. Akana si ma još jekh phen, kaj kala trin mule. Gajda me džas te čerav bući ando gav thaj majbut akharenas ma e Totice. A ande godava gav, kaj džas te čerav bući sas opaš gav, toticko opaš dasicko. Von akharenas ma te khosav e gonkurja. Pa me čori nandori thaj vazdas munri bočava thaj te den ma kana dav agor e bućako cra aroro thaj phujale. Me paša goda rodas te den ma vi nesoske drze odolače kaj sem nandi thaj odolače kaj najma so te furjavav. Von mothonas te ažučarav kaj malavena mande kaj thulo podipe. De godava podipe kana dije ma crdem pe pungrre, pa tatilem sar kaj bijandiljem. De gajda me traïsaras kana sema cknjori.

Kana munri de al katar o gav, milajea, thol o stači tho fedovo avri, a me već barjori, čerav laće bokoli, a voj čiravel. Ćidav laće pe vastora kaštora, cra karača the čar te thol jag te maj sigo čirala, mende te has kaj sem bokhali. E de avel andav gav oko dešujekh saturja palav mismeri, a amen čhavrora bokhale, či haljam khanči, ažučara la te avol. Voj svakone dol po kotor manro, pal amen latar rodas vi cra slanina te ha gadale manreja, pal voj či dol amen kaj otoskar či alasa te čiral o habe. Otoskar men la vi godav kotor manroro ando vastoro thaj džastar e čhavrenca te čhela amen. Gajda sas po teljaripe katar munro traj. Ande škola či đelem, kaj amen e Rroma či džasas ande sikamne thana.

Kana nakhlo goda avile e Rroma te manden tu?

– E avile e Rroma kana sasma dešutrin brš te manden ma andar Zrenjanino. Ande jekh litra račija thaj avile amende. Maj mištoro phrala! Pa te aves sasto thaj bahtalo! Ajde te thas amendē opaš tahtaj račija te pijs thaj te das svato! „A so te das svato?“ „Me aviljem pala munro čhavo te mangav će čha.“ Pa munri čhejori si terni, me či dav još munre čhora romeste“. „So si voj terni, pa vi munro čhavo si terno, mek barjon e čhavrora ando than.“ Vi le sas gajda oko dešupandž brš. Khote, kate von line e borja. Munro dad man bićinda, thaj lija palaj mande jekh bakhri, duj khajnja, pandž manre katar pandž kile thaj čerde cra bijav. Ćinde mande šlajeri, parno furjavipe thaj lel munro sokro vordon e phakenca andar o Zrenjanin thaj avile pala mande thaj indarde ma lende. Trainas ando voš korkore katar sa o them, khote kaj lemlje. Vi khote čoripe, najma so hav. Vi khote te džas ando gav te rodav love. Ajav, so čera, kaj dža munre šereja. Kaj naj ni sapujoro te thovav munri soha. So čera, Devla, kaj te džav? Pal me dama godi thaj džavtar talav Begej thaj čhudav sa mandar thaj thama thaj thovav munri soha ande goda paj. Sas milaj thaj pe jekh časo šućili munri soha. Furjava ma thaj džavtar ke raja thaj phenav: „Rajije maj mištoro, trubul, rajije, so god te pomožil pe tuće? „So tu mande pomožija kana san još cknji, tu san još ciknjori“. Rajije des ma cra manro me sem but bukhali? „Dav tu“. Thaj len e raja thaj den ma kotororo manro. Kote kotororo manro kote kotororo, pal munri

sokra phenel: – Dičhes soski bori ljan mande, baš nais tuće, kaj ljan mande Rroma mungreja gugleja, kaj lijan mande kasaji bori,,!

Godale Rrome sigo meklem thaj bešas kaj munri de jekh vrjama. Mekljem le odolaće kaj či volijasle. Munro dad man dija e Rromeste, a me či tromajem te buni ma, kaj khote kaj del tu čo dad moraš te džas. E dade pačas, munre da, njamurja thaj či romajan ande jakha te phenes če dadeske kaj leja Rrom numaj phenejas nesaje majphuredereske romeske.

Či darajljan te mečes e Rrome?

– Mekljem le pa makar vi te mudarv ma. Me našljem čhere thaj munro dad bolda e love saje von dine pala mande. Bićinda e grasten thaj bolda o dugo. Otoskar ljem e Tošo. Džavtar me ando gav, već sema maj purani, thaj lav te čerav bući. Sema čhere nesaji vrjama dok či maladem e Tošo thaj gajda lav le. Kaj lijem e Tošo sas o Tošo čoro, naj sas le kaj te džal. Me thaj vo čera jekh čeroro thaj traissaras khote. Džavas ando gav, lav munre lilora, drabaras e theme thaj lav mande khote aro, kote lav mande čičen, kote lav phujale, khote mas. Thaj gajda sas čače, te marav ma gadava des, te hohava. Gajda me drabaras: cra džanas, a cra vi hohavas.

Dal tu pačas ande goda kaj e Rromen si neski vareso moć kaj mothon kaj džanen te drabaren?

– Pa sar te na pačav kana čerav vi me goda. Thaj gndiv kaj o dragom Dol dija te e Rroma drabaren, pal te na al goda me či kama hav mangro, te marma o Dol, te havas mangro. Vi akana drabarav, pal či but, kaj naštik džav, purani sem, nasvali sem thaj naštik džav ando gav. Kana me drabarav, čhudav lila thaj phenav laće kava si tuće kava, kava si tuće čo gadžo... si le aver, si ma gajda thaj gajda te dav tu...., Kazom tu šaj des ma pe goda,,? Pa počinava tuće so god kames, samo te dičhes te na džal godole džuvlja nego te džal manca. Gajda me laće čerav vunde katar o humer thaj thav po staći te čiral pe thaj čerav laće sargod manušora thaj dav la goda sar neski amajlija katar e čerimata, thaj voj man palaj goda dol daro thaj me lav latar sa so godi kamol mande o ilo. Ande goda me či pačas, so čera Rromnji sem moraš te hohavav thaj te snadi ma.

Thaj so još čerejas kana sanas udaiime?

– Čeras so kamas, so godi šaj, drabaras, čoravas. Čoravas e drze, džavas pe pijace, čoravas so god dikhlem e jakhenca, čoravas e sohe pe falte, kanagodi sas so kames... thaj anas čhere thaj džavas te bićinav thaj pherdi love sema. Vi has vi pijas so dukhal ma! Havas duj, trin guglimata, briga mande...

Čerlas čo Rrom varekaj bući?

– Pal o munro Rrom čerelas bući pe mašina, a me džanas te bićinav thaj te drabarav, thaj khote kaj džas te bićinav e drze, khote vi drabaravas. Džavas ke gadže ande lendje čhera thaj pučavas andaj drze thaj khote bešavas e džuvljanca

thaj pijas e kali thaj dikhavas lende ande kuči. Voj othoska dol ma so kamav me vi randav la... činav e zarja lače te naštik prlma. A te kamolas te prlma a me kama phenav, a kasko si ka, phenavlače naj tuće ladžavo kaj gada ďerdem tutar, pa ranglem tu naj tuće ladžavo. Eke sar čeras me e džuvljendar saje drabaras.

Ćeras pe aver čhera... thaj čerasas čerpići me thaj munro Rrom. Ćerdam amende jekh čher baro, čindam amendē bale, duj šela puja, sema raji: makhli, farbome, indaras e drze po pijaco. Rrom činda otoskar motori, džalas pe pijace, bićinlas e pujen ke raja, a vi me sema leja. Phandas munro dikhlo po šoro farbome, makhli... či hohav. Sema lačhi mungre Rromeja. Traijas korkore, čim lijem le delisajljam katar mungri sokra. Inja brš nas amen čhavra thaj bijanav jekh čhori Dominka thaj av te traji ando Krćedino. Dominka sas amende jekh čhori. Traisardem e Rromeja pandžvardeš thaj štar brš, thaj ake efta brš nakhlo sar mulo thaj, ake, vi ade či ljem Rrom. Či lijem Rrom a či ni gndi te lav Rrom. Sima munri čhori thaj fala e Devleske kaj sem ke munri čhori.

Katar goda kaj posle inja brš bijandan čhori?

– Pa me či arakhle ma Dominka me bijandem ando Novo Sado ande bolnica. Ađe si mungri čhori džuvdi thaj sasti thaj la si ađe štarvardeš brš. Naj sema kav doktori te dikhav so si mande kaj naštik ačhilem phari, već o Del goda korkore čerda. Anglaj Dominka, majsig ačhiljem phari, godav čhavro mulo mande thaj kana nakhlo inja brš bijandili e Dominka. E Rromeja lačhe traijas, či marlas ma kaj naj sas amen čhavra. Vo sas andar e Kovilja. A e de, dad, the phrala trainas ando Krćedino, gajda kaj men jekhto traisardam ando Kovilji thaj kana nakhlo deš brš katar amaro trajo nakhlijam te traísara ando Krćedino.

Sar sas goda kana sas o rato?

– Sas bilačhe! Amare Rroma sas ando logori, me naj semas. Amen sas sa galbeja trake thaj džasas e dromeja po sokako, či tromajan te džas pašaj čhera. Kham phabarel. Samas rangle, e bal amare čhinda o Njamco thaj vi ranglja amen. Či tromašas khonik te dža ando gav te las mendē kotor manro. Thonas amen jekh palaj avreste e žandarja e njamicicki te mudaren amen, pal amen sa mutrasas amen daratar. Svakone sas pe levo va žuto traka thaj ramol: "Cigajner". Rroma sas ando logori, pal men Rromnja samas čhere, thaj phiravasas sa galbeja trake. Rromen amaren mudarenas pe pijace, thaj umblavenas len. Vi munre kaćes mudarde thaj umblade le pe pijaco ando Zrenjanin.

Kana sas o rato, me traísardem gadale jekhto Rromeja ando Zrenjanino. Marenas men e bare bikačenca, morajam te čera lende sobe, thaj thomas amen po iv te čeras. "Dole gore" thaj ko našti uštel von den len e bare kašteja thaj pharaven o šoro lesko. E Rroma ando Banato o rato nakhle but bilačhe. Ando Mošorino trailas munri mami khote traísarda e Rromeja, khote mudarenas e Rromen thaj čhudenas len talav ledo. Thoska amare Roma, kana pharlo milaj, džanas odoring thaj lenas len gajda mulen the prahon le. Vi amen e Rromnja

džasas, amen samas bahtale ande Pazova. Rromen saje mudarenas khandelas sasti Tisa. Von sa sas po paj pe Tisa katar sas o Žabalj, a von mudarenas e Rromen andav Mošorino.

Des tu godi neske rromane dilja saje dilabenas kana sas o rato?

– E, dama godi, sar te na, samo me kana či dilabav, kaj mulo munro Rrom. Al šaj mothav a džal gajda “dromeja me teljardem thaj me phaosajlem, fuli mama tele thaj čer mande jagori, kaj me mama phaosajlem, našti čeravt uće jagori kaj sem zurales nasvali...” našti dama godi sar džal maj dur, kaj bistardem, purani sem.

A džanes možda kaj rromani bajka?

– Či džanav, nas ko motholas mande, nas ni munre da kana, moralas te džal ando gav te čer bući thaj teanol amendē te has, a me thas jag talav fedevuja, e daratar naj voljatar.

Kana nakhlo o rato, sar sas?

– E pa fino sas. E Njamca našenas thaj o hazara čhorenas pal amen čhavora džasas te čida goda hazara. Me čidas ande munri soha. Goda sas milaj, rača naše. A, o Ruso oslobojisarda amen. Thaj tek kana nakhlo o rato me lijem e Tošo.

Sar sas čiro bijandipe?

– Jekhto bijandipe sas mande čhere, jekhto Rromeja semas. Pharavas me e kaš thaj thovas ando bov, thavas jag thaj čirav habe thaj jokhar astardema bare dukhavimata. Sema korkore a munro Rrom nas čhere, delo ando voš te čhinel kaš. Oktobar čhon. Avilo mande o komšija te dičhol so čerav, me phenav leske mangav te čiravav thaj pučolma dal si mande lače, me pe goda kam phenav kaj naj mande lače, a vo pe goda phen mande kaj bijana. Gajda vi sas. Dži po đes bijandem čhora, godaja čhori, muli mande. Dominka bijandem ande bolnica lače thaj bi boluengo, pa bolnica si goda.

Sar sikavenas e Dominka?

– Pa gndi šukar. Me thaj munro Rrom čerasas čik, čiravas e pelene, čeras lače ladovina, a voj ciknjori. Nas amen sova te dala te čhelol pe, thaj astarasas e paparuge thaj thav ando najlono te čhelel pe dok me či čerav e čik thaj te thav ande kalupurja. Katar godaja čik čerenas pe e čhera, a men goda bićinas te almen so te has. Sas baro čoripe, Rrome nas stalni bući, nas khatende ande firma, nas amen khanči najtu kaj te les love, nas amen bući.

Thaj đeli e Dominka ande škola?

– Dominka đeli ande škola thaj majbut či kamlja te džal toska thaj našli palo Dragano ande Krnješevci. Či mangle la, već voj korkore našli, a me spremisardem efta balore katar tranda thaj pandž kile te peka po ražnjo, ali so

vredil kana voj našli. Kana voj našli, me thaj munro Rrom či đeljam te da svato, nikada či volisardam gudole džamutre nikada. Sostar či volisardeme kaj sas ande vojska thaj ramolas laće čorjal e lila ande škola. Voj udaisajli ande dešu pandž brš, pal ande dešu šov brš već sasla e Sladana laći čori eketala pe slike.

Da li volijas te avol tu još kaj čavra?

– Volijas te ačhilisas munri čori jekhto, možda avolas mande maj lačhe, alasma duj čheja. Džas cra kaj koja cra kaj koja, a muško čavro či volisardem nisar te alma. Semas opasno bahtali kaj bijandem e Dominka, žensko čori, thaj fino eto dikh sar vozil pe voj pe piri bicikla, pe slika. Me la strašno furjavavas strašno me volijas žensko čori, thaj sima vi slika kaj o raj inčarelas la ande angali. Sas la bare bal. Voj kana sas čhe, me lesamas pe late. Voj inklijolas, ali inja saturja do deš saturja moraš andar o bioskop te avel, ali me mekas la samo ando bioskop više či mekas la khatende. Me sema strašno, lako dad mečolasla, a me či, kaj man si gada režim banaticko. Či mekav la khatende, kaj amen sam majpindžarde po paćiv.

Da li malavejas slobodno vrjama za tute?

– Pa sar te na. Man sas bule coha thaj me bešavas mande e Rromnjena po endeko, thaj amende čiravasas kafica thaj pijasas, čelasas kaj voliv kole Rrome – sar kole, me phenas kaj voli kale kalore. Sas ma vi drugarice. Mande majlačhi sas jekh atica. Me nikad la našti bistrav ni Kosana. Kaj kasao drugarstvo kaj me tuće naštik mothav, amen bi jekh avrjako či hasas, amari de so anelas ando gav so delamen te hasas men sa delisarasas.

Sar tumen provodinas goda e praznikurja?

– Pa šukar, čelasasa amen, đilabenas amende e Rroma, men džasas pe čhera thaj čelasas rromane... kova čhelel, kova čhelel, čidasa amen terne, poštujisardam e vikenduja. Me thaj munro Rrom ando bioskop dikhavas kova „Skupljači perja”, dikhavas svakojake filmurja. Majbut volijas gada filmo „Skupljači perja” kana dilabelas e Olivera „Karing dža karing bandara?” Kana o Boro čhindia sa e va! Alava katar godoja đili sas: „Rromalen me mothava tumende vorta sar si mande phare pala munro Rrom...” Destu godi o Boro sa e va čhindia, ckne čavra pušinas e cigare thaj peren ande čik, thaj e patke sa našen

Kana semas terni dikhas vi e kaubojske filmuja thaj vi kana sas munro rom džudo, kaj inja brš nas amen čavra thaj džasas kaj god kamasas. Phandavasas amaro čher, amari kolibica thaj džasas kaj god kama. Trgujisardam pe foruja thaj kote sas but Rroma, šatorja, talaj e šatra sas đilabipe, khote đilabolas pe thaj čelas pe dži detharin, čerenas but habenata. Naj sas ma čavra thaj gajda me taj munro Rrom bešašas pe amaro vordon thaj dikasas mende them. Najsemas ando parno them sar aver Rroma te čera, men čherdam amare vastenca, sa goda so akana sima. Či džas ande aver phuja, či mekas mungre Rrome niti vo man. Ande

mungre muke čerdem duj čhera, semas barvali, sas ma mungre bale, munro kupatilo... Jao, naštik dav tuće svato, Jelena, o ilo dukhalma kana samo dama godi munro bojleri katar ohtovardeš litre, o hodniko sas sa ande pločice. Thaj e veranda thaj o vudar katar e stakla thaj feljastra katar e kujnica...

Munro Rrom mulo pre efta brš thaj me morajem te bićinav o čher, kaj semas purani thaj nemoćno, nas ko te inčar goda. Nas ko te džal mande pala o mangro, ko te šlavol o iv. Bićindem o čher thaj dijem love mungre čha thaj ake akana bešav late.

Dok či aviljem, sas mande phare, phandadoas andre thaj rovas. Las mungri trasta thaj džas kaj mungre džuvlja, von man den slanina, koja dol ma mangro, koja dolma aro, koja dol ma phujale, pa me čhori, naštik goda te indarav čhere thaj penav lende na den ma gadići, kaj naštik indarav. – Lačhe, aver drom dok aves, av mande thaj me datu te indares kova so akana naštik, mothol mande.

Da li slavisardan neske praznkuja, na primer ohto marto?

– Pa slavisardem. Čera amende but habenata te avol amen so te ha, čerdam amende bokoli, inkljav avri e Rromnjenga thaj da svato. O Rrom činlas mande boščava, dikhlo, uvek nešto činolas za ohto marto. Dama godi koja šući kali mol, či džanav sar akhardol, bistardem, uvek volijas cra te pijav, a volisardem cra vi račija gugli thaj godava o Rrom mande anolas. Posle, kana bićinas, toskar maj but las love.

Pa kana sas o Tito džudo, sas amen but zadovoljstvuja. Vazdasas e love, mašine. Čore manuša trajinas lačhe thaj hanas mangro. Munro Rrom sas zaposlime ande Mesna zajednica thaj pala šov milionuja vazda o frižider. Sas amen svega, thaj vazdasas e love te čera e čhera thaj nas amen više čhera katar e čik, ckne već zidosardam bare čhera, kupatilo... Munro Rrom trajisarda posle goda još deš brš thaj mulo thaj čerda mande baro čher thaj još jekh čher. O čher sas mande sa ande pločice, ma či tromav ni te dama godi sosko trajo sas ma šukar, a akana sem kaj mungri čhori thaj či tromav ni te ašundav. Naštik av sar ande munro čher. Me čindem jekh čher ande Sase kana bićindem kav ando Krčedino thaj khote mekljem stanarja thaj lav lendar pandžvardeš njamcicki po čhon. Goda si but lačhe kaj sima munro dinari. Katar godola love činav mande khanja, sa so trubul ma palav o habe te na ava bokali. Gndiv kaj najma još but trajo, jedno štar, pandž brš. Sima penzija thaj goda ande duj deluja po duj šela thaj biš dinarja thaj goda si za mande lače. Penzija nasledisardem katar munro Rrom, kaj vo čerda bući ande mesna zajednica.

Džas tu ande khandiri?

– Me sem gadžikani vera, ali sem Rromnji thaj džav ande khandiri kana si e Kulunda, Bari paraštuj, thaj bešav celo rjat ande khandiri ando Krčedino dok semas khotega, a khate već naštik džav kaj sem purani thaj dukhanma mungre

pungre, naštik phirav. Me slavi Sveti Nikola thaj onda čerav kolače, pekav baloro, čerav zumi katar e khanji. Sveti Nikola sas majstori.

Sar vodis e briga ande tute thaj čiro sastipe?

– Vodi, čedo moje, briga ande goda te na av melali, te na dama melali tele, kaj darav te na merav thaj dok al neko te dičhol ma thaj dok čhuden mandar e drze te dičhen kaj najsem melali, kaj najsem sasti, nasvali sem thaj dolaći sem kaj mungri čhori te voj man dičhol, kaj naštik korkore. Me šaj korkore te fujrjava ma, korkore te najo. Voli te na av melali.

Kana semas maj terni, me čiravas, čeras bući... me sa čeras, a ko aver čerolas. Volisardem te čirav zumni thaj supa. Vorta te mothav tuće, voli zumni akana te hav dolaći kaj sem purani, a čiral mande vi mungri Dominka. Me vi akana čirav thaj čerav bokoli... štrudla e makoa. E, voj čerpe gajda, thos cra thud te tatol, ali na sa o thud već samo jekh kuči thaj te na al but phabardo thaj khote thos cra kvasco, cra šečeri thaj kana godi sa otopil pe onda les cra margarino thaj thos cra lon ando humer thaj thos cra šečeri thaj jekh angro. Posle goda les o humer thaj čeres le. Kana o humer čerdol, topis cra margarino thaj thos ando humer, thaj mečes te vazdolpe. Kana vazdol pe o humer, onda buljares le: mačhes prvo čičen te na lepilpe thaj buljares o humer thaj mečes cra te ačhol. Kana god sa čeres, toskar šaj thos cra čiral, šuči drak, ako volis, ande godav mako, thaj tos te pećol. Kana pećol sa listolpe thaj kovlo si, sar e duša.

Ađe si Baro paraštuj so ađe čerol pe?

– Ađe postil pe, čerpe kokice, čiradol e mačheski zumni, pećol pe o mačho po zejtino, bešol pe thaj odmoril pe. Pen pe e sokuja, čerdon e bokola, al či troman te farbinpe e angre, kaj si ađe paraštuj thaj či halpe makhlo. Goda pripremisara za e Patradi thaj farbisara e angre, peka e baloren, pujoren, supa...ma, svašta. Za e Patradi farbinpe e angre, toskar si majbahtali e De e Devleski thaj inčar pire čhavre taj dol le angro, a Kulunda si melali, ali barvali, makhlo si, thaj khote bijandilo o Isuso ande sulum. Toskar o Isuso thaj e De e Devlseki šeton raća te dičhen ko so čerol, thaj gada si vorta so phen tuće či mami. De e Devleski sila jekh čhori thaj voj si šukar, sila angre, bokoli, torte, ma svega, a Kulunda si makhli khote pećen pe balora po ražnjo, thonpe akhora, medo, thaj svašta halpe za e večera, kaj onda bijandilo o Isuso ande sulum. Me sem gadžikani vera, ali sem Rromnji thaj džav ande khandiri kana si e Kulunda, Bari paraštuj thaj bešav celo rjat ande khandiri ando Krčedino dok khote trajisardem. Khate već naštik džav, purani sem, thaj dukhan ma mungre pungre naštik te phirav. Me slavi Sveti Nikola thaj onda čerav bokoli, pekav e balore, čerav supa katar e khanji. Sveti Nikola sas majstori thaj mek al džudo thaj sasto, sar vi men paša leste... čera svašta te hal pe thaj pol pe.

So sas tuće majphare ando trajo?

– Pa goda kaj e čori lija e Dragano ande Krnješevci. Ramolas leske lila, a me laće branijas, dok o dad či branilas. Jekh ḫe voj spremisajli te džal ando bioskop, a me pučav la: – Dominka kasko si tu lanco pe kor? – Pa dijama e Rromnji, cra te phirav... – Na hohav, motho kasko si goda lanco? – Pa dijama e Rromnji cra te indarav. Godaj rjat voj našli. Kana udajisajli, me duj kurće či đelem late, a za o Sveti Nikola akhardem la te aven amende te pomirija amen. Posle goda voj ačhol ande Devlešće va thaj bijan čori. E sokra sas laći bezobrazno, čida laće stvarja kana bijanda thaj čhuda ando paj. Me pučav sostar Dominka dijan e drze te čhudol ando paj? – Pa, dejorije, so šaj me khote gajda čerav kana si voj gajda bi lačhi Rromnji! Me la naštik inkljav po gor thaj či džanav so te čerav! – Džanes so čedo mungreja, me tute više či ava, kaj me či voli godav lengo režim. Me tuče phenav: le će čhora thaj an la mande. Či de borila pe pala late thaj la tuče po čhon thud. Voj avili thaj trajisarda mande thaj posle ohto čhon e čori muli laće. Posle goda, udajisajli palaj aver Rrom thaj me svako de akharas la, kaj naj sas ma više čhavra. Kana čerdem kav baro čher, lijem te mekav e džamutre te trajil ande godav munro čher, ali goda či čerdilo pe. Khote mulo mande vi o Rrom injavardeš thaj štarto brš. Trajisardem korkore. Đelem ando gav, čerdem, drabardem, lijem mande svega: kote aro, kote slanina, cra čičen, razni stvarja... A dok sas munro Rrom džuvdo, me čordem thaj pherdem gada munro dilo čher, thaj još jekh čher čerdam. Nais e Devleske, kaj još šaj, kaj još šaj čerav po čher thaj šaj čirav.

Tu korkore trajisardan ando čher kana mulo čiro Rrom?

– Korkore trajisardem šov thaj opaš brš, džas ando gav, nas mande dar te traji korkore ando munro čher. Goda kaj semas korkore sas mande phare. Čiravas jokhar po de thaj thas ando frižider thaj sas ma duj desa te hav. Kana purajlem me bićindem o čher, naštik majbut sklonijas te čerav gudo baro čher. Me bićindemla thaj deljem kaj mungri čori ande Pazova te traji. Kaj čori mungri si mande lače, o džamutre si lačho, naštik khanči te čerav, but si mande pharo pala munro čher ali so te čerav. Kana šaj te džudaras mungre Rrome, kana šaj vi čikatar čerasle. Sas mande lače, ali gudo naštik majbut. So te čerav, morajem te bićinav le dolaći kaj naštik čeras više po čher, a ando čher but trubul, dolaći kaj si baro. Dolaći avilem kaj mungri čori majsig neg so ava kaj mungri čori me čindem čher ande Sasa. Dijem vi nesosko dinari mungre čhora thaj mungre džamutre, vi akana sem lende, so te čerav, naes e Devleske, kaj sem lende. Lende sima sa sogod me kamav, samo phare mande pala munro čher, sostar te hohav. Me goda čerdem mungre Rromea, amare traoa, amare munka thaj amare deš najenca. Najsemas ande aver phuja, ni me ni munro Rrom, gudo sa therdam amare deše najenca thaj dolaaći si mande but phare.

So majbut sas ande čiro trajo?

– Kaj nasma munro čher kana lijem Rrom, naj sas ma kaj men trgujijasas thaj kana munro Rrom malada bući ande Mesno zajednica sasle plata thaj vazda kredito thaj cérdam o čher. Kana cérdam o čher thaj aviljam džikaj o trajo munro rom mulo taj ačhili mande te pati pala leste dok sem džudi.

Saji si tumari majbahtali vrjama ando tumaro trajo?

– Majbahtali semas kana naj sas ma čhavra inja brš. Džas pe foruja mungre Rromea. Sas ma šukar bal, volijas te džav pe igranke thaj pe foruja. Inđarlas ma munro Rrom, bahtali semas. Kana bijandem e Dominka kana nakhlo inja brš, khonik nas majbahtalo mandar. Volijas te furjadijav, goda so sas pala e Rromnja, mangas te alma čhori vi ađe voliv la gadići kaj naštik mothav tumende. Kana sas cknjori, šukar furjavas la thaj khuvas lače bal thaj thas lače mašne ande bal. Majsig neg so bijanas e Dominka semas makhli, farbime sa e šukar cohe furjavas, thaj vi kana e Dominka bijandili munro rom činlas mande pomade thaj či holjaoas kaj vi majdur furjadijas šukar. Cra inđaras harne cohe, me volijas kola banatski thaj kana furjadijas thaj phandas munro dikhlo thaj inđaras bari punđa ačholas mande but šukar. Volijas but te makha ma te farbi ma thaj te phirav. Inđaras bule cohe, bošćave šukar bluze rromane thaj dikhle delinsko po šoro.

A maj bi bahtali vrjama ande čiro trajo?

– Bi bahtali vrjama ande munro trajo sas kana mulo munro Rrom thaj kana ačhilem korkore ande munro čher. Džanes kana naštik phires so te čerav... Maj bi bahtali semas kana mulo munro Rrom. Me le but volisardem thaj či marasas amen thaj či hasas amen thaj naj samas ljubomorni jekh pe aver.

Ispunisajlo tuće kova so kamlan te al ande čiro trajo?

– Pa volisardem te avel ma šukar Rrom thaj šukar čher thaj te avel ma čhavra naes e Devleska kaj goda dijama. Dijama o Dol šukar rom thaj dijama o drago Dol te čerav čher thaj cérdamla me thaj munro Rrom amare deš najenca. Thaj dijama o drago Dol te avel ma čhori thaj me sem bahtali, ali najsem bahtali pe goda kana aviljam dži kav trajo, munro Rrom mulo thaj mekljama korkore. Či volisardem goda kaj mulo mande o Rrom thaj kaj mekljama. Me semas romnji saji cérdamla bući pe piro thaj volisardem mungre Rrome, ali so čera akana? Nais e Devleske kaj sem vi ga te šaj bar cra čerav bući po čher thaj kaj sem kaj mungri čhori thaj kaj sem la. Trajisardem lače mungre Rromea. Džas ando gav, čiravas thaj sas mande gaći guglo godav habe thaj či samo mande, nego vi mungre romeske. Posle barili mande čhori thaj voj mande halja ando štači vi akana me čiravav ande leste thaj čerav pogače ando fedeo. Najma unuke, sas ma jekh, ali voj muli.

So ađe preporučijas čire ječe čhoraće?

– Pa te trajil pire Rromeja thaj te avel gođaver thaj te dičhol piro trajo, kaj pharo si ađe o trajo thaj te džal te čer peske bućori pe romoreja thaj te hal peske kotor manro. Mungri čhe thaj munro džamutro džan peske pe gava, čiden peske sastrice, činen peske živina, balora thaj gajda samen maro traici, simen za o mangro, kali, naes e Devleske najsam bokhale najsam trušale.

Kana sas o bombardovanje kaj tu sanas?

– Andama munri čhori ando Krčedino ande Pazova. Thaj dikhavas sar čhudenas godola e rakete pe gava. Me lavas sama but pe mande, pal mungri čhori asal mandar. Pandž desa me sovas furjadi. Lijem te džav čhere thaj te dama sar kaj trubul ande munro kreveto. Đelem čhere thaj baš onda ando Novi sad harade o mosto, a me so čerava, inkljistem avri thaj bešljem pe klupa thaj vulisarde ma ando čebe, ako mudaren ma mek mudaren ma. Daraljem, ali majbut daraljem palaj mungri čhori... Ali majgore sas koa rato kaj nakhlja, kana thodemen ande kolona te sa mudaren amen. Palaj kav rato či đeljem ando podrumo, či daraljem, kaj sasma eftavardeš brš.

Ake akana motho mendē ando čiro trajo, a kova so či mothodan amende?

– Pa mothra tuće kaj kana me mekljem gadale prvo Rrome kaj sema udajime ando Bečkerek, al akana si goda Zrenjanin, avilem čhere – čoripe pe sa e riga. Sas zuralo šl, e phuv pharolas katar o šl, thaj al mande jekh Rromnji, Ruža. Akharel ma te džav la te čorav jagako ande reza. Pa kam den e gadže te mudaren amen, a voj mande phen te na darav khančestar. Amen đelam te čera mendē kuka kaj nastik džavtar pe bagrena thaj voj phadolas godola bagrene. Džasas gajda khote kaj sas but kaš. Sas vi paj vi ledo. Umorisajljam thaj ačhiljam cra te odmorija amen, toskar thodam o kaš po ledo thaj crdam dži čere. Aviljam čhere, naštik te malava amaro tover. Kaj amen ande sasto godav gad sas jekh tover thaj sa leja čhinapas. Džav me ando gav te malav jekh tover: džav koring, karing thaj... malav le. Činav e krjandži saje čordam thaj andam te tha jag. Kana čhindem len, thodem len ando bov, pal von šuće. Ande goda al vi munro dad thaj an jekh bari papin ando gav thaj phen mande: -Dža thaj an paj, a me čerala, dok či avel či de, a voj pećola la thaj pržola la. Đelem palaj o paj thaj ande goda al vi mungri de. Lačhe thodam jag thaj mungri de thoda e papin te pećol pe. Kana e papin sas gata, čerdam jekh pherdo štači paprikaši thaj pogača. Ade te alma gudo, kamas al blago mande. Možda kamas av maj sasti, kaj pre samas sa maj saste neg akana. Kana mungri de čirala mande, a me đilabas: „Oj, Rromalen, katar tu men aven katar e čherora ande bare caruja, aj, Rromalen, so čerasa, sar hasa kav paprikaši, te al nesko Rrom te mandol ma, pale munro dad kama lol kaj dinari pala leste.“ Gajda đilabas, a mungri de kam phen mande pe gudo: – Namaj, Vido, te les Rrom, kaj ko mande džala ando gav, ko anla mande kaš, na te les Rrom, čumidol tu či de.

Još kam phenav kaj si ando Banato ađe sar vi pre. Amare čheja či džan khatende, či phiren, či džan raća, či mećol len lende deja thaj dada. Len naj muški već aven te manden len, thaj ako voj kamol voj lol le. E čhora pučol lako dad thaj de da li mandol te lol rom thaj, ako mandol onda von čeren svato kazom kam poćinen la thaj kana čerena e phabaj. Vi ade si goda kaj e deja thaj dada bićinen pire čhejen, a tu džanes kaj amare čhejora but čeren bući sklonin, trgujin, naj so te brinostu, džanan te čiraven, thon, a vi len lende deja sa gudo sikađa. Me majbut trajisardem ando Sremo thaj bari si e razlika. Amare Rroma ando Banato či mećen pire čhejen ni te dićen filmuja, a ando Sremo džan pire momkonca vi duj, trin brš ko, džan da li si čheja. Kana si e črori paćivali, von len o čaršavo thaj thon pe kapija, a ako naj – posle duj đesa traden la čhere. Traden la, kaj so čerena la kana si Rromnji. Ako si čhe, toskar veselin pe, han, pen thaj phađen. Rroma ando Banato si opasni, traden e čhejen saje naj čheja kaj laći de thaj dad palpale. Gajda čerda vi katar munri phen o čavro: kana ženisajlo, voj nas čhe thaj vo la trada thaj lija peske aver, paćivali črori thaj la trajil vi akana thaj sile bari črori la. Kana trada gadale prvo Rromnja, phenda laće: le čire drze thaj dža ande munro čher, tu man či trubus, tu san Rromnji, me la mande paćivali črori. Pala e Rroma, kana e črori naj paćivali si but opasno. Goda si baro ladžavo thaj e Rroma majbut phenen maškar peste: a so tu pala čiro čavro lijan romnji, a sostar či lijan čhe... kater me džangljem... e, pa kana či džangljan, akana tradela kaj laći de thaj o dad! Me kana lijem Rrom semas čhe. Detharin kana uštijam me thaj munro Rrom, avili e sokra ande soba te proveril da li sem čhe thaj onda lija o čaršavo thaj pokažisarda saste themeske kaj sem čhe. Sa veselisajle, hale, pile, a te na aviljemas čhe kama avol – dža tuće čire dromeja kaj či de.

Još mangav te phenav kana sas munro Rrom ande vojska ando Skoplje. Me džavas leste ande poseta, kaj toskar nas amen čavra thaj khote lijem stano thaj bešas po duj kurće. Volijas but kana čhelen e Muslimaja thaj Makedoncuja thaj kana čerenas svaturja thaj čhelenas. Khote si isto običajo, sar vi ando Banato kana čerol pe ande čhe. Palav o Sremo či džanav sar si, ali me lijem Rrom ando Sremo dolaći kaj naštik lijem Rrom ando Banato, kaj već semas e romeste. Te lijemas rom ando Banato, godav rom celo trajo kama pregovaril mande dolaći lijem e Tošo thaj ačhiljem leja. Me volisardem kav režim ando Sremo dolaći kaj man munro rom indarda svuda, pal već ando Banato e Rroma či indaren e romnjen khatende. E Rromnji mora te bešol čhere te čiral, sklonil, thol thaj e čavren lesamal.

Te phenav tuće kaj si šukar goda kana si e čhe slobodno, ali majšukar si kana si e čhe paćivali thaj kana paćivali dol ando čher. Gajda me đelem kaj munro prvo Rrom thaj vo man volisarda thaj poštujisarda, ali sa goda sas bezveze kana me le či volisardem, već volisardem kale aver rome. Me kale aver rromea lače slažijasma sas amen mari jekh čhib thaj nikad vo mande či phenda nešto kaj semas udajime, a ni me leske či phenas, kaj vi vo sas ženime maj sig mandar.

Ando Banato te lijemas Rrom sao sas ženime pale kamas pregovaril mande thaj kamas phen mande kaj sem kurva, kaj te aviljemas čhe kamas još traji kole Rromeja. Phenas tuće vi ka: Rroma ando Banato but poštujin piren Rromnjan, ako lenlen sar čhe. Man munro Rrom poštujilas ando Sremo, a za običaj ando Sremo me či džanav, ali ake me sem vi akana khate. Khate sasma vi drugarice, a ando Banato nasma, kaj khote e Rroma či mećenas piren romnjen khatende, kaj sas ljubomorni. Šaj samo e Rromea džanas ande nesko than te pen e kali thaj te boldenpe liduj čhere, a e Rroma tromanás te džan bi e Rromnjako kaj god kamen, ande kafana... e Rromnji či tromalas te hamil pe ande leski bući.

E Rroma si glavni, kaj e Rromendē ramol pe tabaja, a e rromnjače po čikat gajda kaj o Rrom, ako naj momko leske či pindžardol ni kasa sas ni so čerda, dok e Rromnjače pindžardol. Gajda vi e romesko zadnjo svato: so mande phenolas munro Rrom te furjav goda me morajem te lav. Ando Banato či inđardam harne cohe, kaj ko god vi akana inđar harne cohe, men za late phena kaj naj čhe. Me nikad či inđardem harni coha već lungo, katar mungri nacija. Kana pučljem mungre rome saji coha te lav, a vo mande phen koja šukar, thaj le e sandale šukar pe pungre le cokne, thaj phande o dikhlo thaj ajde manca. Ando Banato ko inđarda harne cohe, godaj Rromnji sas kurva. Me ašundem kale mungre dujto rome, a kale prvo či, dolaći kaj či volisardemle. Dolaći vi mekljem le, phadol pi kor.

Palav o gor so si tu te phenes mendē?

– Najsem više terni, ili te alma šovardeš brš, te alma munro čher pale kamas bijandijav. Žao si mande, a so čera kana najsem moćno thaj haćarav kaj khanči naštik čerav, dikhav kaj propadni thaj hasarav e snaga. Mora te pomirima e trajoa! Volijas te šaj boldav mungri snaga thaj volijas te munro Rrom al paša mande, eke so volijas. Valda dola o Dol thaj mera thaj dža paša leste thaj ava bahtali.

Akana samo brinoma ande goda te na av melali, te dama ando čisto, kaj darav te na merav thaj kana al neko te dičhol ma te na av melali kana haravena mandar e drze. Najsem sasti, nasvali sem, šaj svako đe te merav thaj dolaći aviljem kaj mungri čori te voj man dičhol, kaj naštik korkore. Me šaj korkore te furjava ma, te thav ma. Voli te av čisto.

Sao san tu brš bijandi?

– Biš thaj injato, februaro dešuinjato. Amen sama šov: trin čheja Draginja, Milanka thaj me thaj trin phrala – Miodrago, majphureder, jekh si Lazo, a trito Timo.

– Miodrago akharasas pisarika. De bučholas pe Katica, a o dad si Nikola. De sas eftavardeš thaj ohto brš kana muli, a sao si brš či džanav, naj sem me gadići sikamni. Dade sas šovardeš thaj duj, trin, a e de eftavardeš thaj efta. Mande si akana eftavardeš thaj duj. Kaj mungri bah te na av. So trubul majbut?

De katar mungri de bučholas Draga, a o dad bučholas pe Murša, mungre dako dad. Mungri de sas Dimitrov vi kana sas čhe vi kana lja Rrom. E, brestaga, Devla jertisara mande, katar me džanav sostar si anglo isto alav. Džikaj godi sema ckni me sema lenca. A kana lijem Rrom, otoskar sema e romseki, či? Pa eke, otoskar či trubuja ma khonik, otoskar bijandem e čhavren, sasma mungri familija, thaj gajda, eke.

Sar bučhenas pe ĉire dad thaj de katar ĉiro dad?

– Mungre dade numaj, e da isto, Draga katar o dad. A e dade naštik te džanav, či džanav khanči. Von terne mule, me naj sema ni bijandi, katar me šaj džanas? Nit goda trubujalen te me džanav sar ko bučholas pe. Či džanav ni so haljem araci, gadići sem nasvali. Katar sa e mungre phrala thaj pheja majbut volijas mungre phrale, koa sao trajilas ĉire mamja Bojana. Pisarika. Vo sas mande majbut... A akana majbut voli mungre Timo, a o phral Lazo mulja. Leja uvek hasasma. Volilas te pol thaj uvek vaćarlas mande, thaj ga. Eke.

Le sas 55 brš, sas bi e Rromnji, sas mato baš po đe Kulundango. Thaj dijape te sol thaj o tutuno čhuda thaj dijape jag o jograno. Thaj vo či lačhe mudarda, thaj čhuda godav jorgano ga sar si opre, po šporeto thaj goda tinjolas thaj vo tasilo ande godav thuv. Trin đesa thaj trin raća sas ande, khonik či džanglja. Si goda but brš. Akana tuće ili vorta mothā il či, te ala jedno dešu štar brš. A o Pisariko hasajlo ande Mađarsko kana inđarde le, ande Munkašuja. Mudarde le ande maripe. Či ande kav maripe, ande koa aver maripe, jekhko maripe. De toskara najle, eke.

A kale phraleja, Timoa, sar ačhes?

– Či džanav ni kaj si, ni so si. Le naj majbut khonik, samo me. Katar e pheja. Thaj vi me le jekh jedino. Eke. Naj ni sasto, nasvalo si. Ga, hanle e bi bahtale. Akana džan kaj avilo mato, daran lestar kana si mato. Sa našen. A e pheja

Draginka thaj Milanka mule! E Milanka sas čhe, sas la dešu šov brđ. E Draginja jekhto, thaj toskar kaja mungri phen Milanka, thaj toskar me. Majpurano sas kav Miodrag, Pisarika, thaj toskar o Lazo, thaj o Timo.

O Miodrag si majpurano katar e Draginja, thaj Milanka. E Milanka džal palal, jekhto godav munro phral, toskar, kava, Lazo, thaj Milanka, toskar me. A o Timo si majterno.

So des tu godi kana sanas cikni?

– So dama godi? Dama sa koa kaj naj lačhe. Sa koa kaj naj lačhe. Pe muke semas sar bijandilem. Nikad palo lačhipe či džanav ni ađe. Sas mande o dad lačho, polas, sa men. Godaj mungri phen dobisarda pe pluća lestar kaj vijolas la gaurandi, dobisarda dešupandž-dešušov brš pe pluća. Koja aver isto ga, nasvajlo sasti šerpa tučano čičen čhuda e mačheja pe late. Peklja la. Toskar đeli ando parno them, nikad či džangljam kaj si, ni so si. Thaj đeli ando Sremo, khote mudarde la e Njamca, fašistija, la, e Rrome, trin čhavren. Katar munro dad lačho kaj sas. Thaj khanči či džanav palo lačhipe. Vo mungre da čhindia pe dešuduj thana e turpija. Me toskar dobisardem godav munro kaj mar o ilo. Vi ađe najsem lačhi. Goda nas dad, goda sas, sar phenpe, kova, džučhel. Majgore neg o džučhel kana hal. Me kana džav pe limorja, leske nikad či džav pe limorja. Či vo goda trubuja te ale ando lesko trajlo.

Džasas tu ande sikavni?

– Či džas. Katar mungre pheja khonik či džalas. Samo o phral, godav Miodrag, sićilo korkope pestar te čitol thaj ramol. A nasle ni klaso sikavni. Thaj dolaći munro dad akhardalo munro Pisarko, sar kaj ramolas thaj čitolas korkore pestar. Khonik leja naštik ni po gor te inkljol sar sas ramome.

Ga man si štar čheja, nijekh ande sikavni či džalas. A sa džanen te čiton thaj ramon. Sićile korkore. Me čini džanav kaj von sićile. Von sar udajisajle, von korkore sićonas. Akana naj ga baš te phenav, uh, te aven kaj ramome, džanen piro prezime, piro alav, džanen sogodi te čiton, a me či džanav te phenav ni: «A». Či džanav, me džas trujal e sikavni. Me či džanav. Čini dijema. Phenav tuće sosko trajlo sas mungre da.

A čire čhaje?

– Kava majpurano či džalas ande sikavni, kava majterno đelo štar klasuja, kava paša leste đelo štar klasuja, a kava munro unuko lja te zavitlajil, dok či phagav leske danda, vo đelo ohto klasuja, sile jekh razredo srednjo sikavni. Trubujasas te al majstori palaj mašine thaj e de či lija te dičhol le, te pomognil le, te počin leske e aftuja, thaj vo akana ačhilo khonik thaj khanči. Eke, naj le ni bući, naj khanči. A me le barjardem le katar pandž de. Thaj akana vo čini džal čhere kaj pi de. Voj kala duj bijanda, a me la voli, la sargod kaj me kale bijandem. A volijas e unukon majbut neg mungren čhavren. Thaj kaj barilljan

neg mande kav vudar thaj po prago. Ej, na te trades ma khate te vaćarav. Dosta si mande tumendar, katar sa tumen. Naštik me tuće akana dav svato koa kaj či dama godi. Ašundan kaj či džanav.

A kala čhavra ando éo gor, družinas pe tua?

– Či khanika. Ni e Romenca, ni e Gadženca. Nikada.

A so čerenas cire, čerenas kaj bući?

– Pa e čeras kaj. Munro dad sas zidari mungri de sas patime, čerolas pe avreske čhera, krečolas, tholas, peglolas, te pravarmen, eke goda čerlas. Thaj ni voj nas ramome. Ni o purano nas ramome, godav munro dad. Eke, goda čerenas. Phu naslen, khanči nas amen. Čorpe katar o agor džikav kana den gata. Či khanika hamijas ma. Nasma amale, kaj men sam sa khate familija. Thaj te vorta phenav tuće, nasma vrjama ni te džav te kana hamima, kana munro dad uvek mungre da marlas thaj mudarlas, me sema sluga.

Akana motho mande kana tu ljan Rrom?

– Me ljem rom katar bari hasna. Kaj phenav tuće kaj sema kaj ciri mami Bojana thaj kaj munro phral Miodrag, vo trajilas cire mamja. Udajisarde ma, phrala, katar dešutrin brš. Eke, smetoas. Palaj nesko khote katar o Pandilo. Naj sema ni kurkođe, me aviljem čhere a čhe deljem, a čhe bolde ma. Či das le školjke.

A sar trajias khote leja?

– Ma kakvi, marasas amen, mudarasas amen, me či džangljem so vo kamol. Le sa biš brš, a man sas dešu trin, nas ma ni čuča ni khanči, čhorori phrala. Dijema pe zor thaj gata. Me dželjem po tavano te umblava ma. Munro phral malada ma a e pokojno Bojana phen: – Dela akana, o them trošisajlo, akana mekla, kazom ačhol ačhol! Me đelem šukar po tavano, thodem mande talaj pungre rovlji, thodem mande šolo te umbladijav. Te me na džangljemas so si goda nit ljubav, nit muško, katar me džanav so si. Thaj ga munro phral ašun pire Bojka. Thaj von avile pala mande thaj inđarde ma. Me sema khote kurko de, rovas, kućijas. E, kana me dikhlem so vo mandol, ej phrala mungreja, na goda či dolpe! Me thaj vo udri! Mardem le sar graste thaj astarem štrafta. Či džangljem ni o drom ni khanč, sas bi lačho, toskar sas maripe. Toskar sas mađarski šngale: kas malaven ande avresko čher, odma mudaren le. A me našas lestar, našas sar koja dili, phuvjtar... A vo marlas ma dok či vunacisajlem. Leske dade sas eftavardeš brš, me sovas palaj leske dadeske zeja, a vo al thaj crdol ma. E, či, me vasteja thaj marav! Vo man, me le, vo man, me le. Goda tu mandes, e da kures čira, goda.. Dolaći von man dije terni thaj pa sostar či lijas tu e Bojana! Bojana trubujasa te lol le. E, voj goda phenda, dolaći kaj semas phari thaj dijama e Rromnji, terni. Či džangljem, lesamas lače čhavren. Me bolda ma, ande kolevka, pe Bari Gospojina, von si toskar svačarja thaj đilabav me sa e ciknore, thodem le

ga khate ande phaka thaj dilabo me e dili «Trin čirikljora pe kaštora», o Fanama, dilabo me. A von avile te manden man. Thaj munro phral dol andre, phen, me but dilabas, phen: – Ač! – Sostar? – Avile te manden tu, – Kas te manden? – Tut. – Ažućar akana me! Me šukar tuće uštav thaj lav o tover: – Avri, te na dikhav tumen, e kora te phađen. Len e Bojana palaj Rromnji – e borja mungre godala, čire mamja! Me len tradav avri. Pandž desa khate bešenas, dogod pe zor či lije ma. Thaj sema kurko de, thaj lačhe marde ma, thaj sar deljem, chorori phrala, nasma ni khate, ni khote, kaja si gurumnji. A me khanči. Thaj av čhere. Thaj ga sema pale paćenica.

Ga eke, dičes, e dadeja thaj e da thaj kav phral pale sema. Phare munke mungre. Naštik čak ni dama godi so sa sas. Za khanči lačhe či džanav. Vi ade či džanav khanči lačhe, akana ga diljaljtem, gaći sem bi bahtali kaj šukar al mande, kana al mande koa munro dili pe, za sao munro ternipe dijem. Me sema šukar, uči, goda khonik natik phenlas kaj sem me Romnji. Me šaj lije ma Srbino, pučljema te udaji ma, a me phenav: – So? Tu, Srbin te les Romnja? Dža le će da! A so čeres tu man? Phenav, te manca thaj te mečes man? Či, či trubus tuman! Kasaji sema me. Či kaj sema šukar, a akana haljema džikaj kokala. Sima jekh, šaj te al, jedno trjanda unukuja. Thaj goda sa po duj bijanen, sa po duj blizni! A terni. Thaj goda po duj muškicuja bijanen, a o manuš naj majbaro sar parcovo a čer duj. A goda sa mandar. A či dugo bijanas, džikaj dešuinja brš. Najsema nisar me. Lijem Rrom me posle.

Pala kaste posle lijan Rrom?

– Kana godale bendestar našlem, či thoda vo pe mande ni o va, me ljem rom ando Đurđevo. E, sar čhe. Von či paćaje kaj sem me čhe. Von gndisarde kaj sem me romnji. Kana dikhle, von sa hasarde. Hasarda vi goda, thaj e sokra, tho sokro... Me lendje šukar phendem: – Von man dije pe zor, me sem čhe. Te na paćana, ake, ne mora me ni tesov tumare čavreja, inđaren ma kav doktori te dičen! Či džangljem me ni so si Rrom. Thaj či bijanas džikaj dešuinja brš, a či dikhlas ma, džikaj dešuinja brš me či nikad dikhlas ma. Nisar.

A kazom sastu brš kana lijan Rrom dujto drom?

– So sas ma? Sas ma toskar dešutrin brš, a dujto drom sas ma dešuštar brš. So čera? O dad mareljas ma, nasma kaj, kaj čiri mami, godaj Bojana, isto ga, nasma kaj, či džanav čher, či džanav so čera. Mungri bori man dija romeste, a goda si isto tuće familija. Von dine ma romeste ando Đurđevo. Thaj vi khote naj sasm a bah, sa nesko bećari, nesosko Longača, inđarlas pe mande vorta ando čher. Sema možda jedno trin kurće, thaj kana avili mungri de jekhto drom mande ande, anda mande kolako e Rromnji. Thaj vo bolda ma mungre da e kolakoa. Trada ma avri. E ga kamlja, kana sas le aver kurva. Eke. Al maras le sar me kamas. Lesko dad čhilo thaj phen: – Čalav borije pe nango mas! Volilas ma lesko dad, me dilabas, sema pevačica. Vo tholas pe te dilabav te sovljarav le,

lesko dad thaj e de, but volinas ma. Ivja kana sas vo švaleri! Akana vo mulo. Thaj lja aver Rromnji thaj voj muli. A me još džudi, ačhav sar grasnji. Eke, dičes ga goda džal, munro sine! Vo maladan majbari koja ŠŠ. Saji kamol svašta te phen.

Jaoj, so čeras pe pijace! Maladem e čhavre, me ažućarav o autobus, kana aviljem tutar. A munro čhavro nakhlja. Džanes kana phendem tuće koa si munro čhavro. Thaj kana me već delem, bešljem me khote kaj godaj thaj dikhav kana ala autobus. Kana jokhar, džal munro khotar. O, – phenav, halt! Vo ačhilo: – O, katar tu khate? E, ande ma katar? Džudo ilo, – phenav. Dejo, sar ga phires, sar ga džas, tu san ilesko nasvalipe, na de Devla kajgodi te peres, khonik či džan kaj san. Ma kaj vi mugri bah te peljemas, valda kama kogod vazdol man, thaj akharela tu. Džav, phenav, našav! A vo tho Time či den svato. – Semas kaj munro phral te dikhav so čeren thaj e radinka ga ažućarelas ma. Phenda mande ande jakha kaj o Timo čini dola ando čher. Kurala me, so voj khote! Khanči me lače či phena. Akana daran, našle sa katar o čher. Naj peste kana pol!! Pol sar Turčino! Vi koa nasvalo, koa kaj sile letrika anda peste, vi vo rodol te ženil pe. So čerle romnji, kana si e Rromnji isto. A godaj! Astarda ječe Francuzo, eke godaj kurva kaj meklja khate dujen čhavren! Vi bokhali vi trušali vi džuvali thaj melali, palo Timica. A koa pre kana sas khate, voj mothol e Timica, sar o Timica naj khančeste, sar si nasvalo. Pa so akana pale aviljan? Astardem e Francuzo, vi Milkica džan. Thaj mekljem la sar voj te čer, a voj thoda pe koring, pala ohto šela dinarja, te šlal. A voj pol kafa! Thaj pindžarol ječe Francuzoa. Thaj lija lestar pandž šela marke. Thaj eketali kaj Milkica thaj Radinka. A godaj Francuzo ala lače šoreske. A o Timica dolaće lija. Eke so čerdol pe! So si ka, diljaljem nečisto. Ej, kana me dasma godi sa te dav svato sar munro trajo nakhlja. Me dikhav korkore thaj molima e devleske. Sa mungre pheja mule, mungre varekana amale, puč e Devle sar purajlem, thaj so me džanav tuće, samo me ačhilem. A majbut pati.

Kasa das svato sa mule! Men sama roduja. Sa pheja e tetkendar, e kakondar, e ujakondar. Nikad naj sama ga te na ava njamurja. Sa sam njamurja. A godav čiro, godav Branko, godav kaj mulo, kaj sile godaj Zora kaj trajil. Sas le duj čejora, a man si duj čhaje. A men najsam roduja nisar. Dok trajilas munro phral leske phja, godale čire mamja, e pokojno Bojana, toskar sar šaj ava me thaj vo rodo. Men sam samo amala. Toskar čeras e mačheja, o purano astarlas mačho, me čeras e mačheja. Thaj vo khote avilo, či džanes tu e pokojno Gigo. A džanes e Maca, pokojno? Gigoski romnji. Sasle le khote čhorije, o joj, puč e Devle kazom si čhorije, volinas man! Ga inčarenas man! Volinas ma kaj čhelav, kaj dav svato. Pa či džanen kaj than te malaven mande, gadići volisarde ma. A godav Gigo si munro phral, leski de thaj munro dad, phral thaj phen rođeno. A e Maca, godaj mugri bori, ma kakvi rođeno, thol mande trubul, khate po ilo ačhilo mande palaj Gigoski romnji, gadići volinas man. A volijas mačho, al avilo

mande ga sogod: – E, – phenav, Branko! A vo phen, asan motholas: – So mandes? Phenav, ajde te ava me thaj tu hanamike? A vo phen: – So phendan? Phenav, goda kaj ašundan! Te dol o Dol te mudardos!, thaj phen vo mande, – Sostar te mudardijav? Pa men sam roduja! Vo phare mothol. – Pa sar, manušeja, sam roduja, kana ĉiri phen trajisarda mungre phraleja? Men sam samo hanamike, toskar šaj ava me thaj tu hanamike. Tut si duj čeja, man si duj čhaje. A vo mande: – Te dol o Dol te svršil pe tuće po šoro! Thaj e čhuri thaj pe mande, te pusal ma e čhurja, kaj phendem te ava hanamika. Men sam roduja, pa naštik ava roduja, kana munro phral trajisarda ĉire phja. Me thaj tu sam hanamike. A šaj me thaj tu, phenav, lamen te kameja. E khanči. Džav me dujto data, akana me či dav svato, vijosarda ma e čhurja, sa trujal e romnji, trujal e Maca. Putarda e čhuri te dolma dab. A kana ĩeljem dujja data vo phen mande: – So ačhes, te dol o Dol te na dičhol? Ga phenlas. A me phenav: – Sostar te na dikhav me. Či dičhol khote vo! Marš! Na manca ga de svato, rumume jekh kaj san! A vo phen: – Ašun, phejo mungrije. Me kajisajljem. – So si akana? – Te dikhasa men porodo, nikad či lasa amen, phen te lamen. Ma, lol le o beng pe koa them! O beng te inđarel le, džanes sosko sas, a godaj Rromnji kaj sas leja, o Dol rolas. A goda si e Bojana, ĉiri mami inđarda, korkore ĩeli thaj anda. Džanes kaj lače phral avile te mudaren la? Sas bi šukar! Ga džalas. Po trska, pa bango. Me či džanav pe kaste godala čhavra ga šukar inkliste, but, but gođaver čhavra thaj fini. Džanes pe kaste si? Pe de. Voj sas but šukar Rromnji, a muke sas, e Bojana te ĉer čak e furune andral, but sas lošo.

Ćerejas tu?

– Či ĉeras khanči dok sema kaj mungr de. Čhorori sema, so ĉera? E, posle, kana udajisajljem, e toskar. Dičhes so ĉerav, khuvav e korpe, vorta. Thas kaj Rromnja kana sas ma mungre čhavra, krečoas, ĉeras, pegloas, te poćinen mande te pravarav mungre čhavren. Eke, goda ĉeras. E korpe khuvas, o purano e mačhe astarlas, bićinas, ga.

A sar akhardolas godav ĉiro Rrom, godoleja kaj bijandan čhavra?

– Krsta! Goda si munro šukar Rrom.

Goda si koa ando Đurđevo?

– Naj, goda si ande Srbija, Devla. Trin drom sema rromeste. A mungre čhavra si mande sa ande jekhto brako šov. Milanka, Ljubinka, Slavica thaj Kaća si mungre čeja, a o Miodrag tho Pero čhaje. Toskar bijandem kala majterni, voj muli. Pandž kotora garadem, goda si dešuduj kotora. Te av neski baljori lačhi kamas av palaj o plodo. Eke. Lačhe. Či džanav sao čhavro sao brš bijandilo, šaj mudares ma akana. Purani sem thaj bastardini.

Kana sem korkore šaj te perav te astarma godav nasvalipe khate, te merav. Trin desa thaj trin raća šaj khate pašlijav, khonik po vudar. Neko al, a kana naj

khonik khatende, khanikas či trubu. A sa vazdem len čhavren barjardem len. Tek godala akana merit mande po va. Sargod vi kaj Ružica. Mande duvar o čiro pharlo thaj duvar sasma infarkt. Otkad sem džudi mučima thaj moli e Devle de thaj rjat te lolma! Čikamol! Eke, muli jekh Rromnji katar trjanda thaj šov brš, araci saranisarde la. A me eftavardeš thaj duj, svašta sasma, muke bare... traji. Te mučima, palaj khanči aver. Eke.

A des tu godi kana sas tuće e Njamci kana sas o maripe?

– Sar te na? Mudarenas, cra Romen mudarde, cra Srbuja mudarde. Goda sas Nevo Sado sasto čhude e bombe, sa ande mindž daći, beda sas!

A khate ando Koviljo amare Rroma nas mudarde. Sas jekh Mađari, vo bučolas pe sar nesosko baro gono. Džalas e čherestar te dičhol sar e Roma trajin. Kaj si Roma thaj čergarja, vi mađarski Rroma, vi švapski Rroma, vi njamcicki Roma. Goda von gndisarde. Amen sam pravoslavni Srbi, samo kaj si amen averčhandi čhib. Džanas e čherestrar te dičhen sar baratujin kala mare Roma. Gardinovci, Mošorin, Žablja, Đurđevo, goda si sa mardo. Kana džanas e čherestar dičhenas kaj e Rromen si gurumnja, silen gra, silen pluguja, silen phuv, ande čhera kana dije, či džanes kaj si majšukar, kaj si majlačhe. Toskar phenda goda, vo akhardolas Tišeleteš, Mađari; – Kalen Rromen khonik te na diril, mudaren jekhto man, toskar len! Toskar akharde amen ando podrumo te roden mende džuva, lilkha, so me džanav, khote dičhenas ma saoren, e čhera dičhenas. No phen: – Palaj kala Rroma me mothav, khanikasme či tromal o bal te falil, ando Kovilj. Men dije te ha, dije amen. Ciravenas ande kola bare oranije, thaj denas amen numaj jekh manuš jekh kila mangro, habe isto ga, kazom sam amen manuša, gaći dijena amen, či džahgljam pala nisoski dar. Thaj inđarde maren ande Munkašuja, thaj te boldepe, boldepe, te na, khanikaske khanči. Eke.

Katar mungri familija khanikas či inđarde. A ande Zastavica baro logori sas, goda si tele Srbija. Sa e Romen mudarde. Khote mungri phen kaj sas, ando Vukovari, ando Bašadin, Vukovari, khote phangle sa e Romendje bara palaj kor thaj sa ga pašo Dunav thode thaj toskar bašade ande lende. Von toskar perenas ande godav paj, e barenca. Thaj lačhe sem me džudi khote, či džanav katar sem džudi. Či džanav, sajekh rjat molima e devleske, te o Dol lol ma, či kamol. Mekljama te mučima.

Aven tuće će čhavra?

– Naj ni katar e čhavra khanči, soske čhavra, soske bakračuja, naj! Svako si čhavra, svakone si leski beda, me sen pala lende vi ađe. Al nesar te nesar «ladima» munro ilo numaj lende. Ma ko trubul len. Ma ko kurol len, phenav me. Ma so von man pučen: – Dejo mungrije, si tu ađe haljan il či, san tu dejo sastii, il najsan, si tu dejo muljan, il či. Ko pučol tu? O vudar či putren pe mande. Samo kana neko al, il te alatu sogodi te desma, toskar aketalen. Sa si von trujal mande, sa mungre čhavora si khate. Samo jekh si ando Valjevo, saji majbut volil ma thaj

saja majbut voli, saji nikad či mothoda mande vareso bi lačho. Kala sa mothode. Thaj sa mande talo nakh. Me phenav lendę, ju, cikni Rromnji... so ljem te phenav? Džav e sosakoa thaj thav muj: – Kur tumen ko thodas tumen nuz mande, so či deljen mandar majdur? Jav, phenav, dik ande mungre amalice! Amalice akharena ma pe kali? Naj te putres o vudar katar lači črori. Khanikaske! Prekal, katar kava aver, voj čher. Sasti cara akhar pe kali, me nakhav voj inčar ma sar neskoski kurva! Sila črori katar brš de, Pisarika isto barjarda kale kurvače khate. Sas kaj jekh črori, toskar kaj aver, toskar kaj trito črori. Koja štarto si mande čak ando Valjevo, khote šaj merav vi te phenav: – Jao, mera e bokhatar, muli pera, bokhali dža! Khonik tacna habe te an mande. Khonik! Kana kamen, kana al lengo čefo, den ma džikaj pandžvardeš dinarja, kana si sa kuč? Kali pijav, goda si tuće već khate. E kali biš thaj pandž, tutuno dešupandž thaj jekh mašina. A so te hav, bara, si ga? Mek aven džude thaj saste, mek dol len o Dol bah thaj sastipe. Či džangljem kaj e de, šaj rolas, te šaj e de bijanda piro čhavro te barjar le. Uštav thaj sa dilabav. Te aviljemas neski bi lačhi, sar kaj si kajgodi, te meklemas len, te lijem roma, neg mučijas ma, vi mardi semas vi čaladi semas thaj vo mungre da marlas, godav kaj mulo, godav purano. Svašta, khanči khatende najma, štarvardeš thaj ohto brš leja trajisardem, khanči najma. A ande soste trajisardem? Sa anda lende, numaj kamavipe e čhavrendi. Ko phen mande «Naes». Khonik! Nasvali sem, sar nesko džuéhel sem nasvali. Džav thaj sa perav e mujea. Džav te khuuvav korpice te džav te bićinav. Te naštik la pe lende kazom me kamav, me mora te dav kazom von den. Naštik hav gajda. Goda si trajo? Baš si džukhlano o trajo munro! Dosta mande lendar. Korkore thav, korkore čirav. Naj goda pala mande, a či dav te džav te mučima. Anen mande kutija tutuno Naj godelestar khanči. Ga bešav khate thaj thaj dilabav. Akana či džanav munro Timo so čer. Phenla voj mungre Peroske, Radinka, sar o Timo gradisarda leske čhejen. A, dičhes sosko mudaripe čer, te mudardol munro čhao thaj munro phral. Krisosarda lače o Del thaj kova Isuso. Lače thaj lače čhejende thaj lače unukonđe. Kana god deljem khote, me šukar dav, voj mande ga thaj ga (sikavol sar spidala ando čher). Pa dok jokhar či astaravla ando čher, pa ne mora ni voj te inkljol. Naštik maj but! So god me ačhav, von sogod kames, a me ačhav. Phendem lende ađe: – Džanen so? Si kaj me dijem andre, a tumen man ažućaren e vudarestar? Ažućarda man pre nesavo de te phenes kaj mungri črori crdol pe e Janošea. Thaj još phari? Goda si koja kaj sas akana. Pa naj la khate pe čang! Koda kaj la najla khonik lako. – Či, či, či, – phen voj. Thaj lol e momelji thaj molil pe. Dolaći o Dol ga sa. Vi la vi lače čhora thaj čhaje, unuko. Si o Dol opre, o Dol sa goda dičhol, o Dol sa krisatorla svakoneski. Kaj man naj majbut khonik, sima samo vo, sima samo Dol thaj le jekh phrale. Vo akana kana phaglja popungro, đelo lače unukoske palaj draba, pelja o pungro phaglja, ga skroz. Thaj akana ga phen voj: – Khanči ando čher či dobila, neg džala pe rovlji sa leske eftavardeš brš. Sostar voj mande goda te

phen, sostar voj man ga sovel? A me ga eke ačhas, dijem jag o tutuno. Ni devleja, inkljistem avri. Akate te phendem jekh alav, goda či ala ga, neg ala dilipe. Goda ala sa boldino. Goda ala vi kaj pratsajem, vi te čalavla, te marav la, svega. Toskar čićiden munro ilo, inkljistem, afsto naj, uštiljem, džal munro Pero. Phenav, Pero, inđarma, sine, khate maškare, kamav te dikhav kaj si o Timo. Thaj naj khote ande godav birto, te pol, a mato si, a o pungro dukhal le. Te na kajgod per, sar kaj či trubul te per. Dosta si mande, sa so mande dosta. Me či džanav sar ka munro ilo dukhal ma inčar. Či džanav! Aketali khate palo čher e čhori Ljubinka. Pa dujto čhori, pa o čhao ande avlja.., eketala e čhori prekal e kıldrma, toskar kav munro unuko si po čoško. Sa trujal mande. Ga dičhen man, ni te semas sa e themeske bi lačhi, ni te meklema len, majlačhe kama dičhen man. Kaja si mande lačhe, naštik. Či džanav sar me goda dijem svato, sima bari diljarma, či džanav kaj si goda munro phral. Najssem palaj godaj bući. Me sasto de či haljem. Tu kana dijan, lijem te hav, kana dikhlijem tut me ušiljem. Pa naj goda, či me phendem goda. Gadići si bi bućardo godaj mungri unuka. Kaj volil te promašil e pošta! Katar e mak čera kaj si baro magarco, kaj sile ohto pungre. Katar e štar, voj phenla ohto. Te dičhen ma kaj taso či crdenasma, već spidenaš ma tele. A najsem došali. Me munro kauč dijem kaj munro čhao. Thaj vo man dija kaja, a leske kauč. Voj trubul te al te sičol.

Toskar semas me trin čhon ande bolnica. A semas, sas ma pandžvardeš thaj pandž kile. Aviljem katar pandžvardeš thaj pandž, đeljem katar injavardeš thaj pandž. G oda gadići volinas ma, uopšte či, ma kakvi, rovenas khote. Trin drom našljem ande bolnica, von aven thaj pala mande po afto, thaj astaren ma voj kotar, koja katar, dolači kaj des svato but. Thon ma de dikhav lende ande kali, čerenas manca. Sas neski dili ande Čuruga, godaj čhudolas pe nandi thaj čhel. Al o doktori: – Dušanka, so čeres? – Me Rromeja, eke dičes so čerav, čhelav thaj vazdav e suknja, haćarav kaj sem phari, trubu te džav kav ginekologo. – Či phen kav ginekologo, neg kav kologo. Nandi čhelas! Volinas ma, me či džanav. Saji god avili Rromnji, so god halje, von mečenas mande. Phenav tuče, sas ma injavardeš thaj pandž kile, kaj naštik e suknja phandenaš pe mande, e dori thomas thaj phandenaš ma. Gaći thuljiljem. Me gadići semas khote, nas munro doktori khote, sas po odmori. A kaja neski, voj si Hrvatica, phenda mande: – Ko lija tu, godav mek mećol tu! Thaj me ačhilem khote trin čhon thaj dešupandž đesa. A crdema phrala katar o čher so kamol čo ilo, a kogod so či kamlja te hal palo astali, me lav, čerenas manca. Đilabav me lende, čhelen von. Džan te švalerin pe, thaj sa čhuden pestar, pa sa pe mande čhuden. – Pa thav tumen me, već phenav kaj, so tumen pe mande čhuden, purane Rromnja.. Džan ando šiprago, šaj al lengo čhavro.

Motho mande ande ēiro detinjstvo?

– Me bijandilem tridesete, trito avgust. Trajias kaj munro dad lačhe. Sas ma vi dad vi de thaj lende lačhe trajisardem, dok či lijem Rrom. Mungri porodica sas detot fino, inčarasas kafana thaj trajisardam rajkane ande Pazova. Sasma samo jekh phen.

Mungre sikavenas detot fino kaj munri familija, von man dine ande škola thaj ďelem ohto klasuja, kaj phen kova o manuš, me traissardem detot lačhe sar vi munro dad thaj de thaj munri phen. Čhelas ma e čhavrenca, sas sa e themeske thaj sa jekh avreja čhelasas men. Goda sas trajo naj sar akana. Čhelasas amen po drom, prastasas, čhelasas men e čika thaj katar e čik čerasas e loptice akana goda više naj. Kana jekh avre mrzan, pal otoska sa volisatas amen, sa jekh avre čidasas, sama sar jekh njamurja. Sama deš džene ando čher thaj sas fino. Pal ađe naštik traiss ēe čhora ando jekh čher.

Me deljem ande škola džikaj ohtoto razredo: šov razreduja ďelem ande škola, a duj ando preduzeće, thaj gajda dijem agor ohto razreduja. Sa vi aver rromane čhavra džanas manca ande škola: e Jeja pokojno, Medena, Zlajka, Gigo sa gadala čhavra, saje sas khate, džanas manca ande škola. Či dirilas amen khonik sa zajedno džasas vi rakhlori vi Rroma khonik khanikas či diralas. Kana teljardem ando štarto razredo teljarda o rato. Ďelem još posle duj brš ande škola thaj više či maj ďelem, a vi munro dad či meklja ma te džav maj dur kaj sas o rato.

Thaj pamtis o rato?

– Sar te na pamti o rato kana munro dad sas ande Partizaja. Teljarda štarvardeš thaj jekhtoto brš.

Dama gođi kana Njamci čide e Rromen sa ande Vojka, Golubinci, Banovci thaj sa indardel len pal amare Rromen ande Pazova či dirisarde odolaće kaj ande Pazova sas glavno jekh Toto, Ljubano, vo sas ustaši thaj vo či dija amare Rromen te indaren len. Kana munro dad dikhla kaj mudarde e Partizajen, pal von sas ande Zagorkako čher, Njamci, khote garadile, thaj kana nakhle Partizaja, von bašade thaj mudarde Toto. Thaj ječe sao sas ande partizaja, per ande Trivosko kanali thaj khote avile e ustaša thaj vazde amare Rromen saoren te indaren le ande opština godale Partizane. Munro dad garadilo či kamlja te džal thaj našlo ďelo ande Partizaja. Khote sas ranime thaj kan kana avilo čhere pašlilo cra vrjama ando than thaj mulo katar e rane.

Kana sas o rato amen samas čhere, či dirisarda amen khonik, samas me thaj mungrí de korkore, a e phen sas romeste. Khate khanikas e Romendar či dirisarenas. Munro dad našlo ande partizaja, a vi munro ujako o Trivo tho Đoko, ali von sa našle kana dikhle so čeren e Njamci. Nas amen problemurja nikad ni soske ono so si si. Dama godi sar ade kaj sas, thaj či bistra goda, kana ande Vojka čide sa ternen e Romen thaj inđarde len thaj umblade len pe bandera khate ande Pazova: sa nande sar katar pi de rođeno. Goda me dikhlijem thaj naštik te bistrav! Goda samo čerde e romende the čavrende, a amen e ckne čavra đeljam te dikha, kana dama godi o ilo dukhal ma.

Čo dad motholas tuće nešto andar o rato?

– Sar te na! Patinas pe, našenas, garadonas. Munro dad sas ranime thaj crdenas le okoring-akaring te na malaven le e Njamci. Majbut mungre dade lesamalas e Vanja, voj sas jekhto partizanka khate amende, sas bolničarka, kate voj bešol paše amende, thaj voj munre dade garalas. Garalas le ando kuruzo, thaj učharlas le e karvači te astaren le e Njamca. Kana dama so sa sas mande e dadestar, thaj po agor nasle nisoski pomožipe eke dži soste avilo. Traisarda još cra kana nakhlo o rato thaj motholas sar tradenas e romen thaj e čhifuton ando logor thaj sar sa čhude len ande bova thaj dine len jag (vi mungre sokro gajda dine jag ando Jasenovco) thaj motholas kas god astarde ustaša khote ni o Dol či pomožilas – e jakha inkalen, va phađen! Amen e Rroma ande Pazova samas bahtale kaj sas izmešime them thaj kaj sas e Toturja, Hrvaturja, Das, numaj e Totuja sas godala saje pomožisarde amen, men ačhiljam džude thaj von spasisarde amen.

A kana nakhlo o rato?

– Me thaj munri de ačhiljam korkore. Dok či teljarda o rato, amen sas radnja, kafana, mungre khote čerenas bući thaj goda sas amaro, munro dad sas barvalo manuš. Kana avilo o rato thaj kana đelo ande partizaja, posle goda sa propadni-sarda.

Posle goda tu lijan Rrom?

– E, sas te manden ma, munro dad još sas džudo. Dama romeste palav goda Božo. Avile te manden ma me semas čhorori, sasma dešupandž brš, či ni džangljem so si momko, a munro dad mande phen: «Džanes so čedo moje phen khate me datu, me još cra thaj merava, a so čereja će da korkore». Me udaisajljem, lijem godale manuše... thaj so traissardem leja ohto brš thaj sasma leja duj čavra. Vo sas bitanga, kurvari, bećari... so te phenav tuće! Me nasvajljem thaj đelem ande bolnica, vo lija aver romnji, dok me semas ande bolnica. Me đeljem te šladijav thaj za godaj vrjama, dok me pašljiljem ande bolnica, vo ženisajlo. Kana aviljem andaj bolnica, lijem munre čavren thaj meklem le.

Sar sas o teljaripe katar čiro brako?

– Pa so te te phenav tuće. Munro Rrom sas svirco, džalas thaj bašalas pe kafane. Alas ande zore, me semas terni čori, khanči či džangljem, sar motholas mande munri sokra, me gajda čeras: ačhas thaj traijas vi ga vi ga. Brestaga, posle goda, o Rrom diljajlo – anolas e pevačice čhere. Čerlas čudo! Marlas ma... Ma so sa či nakhlem paša leste, na de Devla! Možda me kama traji leja vi maj dur, ali vo ženisajlo aver Rromnja, kana avilem andaj bolnica, lijem munre duj čavren thaj andem len kaj munri de thaj nikad majbut leja. Vo man marlas andaj leske Rromnja, čudo čerlas, marlas vi man vi čavren, polas, kurvilas pe... ma svašta čerlas. Amenca trailas vi e sokra, goda sas leski mačeħha, pal o sokra sas ando logori. Sokra sas lačni manca. Sasle vi majpurani mami. Mek al lače loći phuv! Thaj so te phenav tuće, voj sas mande maj lačhi, but maj lači nego rođeno sokra, kova so si si.

Kova so si mande strašno si goda kaj o Rrom maltretirilas ma but. Kana avilem čhere e čavrenca, vo avilo te dičhol kaj me aviljem, pal munro ujako, sao si akana pokojno, lija e vila thaj prastaja pe leste te mudarol le. Pal me phenav: – Na ujako munreja, te džas ando phanglipe andav dilo! Thaj phenas leske: – Ajde, dža avri, me tuva više či trajiv. Gajda vi sas. Vo trailas ande Sasa e Živka thaj si le la vi čavro, si le čavo vi ando Krčedino, thaj lija vi Dragica amarja. Vo man marlas thaj so čera, terni, či džanav khanči, me čida ma thaj ačhav a vo astar ma thaj mar pe mande, mar, mar. – Pa džikaj naj sem džućel te samo mares ma.!

Sar sas čiro seksualno trajo leja?

– Nisar, čedo moje, so te phenav tuće! Sa dilimivasko! Alas mato, kana das ma leja tele, vo pe mande juriš te marma te sovas leja pe sila, alas mande te lav e čhuri te pharavav le. Traisardem sar džućel, so mothā tuće.

Otoskar ačhilem khamni. Angluni sas ma čori Jeja. La phare bijandem, a e Đorđeja već sas ma maj loče, semas pe bući thaj kana avilem e bučatar, avili godaj kaj bijanel thaj bijandem.

Me munre čavren inčardem korkore. Džas ande nadnica čeras bući thaj pravardem len. Čeras thaj inđaras len pala mande pe bući, sar kolen mučkicen. Patijas ma lenca sar Isuso, thaj čikamlem te mekav munre čavren khatende. Džas ande nadnica ando Surduko svako des. Inđaras munre Đorđe manca, thas le gajda pe jekh gor katar e njiva, thaj siđarav so maj sig te čerav la te šaj so maj sig te bolda ma te davle čući. Kana dama godi kazom patisardem, dok munro Rrom phirlas, đilabolas, polas, e love halas e džuljenca, godale leske švalerkenca. Či anolas čhere ni love! Morajem me te džav te čerav bući, te anav te han e čavra thaj vi vo vi godalače e sokrače vi e mamjače... saoren me pravaras. So te phenav tuće. Si kaj džalas vi e sokra te čer manca bući. A mungri

čhor e Jeja ačolas ke phuri majpurani, a e čhavre sao sas pe čuči indaras manca pe njiva. Soske si goda muke!

Ćire čhavra džanas ande škola?

– Đele thaj završisarde ohto razreduja.

Nas nisoski razlika kana sikavas munre čhavre thaj čheja. Sar volijas e Đorđe, gajda volijas vi e Jeja, pal kana e Jeja kana barili anglaj te lol Rrom, či tromašte te džal khatende. Khatende či mekas la! O Đorđe vo inklijolas, vo sas muško thaj či daras anda leste. Me daras andaj Jeja odolaće kaj sas manušnji, šaj neko siluila la, a nasla dad, me lenca sema korkore, me dikhas len. Moraja te lol Rrom paćiva le thaj paćiva le vi udajisajli: lija godale Radovane thaj traísarda leja sila laće trin čhavra, thaj kaj phenpe, sosko sas te sas vo sas lačho. Kana lija Rrom sasla dešuefta brš, a vi mungre čahavre sas gadići kana lija Rromnji.

Tu pale lijan Rrom?

– Kana mekljem le thaj avilem čhere thaj andem e čhavren, lijem e Luko kana nakhlo pandž šov brš. Traisardem e čhavrenca korkore dži khote. Leja traísardem dešuohto brš venčano sema leja, a kole prvo Rromeja naj sema venčomo, kaj pre e roma či venčinaspe. E lukova traísardem sar vi kole Rromeja. Vi vo polas, phađolas, sasle švalerke, džanes le vi korkore. Gadaja Dragica halja munro trajo! So te phenav tuče. Vo man maltretirilas vi amare čhora thaj voj si vi ađe nasvali pe živcurja, kaj kana alas čhere vazdolas e sinija thaj sa ličharlas, pal voj gajda ando čoško izdralas e daratar dolaće nasvajli pe živcurja.

Thaj katar gajda dugo te traís leja?

– Po teljaripe amare trajosko vo sas detot lačho, sar te phenav tuče, čedo moje. Me či kamljen te lav le, vo prastalas pala mande sar dilo. Me semas još terni kana mekljem e Rrome thaj phenas leske: ”Či lav tu Luka sima duj čhavra”. A le nas čhavra, al vi vo sas ženime e Mira thaj vi len sas jekh čhavroro thaj mulo thaj vo la meklja. Kana man lija, me bijandem čhora thaj po teljaripe amare trajosko thaj traísardam lačhe, čérdam amenđe gadava čheroro. Pal kana, line le godola bitange, otoskar teljarda sa so či trubul. Dama godi, kana sas o Sveti Nikola kaj avilo munro Rrom mato sar e čik. Me crdav le andre te thav le te dol pe tele, vo či kamol, numaj mandol te marol ma, thaj džal kaj po dad thaj kaj pi de. Naštik inčares le! Kana aresko kaj Nikolasko čher, a o Nikola juriš dija e vila pe leste te mudar le kaj đelo leske romnja kana kote me thav muj thaj phenav: ”Jav Devla mudaren le”! Prastaja o Đoko pokojno tho Bobo thaj ačhaven len, pal e Rromnji leski inklisti avri thaj lija e Lukosko kolopo, kaj peradilo tele, kana čalada le lako Rrom Nikola, pal me pe goda kam phenav: ”Kaj džas!” Dičes kaj čiro rom džal te mudardol munre Rromeja anda tute, pal tu les o kolopo katar munro Rrom! But patisardem e Rromenca. Nasma bah

lenca, thaj majbut či trubul ma dok sem džudi. Khonik katar munre Rroma či paćajama, bar te aviljema neski gadno thaj bilachi Rromnji.

A tu thaj gadava dujto Rrom čerenas negdi bući?

– Čerasas ande ”Čistoća”. Akana sem ande penzija, thaj sima ckni penzija, a čerdem bući trijanda thaj pandž brš ando Beogrado. Čeras bući, patijasma, thaj odolaće ni naj sema lačhi. Kurve sas uvek pe angluno than, pal me, kaj sema bućarni, me naj semas rromnji. Napadninjas ma leske švalerke, nasma miro te trajiv. Dragica kazom drom avili po čher munro te phađol e pendžere thaj rodolas mungre Rrome. Alas, rodolas le, thaj me jokhar inklistem avri, astardem la thaj mardem la. Vi munro čavro Đorđe inklisto avri, kaj ašunda rknipe thaj vi vo astarda la thaj marda la, thaj sa ando rat čerda la thaj phenda: ”Kana aviljan pe munro čher thaj majbut te na aves, kaj mudaratu”! Thaj dotoskara voj majbut či alas, a kala aver leske švalerke či avenas te dirin ma, a sasle but. Kana lja e Zlata, či marlas ma, vo trailas mande thaj me sema pala leste, pal la indarda kaj pi de e Seka. Kana goda sas me phenem leske: ”Ili tu ando čher ili me”! Pal vo phenol mande: ”Dža tu”! Pal me pe goda kam phenav: ”Či džav me, man si mungri čori man naj kaj te džav, me poćinatu thaj inkli avri andav munro čher”.

Phenden alav melalo so goda značil za tute?

– Pa goda si majbilačhe kana phen tuće neko kaj san bilačho, goda šaj al vi čohohaji, al šaj te al, kaj phenpe, vi melalo ando čher. Kana phenen: ”Ju dik soski melali či čeres khanči”.

Paćas ande godala čerimata?

– Pa sar te na paćav! Me goda vi arakhljem. Mande phenda jekh džuvlji dža čhere thaj aračheja ando šerand sogodi... thaj gajda vi sas. Me sema te drabarama, ali naj semas kaj Rromnji, numaj kaj Dasnji, te pučav so si gada ande munro čher, munre Rromeja, thaj kana đelem gajda sar phenda mande e džulji gajda sas. Goda sa sas odolaće kaj, kana me najsemas čhere, vo anlas ko džan kas. Thaj te mothav tuće vi gada kaj vo volisajlo e Olga. Me dijem pe lende, thaj goda či bistra. Voj si munri čivri, voj bolda munre Ružica. Sas goda gajda. Teljarav me pe bući thaj bistrav e karta katar o bus thaj risao palpale. Kana risajljem čhere, sima so te dikhav. Goda ašunda vi lako Rrom jekh rjat ande kafana, kana sas e Rromenca. Roma phenen leske kaj leski Rromnji volisajli e Lukova thaj vo avilo jekh rjat amende čhere, mar pe pendžera, me džav te putarav o vudar te dikhav ko si, pal vo pe goda kam phen: ”Me sem kumo, me sem”. A me phenav: ”Ajde kume andre, te čirav tuće kafa”. ”Samo avilem te pučav tu, a tu te mothos mande paćivale, si čače kaj mungri Olga džal e Lukoa? ”Naopako naj gajda kume, ko phen tuće goda”? Či kamlem te phenav te na čerav čingara te na den te hasaon thaj ne na per vi nesao šoro mulo. Phenem kaj goda naj čače na paća e theme. A dikhlem munre Rrome e čivrja ando kreveto. Me

aviljem džikaj vudar pal o vudar sas phandado, a džanav kaj či đelo pe bući, thaj me lijem te thav muj: "Luko Luko" -vo či javil pe thaj me inklistem avri khate palav čher, khote nas čhera, sas sa putardo. Pal voj inklisti pe gadaja aver rig thaj man či dikhla thaj lja te našol, a me pe goda kam phenav." Kaj našes, kurvo, dičes kaj dijem pe tute thaj pe munro Rrom"? Pal voj sa lolili ando muj thaj lja thaj đeli sargod kaj neko mudarda la. Či phenda mande khanči, samo lijape thaj našli, pal me či kamljem te mothav lače Rromeske, pal mungre Rromeja marde ma, me thaj vo čerdam larma, haljamen thaj phenav leske: "Gajda tu čeres, anes mande kurva ande munro čher! Vo gajda anlas ko džan kas ande munro čher, ko džan ko thoda godala čerimata ando munro čher. Man nas miro ande munro čher, uvek marasas amen, hasas amen thaj me ande goda paćav thaj dikhlem e Dana, kana jokhar inklisti, možda hohal ma munro ilo! Inklisti oko dešuduj saturja e rjat, katar e paše rjat, thaj nešto ando kanali čerda, a so— me či maj đelem te pućav.

Da li paćas kaj si vile?

– Paćav, sar te na! Mule kana meren, nekad inklen, thaj goda si čaće. Kana muli e Lepuša, me sema pe sarana lende čhere. Te mothol tuće samo e Sneška. Me aviljem thaj phendem: "Sneška, me či tromav tesov korkore, dama tumende tele"? Goda sas kana bolde ma kana saranisarde la, pal len sas khate pendžera thaj kreveto, me dama tele pe godava kreveto thaj pe paše rjat džungadi, či sov, pal neko thodape pe mande, katar te ma makni ma, te na sas gajda. Pal me mangav te thav muj, pal naštik pe mande neko thoda pe thaj naštik te phurdav. A e Sneška haćarda thaj voj hutol thaj dol jag o svetlo thaj goda nas majbut. De sar te na paćav, goda rjat muli e Lepuša de toskara me ande goda paćav.

Da li drabarejas?

– Či, me goda či čerdem, niti me džanav. Džanav kaj gadale amare purane Rromnja saje drabarenas mothonas: "So halmen e briga"? Mothonas, lava mendē lendar bilo so thaj drabara len, de me odolaće gndi kaj e Rromnja hohaven kaj džanen te drabaren. A pale vi kalaj saje si džuvlja katar džanav, možda vi von hohaven, pal me kaj sema kaj gadaja džulji sa mothoda mande. Thaj me goda našti inklav mande ando šoro, kana me arakhlijem ando šerand, e angina-khote kaj tholpe e por, ga sa vulime thaj sa čhindi pe kotorora. Arakhlem sa farbime por zeleno, loli thaj vunato. Godaja džulji kaj drabarda ma phenda mande kaj čerda mande nesoski manušnji thaj kaj voj čerda mande čerimata ando šerand thaj phenda mande te lav goda thaj de jag thaj te džal majdur katar munro čher, phenda mande kaj si goda čerdo. Me goda gajda čerdem al me već mekljem e Luko thaj goda sas amendē čerdo te na traísara. Naj bari bući kaj amen sam akana či traísara majlače si goda kaj me goda čhudem andav munro čher. Ake dičes so si sa ando them.

Dar odmorijas tu za e svecuja?

– Kurćeja me či thav e drze, savatova thav. Džanes sar phen o dragom Dol: „Šov đes čer bući, eftato naj čer“. Me kurćeja či čerav khanči, či thav e gada, pal kana si kaj sveco, či suvav thaj či peglov.

Dar slavisarden ohtoto marto ande firma?

– De, pa goda naj sveco, goda si prazniku katar amari phuv. De džuljengo. Pal me vi toskar či dobijas khanči e darujendar. Khonik či dolasma khanči. Čak ni mungre Rroma či anenas mande jekh luludi thaj te phendesa mande:” Ale Rromnije“! Ni jekh Rom či cenilas ma thaj či gndilas pe mande. Thaj sosko si goda manuš sao či gndil palaj piri Rromnji... pa nisosko.

A e Patrađi the Kulunda?

– Kana godi nas majšukar sveco. Sa e čhvra čidenas pe, džalas pe kaj svakoneste te neko nešto dol tu: angre, love... Ma, pherde cegerica inđarasas. Pal akana goda naj. Sa hasardol godaja tradicija amari saji sas kanagodi.

Za e Kulunda anol pe e suluma ande soba a e čhvra valjinpe pe soba: ma, goda sas jekh šukaripe. Akana naj khanči. Dičhes tu kaj gadala sunale desa či slavin pe but. Cra o Nevo brš. Kanagodi sas bijav, kaj phenpe, goda sas trajo! Makar kaj sama čore, al sas trajo. Me phenav kova so si, a kaj si akana naj khanči: kana simen samo pharipe thaj dičhes tu kaj si e ckne čhvra nasvale, sa katar gadala bilačhimata. Kana naj sar sas pre. Te mothav tuće, džanes sar sas pre. Kana phenlas tuće čo dad khote te bešeš, goda sas ga. Či tromasas te uštes, do god čo dad kaj phen tuće kana inkli avri thaj čheltu. O dad motholas e vrjama, džikaj troma te ačhes te čhelestu. Te na boldema pe vrjama, otoskar morajem te kleči po karvači dok či šuljon e čanga. Či troma pe te uštol pe do god o dad či phenol ušti. E čheja či troman te phiren sar akana kaj phiren. Nade Devla, goda kanagodi nas. Či troma e čhe ni te udajil pe, saji nas paćivali. E detharin kama irisaren la čhere! Pa dikh so si akana. Naj goda sar kaj sas kanagodi. Vi me kana lijem jekhto Rrome sema paćivali, sas ma dešupandž brš thaj či džangljem so si Rrom. Kana aviljem kaj munro Rrom, me či dema leja tele duj kurće. Me našas kaj sokra thaj phenas lače na thoma paša leste, molima tuće, kaj či džanav so si Rrom. Pal akana, malav mande paćivali čhe! Vi gadala munre unukurja: katar me džanav soske avena. Me naštik pala lende te phenav khanči. Ake e Ana sila već dešu efta brš thaj lačhi si ande škola, a e Milkica si još maj lačhi. A katar me džanav so ala po agor, kaj naštih phenes palaj khanikaste khanči. Sa amari tradicija hasaol naj goda sar kaj sas kanagodi. Kanagodi či troma te džas khatende bez čire njamurja. Vi čhe kana džalas vi de moraš te lol la sama. A ađe e čhe džal korkore, ko phučol tu. Me kana hasardem o paćivali pe e Roma inkalde o čaršavo te dičhol sa o them kaj sema paćivali, pal akana khonik či čer goda. Kanagodi džanlas pe ko si paćovali čhe, a saji naj. Sokra ažućarda duj kurće thaj voj sas šerutni thaj akharda sa e njamon thaj avile njamuja thaj mungri sokra phen ake dičhen kaj si munri bori čhe, pal me sema čhorori dešupandž

brš... kaj phen kova so džanglem. Kanagodi sas šukar, akana goda naj. Me dikhav vi pe mungre čhavra kaj goda naj gajda.

Da li sas tu vrama palaj tute?

– Na, nasma čim teljardem te čerav bući. Ake akana sima eftavardeš brš, čerav bući thaj či deljem ni ande banja, ni po more, ni ando birdo... ma, khatende. Či ni makhas ma, uvek sema gajda sar čerda ma o Dol. Či džas khatende ni e Rromeja, či ni e čhejenca, vi kana semas čhorori munro dad či mećolas ma khatende. Kana lijem Rrom, o Rrom či inđarlas ma khatende, či džangljem khanči. Bijandem e čhavren thaj lenca ačhilem sasto munro trajo. Vi ađe sem e unukonca.

Sas tu kaj prijateljice?

– Pa sasma so phena tuće ando preduzeće kaj čeras bući sasma džuljora saje sas lačhe vi me lenca vi von manca. Amaro pharipe mothasas ječe avrjaće, goda sas sa džuvlja. E Rromnjena nikad či hamijasma, odolaće kaj e Rromnja ječe avratar marenas muj a e džulja naj kasaje. Munri majlačhi manušnji bučhol pe lače Goca. Sar god kaj si munri phen rođeno. Voj čher bući ando Beogrado sar babica. Čer bući manca dža vi me vi voj pe droma... Me vi ađe džav late. Voj si akana ande penzija thaj me late džav vi ađe thaj da svato ande sa.

Phen mande kazom drom šladiljan?

– But drom šladiljem, kaj či lijama sama ni jekh ni aver Rrom. Či koristisardem khanči thaj nisoske draba či pilem, kaj či ni džangljem otoska kaj sas godola draba. Varakana nas godala draba thaj goda khonik či polas. But Rromnja thaj vi kola saje nas Rromnja, šladonas. E, akana si goda averčhande. Akana si sa pal mande goda akana khanči či trubul. Me šladiljem vi ječe čhavreja katar štar čhon, kana ačhiljem phari. E Lukova munro trajo reskirisardem, odolaće kaj dikhlem so čer munro Rrom. Thaj e doktorja primisarde ma pe munro reskiri thaj jedva ačhilem džudi. But drom šladiljem ande bolnica.

Kana dičhes nasvali sem, džav kav doktori thaj gajda lečima. Lav sama pe piro sastipe: korkore thama, najma kupatilo thaj te mothav tuće kaj traji vi ađe sar kaj trainas kanagodi e Rroma.

So čerejas ande firma?

– Kana rastaisajljem otoskar delem ando Beogrado te rodav bući thaj arakhljem khote ando „Zelenilo“ khote primisarde ma e gadže. Trin čhon sema pe proba thaj kana dikh le kaj sem pačivali, line ma te čerav bući. Seisardem e luluđa, thas paj pe lende, čeras sa so trubul. Sar vi aver ande „Čistoća“. Sas ma bibućikani vrjama thaj vi kana ačhilem phari sas ma isto bibućikani vrjama. Godaj bibućikani vrjama traísarda trin-štar čhon.

Či džangle kaj sem me Rromnji. Kana pučljama o šefo so sem pe nacija, kaj mothode leske džuvlja kasa čeras bući kaj sem Rromnji, vo akharda ma thaj phučlja ma so san tu, Rromnji me phenav leske,,Rromkinja sem,,. A vo phen: "Na phen kaj san garav". Gajda vi ačhilo thaj khonik či phučljama da li sem me Rromnji. Rromnji". A me phenav:"Sostar te na phenav, kaj si goda munri nacija thaj najma so...

Sostar o šefo goda phenda tuće?

– Pa zbog o them.. thaj te na o them mothol: dikh Rromnji. Te na khonik diril ma pe bući, kaj si svakako them. Pal me mothas kaj či halma e briga so za mande ko phenla kana sem me čače Rromnji. Nas mande khanči kaj sema Rromnji. Me vi ađe voli kaj sem Rromnji thaj man bijanda Rromnji thaj me sem Rromnji naštik čerama džulji kana goda najsem.

Phen mande katar o javno trajo khate ande Jugoslavija?

– Pa kana sas o Tito amendē sas lačhe thaj traisaras lačhe thaj khonik khanikastar či daralas, sar akana sar si. Otoskar sas redo thaj sas men vi love... krediturja... šaj vazdasas so kamljam. Ađe naštik khanči, kana najtu ni te čines manro. Otoskar sas o trajo, Nais e Devleske, sas men sa. Vazdam gadava čheroro, vazdem love, thodem paj, telefono, a akana našti čera khanči. Gadaja penzija kaj sima, šaj pe late te merav te na džav te čerav bući pe džuljora. Meras e bokhatar. Džav, čerav lende pe čhera, čerav e sobe thaj nesar crdama, moraš te čerav bući te šaj al ma love.

E čhavra naštik te pomožin ma, kaj naj ni len. Čerav bući korkore palaj peste.

Thaj kana mulo Tito, sa nakhlo so akana naj amen. E, sineja, naštik trail pe gjadja! Kana vo mulo me sema ando Beogrado čeras bući thaj ande data ašundili e sirena. Sao them ruja, naj ko či ruja, vi terne vi purane. Me sema pe titoski sarana munre firma thaj pe leski sarana phendem e džuljende: – Dičhen, mulo Tito, merasa vi amen, thaj vi sas gjadja. Me čerdem gadići brš ande firma thaj ađe naštik te poćinav e struja tho telefono katar gadaja penzija kaj sima. Thaj či den ma ni paketo katar e penzionerja. Phen kaj najma pravo, kaj delin e paketujra Romenge saje naj len e penzija. A so dobisara lende: cra fosuj, zejtino thaj duj, trin konzerve thaj eke so si goda. A ande penzionerja den e paketujra thaj phen mande kaj sima milja dinarja. Si goda naj bilačipe? Me sem penzioneri, poćinav e članarina, pal von či den ma.

Saji san tu vera thaj pačas ando Dol?

– Pa pravoslavno thaj sar te na paćav ando Dol, čedo mungreja, me katar e ckne pungre paćav ando Dol, pa vi ađe vi mungre unukuja molin pe e Devleske thaj kana god den pe tele molin pe e Devleske vi o Miloš, vi Ana thaj e Mima. Džav kana god šaj ande khandili, kana god si nesaje sunale desa me džav dav jag

e momelji vi kana si o Sveti Ilija džav thaj molima e Devleske pe ikona. Kana sas khate e Trojeručica me đeljem. Gadići rujem thaj sas mande pharo, sar god kaj manglja te mothol vareso. Džanav vi nesaje molitve saje čito andaj gadaja knjiga, pal naštik te mothav tuće Rromane numaj gadžikane. Oče naš...Isus je učio ljude kako se treba moliti i držao im je molitvu i pokazao im je da će Bog odgovoriti na njihove molitve, ako mole u veri Isusovoj. On im je dao sledeću molitvu: "Oče naš koji jesi na nebesima da se sveti ime Tvoje da dode carstvo Tvoje da bude volja Tvoja, kako na nebu tako i na Zemlji. Hleb naš potrebnai nam danas, i oprosti nam dugove naše kao što i mi oprashtamo dužnicima svojim, i ne uvedi nas u napast nego nas izbavi iz zla". Goda si katar o devlesko lil, pal me či dikhav te čito thaj e čhavra čiton mande. Thaj džanav katar godaja knjiga kana čitonas mande čhavra kaj ala kasaji vrjama kaj či khonik khanika cenila, ni phral ni phen, ni dad ni de, thaj kaj ala agor themesko thaj kaj ala baro bilačipe. Me ande goda paćav, pal tu či dičes: zemljotresu ja si svako đe, mudari pe, avijonurja harodon pe agor e themesko thaj me ande goda paćav. Mek aven džuvde thaj saste munre čhavra al kaj ala lače či ala, sa džal majgore thaj sar či trubul. Me čito samo Devlesko lil. Si kala Subotarke kaj načhen thaj den e lila katar o Dol, pal e čhavra čiden te goda čito, von ande goda či paćan thaj či kamen goda te čiton, a me korkore či dikhav te čito.

Majbut dikhav e televizija thaj goda vesti dikhav so čerpe gadav bi lačipe po Kosovo thaj kana sa hanpe thaj dikhav vi nesoski serija, thaj kana god načhen e vesti dama te sovav. A radio či ašunav, eke khote ačhol pe rig. Trubulas te thavle rigate te na dičhol pe.

Džanes neski paramiči, bajka...?

– Me goda či džanav nikad či đilabadem niti mothas paramiča. Pa ni munri de mande či motholas. Kanagodi motholas munri mami, naštik dama gođi khanči, kana sas goda. Khonik ni katar munre čavra či džanen te mothon paramiče, ni te đilaben. Me či mothas lendje, či mothas ni đilja te šaj sovljarav len, khanči... das len samo e cucla, či das len ni kuna numaj e cucla sovljaras len te šaj te čerav bući.

So goda sas ande čiro trajo kana nakhlo 1989. brš?

– Sasma čhavra saje line Rroma thaj Rromnja. Čhavo mekljama thaj meklja pire Rromnja thaj čavren thaj đelotar ande Italija thaj khote lija aver džuli, gajda kaj sem me korkore thaj vi ađe sem korkore. E bori mekljama thaj vi e čhavra, đeli ando stano thaj poćin le, či kamlja manca te ačhol, pa so me čera. Otoskar vi avilo o rato, đele mungre unukuja po ratište. Molisardem e Devle te ačhen džude. But haljem munre živcuja thaj nasvajljem odolaće, thaj mothas. „Samo Devla, te aven mande unukurja džude taj saste“! Gajda vi sas. Eke, goda sa teljarda kana e Jugoslavija čhindape, dičes so si akana čerdo, thaj odolaće men patisara.

Sas vi gadav bombardovanje thaj našasas. Garavasas amen, čerdam huja khate amende ande bar, thaj khote garavasas amen. Hanada mendē o Mikica tho Đoko thaj khote garavasas amare čhavren. Darasas kana bašavenas. Me traísardem II Sv. Rato thaj kana dama godi... Či našljem kana sas II Sv. rato, a gndi kaj akana mera. Samo te ačhen munre čhavra džude thaj saste, me sem purani. Ako mudaren ma, mek mudaren ma, me e čhavren garavas, a me inkljas avri thaj mothas te mudaren ma so sima te traji.

Tu phendam kaj si tu još jekh phen maj phureder?

– Naj sema dumut late. Trubul te džav, či džanav dal si nasvali, či javilpe nisar. Voj trajil pe čhavrea, a o Rrom mulo lače. Voj lija Rrom kana sas II svetsko rato thaj trade la andar Čortanovci ando logori ando Jasenovco. Motholas mandē sar sas ando logori, sar patinas, sar mudarenas len... thaj sar avilo nesosko thaj phenda te mećol godolen džuvljen čhere thaj gajda kaj munri phen ačhili džuvdi, pal goda sas kana o rato nakhlo. Voj khote patilas pe, marenas la, tradenasla te čer bući, thaj kana našti vazdolas sa so von rodenas von marenas la. Či trajilas ni e rromeja lačhe, marlas la, mudarlas la, thaj mulo, sar čerda gajda vi nakhlo.

So majbut utičisarda po čiro trajo?

– Pa so phena tuće majbut kana rastajisajljem e rromestar. Pe mande ačhile duj čhavra, palaj saje mučisajljem thaj patisajljem ando trajo, pal vo či dolas ma ni dinari pala lende. E goda sas mandē majbaro dab. Či pomožilasma, jekh bombona či činlas e čhavrendē. Thaj kana trubuja te mer, akharda amare čhora thaj me phendem lače te džal leste, odolače kaj naštik te mer. Ake, dičhes sar si o Dol. Me phendem: "Dža, čhe kaj čiro dad, makar kaj meklja tumen thaj či kamlja te džanol tumendar, dža mek oprostil pe tutar". Thaj voj đeli, thaj čim o dad dikhļala, dikhļa pe late, thaj meklja e jasvin thaj mulo. Naštik meklja o ilo dok či dikhļa pe čhora.

Sai sas maj bahtali vrjama adno čiro trajo?

– Maj bahtali vrjama ande munro trajo sas kana bijandem munre čhavre. Otoskar sema maj bahtali. Kana bijandem le thaj kana andale e babica, pal vo thuloro, parno thaj šukar, sar lutkica, pal me phenav: "Devla čumidav će vastora, mek dole o Dol bah thaj satipe". O čhavro đelo, thaj meklja ma. Thaj vi ađe sima po ilo bar, kaj naštik dikhav le.

Si vo pomožil tu?

– Či pomožilma, me phendem leske: "Čedo mungreja, na mandē bičhal kanči, bičhal će čhavrendē, tu mekljan len lende bičhal pal mandē na bičhal". Čhavro si mandē ženime ande Italija e Totica thaj la sile čhavro, saje me či ni dikljem. Me sema leste ande Poljsko, kana traísarda e džulja khote, a kana đele ande Italija, a tek otoska e džuli bijanda. Bori si but lačhi thaj me kana khote

semas akharlas ma: – Dejorije mungrije, pal kaja khate e bori či volilas. Kaja jekhto bori či volilasma, a kaja aver – nais lače. Ni gadaj jekto bori naj Rromnji, voj si Piroćanka.

Phenes kaj sanas ande Poljsko sar si khote?

– Ma, but si šukar, goda o grado thaj sa khote mande but sas šukar. Indarda ma mungri bori te činol mande so kamav, pal me phenav lače: ”Na čin mande khanči samo le mande draba”. Gajda kaj indarda ma ande apoteka thaj činda mande pherdi kise draba.

Sanas još negde ando inostranstvo?

– Pa semas ande Italija anas roba, ande Ungriko, ande Rumunija, trguisardem thaj sema bahtali. Sas o Tito džudo, šaj đeljemas kaj god kamlem, či trubujama e viza, džas thaj čeras love thaj sas ma sa, a akana najma khanči. Khotar anas e roba, drze, kalce, coha, gada ma koesoske drze. Khate bićinas. Anas vi mas palaj amende thaj vi habe: čurka, salame... Thaj kana džas palaj drze džanas vi aver Rromnja, pherdo avtobus.

Thaj sas tu možda nesosko incidento?

– Sasma, sar te na. Ande Rumunija sa čorde ma! Đeljem me thaj jekh džulji te bićina e kalce, a o Rumuno phenel mende den andre te na dičhen amen e pusade. Thaj men đeljam thaj bićindam ohto kalce. Vo đinolas e love thaj vi me dikhljem kaj đinol, me ljem e love thaj vo phenol mande: ”Naš, eke e pusade”. Kana đelo, a man si ande va samo šov leja, pal kova sa papirja. Kana dikhljem kaj či mulem. Khote baš đeljem ande beda. Jokhar čorde mande sasto šlajboko e lovenca. Otoskar sas vi munro čavro Đorđe manca. Kana nakhlo goda sas sa lače. Phendem korkore mande: so sas mek sas, ala majlačhe thaj nais e Devleske lače nakhas thaj bajrardem munre čavren.

Sao sas maj goro ando čiro trajo?

– Majgore sas mande kana muli munre njamurja kaj najma khonik thaj mulipe katar munri dejori, kaj nasma kaske te mothav munre munke. De sas mande sa. Voj trailas khate paša mande ande aver čer thaj me džas svako đe late. Voj muli pre trin brš, me la dikhas, nas ko te dičhol la me samo.

Ando čiro trajo so kamljan kana sanas čhe thaj so ispunisajlo tuće?

– Pa goda kaj volisardem e Luko thaj kaj traisArraydem leja, pal so te čerav kana vo volisarda avren, pa gajda kaj me peradiljem. Le baš volisardem dolaće vi ljemle vi ađe kama traji leja samo te vo avilosa sar trubul. Vo vi ađe trail khate ande Pazova thaj men vi dikha amen thaj javil pe vo mande thaj vi me javi ma leske, vi lesko čavro sao sile aver Rromnja al kaj mungri Ružica.

A so či ispunisajlo tuće?

– Pa či ispunisajlo mande kaj munro dad dijama e romeste palaj sao vo kamlja, a či dijama palav kova kas me volisardem. Me volisardem e Luko, thaj či dama pala leste numaj palav aver Rrom saje me či volisardem. Či tromajem e dadeske te phenav khanči vo sar phenda gajda me morajem te čerav. Rujem, kana ċelem či tromajem angla leste. E daće munrače phendem me čikam te lav le thaj risaova odma palpale, pal e de munri kam phen na certu dili phen mudar tu čo dad. Phenav lače: „Dejorije, kaj desma, me či džanav kaj džav!“ Jav, kana dama godi. Me zbog o dad morajem te ačhav, thaj duj čhavra bijandem leja thaj moraš te ačhiljem thaj te na ženisajlosa možda vi kana kama ačhav te traji leja zbog e čhavra.

Sar dičes tut akana sar džuvlji ande kala pandžvardeš brš?

– Dikhav man ande bilačipe the munka. Gndisardem kaj sima lačho trajo, lačho Rrom, te inkljav munre romeja thaj te alma lačho trajo, a so te phenav tuće, kana nasma nisosko trajo. Ni akana najma ande purane ċesa, a nasma ni ande terne ċesa. Akana sem purani, nasvali, dukhan ma e pungre, va, nasma nisosko trajo..

Puranipe si but pharo, nade Devla khanikas! Džanes kana si o manuš korkore ande štar zidurja. Gndi kana merava, goda si mande ando šoro. Dikhav kaj mora korkore, a najma ni čhavra, khonik. Či darav kaj merava thaj volijas te primil ma o Dol, te samo sovljarama. Džanav kaj moraš te merav. Najma so darav, samo te na pašljo ando kreto te na patima, sar godi kaj patisajli munri de. Jekh thaj opaš brš pašljolas goda sas pharo. Džalas talaj peste mutrolas pe po kreveto, morajem te thavla, vazdaslas... Samo katar goda darav. Odolače volijas te akana lol ma o Dol ando suno. Goda majbut kamas.

So phenejas čire čhejende, sar von te vodin piro trajo?

– Te vodin lačhe, te na aven bilačhe, te na hampe e themeja thaj te na svakoneja aven lačhe thaj te dolen o Dol bah.

Kana ašunejas kaj čire čhora marda o rom so kama phenes lače?

– Pa, džanes, e Ružicako rom polas, a me mothas lače. – Na te mećesle si tu čhavra leja. Goda či značil ako vo la maltretiril te voj le trpil. Či goda. Me phendem mungre džamutreske na te čeres beda, te na mungri Ružica mećol tu. Mek o pipe thaj lesama će romnja. Thaj vo ga vi čerda. Vo si akana pravo domaćino. Vi ka aver munro džamuntro marlas mungre čha thaj voj trpisarda zbog e čhavra thaj ačhili leja te trajil, eke vo mulo thaj akana voj si korkore e unukanca. Či phenas te mećen e rromen, me či kamljem te hamima ando lengo brako, Devla garav. Me sema kasaji kaj trpijas sa zbog e čhavra. Munre džamutre nas sar munre roma. Či maltretisarde munre čhoren gadići sar man kaj maltretisarde. Munro džamuntro Dule či vazdolas va pe Ružica kana si trazo, vo

polas, matolas alas čhere thaj dolas pe tele, vo la či marlas. Te nesaji čhe patil sar me otoskar kama phenav lendē te mećol le.

So kama mothos cire unukendē?

– Te aven lače pire Rromenca, te na aven bezobrazni, te poštujin e Rrome, a te na o Rrom poštuiila len thaj te ala bitanga thaj baraba, otoska mek mećen le, so maj sig dok či al len čhavra. A te alalen čhavra onda von phandenlen, a man či phanglja khanči. Me munre čhavren pravardem korkoro thaj vi svaturja svakoneske čerdem. Khanikaske me či rodem pala kaste te len pe. Ružica arakhlja e Dule kana džalas ande Zemun po fakulteto. Thaj dija agor thaj sila diploma katar e hemija thaj domaćinstvo za o nastavnik. Trubuja te inčar e nastava ande škola, či arakhlja godaja bući thaj akana čher bući ande kancelarija laće dadeja, sao arakhlja laće gadaja bući sar sekretarica. Voj inkljolas e Duleja thaj ljale, a vo si gadžo. Vo avilo la te mandol thaj voj kamlja, me khote či kamlem te hamima. Von line pe thaj čerdam svaturja. Po teljari pe trainas mande, thaj otoskar đele ande kirija, thaj otoskar čerde o čher thaj akana trajin bahtale, silen trin čhavra. Kaja dujto čhe čerlas bući manca ando „Zelenilo“. Thaj khote malada e Radovano, ando parko, thaj vo la inđarda ande Nemačko, vi laće čerdem svaturja thaj vi la mangle. Me la či bićindem samo von cinema cra love za o habe tho pipe. Sas ande venčanica vi jekh vi aver, sima vi lendē slike, a vi e Đordeski džulji sas ande venčanica thaj ando šlajeri. Radovano sas Rumuno. A o čhavro sas mande trin drom ženime. Jekhto sas le Rromnji rumunka, Radovanoski phen katar e bibi, otoskar lija e Dasnja thaj po agor Totica. Samo e Rumunka čerdam svaturja, a kala dujto borja samo anda thaj godala si le trin čhavra.

Po agor si još nešto te kames te mothos a so či mothodan amendē?

– Pa, so te phenav tuće me voli gadaja slava amari o Sv. Ilija, kana čiden pe e čhejora e čhavra thaj kana khate anglo munro čher đilabol amari muzika, von čhelen, đilaben, pindžaren pe e čhejora the čhavrora goda si jekh amaro običaj. Kanagodi sas majšukar, but šatre sas katar jekh gor džikaj aver gor. Rroma sas e grastenca thaj grastendē vordonenca, loče vordonenca e phakenca, thaj sa phandenas e peškirja trujal e gra, thaj khote e čhavra the čheja pindžarenas pe. E čhavra avenas te manden e čhejen. Khote avenas vi e dada the dejah thaj dičhenas palav piro čhavo bori. A akana e čheja džan korkore, korkore len Rrom, našen, mećen e rome.

Dikhav kaj si tu pe sinija soko katar e višnje tu goda čerdan?

– Bršenca me goda čerav, thaj vi e zimnica thas o đeralo. Voli te čirav. Thaj po agor gadale amare svatosko mothia tuće jekh erecepto kaj amende e Rromende saji me majbut voli te čerav, a goda si gužvara makova (a vi amari Pazova si pindžardi pe goda). Pa thos o thud, kvasco, aro thaj goda sa hamis thaj

mećes te šukljol thaj kana šukljol otoskar buljares le thaj kana o humer lačhe buljares otoska thos o mako thaj vulis la. Otoskar opral mačhes angrenca thaj thos la ande rerna te pećol thaj kana pećol, gužvara makova si gata.

Goda si mande jekh loćipe, me či činav sajekh lila, so si te čitol pe. Džav kav Duško, dolma „Bazar” sao nakhlja trin brš. Otoskar godala lila thaj godaja „Politika” kana me činav gadala lila, sar bučhol pe – „Blic” a von vaćaren, phenen goda si hrvatski lila. Pa vi si. Otoskar, samo me čito, či hamima ande politika. Vi khote si nesoske Rromanuja, si vi šukar kotora, saje voli te čito thaj godaleja čerav mande šukaripe. Akana či džanav so maj but te mothav tuće katar piri vrjama saji avel.

Katar soski familija san?

– Katar rromani. Dad sas mande svirco a e de domaćica, voj čerlas ando gav tholas e gada, peglolas čerlas sa so trubulas kaj raja te amen barjar. O dad džalas te đilabol kana an kana či an, kana či anolas vo, anlas e de, gajda kaj či haćardam kaj naj. Nesaje Roma džanas te hanaven, munro dad tha de či. Sas maj phare kana džasas te roda bući thaj phenen amendē – naj – thaj traden men avri. Mungri de džalas te čidol e dude e soka kova thaj otoskar tha len ando bure thaj godaj komina ačhol kurće, duj, otoskar inđara ande račijako dućano thaj peka račija saji otoskar bićina. Te ala men dešu duj litre račija, goda sas kuč račija, goda sas šukar love. Sas men otoskar te trajisara. Te kamljam goda, otoskar o dad dol arli nesao veselje svaturja te bašavol thaj gajda trajisarasas.

Kazom čire dade thaj da sas čhavra?

– Sama amen trin pheja, nas phral. Lela thaj Sofija si majterni, akana muli, a e Lela si majpurani. Mare či lije te džan džikav čhavro, kaj naslen lengo čher neg bugarko, cikno čheroro ande Zemuna, khote bešasas. Khotar džasas ande sikavni ivendeja: o iv dol, dol a khote nas khanči, perasas ando iv. Či sa e Rroma trajinas ande bugarke, neske line katar e mami tho papo čher, a men či line ni dži ađe khanikastar khanči. Men pheja dolas vi dade vi da, a me dije potpis kaj čikam kotor ando čher. Mekljem e phjače čhavreske, Nebojšaske.

Kana sanas cikni da li tu čelejas tu?

– Čini džangljem so si čhelipe. Me mungren do čhavren barjardem bi igračkako, a me kana semas cikni, e de čerlas mande lutka katar e krpa, ga kaj boldav le šapurika ande krpa thaj čer laće va katar e trska, e bal katar e vunica thaj goda mande sas šukar. Voj mande phen: – Dikh sine so čerdem tuće! A me sa hutav thaj voli. Suvas laće suknjice, bluzice, natikače, stadora, čarapice thaj sostejora. Lav su thaj thav, thaj e de sikalma sar te suv, al majbut volijas te čhelama ande čik. Gajda kaj las e čik thaj cra meljarama ande phuv te cra kovljol thaj toskar čeravle e vasteja sa trujal, trujal, te al handuk thaj khote thav paj, te kama te čhudol thaj kana me goda čhudav, koa samo prskol thaj čhavra, saje si trujal mande, sa si čhudini po muj thaj toskar thon muj pe dejen. – Jav, dikh so čerda mande kaja!, toskar khote vi hamen, a e de vaćar mande: – So čeres Ružo, jav hasama! Thaj marma thaj crdol man palaj bal. Man e de marlas, kaj semas maj bendali. Sas men lopta kaj čerasas katar e krpa, koja krpenjača! Čelasas amen ga kaj čerasas duj huja ande phuv thaj toskar men štar mora te ava: jekh si

pe jekh huj, a dujto si pe aver huj thaj toskar čhel amen «šape» ga kaj si, numaj mungrí amali mande palaj e zeja, a tuće círi amali thaj toskar voj mande čhudol e lopta, te me na astardem, astardan la tu thaj tu thodan la ande huj, toskar me perav thaj me lače ačhav palaj e zeja thaj još mora te njači. Goda više akana naj, samo sas kanagodi, sar akana lutka thaj svašta.

So tuće éi de dija, a so či?

– Majbut dasas e datar nego e dадестар, kaj e de kana mar voj rodol e varjača, jel klagija, o dad pećol e palma thaj posle phen: – žao mande! Voj men inkalda po drom thaj moraja te alma lako paćipe, a či e dadesko, kaj vo džal rača te džabol. Nas sa svirača. Neske hanavenas ande rromani zadruga, saslen poćin thaj romano brigadiro. Me sema čhorori thaj me džas te hanav khote. Džanas vi aver čhavra pire da thaj voj žutil, kaj hanaves latar. A mande lače avilo, kaj sićilem te hanav thaj las kaj dinari. Mungré mothonas: – Dža, sine, thaj čer, či tradatu sila, te kameja tu čiro dinari, men dasa tu, al naštik kazom tut trubul.

Kana sanas čhe dal inklejas?

– E, inkljas, khate mende maškare. Ande rromano sokako čidenas pe e čhaje saje džabenas, a men čheja thaj čhejora čhela, a von vi čerenas, a mende goda lače avilo. Khote vi zaljubijasas amen thaj sas šukar o amalipe. Naj sas: – Ej tu san kasao tu san kasao! Sas sa šukar thaj čelasas amen vi Srbi amenca, naj sas razlika, al majsig sas, kana semas čhorori thaj kana džas te čidav duduja e da toskar thonas muj pala mende: – A me či lijem ande sikavni te džav thaj rov thaj phenav: – Sostar mende goda phenen? Phen e de: – Dolaće kaj si bezobrazni, al dža me kaj sikavni thaj te von či troman goda te phenen. Toskar još nasmen alav Rroma već Cigani, a akana si amen godav alav, naes godoleske ko goda mothoda te ga bučha amen.

Denas tu čire te džas ande sikavni?

– Denas. Mungrí majterni phen Sofija, voj džanolas vi te čitol thaj te ramol, a me džas trin brš ando jekhto hlaso dolaće kaj pindžarda amen godale mungré kaj akana traji leja, vo sas čhavro, isto sar vi me čhorori, thaj eke leske džalas e sikavni, thaj vo nakhlja vi klaso razredo, a me ačhilem thaj mungré či dinema majbut. Akana džanav te ramo munro alav samo ramome khanči. Me mungré čhavren ne mora te tradav te džan ande sikavni, vi Vesa tho Blažo lije, sasma samo problemo kaj sas cikne, naj so te dičhes len. Von den jag o tutuno, toskar me garadijav te dikhav kaj si, so si, kana me dav pe lende kaj pušin. Thaj kana dičhen ma, von oma thon o tutuno ande poska. Toskar das len.

Kana sanas čhe tromajas te furjaves harne suknjice?

– Či ande mini suknje thaj zeja nandé thaj bretela goda či tromaja, sar akana kaj si. A purani Rromnji kana inkljol avri či tromal te inkljol nandé šoreja, kaj te neko slučajno dija thaj te thoda muj: – Kaj sen gazda, bilo te al vo Rrom jel

Srbin, voj šar nandí avri či inkljol, te na ala la dikhlo, makar o va thol po šoro. Mačholas pe kanagodi, al či sar akana. Nit sas godaj farba za e jakha ni te e phuja kušen pe, ni te e bal čhinan pe. Amare phenenas kaj goda čeren e kurve te aven so majšukar, toskar mende phenen. – Samo lav goda, samo lav goda. Kana me kav plehano dad thodem, semas čaladi. Me džas thaj hanavas ande zadruga thaj ćidas love thaj khate amende pe stanica sas zubariI kaj tholas sunakune il plehano danda, me kamljem plehano. Munro dad thaj de hanavenas ande bar, a e de bičhalda ma palo thud thaj me sema sa bahtali, dolaći kaj baš godav de sas ma lijem kav zubari. Thaj thaj pe e kantica ando cegeri thaj džav badi palo thud. Kana o zubari thoda mande či ni pučlja ma: – Ciknjorije dik svidol pe tuće, haćares kaj dukhal tu? Dok san khate te lačharav. Me phenav: – Či haćarov khanči, šukar si mande! Naštik dama godi kazom poćindem, džanav kaj nas but, thaj sas ande moda, kaj dok thol jekh čori, oma kamol vi aver. Eke thoda e pokojno Buba, Bandarica, Draga pokojno, Mariškaći phen, thaj ga sa jekh po jekh tholas. Men džasas thaj jekh avresa e duduja ćidasas. Kana deljem čhere, me era asajem thaj kana e de dikhla voj phen: – Jav, mudar tu o Dol, so goda thodan!? Me phenav: – Soj tuće! Me thodem katar e čokolada kov sunakaj thaj lačhardem! Voj gndisarda kaj si goda čače, dolaći kaj me thas goda pre, toskar voj thoda muj mungre dade: – Slavko, av dik so čerda či čhe! Me phenav: – Na, dejorije, molima tuće! A voj phen: – So dasas, kana si o sunakaj katar e čokolada? Kana o dad avilo voj phen: – Eke, thoda plehano dand! Me asajem a vo phenda: – U marla devla! (mudar la o Dol) thaj pekljama jekh palma anda goda, te dujto drom mora te javima kaj džav thaj so čerav, thaj te dijama te čerav, goda šaj te na, naštik. A te aviljasaslen čhao thaj te vo goda čerdasas, le či kama maren, goda si čhao! Leske si sa meklino, a žensko čhoraće, te šaj an tuće svašta. Munro unuko či al čhere po de-duj, a te al žensko već kama gndin: kaj si, so si, mardolas, a ga – či džanav te na an mande čhavro.

Si e čhe mora te udajil pe paćivali ande godaj vrjama kana tu sana terni?

– Šaj desilas pe, te inđar la la čhere, te na ala lestar, toskar čikamol te trajil la. Te čerla pe svaturja thaj jekhto rjat kana lija amen čhol pe kaj voj naj čhe, toskar sas o maripe thaj hape. Džan po čher thaj si vi mudaripe. Laće phenen: – So čerden amare čhavrestar, mungri čori naj za tumaro čher, lijen la, sas ladžavo! Te vo hal ladžavo, toskar či trubul te traden la, te voj džanglia kaj či leja goda čerda, či trubujasas ni te lol le.

Sar tu pindžardan tu leja čire Rrome?

– Munro čher si ande rromane care sas džikaj leski štarto. Men kana samas cknora pindžarasas amen. Vo đilabolas ande tambura thaj majbut drom ando kolo astarasas amen. Vo man či tromaja te akhar katar mungre. Toskar vo samo načhol paša e pendžera thaj zviždil. Thaj me toskar džanav so si, thaj inkljav, a e

de phen: – So si? Kaj džas? Me phenav: – Kaj dža? Džav cra kaj amali, či akana beša tua vi rača vi deseja! Ačha opaš sato, sato. Toskar voj man mećol, a me či džav kaj amali, već leste thaj kaj leski familija ando čher, a či sar ađe, čeren drze po sokako il palo dudo. Men bešasas, mothasas čumidolas ma, lija vo te al vi bezobrazno, al me phendem: – Či, kana džav čhere, toskar džanav kaj sem čiri, te tu gndija ga, me goda čikam. Me či džanav leja tu man, il či leja. Man naj than kav dad thaj kaj de! Pa phen vo: – Me tut indara samo te o phral al mande ande armija, man aver či trubul samo tu. A le sas još khote čhejora, sa džanas len. Men Rromen sas khate neski priredba, thaj badi čerdam nesoske svaturja, sar tradicija palaj svaturja, goda čeren o Ljubo Dimić, akana si mulo. Posle đeljam ande Čuruga. Me semas badi sokra, munro čhavro trubujasas te džal te dilabol, sasle tambura ande va, a man sas ande va neskosko vezo thaj su, džav pe sala, tele čerde sargod jag, thode kaš thaj stadi, thaj toskar men trujal e jag čhela. Toskar e Ljuba mothol: – Akana ala e bori thaj o đuvegija! Toskar me pučav badi mungre čhavre: – Kaj sana gadići? Vaćarav, a vo phen: – Kaj sema, sema te čerav, pa či đilabadem, dolaće kaj von smeton ma von. Silen aver čidimata, a pala mande naj čidipe, me či džanav, von džanen. A me sar vazdem o va te pekavle palma, a o dad lesko thoda pe anglal thaj phen: – Na te čalaves le, naš majdur, dujto drom ala majlačhe! Toskar džanas te manden bori thaj rode pala late te dol katar baro džikaj cikno te pravardol, trubul mas, purum, piperi, zeleno thaj sa thaj još love pe sinija. Vi ađe si kasao orta. Thaj toskar, munro Rrom holjaol kaj me či kamljem te av bezobrazno thaj toskar kana vo man akhar te inklij, a me phenav kaj naštik, toskar vo holjaol, thaj mande ande holi inklijol aver čheja ando sokako, a me sema ljubomorno pa toskar či dav svato po kurkođe. Thaj toskar kana vo dikhla kaj goda či mol toskar phenda mande: – Trubus za kurkođe džas čhere. Či tromajem te phenav e daće, kaj voj či dolas, dolaći kaj mungri phen Lela sas udajime pala lesko majpurano phral, Mile tho Bato si duj rođeni phrala, a me thaj Lela sam duj rođeni pheja. E de goda či volilas, kaj te avasa, numaj jekh avresa ando čher, mande či ala loče, te lako Rrom la marla, kaj te ka munro kušola mungre da, ande goda naj lačhe te anen duj pheja khote kaj si duj phrala. Posle mungri phen inklijista avri ando čher. Thaj kana vo mande phenda te džavtar, me neske stvarja phanglem ando dikhlo, kaj naj sas ma ni kuferi ni trasta ni kana, već samo mungre haljine thaj cipelja phangljem thaj mekljem avri te e de na dičhol. Lija avri te dol o iv, goda lačhe dama godi, man sas toskar dešupandž, dešušov brš, a vo majpurano mandar duj brš. E de majsig godolestar činda mande neve cipelja, thaj me podisardem godala cipelja, a de mande mothol: – Ju, Ružo, sine, sostar baš akana morajan te podis godala cipelja, dikh soski si vrjama avri, kaj džasa akana? Me phenav: – Džav me te dikhav predstava saji čerda o Ljubo Dimić thaj amare Rroma. A khote đilabolas munro dad thaj munro Rrom, Bato, vo phenda mande: – Tu dža čhere thaj av kaj mungre maćija, a me phena kaj dukhal ma o šoro thaj ava

čhere. Thaj ga kaj inklistem, a e de phen: – Lačhe, kana naj tuće kaj meljareja će neve cipelja naj ni mande, ala šukar desa thaj podijalen! Me phenav: – Dema miro, dejo, akana podin pe mande. Thaj džav me maškare, a khote ažućarlas leski maćija thaj voj phen: – Phenda o Bato te inđarav tu čhere, a vo ala oko dešujekh, phene la kaj dukhal le o šoro thaj ala čhere. Thaj džav me la čhere, thaj pašliljam ando pato dijam svato kana, aketalo, al thaj inđar tambura thaj phen: – Phendem kaj sem nasvalo thaj kaj dukhal ma o šoro. Thaj toskar čerdam raćija godaj rjat, al či khote već ande rromani cara kaj leski mami. Mungre holjajle, thaj avilo munro dad e tovoreja po čher, a munri de phenda te mutrolpe ande lendi činija goda sas bari kletva. Po čoripe samas isti, neg mungre či volinas kaj me udajisajljem duj, tin čhera lendar thaj posle, kana avile po ručko, toskar phenda leski mami: – Ake hanamike, ka si godaj činija kaj phendan kaj mutres tu ande late, eke tuće akana has ande late! Mungre či holjajle ande goda, već mothode: – Jertisaren, hanamike, mande sas bari beda kana avilo tumaro čhavro thaj meklja e bući pe opaš priredba. Le znači či dukhaja o šoro, neg čorda mungre čhora thaj inđarda čhere. Naj sema ande venčanica thaj goda či smetosarda mande. Kana delo ande vojska, toskar venčisajljam, kaj morajem te alma hasna pe čhavra, inače či kama venčijamen, kaj e Rroma či toskar venčinas pe, dolaće kaj te deli e romnji, rodola miraz. Thaj thaj dolaći kaj toskar but či trajin, thaj te na al but beda trujal kana e manuš thaj manušni mećen jekh avre.

Men trajisardam leste ando čher thaj posle čerdam aver. Vo si akana svirači ande poćin. Ande godav brako si ma duj čhaje, jekh mande mulo, vo si Veso, a dujto si Blažo. Oma jekto brš bijandem bijandem jekto thaj dujto brš dujto čhaje. Či kamljem te alma majbut čhavra, te trada džikaj čhori, a me phenav majlačhe te aviljasas amen jekh čhao thaj jekh čhori, al mek aven von mande džude thaj saste, ačhiljem akana pe jekh čhavro. Žao si mande kaj najma čhori, kaj ko rola kana merav, thaj ko dola ma tahtaj paj kana perav ando pato, thaj ko ala paša mande. Me moli e Devle te dolma loko te merav, sar mungre da kaj dija. Furjada duj haljine thaj roda piri rovlji, đeli andre te sol thaj samo phenda thaj gata. Kasavo meripe kana dolasma o Dol, te na patima ni mungre čhavre ni godale čhavren.

Ćerejas negde bući?

– Či čeras khatende, me sena domaćica, čiravas, peggloas thaj e čhavrenca borijas ma, najaraslen thaj volijas čisto thaj po čher te čerav thaj e romeske te peglo o gad thaj vikso e cipelja, te čeravle za e bući. Kana vo džal, me posle toskar skloni po čher. Munri bući sas te aven e čhavren. Von barile, al von či džanenas sar kaj akana si, kaj phenen: – Jav, dikh ka čin mande! Goda nas. Toskar nas katar, kaj moli e Devle kaj si tu mangro thaj kaj si tu te has, kaj sas toskar but pharo trajo. Munro čhao dičhol pe koa šukar reklja, pe koa šukar kavađi thaj vo kamolas goda, al goda nas, naštik. E romeski poćin naj sas bari,

me naštik čeras, kaj sas ma duj čhavra, a e romeski mami sas mande sar sokra. Sas but bi lačhi Rromnji. Me mungren čhavren sikadem te na čoren, te na maren pe, von si bare thaj či khanika mardepe, kaj me lende sa jekh des phenas. – Džan avri te čhelentumen, čikam te maren tumen, kaj te tumen marden tumen vi goda marla tumen, ala lengo dad thaj de thaj ala hape thaj problemo. Thaj ga amare čhavren sikadem. Me maraslen thaj toskar rovas, sas mande žao, al morajem, kaj e čhavren trubus te maren, samo mora te lesamas kaj čalaves, na pe buka, kaj tresos leske sasto šoro, thaj na po vastoro, kaj šaj e živcuja astares thaj šaj dobil fraso e daratar. Ga majpurane mothonas, trubus samo pe buljori te čalaves.

Kana e čhavra sas tuće čhaje dal mečejas te anen e čhora ando čher?

– Či mekas, a či von ni dinepe mrtiko goda te čeren. Von so čeren, čeren maškare thaj džan džan von džanen, a man khonik khanči či pučol, khanči me či džanav, toskar von aven čhere, denpe thaj soven. A akana munro unuko an po duj, akana naj majbut ladžavo thaj ladžavo, sar kaj sas kanagodi, goda džanlas pe so sas thaj sar. A ade či džanpe ni ko si majpurano ni terno, si bi lačho but, goda si sa meklino, či daral khonik khanikastar, kana si žensko bi romesko sar te na al muško. Muško čhavro trubul te al majbaro neg žensko, kaj žensko kana mothol phral: – Ač! Si te ačhol, a akana e phen hutol e phraleske ande jakha. Goda naj šukar. Mungre čhavra nas te pen thaj či avenas mande zora mate, a vi ande sikavni džanas, dije gata ohtoto razredo, či đele pe nisoski zanatuja. Von volinas te aven svirača, jek papo si svirači, aver papo si svirači, o kak sas svirači, vi von kamle te aven isto. Blažosko čhao naj svirači, so ala goda dikhasa.

Kana e čhaje tuće ženisajle?

– Majterne katar dešušov, dešuefta brš, kaj majlačhe si kana terne len Rromnja thaj len Rroma, dolaći te ala majpurano jel voj, brzo načhol a kana si terne toskar von zaljubinpe jek ande avreste, toskar vo či rodola aver, a ni voj aver. Majšukar si ga – volisama – voli tu thaj ga džikav gor e trajosko. Te ala voj lačhi thaj pačivali thaj džan trujal leste, či vo sigo latar, thaj či rodola aver. Al te voj le ažućardan oma e vudarestar: – Dža ande mindž či daći, peral sa so malal po astali vo čhudol, toskar vo la mar, voj vrištil, goda naj trajo. Kaj te aveja Rromnji, toskar av Rromnji, a vo te ala kaj Rrom mek al Rrom. E romnjaći bući si te ažućar e Rrome, te al khote kana džaltar e čhavren, te halal, furjal sasto čher te sklonil. Pe Rromnji ačhol o čher, a o Rrom trubul te aračhol, an, pharal e kaš, sao kamol šaj žutil e Rromnja vi ande kujna. Kana munro rom sas terno, vo ma nde goda khanči či žutilas, sas leske ladžavo te džal pe pijace. Vo phen: – Ko? Me te džav pe pijace te dičhol ma o them? A sas amen već cikno čhavro, a me phenav: – So ala tuće ladžavo? Jedva vo teljarda thaj posle teljarda te čin mande so trubul ma thaj dok vo al goda si čirado, sklonime. Te me đeljem, toskar goda sa ačhol, a ga si majlačhe te vo džal thaj te me sa čerav. Šukar toskar sas lačhe, dok či but ženski spide o nak ande amaro čher, toskar sas uvek hape. Toskar vo

džalas kola kola, toskar goda nas trajo nisosko. Goda čeren makar soske beštije, sajen naj lengo brako, thaj thon pe ande avresko, a goda naj šukar. Me mungre čhavrende mothas te na maren piren romnjen thaj te žutil len, a e Vesoske phenas: – Veso, sine, na te mares cire Goga, voj si lačhi sar o mangro. Voj džal thaj molujil, al čhere umorime, la trubul te hal, te thol pe thaj te pašljol thaj te sol. Na te mares la! Vo phen: – Či, dejo, marala kana dikhav kaj si voj manca lačhe, vi me sem la, a kana me dikha kaj si voj bezobrazno, toskar majlačhe te džav te na dikhavla. Toskar kana voj al mande, me lače phenav: – Na, Gogo, gada, gada... A voj phen: – Vo si bi bahtalo a me či voli kana vo pol! Al lačhe, goda či trubul leske ni te dikhav, kaj le sas saobraćajno bi bah thaj phaglja o pungro. Brš de, duj le sas šipka ando pungro thaj kana inkaldela, vo dijape ando pipe, dikhla kaj dukhal le, a či lija khanikaske khanči te phen, al mende thaj men pučale: – Veso, sine, dukhal tu? Vo phen: – Či dukhal ma! A le dughaja, samo ačholas thaj mečholas. Toskar dijape ando pipe thaj e jetra deli leske. Akana si štar brš sar mulo. Le si duj čhejora, Ruža thaj Sofija, jekh si udajime ando Šangaji, sila duj čhavra. Dijala o Dol bah. A kaja dujto si rromeste khate thaj sila duj čhavra. Kava aver sile duj čheja thaj čhao.

Sar sas kana čerdan ée čhavreske svaturja?

– Me mangljem e Goga, voj si khatae ande Žablja. Me leske phendem: – Sine, mandes te les Rromnji? Men dikhlijam kaj le si još khate neske čheja, a vi la džalas. Mangljam te dža kaj Bojana, vo phenda kaj či kamol te džal khote, dolaći kaj sam rodo. Phenav me: – A sosko sam rodo? Phen: – Me ašundem. Posle me ašundem kaj sam čače rodo katar mungri de thaj katar laći mami kaj sam nesosko rodo. Vo phenda kaj volil e Goga thaj kaj aver či trubul le. Toskar deljam me thaj munro papo thaj bešljam lače da thaj dadeja thaj ga dijam svato sar me thaj tu akana. Me phenav: – Lačho de! Vo phen: – Lačho de! Te al tumende bahtalo ka kaj pučasa, phenav me: – Men kamasas te ava hanamike, dikhlijam kaj e čhavra volin pe thaj kaj džan jekh avresa, kama te phena tuće te džanes. Šaj men la te našava, a naj šukar, kaj kamol munro čhavro te lol Rromnji, te cer svaturja. Lako dad pale phen: – Džanes tu kaj sam men rodo? Me phenav: – Džanes so, ko si majpurano godav men inđar o greho. A vo dikhija pe mande thaj asaja, thaj, thaj phen: – Pa ko goda kam crdol o greho, tu najsan ga purani, me sem majpurano, znači me crda. Me phenav: – Tu crdeja o greho, te mekljam e čhavren kana volin pe, mek len pe, eke, goda si bi bah, a averčhand mek dol tu o Dol sastipe thaj bah kajgod džas. Vo phen: Pa me či džanav, te kamola mungri Goga! Men akhara e Goga andre thaj pučol la o dad: – Sine avile te pučentu dal tu kama les man? A voj meklja o šoro thaj ladžajli thaj phen: – Mek man akana, aver drom phena. Phen o dad: – Na aver drom, te ladža lendar, dža ée phejende il e daće. Thaj voj inkljol, phen e daće kaj kamol te udajilpe. Toskar men aviljam kurće te ljijamen. Aviljam e familij, a lače rode trin bale

thaj či džanav kazom love po astali, venčanica, šlajeri thaj venco. Me phenav: – Goda si amari paćiv. Či men la ga ni kama inđara, men kama te ažutima la thaj tumenca. Voj ačhili kaj pi de čhon de, o Veso thaj voj džanas von čumidenas pe po sokako thaj đele ando kreveto maj sig neg e svaturja. Me džav prekal o de lende cra thaj pučav:– Gogo sine, sar san so čeres? Kana nakhlja čhon de, men akana džana, kana dijam svato te dža pala late lačhardiljam thaj aviljam pala late. Kana me dikhav, voj ando kreveto pašljol. Me phenav: – Gogo so si tua? Voj phen: – Či džanav, ga nasvajljem samo tradol ma te čhadav! Me phenav: – Pa sar si čjon de sar mangljam tut thaj sana sasti a sosko si akana čhadipe thaj munka. Thaj kana đelem la kav doktori voj sas phari. Thaj munro čavro men džangljam kaj si goda lesko, al vo darajlo kaj men la akana tradasa thaj či khote sute već kaj mungri phen Sofija. Dujto de avile e pogačarja te men dikha si voj palaj amaro čher, il naj. Te ala rumume, možda džala, so te hanpe gadići e pogačarja, so toskar ala. Von lijepe ande opština thaj ande khandiri. Thaj kana bolde pe katar o venčanje, me la dijem sunakuni angrusnji thaj lanc, čudas o điv pe late, thaj dijem la muško čavro te inčar, a mungri unuka Sofija već sas ando por. Goda naj čače, kaj voj bijanda duj čheja, a o điv čhudol pe te al bijando brš thaj voj isto. Toskar dijam len lon thaj mangro te voj hal katar leski čang a vo katar lako thaj phenel pe: – Sar naštik bi mangresko thaj lonesko, ga te naštik ni men bi avresko, kaj naštik has bi londo mangro ni habe. Neske thon šećeri ande pogača te aven gugle jek avreske, a men dijamlen po jek roj šećeri, lon thaj mangro des len te naštik rastajinpe, a šećeri te aven gugle jekh avreske. Detharina kana sol leja thaj uštol, toskar pokažilpe o čaršao pe sao sute thaj toskar dolpe astardol e jag thaj čhudolpe e por goda akhardol – perjanica trujal e jag e svaturja čhelen thaj garonpe. Thaj toskar lol pe o lavori thaj peškiri thaj borjori thol o paj te von haladon a von laće poćinen. E jag astardol te e svaturja šaj čhelen trujal late, a e por čhuden pe te al lende ando trajo sa loće sar por.

Posle e svaturja laći venčanica či dijam khanikas, voj ačholas ando šifonjeri lungo brš thaj kana čindam lende o čher, khate preko đele te trajin, voj vi la inđarda vi šlajeri vi venčanica. Dal voj goda nekas dija il či, me či džanav. Phenpe kaj naj lačhe te des čiri venčanica khanikas te lol, kaj des čiri bah. Majlačhe dela jag, kaj či džanes tu ko so tuće gndil thaj šaj čer tuće magija. Mora te lasamal pe kana inđaren e borja ande khandiri, il ando čher kana anen la, te na neko astarla e vastestar thaj te crdol la, znači crdol la avri ando čher. Dolaće mora vi katar jekh vi aver laći rig neko katar laće, il leske, te aven te na khonik crdol la. Kana inklijsta ande khandiri, čhuda e luluđa preko šoro pala peste, thaj ko astarla le goda sigo ženila pe jel udajila pe. A kana inklijolas ando po čher, men čhudam điv pala late, thaj angla late, kana avili ande munro čher, a goda značil te al bijandini. Kana aven e pogačarja, von šaj činen jekh soba, jel tepih, lusteri thaj pogača – voj si bari e akhorenca, drakha, medoa thaj šećereja. Toskar e bori ačhol katar jek rig, a o đuvegija katar aver, jekh avre, thaj kaske

pogača, ko maj but phađol goda si o gazda. O muško naštik mećol te e romnji majbut phađol. Kana munro Veso thaj Goga phađenas, vo maj but lija, kaj voj dikhla negde, thaj gndisajli, thaj sar vo astarda, oma phaglja. Posle avile e amale po ručko thaj toskar: šaj anes haljina thaj gad il te phandes pe lende, a ga isto vi men kana dža lende. Thaj goda čerpe samo toskar thaj majbut či. Posle, kana sam svečarja, men len akhara isto vi von men. Mungri borı sas terni, al džanolas te čiral thaj halal thaj peglol, so či džanglja pučolas jekto de kaj so ačhol, dok či sičili. Posle diéholas sar me čerav ga vi voj čerlas, men but šukar slažijasas amen thaj amen nikad či halam amen, sar kaj si ade borja kaj či den svato thaj hanpe. Te na hohav, haljamen jokhar thaj goda aver haljemen, kaj me nikad či das te lol avresko. Te ala tu čiro furjav, a či ne avresko znojo furjal. A voj goda čerlas, thaj dolaći haljamen. Munro čhavro akana naj, a men duj kana god dikhamen grlijamen thaj rova.

Lesamasas ée unukon?

– E, sa mungre unukuja khate bijandile. Munro Veso kana sas ande armija toskar sas e borı khate e Sofija. Voj sas cikni, a kana avilo ande armija, toskar čindam leske čher. E Sofija već e pungreja džalas. Posle bijandili vi e Ruža, thaj kana god sogod trubuja khate samas men. Me lesamasas len thaj đilabas điljora saje gndiv pa phenav: – Džal o šošoj ando voš te lol petica, te radujil e dade thaj da thaj te o Dol žutil le te al baro thaj lačho sikamno. Thaj ga me sa mandar thav, thaj leske si goda šukar, thaj phen: – Đilabe mande mamije koja điljori vošoro! Mande mungre či mothonas paramiča, akana si godav običaji. Toskar sas but dilo them, zaostalo. Akana o them volil šukar te indar, te hal, te inkljol volil, te al len amalo thaj amali, te ala le amalo či džal leja ivja, neg te poćin lače. Naj ivja khanči, a varekana goda či tromalas.

Si tu thaj éo Rrom éerden kav čher?

– Men sas cikno čher, thaj bićindam le, thaj čerdam kav čher, a majsig latar sas purano, la haradam. Munro čhao thaj o papo vazde kredito, toskar sas goda, akana naj. Si još ando čher naj e trpezarija gata. Munro Rrom si svirači thaj vo korkore peske poćinlas o stažo. Šaj vazdasas vi o kredito thaj, eke akana si ande penzija, akana naj goda. Te džala te čer, lolas. Te na džalas, či lola. Najle čhoneski poćin, pa ala jekhto, lasa e poćin. Toskar sas o Tito džudo thaj sas majlače neg akana. Tromasas te sova po sokako thaj putardno éo vudar. A akana či tomas te soves ando čiro čher, mora te aves phandado, so džanes ko dola ando čher thaj ko mrzal tu. Toskar šaj phirejas a akana gndis Devla dal mudar la man kogod. Mora te lesamas vi sar des svato, kaj či džanes ko si thaj so si.

Des tu godi kana činenas o điv?

– Goda me ašundem, al či džanav dal si vorta. Ašundem katar jekh majpurani Rromnji saji alas mande. Voj si ande Bosna. Motholas mande sar

džanas trujal o čher pe gra thaj dije andre e bašaldenca thaj pe late thode o bašaldo thaj phenen: – Dejo, si tu div po tavano? Voj či tromaja te phen kaj naj, vo sikada kaj si. Laće čhavra sas ciknora thaj naslen so te han, a von sa o div čide thaj indarde. Indarde vi gurumnja ande štala te na al la ni thud e čhavrende thaj sa balen ande kočina. Phen: – Armija mora te hal, voj tumen lesamal, a tumen malaventumen. Thaj thode la po gra, te vo sikavol kaj si još barvale čhera. Thaj voj lja te rol thaj te rknil, khote dol o komandiri thaj phen: – Kaj indaren godale romnja? Phen: – Đeli tumenca te sikavol kaj so te čida, kaj e armija si bokhali. Vo phen. Bolden godale Rromnja palal, a tumen anglal angla mande! Te hohala godaj Rromnji, toskar hohav vi me, me či dikhlem.

Dentumen godi kaj sastumen nesoske bede e Rusonca?

– Semas cikni, sasma oko injo – deš brš. Semas kaj tetka ande Turija, a khate amende dije e Rusuja, von denas pe romnjen, thaj či dičhenas si goda cikno il baro. Sas but Rusuja maškare thaj ando bioskopo, thaj von džanas e sokakoa thaj sa e vudara redom putarenas thaj kaj dičhen žensko von sovenas la. Me sema kaj tetka thaj al munro kak, akana si vo mulo Mijo, thaj me rov, mangav čhere, mangav te džav kaj mungre, a vo či phen mande, kaj si leske ladžavo već e phejače romeske phen: – Phen laće te na rol thaj na rodol te džal čhere, kaj khote si baro bi bah čhavren thon te soven deš, dešujekh brš. E cikni te sola, vazden la te dičhen kabor si. Thaj vo mande phen: – Na, sine, te roves, ala o kako Mijo aver drom pala tute, akana avile e Rusuja. Munro dad inklijista po sokako, thaj thoda e va pe zeja, thaj dičhol kaj indaren leske da. Vo avilo lendje thaj phen: – Bracuška kaj indares mungre da? Vo phen: – Ćiri de amende malal čhejora! Vo phen: – Purani si, kaj malala čheja? Vo phen: – Džas tu amenca. A kaj te džal badi kaj svako čher si po duj, trin čheja. Posle von džanas ande aver sokako thaj kana e Mila pučlja so von manden, a munro dad laće phen: – Sklonitu romniji, roden čheja. A voj mothol: So rodena čheja, khate sem me! La nas rom thaj phen: – No, ajde manca! Thaj ga indarlas len ando čher. Kana dikhle mare ando rromano sokako so von čeren, čiden pe duj majpurane Rroma thaj jekh Rromnji thaj thode ande avlja balaja thaj zaklopcuha thaj klagija thaj rovljenc lije te maren pe zaklopcuha, a von ga našen. Dujto rjat pale avile thaj pučen mungre dade: – ej si tu čhe? A munro dad garada e Leja, a e Sofija či, kaj voj sas cikni, a me sema ande Turija. Garada mungre da, amali Anča thaj anda pokojno Peroski. Thoda bari balaja pe avlja thaj len talaj balaja. Kana von avile, dikhle lokoto pe avlja, a po tavano si romnja, von crdepe opre po tavano. Phen: – thaj najtu čheja? – Najma! Phen: – Kaj e romnji? O dad phen: – Muli, a e čheja udajime dele. Pučol: – Ko čiral? – Phen: Me mande korkore čerav thaj čirav. Thaj von dele kaj Bandara, Milošeski de, a voj pašljol ando kreveto thaj palaj e dunja Tojka, kaj si romeste ando Zrenjanin, Dana laće čhori thaj Ruža von trin bare čheja. Voj čerda pe nasvali thaj thoda peste tahtaj paj thaj kogod dol andre voj

teljar te hasal e, a von daran e nasvalestar, thaj sar ko dol ga našol thaj phen: – Nasvali, nasvali. Džanas posle kav Šundra, Marinaći de, lako dad si Jojko, khote sas o Pilko thaj pučen le: – Ko si tuće gada? A vo phen: – Mungri dejori, braćuška. Phen: – Akana čiri dejori dičheja sar kura. Phen vo: – Na! Sa o manuš rol thaj tradel le avri thaj čerde la so kamen. Džanav kaj akharasas len ando pe večera, von nas oma ga bezobrazni, kana nakhlja nekolko đe, toskar line te rodem peske čhe. Von rode ko šaj thaj kas si duj trin sobe ačhola te mećol len, dok von či, kaj khote sas sasti armija, pherdi kaldrma sas e tenkonca thaj kamijononca. Men mekljam trinen thaj sar ade džanav, mungris de čerda kolompirača e gojanca, a von bešle palo astali thaj ažućaren te men jekto ha. Gndisarde kaj kam outrjisaralen thaj pe mende e najea kaj von či kamen te han neg jekhto men. Aver đe kana ašunde sirena đele maškare. Dujto thaj trito đe dine pe mende.

Paćas ando Dol?

– Paćav, al naj sema ande khandiri akana dumut, kaj najma kana. Kana čirav, čerav, me phenav e Devleske te oprostil. Nekad, a majbut drom bistarav po baro posto. Najma naštik dama godi. Thaj kana čirav thaj probi, toskar bistarav te posti toskar pale molima e Devleske te oprostil mande, kaj či džanglem. Ga nesao drom kamav te halav e drze, thaj thav ande mašina, thaj kana dama godi me mudarav.

Sostar slavil pe e Kulunda?

– Pe godav đe bijandilo o Isuso. Kulunda trajil trin đe, jekto đe si Bađindan thaj Kulunda, trito đe si Stevandan, toskar šladol e sulum. Po Bađindan čerpe bi makhlo, men peka mačho, čirava patlidžaneski zumnji il nasuvo e makoa bi angrengo goda halpe palaj večera, a e čavra džan te dičhen sar dolpe jag o Badnjako ande khandiri, a me či džav, kaj trubu čhere. Men uvek siđarasas te rano ana sulum, kaj liduj čhaje si svirača, thaj o papo isto, thaj von džanas pe bući raća. Kana al šov satuja, toskar ana e sulum, kaj ande opaš thaj efta džan pe bući thaj kana anen e sulum phenen: – Hristos bijandilo! A me ažućarav thaj phenav: – Vaistinu bijandol thaj te aves džudo thaj sasto thaj bahtalo thaj te dugo brš aves mare čhavrenca thaj amare čhavra te aven džude thaj saste thaj svakoneske! Thaj toskar vo čhudol e sulum pe soba, sa redoa, thaj cra thol talo sinija thaj čaršao. Toskar posle e večera o papo lol e akhora thaj čhudol ande svako budžako thaj čer amare taluja thaj phen: – Ake tuće sine thaj Devlesko, za o Isuso thaj Kulunda. Thaj čer amare taluja thaj phen: Ake tuće sine thaj tuće. Thaj sa dav po puranipe thaj phen: – Šaj maren thaj han arjat, a thejara khonik te na mar o akhor, dolaći kaj dukhala tumen e danda. Palaj večera da jag e momelja tho kandilo, a e čitol neko katar mungre unukuja jel munro čhao. Toskar džal pe te korindil pe vi me džas kana semas cikni, akana či džav. A đilabolas pe: – Me sem cikno Jašo, džav katar andav o gav, bičhaldama Milo de, si šaj korindil pe.

Te ala kaj kolako te ažućarav, te ala žarači te našav. Te phenena: – ažućar! Inkljen avri thaj anen mande cegerici khote si kolača, akhora thaj slanina thaj goja kana dža čhere si vi so delisara. Akana kana či džav te korindima, kaj sem majpurani thaj čerav raća za thejara ručko supa, soso thaj pekav mas, a palo mas mora te al čurano, kaj toskar o gazda, e čurka thoda pe supa. Godaj rjat tha vi sarma, čera kolako thaj česnica, a e čurkače či čhinav o šoro thaj e pungre zbog o gazda, te lungo trajil thaj te al sasto. E čurka pherav e droboa katar o mangro e phabajenca. Čhinde thaj šuće prune thaj toskar suvav le, a e pungre samo cra čhinav te šaj ačhol ande tepcija. Von či troman te čhinene zbog o gazda. Kanagodi samo e kore katar e česnica buljardolas, a kana si gata kore thaj si mande majloče. Thaj toskar makhav e tepsijsa thaj redo e patrja. Jekhto thav e drakh, šećeri, medo, toskar pale thav patrin-duj, toskar akhora, drak thaj ga sa dok či av džikaj duj-trin patrja po agor. Toskar e love thaj maškare, a či tromav te mothav, te me džanav te per mande ando talo. Goda nikad či čeras thaj goda naj šukar. E love thon pe dolaći te ava sa ando čher bahtale thaj o čher te al bahtalo thaj te na al nikad prazno. Kolako čerav ga kah phagav duj angre, thav thud, cra šećeri, limuno thaj hami e areja. Kama mesile, čerav trin thaj toskar khuvav sar kurjakuja thaj makhavlen. Thav ande piri thaj toskar e akhora thav pe štar riga sar trušul, a maškare lav cra humer thaj tanjaravle e klagija thaj čhinav le, sar rezanco, boldavlen thaj čerav sar ruža thaj kana si opaš peko toskar phagav jekh angro thaj makhav le.

So čerel o gazda jekhto de Kulundako?

– Gazda džal ande khandiri thaj dol jag e momelji, molilpe e Devleske palo amaro sastipe thaj dol jag e momelja palaj mule. Munro ručko mora te al gata džikaj dešuduj satuja, toskar kadil pe, čitol e molitva e devleski thaj halpe. Jekto de či dža khatende, či meka amari Kulunda. Dujto de dža kaj amale, tha po tijari kotor česnica, kotor mas kolako, jekh vas akhora thaj phaba, te alatu. Te džasa kaj čivre čera o kolako thaj indara kotor mas thaj kolako, česnica thaj indardol samo po jek kotor te šaj indardol saorenđe ga kaj men či ha katar amaro mas te šaj indara avrendje, a von mendje bolden katar lengo mas. Me či volijas koa kaj den ma te boldav nekaske te dav, već katar munro mas uvek das. E česnica phaga ga kaj mungre čhavra thaj me ačha prekal o astali thaj la jekh avrestar kaske perena e love ando talo, dal mande jel lende. Kana phagala či dičhol pe kaj si, toskar me e čhurma lačharav khote kaj sas phago thaj čerav kotororo jekhto palav Dol palaj o Isuso thaj palaj Kulunda thaj palav o čher, palav o gazda thaj e gazdarica, za o Veso, Blažo thaj unukicuja. E česnica hal pe jekhto drom posle o ručko, a o mas hal pe dujto de. Jekhto de čerav aver mas sao hasa, te e čurka načnisardam godav de, toskar vračisara. E čuranoske tha ando kljuno love thaj akhor, love tha vi pe česnica te al bahtali thaj pherdo čher love. Godala desa či den pe e love ando čher, men kav pekari dža thaj da oma love palo ma, jel te na

poćindem jekhto đe, poćinav posle e Kulunda kaj kanagodi das e love ando čher palaj jekhto đe Kulundango, nikad či džalas mendē lačhe. E Kulunda uvek ponovijas. Ćinav tiganjo, jel šerpa, jel piri, tahtajora palaj raćija, palaj kali, šoljice te šaj sastobrš ponovi o čher thaj te almen. Toskar ko malal love ande česnica, dol e love ando čher thaj hamil pe kole lovenca džav pe pijace thaj činav čurkice jel patkice, toskar lačhe pravarenpe godale lovenca.

So čerel pe trito đe Kulundango?

– Trito đe šladol. Dok mungre soven, me uštav zora – oko štar, pandž satuja, kova si sa šlado, halado thaj sklonime. Me šlav purane meklja, a toskar činav nevi meklja te alma prekal sasto brš, a purani meklja či tromaš te čhudes thaj či tromaš te uštaves, phenen dukhalatu o šoro thaj e jakha. Voj pusadol kaj godi či ande avlja. E sulum čhudol pe ande bar kaj či uštadola, a e sulum e astalestar thav talaj khajni, hamime aver sulum, te lačhe bijanol e khanji. O šoro e čurkako thav talaj ikona sveto Arandeloski, kaj si nagnime thaj šaj ačhol, thaj khote ačhol brš đe džikaj aver Kulunda. E kokala katar o mas nikad či čhuden pe e džučhelende, kaj phenen kaj e manuša e čhereske hana pe sar džučhel thaj mačka. Katar e Kulunda lesamadon e pungre, šoro thaj love ande česnica.

Sostar slavil pe Patradi?

– Dolaći kaj si o Isuso buljardo trito đe vaskrsnisarda. E Patradi slavil pe trin đe pe bari paraštuj, savato thaj kurko. Pe bari paraštuj či hal pe maklo thaj mačhen pe e angre. Me pe godav đe čirav patlidžanoski zumi il mačheski zumi, pekav mačho po zejtino, thaj čerav kolače, al či havlen. Me či hav makhlo, goda jokhar čerdem thaj phendem: – Akana thaj majbut nikad! Kaj sas mande but bilačhe. Palaj bari paraštuj džas ande khandžiri, dolaći kaj toskar khanči či čerpe, o them čer e kokice thaj bešen po sokako. Aver đe čirav ručko: sarma, supa, mas thaj za o ručko kadil pe thaj čitol pe e molitva e devleske. Ka brš mungrı unukica Jasna čitosarda dade amareja, me bistardem. Raća pe bari paraštuj o šošoj an e čhavrende angre a godav šošoj sem me. Raća putrav e pendžera a von phenen: – So mekljan putardi pendžera? Phenav: – Den tumen miro, čhavralen, trubul te al o šoš te an tumende angre. – Phenen: Si dejo sar vo ala? Me phenav: – Ala kana tumen sovena. Thaj me lav e angre thaj thav e Blažoske duj thaj e Veoske duj. Thav vi čokolade, bombone, thaj detelina ando gonko. Toskar kana von ušten oma prastan ando gonko te dičhen thaj toskar thon muj thaj phenen: – Lačhe si kaj sas e pendžera putardi! Akana ka brš thodem e bare unukende. Von si romeste, al pale volin. Mande mungrı de tholas, latar goda vi sićilem, a me goda sikadem mungren čhavren thaj unukicen thaj goda džala ga e redoa.

Saji slava slavis?

– Slavi Arandelovdan, vo slavil pe ivendeja thaj vo ande va inčar kantari, vo merit e duše. Goda si slava katar munro sokro thaj munro Rrom lija, a me kav

dad slavijas Đurđevdan. Goda lolpe. Dolaći kaj te me inčara Đurđevdan thaj tu isto, toskar sar tu mećeja čiri slava te aves mande pe svečarja, il me tute. Ga, me za mungre svečarja akharav tut, a tu man. De majsig neg Arandelovdan čina balora, čeralen thaj indara ande pekaran te pećon. Me čerav e živina, čerav koljivo, mesi kolako thaj činav mol. Men uvek akharasas e rašaje ando čher thaj vo alas posle e služba ande khandiri amende. Prvo o rašaj hal o kolako thaj koljivo thaj toskar redom sa la rojori thaj čera mende trušul. Toskar men puča e rašaje te ačhol amende po ručko a vo nais tumendē thaj phen kaj mora te džal kaj aver, a men ačha thaj veselija amen thaj amare amala aven šukar ažučarde thaj kana džantar.

Sosko si o običaji kana neko merel?

– Prvo najaren le: te mulo muško najarenle e muški, te ala Rromnji, furjavenla e Rromnja. Najol te dol čisto pe koa them, a či melalo. Thaj te haladol katar o greho. Godav paj čhudolpe pe čisto than, kaj e čhavra či uštavena. Vo šaj furjadol ande puranio kavadī, a majšukar si kana si nevo. Či majbut furjado la. Kana munro čhavro mulo, men furjadam le ando nevi kavadī thaj još jekh nevo thodam leja. Ando mohto leja thol pe četkica, peškiri, furjavipe, sapuj, gad, pidžama thaj aver. Me či paćav kaj vo trajil pe koa them, kaj ko mer najle majbut! Maš thaj muj thaj thav pe limorja, le naj. Paša leste thol pe još vi love te al le te poćin peske e hu te na traden le. Ko god avol te dičhol le, dol le love thaj bičhal bombone il love, thaj phen: – Pozdravi mungre čhaje il mungre pheja! Phenen kaj e mule ažučarenlen po vudar, kana anen le ande limorja, te dičhen piren džuden. Kana o mulo asal, goda značil kaj radujilpe, kaj ažučarle khote neko kas vo volil. Kana džalpe pe sarana, neko katar e čereske manuša ačhol ando čher, kaj naj lačhe te o čher mečol pe korkore, dolaći kaj o duho ačhol ando čher thaj o čher thaj toskar ala sajekh rjat thaj darala e čhavren. Toskar ašundola o vudar kaj putaol, a khonik či dičholape, a kana neko lol sama o čher džikaj šov kurće, toskar či trubus te dasas. Mora te ačhen trin Rromnja ando čher thaj goda uvek savo naj parno brojo. Von čiraven za e daća parni zumi, jel supa, a bi maklo čiradol dok si vo ando čher još ando mohto. Toskar leske pungrendar lolpe cra bi makli pogača te hal pe, a hal pe dolaći kaj vo džal ando čher thaj te al le pe koa them te na al bokhalo, te na phen: – Jedva ažučarde te džav ando čher thaj či dijema khanči te hav. Kana prahon le prvo thon le ande phuv, a toskar svako lol ande trin naja phuv thaj čhudol ande hu, te al leske loći kali phu. Kana već moraja te mer te loćar leske. Neko čhudol love, al e familija či tromal te čhudol. Me pe munro Vaso čudas, kaj či džanas thaj avilo mande ando suno: – Sostar čhudan pe mande dejo phuv goda si mande ga phare kaj naštik mothav. Kana per kazgodeski jasvin po mulo dok pašljol ando mohto naštik dikhale ando suno thaj mande avilo ando suno kaj phen: – Dejo, me sem sa čingo, na majbut rov, me sem ando paj. Posle e sarana po limori ačhol lavori thaj peškiri thaj

khote sa halaven e va te džal majdur saorendar, kaj već kana moraja te al ga thaj đelo, mek indar sa pala peste. Khote si bi makli pogača thaj svako lol cra te hal. Si khote vi raćija thaj goda si lačhe te pol pe. Neko thol phabardo angar ande raćija te na al len dar. Kana bolda amen čhere e limorjendar ande avlja ačholas lavori thaj peškiri, thaj toskar pale halava e va, toskar bešol pe palo astali thaj halpe pala leski duša Thasas pe polica. A lesko tijari thaj habe katar e daća thaj tahtaj paj kana ušta detharina te dikha dal si halo. Kana koa, falil paj za opaš naj a katar o habe pe jekh than dičhol pe sar kaj o golubo halas. Lije godaj rjat te ačhen neske čhere te e čhavra na daran, kaj leski si duša ande godav čher džikaj šov kurće tala thaj kana god men inklij il dža ando čher, men si dar. Či dara, već si amen sar neski bavlal. Toskar džana kaj si vo khote, samo či dičhol pe. Khanikas či darada, saj ande rjat inklijastas. Me džanav, kana munro sokro mulo, me či tromajem andre te dav. Thaj dikhlem le kaj džal po čher, o ilo te pharol thaj ga džikaj šov kurće. Semas posle pe limorja thaj phendem: – Dade na majbut te daraves ma, me but darav! Kana neko mer, thol pe leske momelji ando va te na al ande rjat, thaj te na traden le aver mule, te lole thaj te aven sa jekh avresa. Te na lolle, vo kamas al ando suno mende thaj toskar kamas al mendē phare. Aver de saranako dža pe limorja thaj inđara habe thaj pipe. Khote sa goda meka, a o manuš savo hanavol e mulen al thaj čidol. Leske lačhe al, a kale učharda e phuv thaj aliluja, najle majbut. Prvo leske čhorel pe o limori thaj toskar polpe raćija il soko thaj dol pe jag e momelji thaj al o rašaj te kadil thaj te čitol e molitva. Men inđara e pogača saji phaga katar leske pungrendar. Toskar ječe avre da ando va te sar badi vi le al pe koa them. Posle e limorja dža po kurkođe, šov kurće, opaš brš thaj brš thaj uvek dol pe majsig te na još kogod mer.

So majbut sas impontanto ando čo trajo?

– Khanči po munro trajo, kaj khate sas mande e pheja, khate si mande sa e familija thaj sa mungre čhavra si khate. Mungre Veso sas bi bah thaj le sas šipka ando pungro. Posle inkalda thaj dijape ando pipe, kaj dukhalas le, a či lja te phen. Dolaći men či aresljam te da gata o čher, nas mendē dži khančeste, kana god ava džikaj love,de le, mora kav doktori.

Saje si tuće majbahtale desa ando trajo?

– Kana e čhavra sas mande saste thaj bahtale thaj kana bijandem jekhto čhavre, thaj još čhao thaj kana ženisardem le thaj kana dobisardem unuka. Sa sas lačhe dok či mulja.

Sao si tuće majgore des ando trajo?

– Akana si mande majgore kaj hasardem mungre čhaje. Ake štarto brš sar hasardem le.

Sas tu problemuja kana lijan e Rrome?

– Kazom drom! Akana si majpurano thaj či džal pe bući... A kana sas terno, džanes soske si svirača, pa e pevačica sa trujal leste thaj vo zaljubil pe ande late thaj voj ande leste, thaj eke tuće beda oma. Duj čavra sasma thaj sas svašta. Eke, ačhiljem a lijem te mekav le, thaj toskar goda sas ladžavo thaj vo mande phenda: – Na av dili, voj si bezobrazno thaj mati! A me deljem ando birto thaj dikhlem so čer voj. Voj či samo mande, već vi aver Rromnjende. Vo phenda kaj vo majbut či čerel la khote thaj kaj malala aver pevačica thaj ga vi sas. Me čerdema kaj dža kaj mungri de, al kaj me čhina lako ilo. Von kam lol ma thaj volin ma, al le či! Thaj so te phenav e dadeske thaj e daće, kaj kana men či hasas amen, von kama ačhen te hanpe sasto trajo.

Kasa akana trajis ando čher?

– E čavreja Blažoa. Vo si rastajime thaj si le trin čavra. E papoa thaj unuka, lače Rromeja thaj praunika. Men trajisara katar e paposki penzija. Pre majlačhe trajilas pe katar e muzika. E Rromnja crden bare cegerja e pijaancendar. Sa so sas majšukar, sas amaro, a akana najma te poćinav o mangro, struja thaj paj. Thaj te avena, a či poćindan, džal e kamata. Žao mande kaj ga mothon amari Jugoslavija. Dije e puranen paketo, ni opaš kila lon nas, thaj jekh opašina momelji, sao si goda ladžavo! Me sem nepismeno Rromnji, al goda but holjarda ma goda kaj dobisarasas opaš flaša zejtino, kila šečeri, štarina lon thaj jekh momelji. Goda si bari beda vi kola našade manuša majbut len katar e purane! Len si vi te bićinen! Samo te na dol o Dol koa trajo sao len sas thaj so nakhle, kaj mora te našenas pe čherestar. Lende si majphare, kaj si lende lengo čher uvek anglaj e jakha, majphare si kola daće kaj hasarda e čavre thaj saje čavra ačhile čore. Mungre Blažo naj čhoneski poćin, kaj vo đilabol, te maladilo kaj matoro, goda čhudola kaj dinari. O džamutro lačhar o frižideri, vo džal za Nevo Sado thaj khotar boldol pe ande Žablja. Si amen amari bar thaj sa šućilo kaj si baro tatipe či sejisardem pe vrjama, kaj nasma love te činav seme. Sima jekh bali saji trubul te bijanol balora.

So lijan te aves sar čhe?

– Kamljem te alma munro čher thaj o Dol dijama. Či kamljem te alma čhori, dolaći kaj sem me žensko thaj džanav so sas mande pharo. Nakhljem ando trajo vi lačho vi bi lačho, thaj gndijas kaj o manuš šaj alle, a žensko naštik, kaj o Rrom astar thaj martu, baš hal le e briga. A e Rromnji mora te ačhol, čak vi kana o rom al mato, či tromal te thol muj, te holjavol le, kaj toskar još šaj mardol. Me sema ga sikkadini thaj ga ačhiljem, a te čerde ma koa so vo čerlas, kaj kama al munro gor! Ko džan kaj kama av! Thaj duj čavren kamas čorav. Ga ačhas thaj trpijas thaj mungre si čavra mande thaj leste, a vo meklja sa. Thaj eke, si amen amaro čheroro thaj čavra.

Si tu sikadan e borjen kaj mora te vi ačhen vareso kana naj lende orta.

– Goda phendem e borjače kana avili ande munro čher, phendem laće: – Na te holjaos, na te aves bezobrazno, te has tu. Tu džanes so si či bući, a me džanav so si mungrí. Me žutijatu! Amende sas običaji te e sokroske thaj e sokrače haladon e pungre thaj voj nekolko drom halalas e sokroske pungre. Me posle či dijem. Me mungre sokroske haladem e pungre čhon de thaj toskar vo phenda: – Ne mora te halaves, me čera! Nas mande ladžavo te halav leske pungre, dolaći kaj me mungre dadeske halavas. Me gndiv kaj svako trubulas te halal peske e pungre, kaj saoren si va thaj jakha, al ko sičilo, il naštik bandol, toskar si redo te halaves leske, te ala sasto thaj mandol, e toskar tradol nesko inato pe avresko čhavro.

Kana akana so gndis ando čo trajo kaj naštik čerdan kana sanas terni?

– Volijas te av terni thaj te alma oko trjanda brš, te džav te nakhav, te inkljav kana kamav, te av kana kamav. Me ramosajlem khote kaj džan e romnja purane, džas lenca ando Nadalj ando birto. O Rrom nas bedako. Mećolas ma, kaj dikhlja kaj sem čhere sar robo. Semas ando manastir Fruška Gora, ando Vrdniko. Čiden pe e Rromnja thaj da svato, phira.

So mothoas če unukende thaj sa e Rromnjende?

– Mothas lendje te na len Rroma džikaj štarvardeš brš, dolaći kaj si o brako thaj phangle si palo Rrom thaj čhavra, toskar mora te trpis anda lende thaj nikad naj tu nesko trajo. Uvek ačhes thaj trpis thaj toskar aven tuće e brš thaj kaj džanes te džas. Ženski čhavra trubun te školujin pe, kana lol Rrom te al la laći sikamni, te ne mora te ažućar katar o Rrom svako dinari, majloče si te trajilpe katar duj poćina.

Motho mande katar ĉiro bijandipe?

– Munri de si andaj Srbija, andaj Draganje. Sas la samo man jekh. Munri de sas duvar rromeste: jokhar palav dad, thaj mekljale, thaj bijanda man kaj mami thaj papo, kaj mekla le maj sih neg so e de man bijanda kaj lako dad thaj de. Ĉi džanav sostar meklale.

Či džanav kana dujto data lija Rrom, thaj vo barjardama. Andav o Titel si, thaj vi vo mulo. Vo trajisarda ande Draganje jekh brš, otoskar aviljam khate ande Mošorina thaj khate vi ačhiljam. Patilas pe munri de, džalas te hanavol, te ĉer, thaj man barjarda. Pal o očuho džalas pe ĉhera lepilas, ĉerlas, patilas pe te, barjarda ma. Dol mek lesko ilo lol (rol). Me volisardem le sar mungre dade, vo e ĉavren vi barjarda, thaj unukon, thaj sa ĉida trujal peste. Trajisarde ando brako vo thaj e de dešuduj, dešutrin brš.

Či deljem ande sikavni. Toskar ande godaj vрjama nas sikavni ande Srbija thaj goda sikavenas pe ĉhera, thaj goda sas dur, me ĉi deljem. Thaj ga kaj ĉi džanav te ramov.

Kana senas cikne sas tu tumen sova te ĉelen tumen?

– Naj sas ma, čimi džanglem so si lutka, neg džas, patijasma čim bariljem džas te hanav, te ĉerav, te zaradi mangro te hav.

Phenlas tumende tumari de e paramiĉe maj sig neg te soven?

– Ĉi phenlas paramiĉe, samo uvek motholas, već semas romeste: – Ej, muko, muko! Thaj goda si sasti paćimata. A me pučav ma: – Lačhe, dejo, phen tu mande so si goda – munka ĉiri, a voj phen: – E, ĉedo mungreja, diĉheja kana per tuće o stadi po šoro, toskar diĉheja so si! Ande koja vрjama, pandžvardeš thaj ŝtarto, sas kana san bokhalo. Toskar o Duško bijandilo, munro ĉavro, a munro očuho meklamen, thaj lja avrja.

Kana senas terne, kaj inkljenas?

– Džas ga mungre da khate ando birto – kaj Julka. Khote sas muzika, khote cra bešasa, a nekad džas ando bioskop. Sasma biš brš kana ljem e Aco ande Žablja. Vo sas ande Mošorina, lesamalas e balen, khote pindžardamen thaj khote pindžardamen thaj trajisardem leja mande ĉhere. Ĉi ĉerdam svaturja, a ĉi lungo ni trajisardam, dolaći kaj leski phen Jela uvek ĉerlas te hamen. Voj sas rromeste pala munro phral e kakostar, a me semas pala lako. Thaj toskar ande godaja vрjama von džanas pe gava thaj bićinenas ramuja. Lijem le kaj sas čoro, a vi me isto. Ačhilem phari e Duško, thaj toskar voj spidolas e naja thaj mekljem len.

Mungre čavre bijandem kaj mungri de. O rrom īelo ande armija thaj či trajisardam. Sas te dičhol e čavre jokhar, duvar thaj hiči maj but.

Sar trajisardan godale ječe čavreja?

– Īeli mungri de... toskar čhinolas pe e čar o īiv naj sar akana, e kosa čhinatas. Mungri de ga kaj thol dori pe peste thaj thol, a munro očuho čhinol, toskar raća džal, čhinol o īiv dok naj tato. O īiv čhinolpe detharina oko inja, deš, toskar aven čhere kana si tatipe, toskar pale oko štar pale pe njiva. Kana mekljama o rom e de thaj goda munro očuho, voj džalas pe njiva thaj čidolas. Sas goda pharo trajo. Munro Duško bijandilo, a mungri de deseja lolo gono thaj čidol e čar kaj ačhen pe njiva, a raća lol thaj mar, phurdol kana phurdol e bavlal thaj thol ando gono thaj pe zeja vi ando Đurđevo džal te meljil. Patisajli (rol). Me mungre daće pomožijas kazom šaj, vi džas te čerav bući džas thaj svuda džas.

Toskar po dujto drom udajisajljem. Dujto rome pindžardem ando Krčedino. Trajisardem leja čhon-duj thaj mekljemle dolaći kana boldape ande armija mardape e porjalenca, čhuda lestar stadi thaj thoda peske po šoro. Mungri de kana goda ašunda phenda te av čhere. Posle goda ljem rom palaj munro papo. Le sas dada ande Mošorina, sas ženime maj sig mande, al nasle čavra ande godav brako. Kana avilo ande armija po, lja romnji, thaj kana boldape, e romnji boldape laće romeske. Toskar kana boldape ande armija, me semas ande Mošorina thaj ljem le. Či venčisajljam ande khandiri neg kav matičari. Goda sas još varekana ga te les rrom. Leja sima trin čavra: Jovica, Jovanka thaj Marica.

Sa īele ande sikavni thaj dijela gata. Munro čavro dija gata za o rašaj, a e črori Marica suvaći sikamni thaj oma lja te čer, a e Jovanka dija gata ohto klasuja thaj lja rom palav o konobar. O čavro si ande jekto brako, Duško, īelo štar klasuja thaj majbut či kamlja. Kana munro rom īelo ande Austrija, mungri de činda čher ande Ruma thaj vo khote peske malada romnji thaj lja la. Sile njamua čer bući si vi ađe khote trajil.

Soski bući čeras čo Rrom?

– Munro rom čeras e phuvja, sasmen amari phuv. Posle vo īelo ande Austrija, me ačhilem čhere e čavrenca kaj mungri de. Patisajljem vi me vi mungri de te barjara štar čavren. Posle avilo pala mande thaj khote semas šov čhon, čeras ande fabrika. Thaj e de mande nasvajli, morajem te boldama, a vi o čavro džalas mande ande jekto razredo, a o Rrom ačhilo khote. Posle lja e rromnja khatar thaj indarda vi laće čavren, a me ačhilem khate štare čavrenca. patijasma, a vo khote trajilas aver romnja thaj laće čavrenca. Me pe sikavni ramosardem kaj e čavra naštik aven bokhale thaj šudre, thaj ga kaj poćinenas kana al o čhon po biš kile mangro, a me či tromav te lav majbut kile, lav samo po kila, kaj te lijem po duj, phabardo si e čavra hanale, a munro čavro dičhol kaj me garav o mangro, mandol te džal te lol, a me čalav le and zeja thaj phenav:

– Katar tomas te has gaći mangro, kana džanes kaj naj katar te činav thejara? Khanči ande Austrija či bičhalda za e čhavra, numaj dijale holji kaj ala čhere te mudarma, marla thaj za kurkode te merav. A kana al čhere za e mađarsko Kulunda vo thaj godaja leski Rromnji kav lesko dad, či an e čhavrendje khanči, ni jekh bombona. E čhavra čini rodenas le kana džangle već sa. Kana semas ande Austrija, astarav mungre čhavren palo va thaj džav ga kroz o voš, a vo laće čin sunakune čeja, hal, pol, čhelen, a me thaj mungre čhavra dikha thaj dikhlem kaj naj hasna, aviljem čhere. Džanas ga ivendeja po iv lav tover ande va thaj džav ando voš te čhinav kaš te mungre čhavren tatarav.

Ande austrija bolda pe kroz šov brš mande. Či kama vo ni toskar boldol pe te na leski Rromnji boldape kav po Rrom. Von džanas ječe avreja te hanaven, te čeren, a me džav kaj aver gazda te čerav te na hav ladžavo. Kana bolda pe sa maj gore trajisardam, kana mulo pre duj brš. Al sa goda ivja, kana me nasvajljem e ilestar, dolaći kaj but mučisajljem dok sas vo ande Austrija.

Paćan ando Dol?

– Paćav thaj molima leske vi deseja vi raća thaj nikad či dijema te na molima leske (rol) samo te dol o Dol sastipe mungren čhavren, a mande sar ala.

Sostar slavil pe e Kulunda?

– Toskar bijandilo o Isuso Kristo thaj e Djeva Marija boldol le, thaj dolaći inćara le. Palaj jekhto đe Kulundango čerel pe bi maklo: šuće drakh, nasuvo e makoa, a aver đe korindil pe:

Me sem cikni Julka,
haljama e čurka,
palaj li duj natikače,
te ala kolako te ažućarav,
te ala žarači te našav.

Thaj toskar kas si akhora dol, kas si love, pomorandže thaj ga... Godaj rjat boldel pe e sarma, pećol pe o mas, so kas si: patka, čurka, baloro, čiradol supa thaj čerpe torta thaj kolakuja. Palaj o bađindan anpe sulum oko šov, efta satuja. Des andre thaj e gazdaske položnikoske phenes: – Kristos bijandilo. O Položniko si koa sao an e sulum. Te dija o čhavro goda si znači o Položniko, il ko dol tuće ando čher jekhto đe toskar goda dobil gad te ala muško thaj al po ručko. Kana dol andre, bešol tele pe godaj sulum thaj khote postavil pe e večera, vo bašal a men čhida pe leste điv thaj kuruzo. E večera kana godi čerlas pe tele, a akana po astali. Kana sas mungre čhavra cikne, but sulum anav ande soba thaj toskar khote buljarav o čaršao thaj toskar han. Dujto đe Kulundango inđarpe čivrende: kolako, akhora, pomorandže thaj phaba, a o čivro ažućarel tu e ručko. Munro čivro si Srbin thaj uvek boldama lestar prazno kisja.

Trito đe šladol e Kulunda, uštol pe zora thaj šladol e sulum thaj godaj sulum čides te ala tu gurumnja, gra, thos ande štala te ala tu puja thaj bale toskar godaj

sulum thos kaj bale, pusaves opre goda si lačhe te lesamal e bale. Man vi akana si katar e Kulunda pusadem ando kočina ande. E kokala katar o mas šaj des e džučhelen, samo o šoro thaj e pungre lesamadon goda si lačhe te ačhol ando čher, kaj phenel pe te čhudeja o šoro čhudes e gazda ando čher.

Sostar e das mangljen?

– Odolaći kaj kana munro čhavro avilo ande armija thaj lja te lol Rromnji toskar de kaj džasa, so čereja lijam le.

Saji slava slavin?

– Mungre varekana slavin Sveti Nikola. E akana munro čhavro slavil Sveti Jovano pošto si munro Rrom mulo thaj vo lija godaj slava. Sveti Jovano si palaj Kulunda, palaj godav de čerav supa, mas, totre, kolača, a koljivo, mol thaj kolača či čerav dolaći kaj munro čhavro naj khate, me samo kazom šaj ga čerav. Džav ande khandiri thaj dav jag e momelji palaj džude thaj mule, moliv ma e Devleske, čumidav e ikone, te alama kaj dinari thaj pe pilta thaj ga.

Sar slavin e Patrađi?

– Goda si čhavrendi bah. Kana al e Patrađi farbosara e angre pe Bari Paraštuj thaj čiradol mačheski zumi, čerav kokice, a već palaj Patrađi čerenpe e kolače, pećolpe o mas, čiradol e supa, sarma thaj kas so si.

Paćan kaj e romesko duho posle o meripe ačhol ando čher šov kurće?

– Paćav ande goda dolaći kaj dikhlem kaj kana mer o manuš, raća jekhto rjat thos kotor magro pe pendžera thaj tahtaj paj. Te dikhlijan kaj falil ande godav tahtaj toskar značil kaj vo pilja. E mulende si maj lačhe te des ilo mangro thaj paj čhores prekal o limori, neg mas thaj kolača, a amare običajuja si kasaje: indares kolako thaj mas po limori il jekhto patlidžano, jekhto phabaj, sa so si majšukar, inđerpe po limori kaj ladžavo si katar o them sogodi te has, a te mulende prvo či dijan. Kana si nesko sveco jel Patrađi avol o rašaj te čitol po limori thaj toskar mora te indares sa šukar so si tu.

Kana munro Rrom mulo či darajljem. Al sunardem trin drom kana avilo. Jekto drom avilo thaj lol nesoski kisi e lovenca mandar, a dujto drom avilo te sol manca thaj suta.

Sar akana trajin?

– Radijo najma, rumusajlo, a e televizija či dikhav. Godala rromane đilja thaj so den svato e Rroma. Khote si mande akana e borci thaj unukuja. Našle katar o Kosovo, kaj baro maripe si po Kosovo, a munro čhavro ačhilo po Kosovo. Svako de gniv thaj rov, či džanav so si mungre čhavreja, naštik ašunas amen, telefono naj khotar.

E borci či čer khatende, traćil ađe dži thejara. O čhavro či bičhal mande love, sar džala ando maripe. Či tromal čoro ni e cipelja te haral po kurkođe ni te sol

ande piro čher. E bori lol Humanitarno žutipe ando Titeli, samo vi goda si bi lačho – naštik anes, toskar čori Marica sar god šaj bičhal cra aro thaj ga.

Ande vрjama kana tu sanas čhe, si e čhe moraja te al paćivali?

– Sas svakojako, nesaja sas čhao thaj vo hohada la, neski udajisajlji... Te udajisajli a naj paćivali thaj e de tho dad čeren svaturja trošinpe, toskar lače mora te bolden palpale e love. Šaj toskar vi maren pe thaj svašta. Me udajisajljem paćivali palaj munro rom.

Si čače kaj khate ando Mošorino si but čohaja?

– Dol pe svato, al me či paćav thaj či paćav. Či uverisajljem, al si ko si. Len si ratvale, bi lačhe jakha. Kana načhes o sokako, kana dičhen tu thaj nasvaos kaj dukhaultu o šoro.

Kazom si tu unukicuja?

– Sima dešujekh unukici thaj pramami sem, kaj o Duško terno ženisajlo. Sa e čhavra dije gata e sikavni, sa si bućarne thaj sa pe po than. Kalen ciknen unukuja traden e deja thaj e dada te džan ande sikavni. Kale mungre unukače kaj si mande džal but phare e matematika. E de žutil la, al ni voj či kamol te čer, a me phenav lače: – čer sine te bahtares će dade kana ala. Trubulas lače e sikavni te sogodi al ando trajo, te lol love korkore peske kaj dinari, te na ažučar katar e de tho dad. Mandje si but žao thaj o ilo dukhal ma kaj či dijem gata e sikavni kaj ande koja vрjama naj sas ande Srbija sikavni. A kana đeljem ande Mošorina sas već kasno kaj semas čhe thaj toskar već lijem Rrom.

Osim kaj đeljan te hanaves, dal još sogodi čerejas?

– E, me thaj mungri de thaj trin čhavra samas dešutrin brš pe limorja, khote čerasas e limorja te šaj barjarav mungren čhavren.

Soske sas e običajuja kana ženisardan e čhaje?

– Mangljam ande Draginje thaj čindam za milja marke. Eftavardeš vordona đelo palaj late. Lače rode te al la venčanica, parne cipelja thaj rukavice, voj čerde svaturja lende, a men khate, samo so indardam lende, kasao si o običaj lende, majpurane Rromnjende papuče trin parja thaj peko baloro. A kana aviljam čhere, đeljam ando Mesni odbor thaj khandiri te venčin pe. E svaturja čerdam ando domo thaj kana aviljam katar o venčanje dijamla muško čhavro te inčar ande va te šaj bijan muško čhavro. A la si akana štar čhejora! Thaj toskar, posle goda e romnja čhorenas điv pe bori, kana dije andre, e muzika đilabolas, a men dilabas thaj čhela. Rača avile mangrarja, anda laći de parno čaršao thaj pgača thaj thoda po čaršao kaj sovena, ga si lende običaji. Posle dešuduj, e mladenci džan čhere, e bori presvucusajli, furjada aver parni haljina thaj boldepe palpale. E bašalne đilabada e čivrende džikaj dešuduj, a otoskar e mangrarja. Kana e bori boldape, laći de dijala parno čaršavo, astardam jag bari thaj sas bašalipe, o

čaršao sas vorta voj sas čhe. Toskar čheldam duj de thaj duj raća. Khote čidepe e amal te dičhen dal si mungri bori čhe ande munro čher.

Soske običajuja si kana neko merel?

– Munro Rrom mulo detharina thaj men oma bičhaldam o telegram e čhavreske po Kosovo. Toskar sas lačhi vrjama, naj sas maripe. Kana lija o telegram oma areslo aver de detharina. A munro Rrom, kana mulo, oma akhardem e Rromnjen te thale. Cra thodam lesko muj thaj khosljam činde krpa, dok sas phabardo. Dok munro čhao či areslja men andan o mohto thaj sa lijam pe Vera ande Žablja, a o čhavro kana avilo vo sa goda poćinda. Kana thodam le ando mohto, thodam vi leske drze leja – gad, kalce, kali, tutuno, love kaj thode pe leste čikamlja te la neg thodam leja thaj phaba, pomorandže goda si sa leski ponuda, kana sas nasvalo, thaj men sa goda čidam thaj thodam ande hu leja. Men džangljam kaj merla kaj sas nasvalo thaj lijam nevo furjavipe. Sas but bari e sarana. Avile e romnja te čeren e daća, čiradolas e parni zumnji pe khanjano mas thaj pekljam duj bare balora. Thaj toskar kana bolde pe e limorjendar e kuvarice već lačharde e astalja thaj thode o lavori thaj peškiri kana bolden pe te thon e va, kola saje či kamen te aven pe daća thon e va khote pe limorja. Aver de džalpe po limori thaj inđarpe raćija, piva, kekso, sa po cra an thaj thol po limori, a goda posle len e limoroske bućarne. Trito de pale džalpe thaj inđardol momelji. Jekhto brš či krečol pe kana kogod mer ando čher thaj či mačhenpe e angre već des vrasi samo parne, ni momelji či dolpe jag za e Kulunda samo obično ručko, samo kana načhol brš de toskar šaj. E muleske prvo dolpe kurkođe, pa šov kurće, opaš o brš thaj brš de majsig čhon de. Munro rom mulo putarde jakhenga thaj mujea, me toskar thodem leske pandž dinarja pe jakha thaj phanglem o muj e dikhleja kaj pharo si goda, daral o them.

So si kana dičhes e mulen ando suno?

– Me but dikhav ando suno mungre da kaj phandol o dikhlo thaj thol, numaj či roda mandar te hal thaj či phenda kaj si bokhali. Kana god dama me phenav: – Dema Devla, te dikhav ando suno šukar mungre da. Te dikhav ando suno kaj o mulo mandol tutar sogodi te hal, il de il dad il rom, man te ala bombone il neske kolače thaj ga inkljav po sokako thaj dav e čhavren thaj gndi: – Devla, ka mek al mungre daće za o ilo thaj dav goda! Von posle gada kana godi aven ando suno, a kanagodi či aven. Dav jag e momelji ande mule kana si Zadušnice, Patrađi. Džav ande khandiri thaj moliv ma pala e mule thaj džuvde, a e momelji dolpe jag te al len letrika anglaj jakha, te na aven ande rjat. Ando Mošorino si bari slava kana si Duhuja thaj me toskar dav jag e momelji andaj mule thaj kana si Zadušnice isto, samo kaj toskar den pe jag pe limorja.

Paćan kaj e svecuja šaj sastaren?

– Te ala sogod čače, pe koa them valda si sogodi, sar phenen majpurane Rromnja kana des dok si džudo ande va, ala tu vi pe koa them, a te na dejia pe kava them pe koa them aveja bokhalo. Sogodi si pe koa them, phenen e romnja si but sinija te hal pe thaj pol pe, te na dija khanikas khanči ando va pe ka them godav dičhol pe feljastrin sar aver han a khonik či dol le khanči. Toskar al ando suno thaj phen te kogod an leske po limori kaj si bokhalo, ga ramol ando Sveto lil kaj neko dičhol a neko hal.

Paćan ando pakao thaj rajo?

– Paćav, kaj mungris de kana sas nasvali, sasla baro pritisko, voj phenda: – Čedo, na te dasas, e de akana merel la. Haćarda kaj merla, thaj munro čhavro Jovica haćarda kaj voj merla, dija ande kujna thaj lja te rol, a me akana so čera, rjat si, phenav: – Ač čedo, ač, e mamjače naj lačhe, mekla te sol. A voj samo phen: – Sine na te dasas, eke situ talaj munro šerand love, trubulatu deš dinarja – toskar sas goda baro. Me mungre dako muj sasti rjat thodem thaj či darajljem. Kana dikhlem kaj o muj kočisajlo, kana šudrili, thodem laće momelji ande va te al la letrika. Maj sig neg so merla me laće crdem o porjalo šerjand talaj o šoro te maj loće mer thaj samo meklja o ilo trin drom thaj gata. Stanlo phenlas mande: – Na, sine, te dasas, či tut či de darala, voj sas još gaći godaver te inklijol ande kujna te na mer anglaj trin čhavra ande soba, dolas svato manca kana god šaj phen: – Kazom si satuja? Phenav: – Dejo, štar satuja. Ivendeski vrjama thaj nikad te desaol, a man trin čhavra. Či tromav te inklijav avri te thav muj kasgode, nit tromav posle te dav andre, kana kaj sem khote sem. Dijem ande kujna thaj rodav laće drze, a o Jovica haćarda thaj inklijista avri thaj rovel: – E mami muli, e mami muli. Pal me phenav: – Ač sine, ač, e mamjače naj lačhe dža sov te šaj sol či mami. Thaj ga, kana sas efta satuja me džungav mungre majpurane čhora te džal pala munro majpurano čhavro thaj e čhori kana deli khote thaj asal thaj rol, pučenla: – Sosi ga kna zora, so tu čerdan? Phen: – Ajde, muli e mami thaj von avile, činde momelji, oma đele lije e legitimacija thaj hu.

Dal phenlas nekad tuće tumari amali kaj e čohaji tasada e čhavre?

– Si khate jekh amal, la si čivri kaj venčisardala, thaj phenen kaj si laći de čohaji. Phen kaj terni čivri godale laće čivrače kaj venčisarda la kaj avolas khote late thaj laće nas lačhe thaj motholas pe late thaj laći de phen kaj si čohaji. Phenen kaj e čohajen si pori. Jekh čhavro phenda kaj tasadale čohaji thaj voj dijale po kriso thaj marda e romnja mudardala kazom mardala kaj nasvajlo sa. Phenda kaj si čohaji thaj kaj avili ando suno te tasal le, a e romnji alas mende thaj čeras late dolas mungren čhavren ando va sa thaj akana so phenda o kriso me goda či džanav. Vi e muški šaj aven čohaje, mothol pe kaj ječe Rrome khate sas pori, me či dikhlem le vi neske čhavra nasvajle thaj toskar lengo dad đelo thaj mohoda te na dija leske čhavre mangro ando va kaj mudarla le. Ando va dol

pe te godav čavro sastol thaj kana dijale ando va o čavro sastilo, goda si čačipe.

Sar šaj te lesamas tu lendar?

– Parni purum tholpe, al naj goda goda. E furkuljice thonpe cikne čavrendje kana bijandon toskar tholpe čhuri thaj meklja boldino ando budžako, lon thaj kalo glogo čeres kisi thaj ande late thos, te o čavro bijandilo anglaj Kulunda toskar thos katar e kolača, katar e čurka vundē, kotor katar e phabaj ando pečenje, sa goda thos ande kisi thaj e čavreske thos trujal e kor il talo šerand thaj goda lesamal le katar bilačhe jakha.

Džanes vareso običaji kana čerpe nevo čher, so toskar čerpe?

– Kana marpe o temelji, toskar čhinpe jekh bašno pe godav temelji pe ulazno vudar phenel pe kaj si lačhe te inkljol o rat ande godav čher, te al bahtalo čher. Thaj kana vazdol pe e građa toskar e amal anen peškirja, gada thaj račije thaj goda phandol pe po krovo thaj čerpe čhelipe thaj bahtalipe. A kana des ando čher, čeres uselenje thaj toskar posvetis o čher: anes e rašaje, vo lol o bosiljko thaj paj thaj posvetil o čher te o čher al bahtalo thaj o them ande late thaj toskar e čhere si vareso kaj lesamal katar o bilačhipe. Thaj kana al sveco, al o rašaj ando čher za e Patrađi, Sveti Nikola... mulo kana mer thaj kana inkalen le e mohteja ande avlja o rašaj mothol e molitva thaj posvetil o čher.

Paćas ande čerimata?

– Paćav vi ande čerimata vi ande kući vi ande kali, sa paćav so e manuše si ando čher thaj ko džan te mothol so čerdilope ando čher, toskar vi paćav.

Kazom si rromane čhera ande Mošorina?

– E Zlataće trin čhera, Danicako čher, Belja, Rada thaj munro. Si efta čhera, von trgujin e sastreja thaj e flašenca, e čavra džan lendje ande sikavni.

Katar kazom brš lija Rrom či majpurani čhe?

– Dija gata o ohtoto klaso thaj lija Rrom katar dešušov brš. Našlja thaj či mardam la, kana već lija le volisarda le. La si duj čhaje thaj von džan ande sikavni, o majpurano džal po fakulteto, a o terno džal ande ckno sikavni thaj lačhe si đakuja. Aver čhe udajisajlji katar biš thaj jek brš. Sas bućarni thaj malada momko ando Titeli. Či čerdam lače svaturja vi voj našlja. Akana sila duj čavra, čao haj čhe, lačhe sićon e sikavni.

Dal e čheja aven tute, žutin tu?

– Sar kana. Cra žutin, kana aven te thon ma, al naštik ni von aven kana silen lendje Rroma, čavra thaj obaveze. E džamutre si mandje but lačhe, jekh si inspektor thaj but i lačho, al, žutil mandje thaj pučhol ma: – Sar san mamije, so san, a ka aver džamutro si konobari, volil cra majbut te pol. E čheja naj baš

mande saste. Kala majternja dukhan e pungre, but šuljon. E čheja či žutin lovenca.

Kana senas terni kušejas o graško tho hmeljo?

– E ando Đurđevo. Uštes ande štar časuja thaj al pala tute o gazda thaj inđar tu ando Đurđevo. O graško kušolaspe pe kila, te siđareja te pheres o gono lačhe si, te na pherdan naj khanči, sas duj dinarja pe kila. Thaj ga mučijasma sasti mungi ternipe pe avreske njive, te šaj samo mungren čhavren barjarav thaj školiji te al alen lengo kotor mangro ande va. Ćeras vi sunakune bube. Kušas e patrja katar o dudo thaj čeras ande soba katar e trska sar kreveto thaj khote thas e buben. Bube dobijasas thaj pravarasas e patrjenca thaj toskar barjardemlen thaj bićina kana len pakh thaj barjon. Džas te čerav pe avreske njive za e love, toskar sas e nadnica pandž dinarja godale pandžvardeš thaj štarto brš. Džav pe njiva thaj kana bolda ma ando gav me hutav ande prikolica te av te čirav e čhavrende thaj čirav e čhavrende, e čhavra bokhale thaj soven, a me pale zora džav pe njiva te hanav.

Kaj senas kana sas o maripe e bombenca?

– Ando čher semas korkore, sar saorenđe ga vi mande. Akharda ma e čhori te džav late, me čikamljem te džav, so meka goda cra čorpe. Po sasti rjat bešav avri po sokako thaj dikhav sar furjan e avijonuja, či tromajen ni e letrika te dav jag ni e lampa, ga ande rjat semas. E avijonuja džan, a munro čhavro si ando maripe, gndi karing, gndiv koring ga kaj nasvaljem thaj o ilo but dukhalma, najma khanči. Još ga nasvali džav te žuti e Rromnjende ande bar te čerav te denma cra phujale thaj purum. Si ma jekh kotor phu khote thav zeleno, šargarepa thaj paštrnjako te alma dok si o milaj, sima vi štar patke thaj jekh čurka. Kana sas munro rom džudo, me inéaras balen, a akana sem nasvali, či trubul ma khanči. Kuruzo najma, kuč si but, njiva naštik čerav, kaj najma traktori. Si ma duj lancuja phu, ačhol ando Parlogo, o čhavro si mande dur ga kaj naštik khanči čerav.

Si tu amala, aven tumende?

– Džav kaj mungre Rromnja, lendar traji. Džav cra lende ande bar thaj hanav lende e purum thaj lav cra mande purum, fosuj, zeleno thaj ga so trubul ma.

Sar načhol tumende e vrjama e unukonca?

– Sija jekh cikni unukica katar štar thaj opaš čhon thaj voj naj mande sasti, sila bruho, thaj stalno rol vi deseja vi rača. Goda si štar čhavra cikne. Thav la ande kolice, kana laći de thol me thaj e pajaco ande kolice thaj džav te šetola thaj mothav laće, đilabav laće, a voj đilabol.

Motho mande andar éo bijandipe?

– Bijandi sem ando Kovilji, me sem trijanda thaj pandžto brš, biš thaj injato januari. Bijandi sem katar efta čhon thaj ačhilem mungre da, dad mulo mande. Al patilaspe pe mungri de, sas patime but. Vi me sem patime vi ađe, sem thaj ava vi majdur. Gajda kaj ljem Rrom katar dešu ohto brš. Sima štar čhavra, numaj pale ačhilem korkore, korkore sem.

Kokore san šaj les Rrom?

– Opa! Te maladilo nesko pijanduko, lačhe love te malava, lačhe alas, e poćin si zurali, godolestar trajilpe, či? Thaj lačhe mande akana korkore, najma jedo, najma nisoski beda, jedo khančeja. Sima duj čhavra, đele ande Nemačka, mekle ma. Ađe sas, fino... avile mande. Lačhe, žutisarde ma, dine ma cra trajo, dine ma gnduja. Crdem paj kaj naj sas ma. Me semas čače bi pajesko palo paj. Kana si mande milo thaj fino, a dokle ala fino me či džanav. Dikhasa. E akana bićina roba, thaj la kaj dinari thaj ga. Dža čera. Mora te čera, naštik beša, mora te trajilpe, te ala... purano, ala, vi e Verica mungri phen khuvol e korpe te lol love, me bićinav e purane drze. Dža kroz o trajo, lačhe si amende, još uvek sam lačhe. Majlačhe naštik ande kaja vrjama soski si, samo o tatipe cra akarmen, dosta sa, sao them. Kazom sem katar o ilo nasvalo, zadovoljno sem mungre sastima, akana dilo, so ala či džanav.

So des tu godi kana sanas cikni?

– O, dama godi sar mungri de čerlas bući, thaj posle sas o maripe, či dama godi lačhe nijekh. Sas ma...phral sas ando logori tradino, sas ma vi dar vi svašta. Baš naj sas ma nesko detinjstvo nisar. Munro dad si o Đoko, ede Milica. Mungre dade či pamtiv, mulo kana sasle šovardeš brš. Mungri de katar štarvardeš thaj ohto brš man bijanda. Bez duj pandžvardeš. Dolaći sas ma efta čhon, dolaći sem Nena ando budžako. Dešuinja mungri de bijanda. Me thaj munro dad ačhiljam samo, sa mule. A mulo munro phral Slavko, svirači, katar majpurane ačhiljam vo thaj me. Ga kaj si akana lačhe. O, joj, me či džanav sa e alava e čhavrende. Pa džanav nekolko. Sas e Drenka, Bato, sas jekh Zorica, Ružica, boga mi maj dur či džanav... o Slavko, e thaj e Bojana, či džanav maj dur. E cikne mule, e de či mothoda e alava. Samo men trin ačhiljam džude. Bojana maj purani phen, tho Slavko thaj me.

Mungri de si e Persa. A naj sas ma ni de ni mami khonik. Sa mule, kana me bijandilem.

Katar e daći rig isto či džanav. Samo ašundem katar e de o alav thaj khanči majbut. Vi von mule maj sig neg some bijandoa.

Džasas tu ande sikavni, a si neko e čavrendar džalas?

– Či. Sas marimaski vrjama thaj mungri de naštik. Či džanav te čitov ni te ramov. Šteta, žali kaj naj sem sikamni. Još falil mande goda thaj sar Dol alas.

A so čerenas cire?

– Čerenas ande nadnica, palaj mašina thaj ga goda. Toskar ande godaj vrjama sas ga. Či čidenas e por, ni bićinenas e roba. Goda toskar nas, onda čerenas ande nadnica thaj ga. Palaj mašina, ande nadnica, zaradinis za o mangro te al len, kušenas e kuruzuja... Akana trgujilpe, akana samo putaon e dućanicu. Majgore akana si len dućano, bićinen roba. Izvolte. A toskar sas phare.

Kasa družijas tu?

– A jao! Čhelasas amen sikavne, éule, najasas... Či hasas amen, ni mrzasas, ni marasas, a kana, kana si bari holi thaj bari bi bah. A toskar sas but šukar, spida amen, thaj či zamerija amen vi ađe maškar majpurane. Nasma amale, sasma mungre pheja, ga katar o ujo, amali thaj goda ga. Si sasma thaj dži ađe sem poštujime. E, prvo si kaj mungri majpurani Verica, toskar e Živka phraleski devojka, thaj isto Milkica, Bijkica, sas ma Ruža, Živka, sas ma sasti ulica, sa but but čhelasas amen. Men biš, trjanda čida amen, čhela amen, čera godala novine, tha šlajerja – bađika simen svaturja. Amare deja thaj dada ačhen avri thaj dičhen sa sar čhela amen. Goda sas nekad fino, nas sar akana, rača džal e momkao džikaj dešuduj... trin satuja zora al kaj de. Naj kopilja, naj goda majbut. Toskar sas ga. Čhela amen thaj da andre thaj e čheja bare, amen kaj mare deja thaj dada da amen. Kaj si vorta đuvegija, goda mar po vudar thaj rodol udavača. Akana, udavača korkore nudil pe. Pa si.

Sar sanas e phraleja?

– Lačhe. Majlačhe. Či hasas amen, či marasas amen, khanči. Vi ađe si ga. Ivan, džanes e Ivano amare, purajlo, naj, Dragica isto, munro phral, Vlado isto, eke voj nikad, nikad, eke kazom sila, eftavardeš brš. Pa tu gajisardan ma, mungri de moraja te džal, džalas ande nadnica te čer, voj lesamalas ma, Ijuljilas, pravarlas, jadnica.

Či de či lja rom pale?

– Či. Či. Či lja avre rome. Ječe rome, saranisarda thaj naj majbut. Mungri de či preudajisajli. Me semas cra, cra semas nestošno.

Kazom drom lijan Rrom?

– Jaoj, pa či džanav.

So još des tu godi kana sanas cikni?

– Volijas kana e de dolma dinari, thaj kana džav te činav bombone. Katar jekh bombona... e de lol jekh cegeri thaj mar, thaj dol amen svakone po cra, thaj inkla pe ulica, thaj hvalijamen, pa sas, jao, hasas bombone! Goda sas kasao trajo toskar, samas zadovoljni znači godoleja cikneja, zalogaji, či areslo ni džikav muj te gugljara amen, amen samas zadovoljni. Dža te holjara e čhavren. A kana, jao, akana već čokolada, pa či kamol godaj, mandol aver. Me majbut družijas ma e Gadženca. Majbut e Gadženca. Ma vi e Rromenca, samo uvek semas kaj rakhljora. But volisarde ma, eke vi ađe purajljam thaj či zamerin mande. Koja si krisatore... koa doktori... me kana džav goda si dočekanje, ma kakvi! Pa, si! Advokatuja thaj sa goda raja akana. Voj školujisaj le. Me ačhiljem čori, jadno. Najsem školujime, al naštik hohalma khonik. Šalima! Kaj najsem školujime. Či džanav ni te čitov ni te ramov ni te potpišima, khanči. Kori kaj jakha, eke ga.

– Pa sar toskar džas po losaripa?

A, pa toskar šukar, me okruži samo okruglo thaj dosta, khote naj so te potpiši. Sima krsto. Krstima či majlače dži akana. Sem, sem krstime. Sa, kana samas cikne, sa šov kurće, toskar krstilas pe.

Sar tu udajisajljan, prvo drom?

– Našlem. Sas ma dešuohto brš. Avilo ande gosti khate pe slava, men pindžarda amen. Thaj ga, či line mungre te den ma. Terni sem čikamen još, džikaj biš brš. Me đelem palo čoško, majcra troško, thaj đelem. Či venčisajljam. Vi akana najsem venčome. Sar e Vrbe si e Roma. Nema veze Rroma, si neske či kamen te venčin pe thaj gata. So te venčija amen. Či steknisardem khanči e Rromeja thaj so čerma. Goda samo čerpe te steknil pe vareso. Lačhe vi radi čhavra thaj ga.

Sas ma leja jekh čhavro. Tradenas ma te džav te šlav e ulice, te čerav. Čeras. Goda sa najsas e sokraće lačhe. Rode phuv, rode talo, man nas te dav. Mungren nas... čore. Rode miraz. Ga e tetka goda phenda, rode barvalipe mandar, e phu te anav. Man nas thaj ga rastajisajljam. Akhardolas Ranko ando Nevo Sado. Lačhe sas sa fino sas pre trin thaj opaš brš. Phenav ni toskar naj sas ma te dav thaj me avilem ande gosti čhere, ačhilem thaj mekljem le. Thaj nikad majbut či bolde ma. Nikad. Sostar te boldama, kana jokhar čhines o mangro, naj majbut. O čhavro ačhilo mande, či dav mungre čhavre. Me mungre čhavre či dav khatende. Me bijandem, me vi barjara. Bijandem štar...Ružica kana sas ma dešuinja brš.

A sar posle lijan Rrom?

– Posle bešas, pandž brš bešas, thaj toskar pale ljem e Dejano ando Titelo. Či mol! Kaj mungri de, čhere kaj mungre. Či volisarda mungre čhavre, či volil, či volil, kamol te inđarda ma pe kirije kote – kate, mungre žensko čhora či kamlem te inđarav, thaj zbog e čhori rastajisajljam. Šukar večera večerisardam thaj šukar đelem. Trajisardem štar brš leja. Muško čhavro sima, sima štar unukuja lestar.

Rastajisajljam. Me jokhar kana rastajima naj majbut, či dav. Munro trajo či dav te mučil ma khonik. Šaj šukar – šaj, ako naštik – tuće drom, mande drom. Kasaji sem! Ga sas, ga si vi ramome. So šetoa, čas kate, čas khote, goda naj khanči, šetalica. Posle či maj majbut udajisajljem. Či, duvar udajisajlem...Akana sem korkore, svako peske thaj lačehe mande. Nais e Devleske, munro puranipe ala sar mora thaj sar šaj. Ažućarav munro meripe thaj gata, naj majbut khanči.

Jaoj, ala tasado, nadima. Ćerav o bijando des vi akana. Tu, aneja mande sogodi? Akana či slavi. Akana si jedno deš brš, Boga mi, naj khanči. Sas pre deš brš, šukar sa, akana... Kana semas cikni, slavisardem bijandipe...slavisarda mungri de. Ćinel mendē bombone, thaj phen kaj si goda bijandipe, men džana kaj si goda rodendan, dilaba, čhela amen thaj gaja.

A kana ljem Rrom, toskar alas thaj anlas poklono. E, kana najtu či de, najtu khanči. But volisardem mungre da thaj mungri de man. Me mungre daće či zamerisajljem nikad. Thaj kana nas mande vareso čačipe, me asav, te na holjavol.

E akana sem purani, akana sem korkore, sa nakhlja, dok si ga – lačehe si...

Sar sas po teljaripe katar čiro trajo?

– Me sem bijandi ande Stari Banovci trijanda thaj pandžto, dešueftato avgusto. De mande muli, ohtovardeš brš kana sas la. Dad sas mande terno, biš thaj šov brš kana trade le po teljaripe kana sas o maripe ando Jasenovco thaj mudardo sas khote. Uopšte či džana kaj, sas samo lijam o lil, neske aver ramonas, kaj đelo kaj kav thaj kav manuš.... a godav manuš mulo. Ga kaj či godav manuš ramosarda o lil kaj si vo mudardo. Ga kaj toskar či džangljam kaj si vo mudardo, khote ande godav logori. Kana le inđarde, inđarde le ande sasto sokako. Ande nesko čher sas džikaj pandž čhavra thaj goda si sa tradine ande godava logorja. Phena tuće sar sas. Me sema efta brš. Goda sas jekh đe, gajda tomno vrjama a munro dad uštilo maj rano, men cra maj tunča. Thaj vo phen mungre daće, džanes so, me džav te tradav e balen, a khote anglo čher sas but bare gndiv godala parcele, njiva. Goda sas meklino. Me džav phen, te mekav e balen phen, te čarjon, toskar phen, džasa pe njiva te čera kava, voj phen lačhe, phen taman vi e čhavra uštena, phen thaj džasa, phen, toskar te čera lačhe. Kana koa, al o amal ande aver sokako, al ande nesko aver sokako nesosko amal džal godoleja. Goda teljarda o maripe, goda Njamconca, goda cirkusuja thaj sa phenen svakonesko čher kazom si orte, godala gndiv manuša, čhavra. Khate si duj, khote si pandž, so me žanav, sa ga kaj uopšte naštik khonik garadolas. Dolaći kaj kava motholas kazom si sa, gndiv čidimata. A avilo džikaj amaro čher. Vo phen mungre daće, phen: – Ivanka, kaj si o Nikola? Munro dad akhardolas Nikola. Phen eketalo, phen, khote lesamal, phen, e balen. Trada e balen te čarjon, phen, ajde, phen, dža, akhar le. Thaj vo bolda pe, munro dad, baš dama gođi, goda sas efta brš me dama gođi goda, thaj voj e vasteja pe leste te vo al thaj vo avilo thaj oma le trade. Thaj ga sa e čherestar. Thaj kana goda čide, sasto sokako čide, trade, thode thaj inđarde ande Purani Pazova. Khote sas o phanglipe, sar akana mende khate ande Dunavsko sokako. E, khote von len trade thaj sa phenen ando phanglipe. Toskar men džasas khote leste. Ga kaj mećenas thaj toskar munro dad samo phenda mungre daće, phen lesama, phen, e čhavren. Lesama pe, phen, te.... pa džanglja vo, dikhla, gndiv, so thaj ko trada, sosko si o maripe thaj sa goda. Thaj phen, lesama, phen, pe čhavram phen, thaj lesama e čhavren. Ma me či džanav, phen, kana ava. Thaj vo ga sas ande Stara Pazova ande godav phanglipe kurkođe, numaj duj – akana tuće tačno hohava, či džanav baš vorta. Thaj toskar trade ande godav logori ando Jasenovco, đeletar. Goda

ašunde, džangljolpe, kaj... e, khote trade le. E, khote sas jedno duj čhon, sas khote ando phanglipe thaj ande toskara či uopšte avolas, amen, kava, crdasas sa pe njive e papoa thaj e de mungri thaj e bibi. Vi la sas trin čhavra. Amen sam duj, me thaj e phen. Dolaći kaj laće majsig mule e čhavra. Goda si koja kaj bijanolas koa. Bijanda. Sas la štar pre mande. Toskar me, me ačhilem. Pa či džanav sostar mule laće čhavra, me goda la čini ni pučljem, sostar. Či džanav, al nas toskar ni godala lekarja ga. Pa džanen sar sas goda pre, kaj phen, goda či gajda ni džalas pe kaj lekarja te goda dičhel pe katar soste si thaj so me džanav.

Kaj e Rromnja toskar bijanenas?

– Ando čher. Avolas neski babica čhere, thaj ando čher bijanenas. Soske bolnice, soske! Godala cirkusuja, so me džanav! E da sas amen duj, me semas katar efta brš, a e phen mungri brš že thaj opaš samo. Kana von dije, goda kaj bašaven, goda sas mudaripe kana sas o maripe, den jag e čhera, phabol o čher thaj sa goda. Thaj toskar o papo astarda e grasten ando vordon thaj me bešlem, e phen mungri thaj e de thaj e bibi thaj laće trin čhavra. La si trin čhaje, a mungre da sas amen duj čheja. Thaj toskar men bešljam ando vordon thaj deljamtar. Sa ga pe njive kaj si kasaje mekline salušaju. Thaj khote men sovasas. E de či solas, sar vi svako de. Voj lesamalas e čhavren. Voj mendē uvek motholas kaj, phen, kaj džan e parcovu ja phiren ando meklino čher thaj e salašuju. Thaj von kamen trujal amaro šoro te džan. Men sova voj uštol thaj bešol tajlol men sama. Nas khote šeranda, samo kaj inđarda deke numaj perine te učhardija. Sovasas pe sulum. Voj samo tradolas godalen parcovon, daralas len te na aven pašaj mende, te huten pe mende il sogodi te dara. Thaj toskar, kana cra ačhen godala bašavimata, toskar men pale ava čhere.. toskar pale ava čhere že duj. Toskar dža pale ande Stara Pazova. Thaj khote te dikha e dade, thaj o papo te dičhol pe čhaje, thaj goda sa. Thaj posle kana e dade trade ando logori, toskar naštik džasas khote. Von sas mudarde ande godav logori. A o papo ačhilo džudo. Majpurane theme či trade. Samo ternen, džikaj štarvardeš thaj pandž, džikaj pandžvardeš brš. E, goda čhinena, goda samo crdenas.

Sasa tu efta brš kana teljarda o maripe. Vrjama si te teljares ande sikavni.

– Naj katar e sikavni khanči. Toskar kana dijape gata gadav maripe džalas pe, al goda sas but maj cra. Mungri de naštik man dija ande sikavni, nasla sostar. Te av na hohavni nas khonik ko te čer ando čher. Trubul te trajisara! Sas mande bi bah kaj či deljem ande sikavni. Korkore sićilem te čito thaj ramo. Pe televizija kana si ramome latinica thaj cirilica – sa čito.

E čhavra mandar asan. Phen, men dijam gata e sikavni ckni thaj uči. E de či džalas ande sikavni, a džan te čitol thaj ramol, kaj voj aresolas pire sikavna.

Motho mande ande čire svaturja?

– Goda sas gajda. Man sas dešuefta brš. Me sem trijandašovto, munro Rrom si trijanda thaj dujto brš. Mungri de si ande Beška. Me khote džas kaj mami. A mungre Rrome sas phen khote. Khote pindžarda amen thaj toskar ga lijam amen. Toskar avilo lesko dad te pučol mungre da te mećol te me udajima palaj lesko čhao. E de phenda kaj sem terni, dešuefta brš, toskar pučle man thaj me kamljem. Thaj ga goda nakhlja. Venčisajljam ande opština. Sasma parni venčanica, nas but them ande svaturja. Munro Rrom sas zemljoradnik thaj goda si vi ađe. Nikad nas amen bući, al mungren čhavren ađe si. Le sas biš brš kana lijam amen. Me aviljem majo čhon sas ande lengo čher pandžvardeš thaj dujto brš, aviljem ando majo, a vo đelo ando septembar čhon ande armija. Eke, dikh kazom me trajisardem leja, štar čhon. Ačhilem, ovaj, e sokra. Vo si lino pe duj brš, a posle sas majcra, majcra godav rodo armija thaj sas pe dešuohto čhon. Brš de vo nas čhere.

AŠunden palaj o Goli otok?

– E, ašundem. Pa me ašundem kaj si, kava, kaj lenas, čak lenas katar munro sokro porezo. Pa len muštrinas za o porezo. Tito sas toskar po krlo. Vo sas toskar sar akana o Slobodano kaj si. Von rode katar o zemljoradniko: te dol pe o điv, te dol pe sa. Kas nas te dol, a sasle phuv, a naj sasle gadići love te šaj te dol goda so trubul. Von len trade ando phanglipe, thaj marenas len, čak vi e mustaka kušenas džude themeske. Dosta sas them ando phanglipe. Marenas len. Moraje te bićinen ando čher te činen điv, kuruzo, te šaj bolden godala love, kaj von ačhile sar e phujaće udžile.

Thaj so kana boldol pe godala love?

– Avola aver thaj ga. Mekle ando phanglipe kana von dije piri love, koa so si, sar akana kana tu des gata e sikkavi ċiri. Najtu majbut e gnjavaža. Tu ċiro dijan gata thaj mirno san. Naj majbut ko te rodoltu thaj ko te marol tu, dolaći kaj san tu ċiro sa, kaj phen, dijan ispitija thaj goda. Goda si tuće isto ga thaj toskar. Trajisarda goda valda... či džananav kazom brš. Či goda lungo trajisarda. Toskar cra gndisajle. Toskar čalade baro porezo lovengo. Toskar moraja te poćinel pe o porezo.

Kazom si tu čhavre?

– Inja: trin čheja thaj šov čhaje. Majpurani si mande čhori Divna. Voj si ande Rumenka romeste, a lako Rrom čer sar inžinjeri ando «Vodovod i kanalizacija». Toskar Branislav, vo suvol e drze. Koa čhavro kaj si mande avri, vo dija gata za o kuvari al khatende či ćeer bući. Vo čer godaj poljoprivreda. Manca si o Vlado, vo čer kav privatniko plastika. Mićo čer khate ande «Jugudent». O Saša čer ando «Vodovod». A Ljilja voj či ćeer bući.

Sar tu lesamanas katar o pharipe po bijandipe?

– Pa, nas baš ni gadići kaj mora te lama sama. Kaj me kana deljem kav doktori, vo phenda mande: – Či troma te šlados! Dolaće kaj si andre vareso bi lačho. – Tu trubus te mećes e čhavren te bijandon. Goda si sa vrjama maškar e čhavra trin brš. E, otoskar sas gata godav pharipe. Naštik pe pungre phiras. Dukhanas amen zurale e pungre, thaj e vene. Thaj toskar o Saša sas majcikno, sas le duj brš. Thaj man lja andral sogod te dukhal ma, džav kav doktori, phen trubus te operišis tu. Me semas oko čhon de ande bolnica pe ginekologija. Ga kaj so von goda mande inkalde.

Bijanden ando čher il ande bolnica?

– Duj čhavra ando čher bijandem, sar trubul. Kala ande bolnica bijandi le. Si babica, čhere alas. Akharda la o Rrom thaj avili e babica čhere thaj toskar voj bijanolas ma. Si goda kaj naj sar kanagodi kaj sas. Naj lačhe sikade. But si bi lačhe. Pa toskar kana tu, kana e Rromnja astaren e dukh von thon muj pe tute, rknin. Von trubun šukar te len tu, te aven stalno paša tute kana teljar te dukhal tu. Ga kaj naj, gndiv ga te al tuče šukar lenca thaj te ažutin tuče, te loćaren, kaj phen, koa cra kana situ... thaj goda sa. Majlačhe sas kana bijanas ando čher. Ga inklijol. Pa, dolaći kaj koja Rromnji avili čhere thaj toskar voj phen na ga, akana ga, thaj ga. Sa voj mothol sar trubul, te al mande bađi oće. Thaj žutilma voj žutilma thaj goda sa morolas thaj cra čićidolas ga khate paše. A vi sa ga te al vi lače majloće vi mande.

Kana sas o Tito thaj kana či poćinolas pe e sikamni, ekskurzije palaj čhavra? Džanas čire čhavre?

– Džanas. Sas amen hoteli «Lišnjak», amari sikavni Nikola Tesla. Thaj toskar e čhavra džanas po dešupandž đesa vi po more, pe breguja thaj ga, kaj maj sig aresen, kaj phen te mothon kaj džana thaj goda, al gndiv bi poćindo – goda či. Goda sa men poćinasas ande sikavni. Kana džanas po more či poćinasas sasto, opaš po opaš. Sa džanas po more, Saša či džanav ni me kazom drom sas, kaj sa nas. Vi kala čhavra, von majbut džalas. Džalas pe planine, džalas po more... ande Budva..

Sar motholas tumende?

– Sargod kaj... pa naj kaj motholas, but si šukar khote thaj sa. Lija te an mendе paj cra. Pa, phenav, sostar či andan, pa phen nasle flaše, a dža, phenav, e Devleja. Vo ga diljarolas pe, lija te an paj. Pa dolaći kaj man nas love te džav po more. Či džas po more, kana semas kaj e de naštik, aj dža čer bući te šaj trajilpe... Kana ljem Rrom, o Rrom đelo ande armija, kaj toskar dža. Kana avilo po odsusdstvo, me semas phari. Vo kana haradilo, e čhori ando aprili bijandili thaj ajd, kaj džasa onda. E čhavra astarde ma, naj majbut. Pa čer thaj dik sar majdur thaj so čereja. Nas amen bući, te pe bući. Sas amen dosta amare amale. Vo preko neski doktorja phen: – Ajde, akhar la te al! Toskar me džas thaj čeras

pe čhera. Al ga, nas goda, pa goda sas ga kurćeja jokhar, duj drom, ga. Ga sa po čher so trubul te čerpe.

Gazdarica džal kana me šlav. Voj čerlas, a lako Rrom sas direktor, voj doktorica. A kaj aver kaj čeras, koja sas doktorica palo kan, krlo thaj nak. Von mande mečen e čije, me džav dok si voj čhere, mečol e čija, phandadijav dok čerav munri bući po čher. Thaj toskar kana voj al, goda si sa po po than vi halado vi šlado... Voj al čhere kana me dav gata e bući. Voj čer džikaj duj satuja thaj me av džikaj duj satuja. Thaj dol ma oma e love.

Sičilan sogodi latar?

– Man či trubuja. Naštik voj mande sikal sar peglol pe jel sar trubu te khosav... sa. Lačhi sas Rromnji. But sas lačhi, me čeras kaj lačho them vi sikamni vi gođaver, sa kaj doktorja... gođaver them, do lasma. Vo phen: – Dičes. Phen, sar sinaj melalo! Koja Rromnji kana alas čhere, len sas parketo ando stano. Goda nas lačho parketo, goda kaljolas, goda sas melalo, či makle le, či lesamasle, kas sas, ko sas lende, či džanav. Thaj toskar voj mande mothol: ake tuče, phen kate situ kaj hartija, situ khate krpe thaj te šaj lačhar cra. Me kana sa dijem gata toskar lijem goda, thaj kana me khosljem thaj goda sosko sas, ma! Von kana avile, Rrom čhere, kana dikhlja, von naj kaj sas lačhe numaj but lačhe. Šaj dičes tu ande leste, koa sas šlado, šukar ribome thaj sa goda. A kala kaj saslen aver, goda naj... naj goda khote ga ajd samo cra, samo khosav thaj naš čhere. Pa, e. Kana čeras toskar čer, te na, na ni teljar! A kana les nekas thaj goda kaj phen čer na, na sa si lačho. Pa, dičhol voj kaj goda si sa lačhardo kaj phen sar kaj trubul thaj goda sa. Vi me čeras vi koa kaj či mothol te čerpe. Još me haravas ando kupatilo firangle, pa čak vi khosas thaj e firangle thas thaj pegloas thaj pale thas pe lengo than. Vi ande trpezarija isto. Goda si sa bare čhera, goda si bare stanuja, goda si sobe. Pa sar te na, pa dičhol pe kana dol pe andre, kaj si oma averčhande, svežina, haćardol e svežina thaj o miriso... Pa samo asan thaj kana kogod al lende ande poseta, toskar samo džan katar e sobe thaj von dičhen thaj dičes so e Živka čerda, dikh sar si ka, sar si koa. Me čera ma sargod kaj či ašunav la, sargod kaj či džanav kaj den svato ande mande.

Sar akana haćares tu kana nakhlja sa goda?

– Sas kritično cra vi ga vi ga... Al ko si haćardo, ko si gođaver, lol jekh drom, rasporedis te altu, či trubul sa adi te has. Mek cra vi za thejara, kaj džanes kaj thejara najtu aver, katar te inkales. Toskar ga rasporedis te altu palaj majbut đe ili za aver đe thaj ga sogodi thaj goda sa. Ga mora. Me thaj o Rrom džasas te čera, o sokro lesamalas e čhavren. E sokra čini ni malavas. Voj muli maj sig neg so me lijem Rrom. O sokro žutilas ma. Thaj toskar me kana džas, kova, te čera jel te ha me thaj munro Rrom dža pe njiva te čera thaj kala čhavra kaj si cra majbare, men crdasas samo gajda saje čhavren sas majcikne katar duj brš vo len lesamalas čhere thaj lesamalas len thaj čiralas lende. A men džasas thaj čerasas e

phu. But mende sas e phuv dur. Goda khote po Čenejo paše, ašundan palaj o Čenejo, e khote sas mende e phu. Toskar bićinasas godaj hu, thaj cindam, khate kav Veterniko, khate kaj Živinarsko cídipe. E thaj toskar, kova, ga crdasas e čhavren thaj kana sas te hana pe, thaj te kušol pe... Kana sas šov-efta brš, džanas menca. Von amende isto žutin. Von aven ande sikavni thaj pe pe bicikla, khate avenas, thaj žutin, hanaven, te plevilpe thaj so me džanav. Thaj kaja čhori kaj si ande Rumenka voj khate čerlas sar kuvarica, kate ande Subotičko sokako. Voj čer džal duj satuja, kana al čhere, presvucil pe, bešol pe bicikla, thaj al khate džikaj o igralište, khate si mende e phu thaj khote voj alas ande bar thaj goda sa čerlas dok me či av katar e njiva. Baš si lačhardi mande thaj hanadi il sejime..... Akana sar sao astar e sezona. Vi ade isto ga. Isto vi kaja Ljilja džal te hanal, sejil. Araći kušljam e prune. Dok me dethara zora ušilem, o čhavro muzisarda, me dijem o thud, kala dele pe bući, me haladem goda, lijem e mašina thaj meljisardem e prune thodem šečeri thaj thodem avri te čirjol. Kala birosardem thaj thodem pandž flaše kompoto. Si još but te kušol pe, thejara dža još koa pako kaj si te kuša. Mek ačhen još dok či paçon, sogodi bićinasa thaj mende mekasa..... Pale nesosko dinari lače al dinari nikad majbut naj....

Si goda manušnjengo-manušengen buća?

– Ma, naj. Goda sa ječe avreske žutisardam. Ake akana, te naštik e Ljilja aresol, o Mići tho Vlado čerenia. Vida te voj naštik aresola ili žutil sogod man avri, von lena pi majca, pantalone, von halavena jel peglona. Goda naj problemo. Von halaven, peglona piro, kaj so trubul thaj ga trubul te al. Naj man godoleja problemo, te me mora te marav o šoro... ko maj sig aresol goda čer. Goda si ga kana semas ckni gajda sikadema. Von akana thon peske te han, me naštik aresav svakone te dav, von či aven svako pe vрjama te hal.... Kurćeja si, toskar sam sa po čidipe, kala đesa kaja čer bući detharina, koa čer kana ala o bismeri, sa si goda ga čhudino, godaj bući, toskar sar ko al lende si čirado, von thon peske, čiden po tijari, haraven o čaršao e astalestar thaj goda sa thon thaj khote pe rig.... Goda naj te von mećen po astali, thaj te goda tijarja, roja thaj tahtaja..... Či. Kazom drom kana me džav avri e Ljilja, Vlado ili Mićo il Saša kana von dičhen tahtaja thaj ga sa goda, naj goda sa thol pe thaj thol pe pe piro than. Jekh đe o Saša muzil, dujto đe o Vlado džal, dol len te hal čhere thaj goda naj, svako si leski bući. Či pučav me len ni dal si len kaj bući numaj naj. Len svakone mora te al neski bući kana aven.

Sar o Rrom žutilas tu ande sa goda?

– Pa, kana avilo čhere ande armija, toskar zapnisardam, thaj čerdam, e čhori bijandili. Al khate sas o sokro, toskar vo sas, vo čerlas, me le dikhas sar mungre dade, dolaći kaj sema cikni, efta brš kana hasardem e dade. Cra dama godi le, ga sargon neski senka. A kana tradolas e balen... Dama godi kaj sas cra kaloro, majkalo sas cra mandar. E de mande muli si deš brš.

Kana nakhlja o maripe kaj trajias?

– Pa, čhere, khote kaj de, men sas amaro čher khote, goda munro dad thaj de cerde. Kana von duj ljepe. E de khote trajilas, muli si deš brš. Von dine jag aver neske čhera, čhera či. O dad o placo lija katar po dad thaj toskar von peske lačharde godav čher thaj men sas amaro čher. O papo, bibi, de sa samas ando čher. O papo phenda so ala te ala, čhavralen, so ala saorenđe, goda ala vi mende.

Sao si čiro majbahtalo đes ando trajo?

– Kana munro jekhto čhavro ženisajlo! Koa palaj e čhori kaj si bijando. Me phendem e romeske kazom mol te mol, čerasa svaturja, či pučav tut ande love... Goda sas svaturja ande šatra katar dešuduj meterja ande avlja. Toskar nas kaj taraba thaj terasa, sas than ga kaj šaj e šatra tholas pe ande avlja. Khote sas them! Bari muzika.... trajisarda de thaj opaš, goda tek ponedeljnikone sas kaj đeletar. Subota raća, toskar čidinjajle sa e manuša, thaj ga. Aven tuće e amala, al majdur familija... avili muzika, sargod čhoreski thaj čhavreski rjat. Đilabon thaj čhelen... Detharina han, e muzika đilabol, von han, lačharen o vordon... džan palaj bori thaj kana džan palaj bori e vordoneja, kova, džalpe vordoneja, džalpe palaj bori, khote hal pe thaj toskar kana aven oko duj satuja khate. E, toskar goda tradol pe sasto bismeri, sasti rjat, tek lujine katar o mismeri džantar.

Kazom lungo džanas?

– Goda sas možda brš đe te dikhlijamen jedno duj trin drom. Či thaj goda samo ande jokhar pharlo thaj ajde. Pa e, naj goda dolaći, sine mungreja, phenav, naj sar akana kaj džalpe jek avreste, pa goda sajek de, pa ko či ala ađe, jao pa sostar či aviljan, pa kaj sana, pa ka, koa. Ga sogodi, či. Goda si mande but nesar... neugodno mande. Mande kaj dikhav ađe sar si godaj ternimata thaj sar goda džalpe thaj sa goda, mande goda či naj lačho. E unuka, voj si mande dešupandž brš, voj al ande pandž, šov satuja detharina čhere. Me phenav lače, sine moj, ande mungre brš goda nas. Goda naj lače, phenav, sostar ga čeres tu. Thaj me phenav mungre čhoraće, phen si čerola, phen, dejo, phen me la. Phenav, šaj tu lače te branis, goda si tuće žensko čhori, voj te džal ga te voj al tuće ando čher, dičes tu, phenav, soski si akana vrjama. Toskar me phenav lače, goda ande mungre brš, Lenka, phenav nas, phenav. Me kama, phenav, man e de uštavolas e pungrenca, a na vastenca te aviljemas me kasaji... Men harne dikhajas amen, te ala sato jekh, vo džal pe piri rig, me pe mungrı. Beša po vozo, džav me čhere, vo al za Novi Sad, me džav khote ande Purani Pazova, thaj eke. Goda sas samo nekolko alava thaj Devleja. Goda sas ga pe sidimata, samo pučlja nekoliko alava thaj me phendem thaj gata.

But sigo ađe rastajin pe, a me gndi kaj si goda dolaći kaj lungo džanas, thaj jekh avreske či odgovarin maj but. Te pindžaren pe, thaj akana džan opaš o brš, den svato thaj len pe.

Motho mande čiro maj bi bahtalo des ando trajo?

– Jedino goda kana mule mende trin gurumnja. Pre duj brš sogidi ando habe sas, otrovo.. men dijam te han e gurumnja... Godav habe čindam, kaske tu akana goda sikaveja? Khanikaske. Kana raća ašunav kaj thon muj e gurumnja oko dešuduj satuja. Detharin me uštiljem zora, ajde džav me ande štala te dikhav, dikhav e gurumnji pašljol, phenav soj laće akana, so pašljol, ajde, phenav, me la tradav te uštol. Ma kakvi, či pomeril pe voj. Me e vila čalav, ma kakvi voj muli. Koja dujto khote pašljol, koja trito isto, a me dav laće khate andre, khate, džungav la, opre đeljem, džungadem e čavren, ajde ušten, pe phenav lende goda thaj goda thaj goda.

Ačhiljan džudi ando dujto themesko maripe thaj akana mhoto mendе sar sas goda?

– Na de, Devla, te pale nešto ga boldol pe, al džuvdo manuš sa šaj izdržil. Pa e, si kaj semas me toskar terni, al či me goda gndisardem sar si thaj so....

Al ka kana kaj sas, me samo daras te na pale akana mungren čavren indarenas ande vojska. Dolaći kaj jekh čavro sas mande kana sas koa ande Hrvatsko maripe štar čhon, vo sas ande vojska thaj sas khote baš paše kaj Hrvatsko. Kava Mićo golubari, ma či džanes tu pe alava ko si, vo sas isto čhon de, vo sas khate palaj e Bačka Palanka, paše kav Osjeko, skroz sas tele ande godala podrumuja, rovuja, so si goda či džanav ni me. Čhon de ni nailo, nit thoda po muj. Kana avilo čhere, kova sa maklo pe leste, ma goda si strašno.

Kana sas o čhao khote štar čhon, me de thaj rjat rovas, pa stalno ašunes, stalno mudaren pe, bašalpe.. Beda. Vo sas manuš savo čiralaš, nas vo bokhalo thaj goda sa, al ivja tuće kana... te al tut samo mirno te šaj soves thaj goda sa. Von sovenas ovaj ande godala vordona, pa pe nesaje sikavne, pa pe kočine, pe štale, ando čebe thonas pe thaj gajda sovenas. Ma kakvi naj tut te džas te soves pe čhera thaj ga či volil khonik te lol tu.

A mothon mande, kava bombardovanje?

– Goda sas gadno. Na de Devla te pale boldol pe. Pa, či džanav goda, či džanav Devla. MI sar sas, kaj o manuš hasar e zor, pa toskar sar kamas al majdur....

Kana sas o maripe semas ciknjori, al dama godi kana bašade kaj sa dine jag, kaj lije e manuše thaj thode le po kolco, džude manuše len thaj thon po kolco. Khote goda čerenas ande munro gav. Još phen o papo, phen amendē, phen ajde, phen na khote, phen, dičhen, bolden tumen akaring. Toskar thol muj pe de mungri sar pe pi bori, phen učhar e čavren, phen thaj khate sabilen ando vordon, kaj toslar džasas pe gava, khote te sova. Sargod kaj men či dikha, te na men, kova, darasas.

Još toskar kana aviljam čhere, phen o papo sa e mačha, phen, pe leste džan, a džuvdo Rrom. Vo goda sa mende posle mothoda kana o maripe dijape gata.....

Kana bešilpe raća ande ivendeski vrjama, či čerpe khanči, vo mothol sar patisarde e theme kana sas o maripe: mudarenas, po kolco, gaso petrolej čhorenas po them thaj len e mašina thaj den jag – džudo manuš phabol. Pa sigurno kaj sas vi akana, samo kaj goda akana či mothol pe. Možda ko sas khote, ko dikhla možda, von akana mothon pirende so dikhle thaj sar dikhle thaj goda sa. Sa gndiv koring kaj sas ando Osjeko... A goda sas kaj či tromalas te mothol pe thaj goda khonik khanči či mothoda.

Sas majlačhe kana sas o Tito jel akana?

– Pa či džanav ni me... mande činil pe kaj sas majlačhe. Džanes pe soste sas majlačhe: toskar šaj, dok vo sas sas sa šukar te trajis, toskar šaj vi kredito lol pe thaj lola pe thaj čerela pe thaj čerel pe, sa, so god kames. Vo dolas vi kredituja thaj sa te lolpe, nas gadići kuč o trajo, kaj god kamljan te džas, te čines pe dućanuha thaj ga sogodi, ko so šaj činlas pe thaj goda sa. Ajde akana vazde tu kaj kredito, za neske stvarja te čines, či čher te čeres, naštik naj bah. Naj goda sar kaj sas, naj. Ko džanolas toskar te lol... Al si khate amende ando sokako, von baš akana indaren thud, von lije kredito katar e vojno. Vo sas kapetano, godav Rrom, von lije kredito, čerda čher po sprato, potkrovle thaj sa jekh posto kamata kotor, a či samo goda neg vi aver isto them thaj aver them kaj goda ga sa šaj čerlaspe, les thaj si tu sa, a akana, ajde akana tu vazde nesko kredito, le – naj naštik. Kaj sas čak, kava, ande banka te šaj vazdes tuće kredito. Vazdes kredito thaj čher te čeres thaj posle tu počines sajekh čhon. Men amaro čher korkore čerdam, čerasas bući. Sa men sa crdam, e vordoneja o materijali, sa so trubul. Zidari zidolas, malterišarda... Me sa čeras dok čerenas thaj o malteri te čerav thaj te crdag e ciglje thaj džanav te malteriši.. Kanalizacija te lačharav, me crdem amende ande avlja Kanalizacija. Najsem korkore, von mande žutinas. Thaj sa godala gumice, godala cevije thaj sa goda. Thaj goda bi e sikavni. Pa vi pre me isto ga goda sa čerdem. Sas amen familijarno sporazumo, ga čerasa, ga čerasa. Thaj e majstorja kana aven čeren, toskar von man ašunen. Na, phenav, goda ga, goda čer ga, majlačhe ala ga. Mungre čhavra phenen kana čer kaj majstori, voj si šerutni, voj sa džan te mothol e themeske sar trubun te čeren. A si neske saje či holjaon, a si neske kaj holjaon. Pa dolaći kaj me phenav leske sar čerpe, a vo kama čer majbut bi lačho, toskar goda mande či ala lačhe. Ili čerle sar trubul, il čirav o habe sar trubul, al na ni čirav le.

A munro Rrom isto čerlas bući, žutil khate, al vo goda či volil, vo ande goda ga či hamil pe.. šlogirisajlo pre nesao brš thaj cra crdol o pungro. Pa či gndil vo kaj čerel pe, al vo ga či haćarel pe pe phen ajde numaj ko si, kova, olukuja čerasa kockasto ili te čerale gajda sar ka krugome. Ma leske ajd, phen, čer, phen, sar kames, phenav či, či, tu čer ga sar me tuće phenav.... A so trubul tu godala kanalizacije, vo bunilas pe, či kamlja.. phen mek ma... Me phenav nas amen septičko jama thaj von mande goda, brzo pherdol, ajd poćin te aven te šlaven,

goda sa či naj lačhe. Phenav ajde te men la e cevije, pa goda men hanava thaj hanadam thaj čerdam thaj sa goda. Hanavas, goda hanadol... po ohtovardeš cantimetruja džasas tele. Me thodem e cevije, munro rom bešolas thaj dičholas thaj khote avilo jekh amal thaj leja dičholas... Žutilas, dodajilas... Pa naštik kana si goda vprta cevije, vorta si goda sa, vorta gumice, sa thos sar trubul, našti averčhande. Dičhes sar ramol, pa toskar gndis te na lačhe ramosardan tu goda ade ramoa ga, a thejara majlačhe, pa onda... pa ga sa goda.

Isto vi kaj godav čhao kana čerdam me has ma e majstorenca. Pa avilo kate čhere, pa sar vo goda lačharda, al čini ni lačharda sar trubul. Me leske phendem, phenav lačhar ga thag ga, sar me tuče phenav. Vo goda či lačharda, sar čiċida, so čerda, o beng džanola le thaj majbut čiċida thaj pharle e navojuja pe česma ando kupatilo.... Thaj vo phen lačhe, me goda lačhara, či lačhe čindan o tušo thaj sa palo kupatilo. Phenav čindem, goda si sa nevo, tu samo lačhar ga sar tuče me phendem. Lačhe, phen, vo džal aver de thaj lačhar an mande e čije, a me dijem le e čije te vo goda lačhar, kana dol gata te boldol mande e čije. Thaj vo man dol e čije thaj još ačhilo love me le trubu te dav, či, me phenav leske, phenav džanes so, a e čija si mande vo dija man e čija, phenav me thejara dža, thaj me dikha sar tu lačhardan, te tu thejara aces bismere, me datu e love. Či, či phen, tu man de love, phenav či love, tu, phenav me či dav e love, love sima, samo te me phenav dikhav sar tu goda čerdan il goda či curil, možda samo nešto lepisardan, pa ajd posle te, phenav... Či, phen goda si sa lačhe, phen dema e love, phenav či dav tu e love dok či dikhav thaj khote lja te thol muj. Phenav na tho muj, inklji avri thaj thejara av mande thaj me datu će love thaj ala gata kova so čerdan, kaj sem još cra thaj ačhilem udžile. Thaj me aver de kana aviljem, me dikhlem kaj vo či čerda sar trubul, čiċida pe kada, bandarda o tušo thaj e slavina. Me posle ljem aver Rrome thaj vo lačharda sar trubul. Avilo munro čhavro toskar, me phenav e čhavreske sa sar si thaj goda sa, phenav naj goda paċivale. Phenav, paċivale te čeres, paċivale poċinav. Khanči, phenav, aver neg samo te šukar čerpe sar dogovorisajljam goda, či phenav kaj naj lačhe te čerpe. Phenav ka či čerden, či hanaden, me thaj o čhao hanadam e kanalizacija. Goda či, phenav, čerden, a sas ando dogovori vi goda te čeren, a kova vo khanči, ačhol sar, sar... Pa e khanči naj vo leske, vo phen kana vo đelo, phen na te has tu kale Rromeja, ma so te phen na te has tu. Me ljem te vaċarav thaj phenav thaj so vi te mothav, phenav, leske da thaj sa. Sar, phenav, kova te na hama, phenav, čer e bući sar trubul thaj ake tuče love, phenav. Či me meka e love khate, me tuče poċina il te sanas manuš, možda vi kama častitu, te aviljanas manuš, te čerdanas sar trubul. Khanči, ačhol (Rrom).

Sar o sastipe ?

– Pa haćarav, e pungre dukhan ma, e vene mudaren ma pe vрjama, nasvali sem.... Godala vene, goda sargod e najea ga dži opre, khate tele isto pe pungre, mišićuјa, mande pharle e mišićuјa.

Me čeras vi muški vi ženski buća. E Rrome si leski bući, a me čerav duj buća. Me či hama. Goda me sa ga kaj majsig aresav, me goda lav thaj dav gata, thaj mirno. Maj sigo či haćaras kaj sem sovljardi, ni ađe či haćarav, samo te kala vene na dukhan ma. Me či haćarav kana sem hićome.

Me kamav te tu mande te mothos sar sas po teljaripe katar ĉiro trajo?

– Pa mothā tuće kazom dama godi. Dama godi sar munro dad motholas kaj si mande pandž brš. Kana vareko pučolas ma me ĉeras gajda pandž naja, kaj sima pandž brš. Munro dad motholas mende paramiĉa majbut kana sas ivendeski vrjama, kana ĉi ĝerlas pe pe njiva.

Sas tu kaj phrala thaj pheja?

– Sima vi akana duj pheja thaj phral. Sima phen majpurani mandar duj brš, Zora. Sima Gordana, majterni mandar trin brš. Vojislava, sima phral, šov brš majterno mandar. E Zora si bijandi biš thaj eftako, me trijanda, Gordana trijanda thaj trito, a Vojislava trijanda thaj šovto brš. Sa sam džude, nais e Devleske. Moli e Devle te sa nadživin ma, te me majsig merav, kaj dikhlem mungren ando mohto thaj moli e Devle te me majsig merav.

Džasas ande sikavni?

– E, al samo trin brš. Džanav te ramov thaj te čitov vi latinica. Sas jekh papo Joco thaj aĉhada jeĉhe baĉij Janko, Slovako: – Si ĉaĉe Janko kaj kaja cikni ĉi deli majbut katar trin klasuja ande cknikavni džan te čitol o pasoši katar o gra? Phen: – Moguĉe si. Godaver ĉrori, korkore.

Sostar ĉi delen majbut ande sikavni?

– Naštik goda te mothav. Valda kaj nas. Te mothav ga, mungri de uvek motholas goda: – A, žensko čhori, udajilape. Koda ala doktori il sikavni. Mek cer bući majlačhe. Katar inja brš već indarenas ma pe njiva. Ga sa e čhavren.

God a značil već sas anglo rato. Kana sas goda?

– E. Man sas dešujekh brš kana zaratisajlo thaj pamti kaj lijamen NDH, te Njamci vladin amenca, kaj bombardujisarde šovto aprilji Štarvardeš thaj jekhto brš o Beogrado thaj kaj e avijonuja čhinde e žice katar e telefonuja, e struje pe železničko stanica ande Stara Pazova. Dama godi sar munro dad thaj mungri de denas svato sar trade e theme, Rromen, ando logori ande Zemun po Sajmište. Amen pazovaće Rromen či trade dolaći kaj o gav lolas men sama. Sas kaj sas tradine vojdodaće, sremoske Rroma ando logori Sisko. Mungri de bičhalas laće dadeske thaj daće paketo.

So značil goda kaj či dijes tu čire?

– Mugro dad thaj mungri de dine svato ga kaj ašunge nekastar, godolendar kaj lesamanas amen, kaj phende kaj e pazovaće Roma naj političarja, kaj naj kaj či kamen te čeren bući, te čeren thaj kaj naj partizaja. A ustvari, dama godi kazom Rroma džanas ande partizaja. Dama godi vi kana munro dad motholas, phen jekh, dal si komadanto, đelo motoreja ande Vojka thaj mudarde le e partuzaja ande Vojka. Posle goda e vojkaće Rroma sas umlade pe bandera katar e železničko stanica e pazovaće džikav bloko, sar džalpe ande Indija. Dešuohto Rroma umblade pe bandera.

Sostar von?

– Dolaći kaj mudarenas, sar Rroma.

A či?

– Mudarenas, sas o maripe. Mungri mami phenlas: – O maripe khanikasko naj phral.

Sar tumen toskar barjonas so hanas kana sas o maripe?

– Pa sas nekaske phare. Naj sas svakoneske loče, ko sas haćarno, ko sas bućarno. Men sas but, mugre dade sas amale khate ande Pazova saje sas len but phuv thaj men lendar dobisarasas kuruzo thaj điv thaj pravaras e baloren. Sas amen.

Tu tek kana nakljo o maripe šaj ljan Rrom?

– Štarvardeš thaj injako brš, kana sasma biš brš, avile Rroma te manden ma, te darujin ma.

Džanejas čire Rrome?

– Pa e, pazovako Rrom, či ljem te lav le, kaj džanglem leski familija, kaj si matarne. Mothav mungre daće: – Tumen dogovorin tumen, a naj lačhe, de. Sostar te lav e Gigo? E Gigoski familija sa volin te pen thaj te maren pe thaj te

han pe. A mungri de phen: – Čedo mungreja, leski de si ande Sremsko Kamenica, bijandi ande sremsko Kamenica, but šukar Rroma, thaj vo možda ala pe pi de, či ala pe kala Rroma khate ande Purani Pazova. Vo ačhilo bi e dako kana sasle šov brš, thaj kana dobil pe čiste gadeste, čisto kreveto, vo goda, čedo mungreja, te poštujil. Lele, već san tu e Rromende purani čhe, kaj e rromane čheja terne udajin pe. Me ladžav. Me darav. Či džas maškar baro them kaj si but muški. Semas but ladžani. Ljem Rrom kaj ašundem mungren.

A von dobisarde love?

– Bićinde ma, pogodinas pe. Pala šov thaj opaš milje. Goda sas kana menjinas pe e love posle goda či sigo. Sar bare love lije pe mande, thaj ga.

So činde za godala love? Dijes tu sogodi katar goda?

– Man khanči. Ga.. čerda munro dad svaturja. Kate ande Purani Pazova khonik či čerda šatra pala e svaturja, prvo munro dad čerda. Te ala milaj, te ala šl avri e Rroma čhelen za e svaturja. A eke, munro dad manglja šatra. Biš thaj eftako julo štarvardeš thaj injako đeljem katar o dad thaj de.

Toskar kav matičari venčisaj len, ande khandiri.

– Či, khatende. Lesko dad ženisajlo e Rromnja ando gav Krčedino thaj avile e grasteske vordoneja palaj bori thaj fijakeri. E, duj šukar gra šukar inđarde ma, a či volisardem kaj udajima. Či radujisajljem sar kaj neske volin kaj džanglem ko si, so si. Ga sas katar terne đesa, po teljaripe džikav gor, džikaj mulo. Trajisardam štarvardeš thaj efta brš. Maj but sas mato neg trjazo. Ćerdam šukar čhavra, štar. Sima trin čheja thaj čhavo. Vo džalas po foro, pe pijace, rromane čerlas, dolas love khote. Ko lolas love goda poćinolas, trajisarda, sasle štaka. Kana si milajeski doba... braon gad pe leste, braon pantalone, sulumesko šeširi. Kakvi, trajilas...

Katar soste trajisarden te vo gajda trajilas?

– Me majbut čeras. Kana e čhavra barile, cra e čhavra žutisarde, al dok e čhavra sas cikne samo me. Lija mungre nadnice. Te mothav kana si e sezona te hanadol o kuruzo me džav kav privatniko po čhon thaj opaš de. Hanadolas. Me šukar love lavas kaj šaj učharas čoripe but. Vo lol mande, bašalne dilabol, o taksi tradol le! Trajisarda, uživisarda.

Sostar či mekljan le?

– Či džanav sostar či. Naštik mothav pe goda. Ake mothav ga: kaj sas mande ladžavo katar mungre, familija, them. Ladžavo sas te rastajima, te udajima dujto data. Me gndisardem kaj goda mora ga.

Si phare rromane Rromnjaće?

– E, rromani Rromnji si robo džudo. Majphare si rromane Rromnjaće te trajil. Voj šukar tarjil dok si korkore, a kana udajil pe voj dol ande bari kazna kaj

vo či kamol khanči te čer. Te vi čerla cenil samo piren, korkore pes a la khonik thaj khanči.

Te me kamas te žuti, rromane Rromnjendē, so me trubuas te čerav?

– Molima e Devleske thaj tumendē, molima tumendē ako šaj te žutinma (ćida e va thaj rol). Molisardem sa mungren khate kaj čeras. Sima kaj e de thaj dada mule, a džude si e čhavra, goda si manuša katar pandžvardeš thaj šov brš, sima o Slobodano, sima Jovo e Sretosko. Godav Jovo e Sretosko phenda: – Tetka Zlato, žutija men, al či džanav kazom žutija tu.

Znači trubulas purane Rromnjendē te žutilpe.

– Terni Rromnji, sasti, trubul te čer, te peske o trajlo lol love. A či te izdržajil e Rrome. Či trubul. Me či lačhe čerdem saj iždržajisardem terne, sasto Rrom gači brš. E, akana me dikhav kaj si cra averčhande, voj mothol. Terni Rromnji mothol: – Dža an mande goda thaj goda. Me goda či tromajem te phenav. Von si sikamne. Trubul te džal ande sikavni. Me gndiv kaj trubul. Sar te na. Trubun te džan ande sikavni, trubul te al pismeno svako Rromnji, svako Rrom, svako nacija, e sikavni trubul svakone. Trubun lendē te trudin pe te dol pire čhavre ande sikavni thaj te žutin pe rromane čhavrendē te šaj te dobin ivja lila. Šukar kama al katar e phu kana žutilas godale romnjendē, godale manušende sajen naj len te den ande sikamne e čhavren, a o čhavro kamol te džal ande sikavni. Me džanav but barvalen Rromen saje či kamen te žutin e čore Rromendē.

Či kamen, či kamen thaj me skoro odobraji. Sostar vo či čerda? Sostar vo či čerda love, thaj te čer pe čhavrendē so trubul len! Ako si sasto, ako si godaver, kamol te čer bući sasto si, pa mek čer, mek dunal e pantalone thaj e baja. Khonik či mulo e bučatar. Mande nas phare te čerav, nit sas mande holi, samo sas mande žao kaj vo lija mande love thaj haljalen, a inače nas mande phare te čerav kaj semas sasti va thaj pungre.

Čerenas vi pe njiva džanas?

– Vi pe njiva džas vi ando barja čeras, šukar love sas ma kana čeras ande barja. Sa džanav te čerav, džas pe čhera, čeras but, pe dešuduj thana sas ma te thav e drze dok nas godala mašine ga. E, džas thas e drze, spremoas o čher, krečoas avreske čhera. Baš arači o amal thaj me dasas svato ande munro trajlo thaj mothol: Sa poštujinas tu, bibi Zlato, poštujinas tumen. Pa mothav, khonik či phenda mande: – Akana čerdan mande thaj majbut či! Či hohav, me goda vorta phenav, mek ašun ko god kamol! Me čeras te al lačhe.

A či phendan mande dičhenas ande šolja, čhudenas e karte?

– Či, či čeras godoleja. Si Rromnja kaj goda čeren, al me ande goda či pačav, thaj či nikad, ni munri de ni munri mami.

Sao si Ćiro majbahtalo đes ando trajlo?

– Majbahtalo de ande munro trajo kana munro čhao ženisajlo, kana anda e Ruskinja. Majbahtali semas toskar. Či džanglem za e bah, za o veselje nikad, samo godav de.

Harne trajisarda. Sas mande duj brš. Bijandili mungri Sandra, unuka mungri, khate thaj me thas e pelene e volja. Amal Milja ašun kroz e pendžera, mungri bori ušteli thaj phen: – Sostar tumen dejo munro thoden? Pa phenav: – Čedo, tu arači phendan kaj dukhal tu o šoro thaj e de trudisajli te thol dok tu či uštes, te nemoraš te thos. Sas ande kada baro lengo, a e čhavresko sas ando baro lavori. Me sa haladem thaj ando ajnfort buljardem, sas promaja. Nas amen kapija po ajnfort, nevo čher. Munro čhavro lja te écer čher thaj meklja pe da thaj đelo ando parno them palav kamipe jekh Rromnjače.

Ga ramol ando Sveto lil kaj mečhola pe da thaj dade thaj džala pala e Rromnji. Vo javil pe, ramol. Pala sa trubun te ašundon e de tho dad, samo pala e udaja či.

Sao si maj bibahtalo des ando čiro trajo?

– Kana muli mungri de. Mungri de muli pandžvardešto brš kana man sas biš, sas štarvardeš thaj duj brš purani a o dad sas štarvardeš thaj pandž. Ačhilo bi Rromnjako muli bi mungri de thaj amenca sas, trajisarda pire čhavrenca džikaj ohtovardeš brš. Sasle eftavardeš thaj pandž kana mulo thaj goda sas mendē pharo, sas mendē žao kaj sas amen but fino thaj lačho dad. Le but them džan khate ande Pazova sar paćivalo, lačho Tošo.

E de muli ga sigo?

– Posle mungre dako mulipe e babica Marija phenda mande: – Ka će daće, Zlato, sas štarto drom kaj šladili korkore.

A sostar či đeli kav lekari?

– Či goda voj korkore čerlas, ipak goda neko.. thaj dobisarda trovanje. Sasla men bare, man sa biš brš, e Zora e phen već sas udajime, e Gordana sas dešuefta brš, e Vojo sas dešutrin e de muli. Džalas o dad cra kajgodi.

Cra švrljilas?

– Cra džalas.. thaj jekh rjat avilo, sas jek sato.. dama godi, men ga pašlija. Me semas Rromeste kana mungri de muli, šov čhon. O Gigo đelo ande vojska thaj duj brš toskar džalas pe. Sas ando Zagrebo, toskar nakhlo ande Ljubljana, a me semas kaj munro dad thaj kav phral thaj e phen. Mekljem e stanaren ando čher, či tromajen korkore te av, terni Rromnji, nego đeljem kaj munro dad. Phen: – Či ana tumende mačeha, al mangav te o čher al krečome thaj me thodo. Naređuji goda! Ga vi sas. Thaj toskar men lasas sama pe leste. But ašunasas le. Nikad čini ni marlas amen, ni kana samas cikne, kana e de sas džudi. E de marlas amen, sar de vi varjača vi meklja, so bilo. Crdolasma za e bal: – Džasa ande avresko čher, či džaneja khanči. Sićo tu, mora te džanes te thos, te peglos, te krečos sa thaj nais lače, nais lače kaj sas gasaji.

Motho amende kazom sas ĉire dade thaj da ĉavra?

– Pa kazom sas len, gajda, te dama godi... Sar ĉori gndi jekhto, duj phrala Milan vo, thaj otoskar mungre da sas la vi duj, numaj mule, či dama godi lendar. De motholas mande kaj sas la duj ĉavra murški, thaj ostoskar posle lende sas la kava munro phral majphureder Milano thaj me. Vi man jekh phral sas, či dičholas. Mulo vo. Kava majphureder phral, leske sas dešuštar brš thaj gajda kaj vo sas kav mungro dad. Munri de lja Rrom palav mungro dad bašalno, džanes sosko si bašalno manuš, nas nisar ĉhere, bašalolas. A e de sas godaja kaj lesamalas. De trajilas ando Sombor ando ĉher, a o dad varekana či alas ĉhere po jekh kurko, a mungri de amenca sas korkore. Vo otoskar meklja e da thaj po agor e de, bi bahtali so ĉerla, moraja amenca te avol kaj phraleske ĉavra dugo vрjama ando Starpari.

Otoskar mungro mami andaj Žablja malada jekh manuš khate palaj mungri de. But si lačho, akhordolas Trnda, vi vo bašalno. Voj mothoda pala leste lačhe daće, numaj mungri de jekhto či kamlja te lol le palaj peste. Voj gndisarda palav piro trajo, džanglia kaj si lačhe phare thaj dikhlja soske si bi bibahtalimata dži kaj sas kaj phrakse ĉavra, thaj gndisarda sar ala lako trajo, but sas bibahtali thaj či kamlja ni kate ni khote. Moraja ĉori pe sa e riga te dičhol sar si majlačhe. Thaj lja avre Rrom thaj sas mende but lačhe leja. Vo barjardama kana sas man trin brš.

Me palaj mungro dadesko kamipe či džanav, niti džangljem. Kana bariljem, sas man vi mungro ĉavro, thaj varekana džas vi leste. Nas lačho palaj mande. Sas kasao faću kaj naj mungro vorta dad. A ka kaj nas mande vorta dad šaj phenav sa majlačhe. Vo man barjarda, me džangljem lesko kamipe, amen lje kamljam, vo kamlja amen, vo dolas sa pala amende. Mungre da sas ĉavra leja. Goda si mungro phral, akana si ando Beogrado. Kana e de bijanda leja phrale, mungro na čačo dad đelo po maripe, otoskar goda bučholas pe munkaši. Guda sas štarvardešto štarvardeš thaj jekhto brš. Te me phenav tuće čaćipe, či džanav. Džanav kaj goda sas palaj vрjama Ungarondi. Kana avilo o maripe, amen aviljam ande rromane care ande Žablja. Trajisarda ni duj-trin kurće, astarda pajesko navsailipe kaj sas but mardo ando maripe thaj vo mulo. Me semas ciknjori, a vi mungro phral sas cikno gajda kaj či ne dama godi. E, otoskar mungri de ačhili korkore. Ĉeras pe avre ĉhera, kao krisatori.

Ni man nas lačho Rrom. Kana mekllem le, otoskar vi me džas la, gajda te šaj da mungre phrale ande sikamni thaj te al lep alav drom. Patijas men palaj leste te inkala la po drom.

So ērenas e Rroma kana sanas ckni?

– Džalas o them pe njiva. Hmeljo kušenas, kuruzo hanvenas, bićineras o sastri purano. Nas guda čhavreja sar akana kaj si tu so te ēres. Majbut ērlas pe pe njiva thaj po avreske čhera.

Đeljem ande sikamni ni duj brš. Me morajem te ačhav kaj mungre phral, kaj e de džalas te ēcer bući. Morajem te mekam e sikmani te šaj lesamav majterne phrale thaj aver invalido. Bibahtali sem kaj či dijem agor e sikamni. Te na trubujemas te lesamav e phralen, kana kama šukar dav agor mungi sikamni, kama amal mungo koror mangro. Phral dija agor e sikmani thaj ēcer ande «Beobanka» sar činovniko ando Beograd. Le si jekh čhavro. Kana džal ando jekhto klaso pe uči sikamni škola, si le dešuefta brš.

Čeras vi kaj amare Rroma, lesamas e čhavren te šaj e phrale inkala po drom. Phral but kamolas e sikmani. Otoskar, čhavreja, nas khanči. Čoripe thaj bibahtalipe sas. Dama godi, dol iv, phurdol, dešuduj satuja talaj rjat avol andaj sikmani, pašaj jagdini sičol, nas dičhipe. Otoskar e bal ledon pe, ledo thaj ivend, pa so te phenav tuće varekana naj ni so te hal pe.

A sas o trajo otoskar svakojako. Mungri de but kamolas. Džasas te ēera thaj sa, varekana vareko halas proja, a mungri de čori bićinlas sa andav čher. Ladžavo si te phenav kaj amen ačhiljam pe nande kaš te sova odolače te avol amen thaj te barjara amen. E, gajda kaj mungri de nasvajli.

Čori bi ando phanglipe sas! Nesao manuš bićinlas živine, a khonik či džanlas kaj vo čorol thaj gajda kaj o them činolas. Džanes kole Mara Šundroski, Olgicači de? Von duj sas amala but paćivale, thaj te na al voj korkore ando phanglipe te avol vi mungri de. Džanes lače Rrome Pilka? Vi vo thaj sa sas ando banglipe palaj bašne, thaj džan sokakova thaj sasto maškaripe thol pala lende muj bašne, bašne!

Kana sana terni kaj inklesa, kasa hamijastu?

– Ando Laze Kostić (sokako ande Žablja), ande rromane care, sas so god kamol čo ilo. Sas čhelimata, sas đilabipe kana avenas vi e amala e Das thaj sa katar o sokako, avenas ando Laze Kostić, ande rromane acre te dičhen sar ēela thaj đilaba. Varekana džasas vi po maškaripe, numaj e čheja saje inćardile pe učo pungro von inćarenas pe pe rig katar amendar. A nas, vorta mothav tuće, ni palav mungro ckno naj. Sa mothon jekh palaj avrjate, a sa furjevanas mungre sohe, či ando trajo lengo furjavas, ake si vareko ko si džudo thaj šaj mothol...Bojana sas majserutni manušnji, thaj Sofija voj muli, e Dana-guda sa sas šerutne manušnja, numaj čhavreja nas so te furjaven, ande jekh soha guda sas lende vi kana džan varekaj vi čhere, so te phenav tuće sas otoskar čoripe. Man

čavreja sas. Mungri de džalas čerolas bući, so godi sas angluno, majanglal podipe, so bilo, guda sas mungro.

Kana pindžardan ċire Rrome, sar goda sas?

– Me le či pindžardem, me sema but terni, ga dešušov dešuefta brš. E akana naštik mothav da l sem me brš duj majphureder il vo, naštik vorta džanav leske brš. Bučholas pe Vlado, andav Šajkašo si vo. Lesko phral Kona alas ando rromano sokako, le sa pindžarenas. Čerlas e grastenca. Numaj von si but opasni, sar e dželatuja. Pa gudav Vlado si njamo katar ĉiri de thaj vi gudaj Cikarojka guda si mamači phen.

A sar goda sas kana tumen pindžarden tumen?

– Kona avolas ande rromane care thaj god man dičholas man gajda: – Tu aveja mungri bori, tu aveja mungri bori! A me avav ĉhere thaj rovav thaj mothav dejaće: De jekh manuš kalo ga, vo mande deja, mothol kaj me ava lendi bori, a me našav latar, de me darav lestar. Phem de: – Mekle, na ašun le, vo dol tut holi. Kana kova baš gajda, thaj avilo vo jokhar kaj mungri de, a me deljem jeĉhe Rromnjače inđardem thud ande thudara. Thaj vo avilo kaj mungri de te dol svato. Mungri de phenol leske: – Ašun, Kono, mungri ĉori si terni, voj si balavica, voj či lola Rrom dok lako phral či dol gata e sikamni, te inkal leske phrale po drom. Mothol: – Mek al leske bahta! Thaj vo ĝelo. Kana vo ĝelo ĉhere peste, e de či phenda ni šaj ni naštik, nit me dijem alav. Khanči. Vo ĝelo thaj phenda: – Šaj dejo, šaj dža palaj bori! Von spremosarda sa. De naštik avili peste! So si ka akana! Džanes kala Rroma, kala kaj e de čerolas bući, thaj mothol soski si gada forma nit e ĉori phenda kaj kamol, či ni džanole, nit pindžarol le, čini dele, so si ka akana?

Gajda sar ande, gajde inđarde palpale e daruja. E, kana nakhlo goda, naĉhol čhon-đes duj te na aven pale. Numaj vo džalas pala mande. Thaj von džanas pala mande te ĉoren man, numaj me sem, ĉaveja, haĉarni thaj goðaver. Me otoskar či džas khatende maškare, džas ĉhere, a kana inđaras o thud vareko džalas manca. E, otoskar e Bojana lol e Nedeljko thaj kana von ande laĉe venčanica, ande laĉe o šlajeri thaj akana men kazom sama, sa jekh lol o šlajeri; ju so amendje guda šukar aĉhol, pa me lava Rrom odolaće te al vi man venčanica. Šlajeri, guda man ĉaveja hohada. Thaj von pale avile, a me pale sema kaj godaja Rromnji, či džanav me kaj von avile, kana khote, devleski de, šl, phar o bar thaj kaš gajda kaj ivend sas, von avile pala mande te inđare man.

Či mangles tu?

– Pa von či mangle man katar e de thaj o dad, otoskar sas guda baro sar te mothav, štar milje dinarja.

A kamle te ĉinen tut?

– E. Otoskar goda sas baro, čavreja...

Thaj čiri de kamlja te bićinol tut?

– Pa sar te mothav...

Kasaje si e običaja?

– Pa gajda naštik dama godi.

Pa lija love?

– Pa e, guda sas sa kaj von dine amen, a lende čhere khanči, guda sas sas kaj amende saslen. A dal love dine me naštik dama godi vi ađe. Thaj sa mande mothon: – Mico dal tu dičhes kazom si von čore, but si čore na dža čhaveja. Dik e sokra soski si, melale thaj makhle, na dža! A me ačhav thaj gndiv dal te boldav palpale godava daro thaj so te čerav či džanav ni korkore, numaj khate sas majbut thaj majpurane manuša mothode mungre daće thaj mande kaj si von barvale thaj kaj von lačhe trajin. Kono si trgovco thaj barvalo. Kana von avile pala mande, čhelol thaj dilabol godava lesko phral majphureder Kono. Po iv dilabol ga rromane: – Čoro Kono, naj kaj thol o šoro, a vo dilabada te amen damen godi varesar, so me džanav.

Thaj gajda von man inđarde, čhavreja. Kana von man inđarde thaj kana me dijem ande lengo čher thaj dikhljem kazom si čore, pe sulum sovenas, me rujem, thodem muj, me kamljem gudaja rhat te anen man čhere palpale. Ando čher sas sokro, sokra, vo, lesko phral thaj leski Rromnji, von ga inja sa ande jekh soba thaj jekh kujna. Thaj otoskar me semas lende, ga duj čhon, majbut naj semas, naštik majbut ačhiljem. Me dikhlem sar lesko phral majphureder leske Rromnja Draga marolas, sar godi ando vordon jekh avresa e grasteja džal thaj sar o gra prastal, gajda voj mora te prastal thaj gajda vo marol la. Goda kana me dikljem, guda mande presednisarda, otoskar vo mande motholas: – Mandes vi tu ga te mardos? Pa mande sas dosta kana diljem so čerol lesko phral pire Rromnja. Me mothodem pa gndiv kaj inkala o šoro, džudi, muli, thaj gajda sas.

Pe bah, guda ga o Dragom Dol dija te vo man dol pandž dinarja, otoskar guda sas baro, te džav palav mangro, a me či džanav o sokako, či džanav khanči! Sas rjat kana von man ande. A kana andema nas len khanči, ni kotor mangro, sas samo tati soba. A kana ande man me sema terni, bal sas mande lundži, ivend si, šl si, me fzrjadi šukar. Thaj akana o them mandol te dičhol man thaj phende lende ande jakha: – Pa kaj maladen gadale čhora, kaj anden kasaje čhora ando čher te upropastin bi tumare čhora, či voj ačhola tumende, vi godaja laći de thaj lače njamurja sas dile kaj dinela tumende ande tumaro čher! A me lijem te thav muj! Mangav čhere, mangav čhere! Lačhe, mothode, thejara amen tut inđarasa čhere, gudava lesko phral sas but ljubomorno. Me či tromajem kana vareko dol andre thaj avol lende ni o šoro te vazdav.

Kana mungre trubun te aven dar mangrarja mande. Goda sas ga palaj e Kulunda. Jekh kurko posle goda. Mungro phral katar o Novo Sado kamlja te avol, leske čhavra, o mulo Sava Burkuš, numaj len nas khanči, kaj von sas čore

von či kamle te mećen len. Otoskar, avili mungri de, avili la vi jekh manušnji, Kosana thaj Savo thaj sas cra. Aver des avile čhere. Pučhol e de man: – Sar sas čavreja, sar slažil pe tuva? So me akana mothava?! – Lačhe. Či tromav te mothav kana si vo paša mande.

Kana e de deli čhere, kana mon o sokro indarola leja ando gav. Šajkaši si baro thaj lačho gav. Vo sas but lačho thaj džav me leja, dikhav me kaj gdi džav kaj vo po lil ramol vareso: duj, trin štar, panž. A vo ramol e bale te lesa man. Vareko dol le kava, vareko kova palav habe thaj gajda. Vo ramolas e balen. Vo sas balari thaj ramolas len te lesaman lende balen. Sa jekh čher kaj godi ramol dol le love, so bilo. Kana amen aviljam čhere, me thaj vo, akana lesko čhavro, guda mungro rom, sas but ljubomorno thaj mothol: – Kaj indardan mungre Rromnja tuva? Me lijem te rovav, a vi vo manuš lija te rovol. Vlado čhaveja, pa te na me mungre borja indarav manca, pa mandol o them te dičhol la! Kaj tu inkleja e dile themeja po gor! Sa mungre drze kaj sas man, vo guda sa čhinda pe kotora, lačhe kana vo mekh čhinol, samo te me inkalav akana o šoro, si man, nais Devleske, so te furjav, samo te džav lestar.

E, dikhav akana kaj von lesamana e balen. Mothol mande vo te godaja nevi soha. Kaj vo čhinda mande. Te me indarav kav čirvo. Vo sas Ungriko thaj me deljem leste te indaram godaja soha te suvol leske gad latar, a e čirvi vareso dikhla pe mande thaj mothol: – Ma so si Mico, sostar san vareso rovindi, so si tuva? Mothodem: – Khanči, ka bičhalda o Vlado te suvol pe leske gad. Kana me, čavreja, inklistem avri dikhav kaj džava, so čerava, či džanav. Sosko tunjariko, thaj gajda kaj o Dol pe bah, pučam me godale kaj sas šerutno čirvo, Boro bučholas pe, – kaj trajil o Boro – thaj gajda mande e manušnja mothode thaj me sa gajda, a o iv dži kaj čanga thaj džav lende. A vo man majnglal marda, čhalada man duj, trin palme thaj phenda mande te džav ando gav te malav leske so furjavol la thaj te indarav te suvol pe o gad. Me dav andre kav čirvo, vi von džangle so si mothon: – So si Mico? Džanen so me mothav: – Me či majbut boldav ma ni muli ni džuvdi, muli indarena man leste, a džudi či, me majbut či kamav te džav, me majbut či tromav. A o čirvo mothol: – Na dara khanči, či tromal vo tuće khanči. A me, čavreja, či dasas lestar numaj katar o Kone prhal lesko, odolače kaj dikhlem so vo čerol pire Rromnjatar, otoskar vi manca, thaj so čera otoskar, thaj gajda.

Sar deljen, sar sas kana deljen lestar e pandže dinarenca?

– Vo man dija te džav te lav mangro thaj man faču o dragom Dol upitisarda. Gajda me godala pandž dinarja inčarav ando va, džav ga thaj rovav, kaj dža, so čera. Či džanav ni kaj si e porale, te džav kaj porale te mothav kaj či kamav leja te trajiv. Thaj gajda varesar dol o Dol thaj me džav kav godava čirvo thaj kana me ašunav kaj von traden e balen, a e sokra purandi po iv pratsaja thaj avili kaj čirvi te akhorol man. Džanglja voj kaj sem me odoring. Thaj mar po vudar,

džučhela bašon, a me sa izdrav, me sem ande soba thaj bešav odoring phandadi. Gndi, aketalen pala mande. Mothol o čirvo: – Na dara khanči, či troman tuće khanči! Mothodem: – Na čirveja motho kaj sem khate thaj na putar lače o vudar. Mothol: – Na dara, avena e purale thaj e purale džana tuva. Sar te na! Otokar voj: – Si khate mungri bori? Mothol: – Si. – So mandes? Mothol, te džal čhere či tromal goda majbut te avol, mungro čhavro mandol te umladol, mungro čhavro mandol te mudardol palaj late, mek avol čhere, či ala goda majbut gajda. – Či, mothol, a sar tumen goda gndin, te tumen la mudaren, bi tumari čhori, gajda vareso te čeren, te majbut naštik, mek voj džal lače čheresko a vo mek ačhol tute. Me či tromav te džav. Vo mothol: – Pusade džana pala tute. Thaj me av čhere thaj von le marde. Lesko dad thaj lesko phral Kona, von le marde palaj mande, a me inčarav o vudar te džav. Thaj gajda boldol pe lesko phral Kone thaj dičhol kaj me inčarav o vudar, thaj vo phenol:

– Gajda borije tu inčares o vudar te džas! Vo vi man čalada jekh duj palme. Mothav, naj khanči istrpija me goda, thaj me pale po vudar thaj trade. Džav kav lesko dad khote kaj lesaman e balen. – Džanes so dadeja, me majbut naštik, agor si, me majbut naštik! So čerla o manuš, kana dikhlja mothol: – Čhavreja mungreja, kana si gajda so te čerav, majlačhe si te džas čhere džudi nego muli! Po agor, kana o manuš mande šukar mothoda, a me darav, či darav lestar, numaj me darav katar lesko phral Kone. Mothodem, te vo man malada, te vo man dikhlja kaj me džav, boldola man palpale. Otoskar samo e džučhela šaj khas mas mandar kazom godi kamol.

Thaj me prastajem pe njiva, a e Rromnji katar lesko phral Draga pala mande. Loče si lače, naj hićome, či falil lače khanči, kana god aresol man peravol man tele. Me sema terni, zurali, či dasar latar, kana voj man peravol, kana me la, me la mekljem bi balengo, crdem lače bal. Me bal sa mekle, sa čhudem mandar thaj čhudem la ando kanali.

Kana jokhar voj dičhol varesaje manuše, kaj trgujilas o Kono leja, motoreja tradol. Voj vasteja pe leste te ačhol, te aresen man, so si e manušeske loče, dok phnedan «kekso» vo man areslja. Kana areslja man vo crdol ma kotar voj kotar. Gajda kaj e vastenca me naštik khanči thaj me ga varesar e pungrenca la čalavav, manuš kana dikhlja mothol: – Ašun Draga, me či kamav te avav dušalo pala nikasko čhavro, tu gudala borja mek, možda si e bori vi ando čaćipe! Thaj vo bešlo po motori thaj đelo. Numaj me thaj voj vi maj dur maras amen. Dok men marda amen, a prekal si salaši, varesao manuš muto džal thaj gajda leste jekh baro kaš, a pe godava kaš si sar phabaj. A vo len pindžarol. Vo ašunda kaj o Vlado Ija Rromnji, a džanol vi ko si von. Me džanav kaj si vo muto, a me phenav leske, ga mothav, gajda kaj vo haćarda thaj vo mande mothol te džav anglal, a vo la marlape kana god voj pašola dži mande vo la godale kašteja pe late thaj voj perol, a mande mothol: – Naš! Thaj gajda me našljem thaj prastajem

thaj avav dži kav jekhto salaši khate kaj Đurđeva thaj đeljem ande forosko čher thaj prlsardem me len thaj von manđe phende te na darav kaj me šaj džav čhere.

E, me but darajljem thaj pale lijem te prastav thaj kana aresljem dži kav birto khote ande Đurđeva, «Bibi» bučholas pe. Gajda kaj jekh manuš man akharda – Mico. Sar von man akharde alaveja, me perav tele, či džangljem khanči mandar, gajda kaj o them prastaja thaj von vazden man thaj mothon: – Na dara! Či tromal vo tuće khanči. Line te vaćaren leske, thaj godava manuš phenol te džav čhere lende. Me kana teljardem te džav kav godava manuš thaj kaj leski manušnji, voj bučholas pe bibi Marča. Kana areslem lende, line but te roven, te vaćaren pala leste, numaj vareko putarol o vudar lende, me darajljem thaj mothodem; – Eketalo kana po džal pala mande! Dži kaj me sema kaj godaja manušnji, khote sas bibi Jovanka thaj kana voj man dikhla, oma akharda mungre da ande Žablja. Sas vareko sao avilo ande Žablja thaj pale avile talajrjat, so si goda Žabalj-Đurđeve, jekh časo. Mungri de avili raća thaj gajda kaj me aviljem čhere.

Goda si bi bah. Lijan pale Rrom?

– Kana nakljo trin-istar brš sema čhere thaj otoskar lijem Rrom ande Žablja palav Tošo thaj godale manušeja sasma goda mungro jekh čhavro.

Jekh vrajama trajisardam ande Žablja thaj otoskar vo šelo ande vojska, gajda kaj me sema kaj cra kaj leske, cra kaj mungri de. Gudav linipe sas katar o kamipe. Le kamljem thaj đeljem leste korkore. Vo sas čhavro. Sas Rromnjate anglal mande. Nas le čhavra. Me džangljem kaj vo džala ande vojska, džanglja vi vo. Me leske phenav: – Tu dža ande vojska» a vo phenol: – Me ande vojska či džav, il jekhto metko ci mungro, il o metko il tu!

Me čače darajljem thaj gndisardem kaj šaj vareso čerol. Vo phenol: – Te trubula pe duj đesa, pe duj đesa, samo tut thaj khanika majbut! Me le čače kamljem.

Čeras bući ande pekara thaj vi e de čerlas khote. Vo khanči či čerlas. Khote čeras ga duj brš ande pekara thaj otoskar vo đelo ande armija.

Pe bi bah, me čini džangljem kaj man ala čhavro thaj kaj bijana. Jekh čhavro sas ma leja, numaj, pe bi bah, kana vo avilo andaj vojska, ckno bijandilo thaj gajda kaj me e čhavreja sema kaj mungri de, cra lende, numaj majbut kaj mungri de neg lende, kaj von man či kamle, khonik. Mothonas kaj goda naj katar lengo phral čhavoro, sar me ko džan so čerdem dži kaj vo sas ande vojska. Man goda but dukhalas thaj otoskar me sema kaj mungri de cra e čhavreja, cra odoring.

A sar leja trajias? Hanas tumen, marolas tut?

– Či thoda ni o naj pe mande, amen šukar traissarasas, ivja manđe goda but smetolas zbog leske njamurja, kaj von, kana vo sas ande vojska, von manca čeranas so godi kamenas. Te vo kamljasa te man pučol sa, sostar či anglaj lende te dičhol kaj sem me ando čačipe. Numaj vo kamlja te džav ando bisokop te pučol ma, a mungro čhavro ckno. Te me mekav mungre čhavre pe čući, te džav

ando bioskop te vo man pučol. Godaja leske phen majphureder kamlja te hutol anglaj leste te marol man, a me phendem: – Me sem khate, me či darav ande tumari soba, khate sem te ava me dušali.

A sostar tu dušarenas?

– Sar kaj naj lengo čhavro kaj sem me, devleja, cra kaj mungri de, cralende.

So tu gndis vo džanglja kaj si o čhavro lesko?

– Pa sar te na, vo inčarolas sa palaj lende. Thaj toskar rastajisajljam. Duvar trivar rastajisajljem. Naj samas venčime. Vo mande či penlas te me džav! Me le mekljem, me phandadem o vudar thaj đeljemtar. Vo či džanglja te ramol, numaj sas khote jekh džuvlji, saji džanolas kana vareko ramol te džan sosi guda, thaj me ramov po vudar:– Tošo me đeljemtar, me sem kaj mungri de, me naštik čerenca, tuva šaj, a tu san lenca, me sem mungre čhaveja.

Me mangljem vi te mekav vi čhavre leske, thaj toskar lijem te mudarav vi e čhavre vi man. Me gndisardem kana mugro očuho lija mungre phrale či trubul vi man vi mungre čhave, gajda me gndisardem. Nais e Devleske, numaj o dol diklja pe mande thaj pe leste, thaj o dol lijale. Me le volisardem numaj o dol majbut volisardale.

Me trajisardem mungre bućatar. Kana džas pe bući mungri de sas e čhavreja thaj lesamalas le, numaj o ckno sas nasvalo. Me či džanas toskar so si guda leukemija, numaj kana avas čhere dikhassas kaj si o čhavro but nasvalo, guda sas gata. Kana inđardem le kaj doktori Mašić vo phenda mande kaj e čhavre trubuv te inđarav za Novi Sad. Toskar sas le šov thaj o paš brš. Kana me le inđardem vo ačhilo ande bolnica. Sas khote trin thaj o paš čhon, e sedementacija e ratesko te džal maj lačhe te džal maj bi lačhe von tek po agor mothode mande so si leja, toskar sas gata. Kada semas leste thaj kana pučhas e doktoren sar si leske me peras ando nesvesto.

Kana o čhavro mulo tu men ačhiljen korkore, numaj či Ijan Rrom?

– Kana mulo mugro čhavo me sema kaj mungri de, numaj kana e mami muli me lijem Rrom, lem e Miloše, e marako dad. Či lijem le kaj kamavas le numaj kaj kamljem te tradav kaj mugro phral thaj mungri bori mothonas kaj von man naštik inčaren. Numaj toskar me mande mothoden: Ala ando ka čher guravo, nasvalo numaj te al manuš. Thaj ačhiljem ando čher e dako.

A o prhal lija Rromnji thaj đelo ando Beogrado?

– E vo lija Rromnji thaj đelo ando Beogrado, đelo e Rromnja thaj pire čhaveja, a me ačhiljem čhere.

Dolaće lijem godale Rrome e, Miloše. Leja trajisardem trin čhon thaj vo nasvajlo, na de Devla goda šaj aračholas vi man, gajda pe sa bah leske nas lačhe mande. Me đeljem thaj akhardem leske thaj leske čhoraće phendem kaj si vo nasvalo, thaj von le inđarde ande bolnica, thaj gajda mulo. Me vi gajda kama

mekav le, numaj gndisardem na de Devla e Rromeske te na al lačhe thaj te merel mande andav čher. Muli mungri de, či trubul vi vo mande te merol le si leske čheja, si le leske pheja.

Ćiro čavro sas krstime?

– Sas.

Si tu tut penzija?

– Pa najma penzija, sima socijalno. Thaj goda naj kana trubul te al. Či lav po brš đe, sar o poćin palaj čavra. But phare trajiv. Či čerav bući pe čhera. kaj čera bući pe čhera najma kaj. Džuvlja saje sas varekana khate đele ando Beogrado, numaj Novo Sado. Varesoske vi mule. Najma khonik khatarendar, numaj samo e Devle sima! Me paćav ando Dol. Phare mande but! Rovav vi đeseja vi raća. Maj but halav mungro muj e jasvenca numaj e pajeba. A but si mande pharo kaj sem korkore thaj kana či akarelma ni mungro phral thaj kana dolo o milaj thaj šukar đesa me sa dama gođi kaj but si mande phare.

Tu žutis e Kulunda?

– Trin đesa me žutiv. Jekhto des al Tucindan, toskar vareko čer sa za gudava des te na ale but bući, numaj maj but kana si Badnje veće toskar sa čerpe palaj detharin te al sa gata kaj čerpe pečenica thaj Kulundago kolako, guda čerolpe toskar džal e pečenica thaj o Kulundango kolako palav drago Dol. Kana si guda gata, dž kaj bismeri trubul ta al pe sinija e česnica, pečenica, habe thaj toskar čhines e česnica thaj des čiren maj paše, numaj po teljaripe des e devlesko talo, toskar e dadesko, prhalesko, phejengo thaj savreng. Numaj kana per e rjat, kana si kaj šov crdine, a šaj vi maj dur crdol pe e sulum ando čher, numaj toskar kaj si maj purano čeresko manuš ažućarol tu thaj mothol:– Blagosilj te ava džude thaj saste, te dol o Dol te aver brš al maj lačhe. Toskar aven e korindajuja, thaj tu ažućares len, korinduljin mi terne vi purane sar kaj sas kana godi. Dethara kana si gata o habe, toskar dičes sar džan e grastenca. Trito des šlalpe e Kulunda, o sulum čhudol pe numaj kova habe katar o badnjo des e kokala thon pe ande jekh sulum thaj lesamal pe kana si na de Devla vareko nasvalo. Goda či tromal pe te čhudol pe. Či džanav sostar. Te čhudola pe e džučhelende toskar phenol pe kaj e manuša andav čher hanape sar e džučhela. Guda si but lačho palaj nasvalipe, gudava sulum kana dukhal tu o di toskar gudava has thaj načhes trivar po di thaj guda načhol. Thaj gudaja metla kaj šlaves či trubus te šlaves la maj but. Toskar čines nevi kaj godaja si jektho bršendji. Kana šladan sa goda dujto rjat čines vareso nevo, te altu anglaj kulunda. Thaj trubus te les sama te na vareko lol goda ando čher, kana si gudala desa, toskar kana al guda des jekhto kana al tuće jektho čavro, čhori tu čhudes pe leste cra điv. Goda si o Položniko. Kana sem korkore thaj najma kas te ažućarav kana si Kulunda. Kova brš nas ko te ažućarol ma, kokrokre andem sar šaj.

Saji slava tu ažućares?

– Pa men ažućaras e Sveta Petka. Me pale mothav thaj či bistarav jekh si Dol, naj šel Dola. Isus Hristus si jekh, thaj vo žutisarda amen katar e bi bah. O Dol dija pire čhavre po trušul te al mendē lačhe, me lav sama me munri slava, sar sim a thaj sar šaj me la či bistarav. Ande khandilja džas, a akana či džav.

Tu men kana linen te džan kaj jevandelistuja?

– E von si hrišćanuja.

Von či den te džal pe ande khandilji?

– Či von mothon mendē te men na dža ande khandilji. Von mothon kaj trubus te inćares tu ječe rigatar, kaj tu toskar džas kaj naj lačhe, tu hohaves e Devle, sostar len naj trušul, von či čeren trušul sar e hrišćanuja, len naj ikone naj slave.

Toskar tu či inćares čiri slava Sveta Petka kaj gjada von mothon kaj či trubul guda?

– Men molisar amen e Devleske sar ande khandiri, numaj kaj najmen ikone von phenen: – Či smetol lendē e ikona po zido, mek voj ačhol, a jokhar ala o Isus thaj o Dol thaj ala tumendē ando gndo te sklonisara la. Khate ande kaja hrišćansko khandiri but si averčhande numaj kaj subotarjuja, kaj von či paćan ando Dol, kaj von či paćan khanči, len naj Kulunda thaj Patrađi, len naj nisoski slava. Či pučljem e prhale palaj e Patrađi. Mungro prhal džal ande subotarja.

So sas kana sas e Patrađi?

– Pa sar guda toskar o Isus Hristus vaskrsnisarda. Thode le po trušul e Rimljanuja, Jevrejuja sa čhinde le, a vo dija piro rat, piro trajo palav them te ažutil men te šlavol amen, te dol amen bah thaj zuralipe te dol e theme te ala so te hal phenda:– Naj amaro Dol khate. A vo vaskrsisarda thaj toskar dikh le kana avilo te mothol:– Me sem tu menca, dičhen mungre va mungre pungre.

Sar tumen ažućaren e Patrađi?

Pa sar vi aver them, kaj me kana lijem te čerav mandē trušul me pučljem, me but phare čeras mandē trušul, thaj či kamav, thaj čikamav, a akala mare pheja bešen: Pa sostar Mico či kames. E kana dikljem kaj vi kala saje si maj barvale mandar pa so te phenav dikljem kaj vi e paketuja kaj den pe mek jertil mandē o Dol, pa sostar šaj von pa šaj vi me, me morajem kaj nasma jag, nasma khanči, me trubujemas te av gata, te av gata thaj guda khonik či džan, džan e mungri Jovanka. Mungri Jovanka ruja manca, kazom drom dijama vi e kaš vi e angara, no numaj me lače guda boldem. Kana phen mande: Mico mungrije, me či džanav sar tu trajija? Thaj gajda nais e devleske, thaj numaj e prhalolonće, thaj e phejenće kaj von čide kola deš, kola bišgajda kaj čide thaj line mande kaš thaj

gajda kana trubaja te al e Kulunda dine ma biš marke thaj gajda me inklistem andav ivend. O drogo Dol džanol sar trjil o manuš, thaj sar si leske.

Sostar kana si Patrađi farbon pe e ange?

– Pa sostar, guda o dragom Dol meklja ga kaj o Isusu Hristus vaskrsnisarda.

Detharina kana si o des e Patradako, thaj kana si e čhavra so čerel pe?

– Pa sar čerol pe, e čhavra saje si cknora toskar e de te gudava čhavro al dragosno thon ande korpica čar, suluma angre thaj mothon kaj o šošoj anda e angre.

Tu džanes sostar inćardol Jekhto majo?

– Guda si phuvjako sveco— Jekhto majo thaj saje čeren bući, dolaće ažućarol pe jekhto majo, kaj toskar či čerolpe bući. Me kana semas terni thaj čeras bući slavisaras gudava des. Či čeras bući kana sas gudava des. Varekana kana sa Jekhto maja džasas maškare, varekana sas e muzičarja, e pevačuva men sa meka thaj džastar. Kana si averčhande. Kola saje čeren bući toskar či čeren, dolaće vo slavil pe thaj trajil štar đesa.

A biš thaj injato novembro, kana čerejas bući, vi guda slavisarenas?

– Či, so me džanav guda sas e phuvjako, a me čeras kav privatnik, vo sas pekari me leste čeras bući.

Tu džanes kaj diljori, tuće mothoda čiri de kana sanas ckni?

– Mungri de sas maj purani, purani khana phenav purajli thaj bistarda, khanči katar guda či džanolas, numaj kana džasas ande sikamni e guda džanas.

Kana sanas ckni sas tu vareso te čeles tu?

– E sas ma, sas ma lutke. Sas ma plastične lutke, a majbut sas katar e krpa, thaj haljine suvas me thaj mungri drugarica.

Sova još čhelejas tu?

– Varekana e de thaj o dad činelas mande... me kana semas cknori volisardem mungre dade thaj e de či džanolas so te čer manca thaj toskarčinolas mande lutka te me na rov maj but. Kana aviljam khate ande Žablja, toskar mungre drugarice anenas igračke, me mungre von lendje thaj gajda čhelasas amen.

Tu men džanas pe foruja kana senas terne?

– Numaj semas duvar, guda mande nas vareso importatno, te džas pe slave, te džas pe mehane, me guda či žutisardem.

Sanas pe koja pindžardi Koviljsko slava?

– Me semas jokhar ječe Rromnja, jokhar sar chorori...thaj kana me dikljem gudalaj bogaljuja, me majbut či džas, e te mothav jokhar semas ande Gospodince kana semas terni. Džasas amen majbut čheja kaj tetka džasas, sas

but them, naj tu ni stolica kaj te bešeš gajda kaj majbut naj semas. E, dujto semas duvar trivar ando Petrovo Selo kav rašaj Stevo khote džas e prhaleja, thaj Marica džasas leste.

Tu paćas kaj si čohane, thaj kaj mule ušten dok či načhen šov kurće thaj sa te džanen?

– Me paćav kaj si vi akana, varekan sas godala čohane, thaj e čohane džan pe phuv dž kaj šov kurće. Sar haćares kaj si o čohano ando čher, sar purane mothonas gajda vi me mothan tuće. Me paćav vi ađes ande goda, me či ašundem, sar mothon aver kaj anda guda paćan. Me šaj gndiv kaj si vi goda maj but.

Sar sas čiro detinjstvo?

– Me bijandiljem 1937 brš. Sama čore. Mungro dad mulo ando logori. Men sama ohto čhavra thaj mungro dad thaj de patinaspe amenca, pravardamen andaj trasta, dad čerlas bući, a e de či čerlas bući, voj drabarlas.

Dama godi kana sas o rato. Mari de našolas amenca ando kuruzo, ande reza, kaj bilo... kote račarasas. Vi mungro phral sas ando logori. Vo avilo ĉhere kana sas gata o rato, pal mungro dad či avilo.

Trajisardam ande Dobanovci. E de mungri lolas e bošćava thaj inđarlas o aro pala peste thaj čerolas mangro pe jagori. Garavasas e jag, pećolas mende kote kolompirja po žaro thaj hasas goda gajda. Nasmen gra nasmen vordon nas amaro dad amenca. Sa prastasas pala mamači soha, nas ko te lesamalas amen. Laće njamurja, saje sas len vordon thaj gras, našle, pal amen mekle, kaj mungre da sas but čavre, svako peske našolas. Amen čhavra čini džana so si guda rato, voj čori rol anda mende. Daralas. Inđarlas vi aro ande bošćava, čerlas mangro, vi pajoro inđarlas thaj čerol amende te ha. Amen ohto džene. Kana teljarda o rato, sasma me gndi efta brš, a jekh phen sas Romeste ande Šimanovci. Sasmen jekh drugarica Njamcojka. Jokar teljardam te naša, kaj jekh Njamco bolda o mitraljezo te mudarl amen, a e Njamcojka či dija, kaj volilas men, pal te na avilisa voj o Njamco kama mudarelmen. Voj but volilas mungre da thaj sas paša mende thaj gajda ačiljam džude, fala e Devleske! Vi mungro phral avilo džudo, sao sas ando logori, a mungro dad but patilas pe ando logori thaj kote mulo, či mudarde le nego mulo. Sas po Sajmište, ando logori. De ačhili terni udovica thaj patisajli amenca stalno thaj lija Rom. Kana nakhlo o rato, dije munre da pomoć thaj čerde laće čher, kaj maro čher peradilo kana sas o rato thaj amari phuv čerda mende čher kaj mungro dad sas ando logori thaj kote mulo thaj denas amen svega. But o them žalilas amen, kaj samas but čavra.

Da li džajas ande škola ?

– Či deljem, katar kam dol men amari de men ohto džene te dža ande škola. Sas rato. Nepismeno sem. Sa jekh sičilo, kova ande vojska, kova odoring. Mungri phen e rakhljorenca po pesko sičili te ramol, a me samo patisajlem, či

sićiljem te ramo thaj te čito. Sema bibahtali palaj munri de kaj patilaspe thaj sar voj mande phenlas me gajda čeras. Me semas srednjo čori. Kana sem me bibahtali kaj či deljem ande škola. E me bariljem thaj gajda avilo mungro sokro po foro thaj dikhljama. Me lijem e mamaći soha buli pe mande thaj furjadema, a sas mande dešušov brš thaj šlav e avlja. Sas o Đurđevdan thaj sama bahtale, kaj amende si foro. Kana si o Đurđevdan toskar amen čhela amen e ciknida, mara jekh avre, bahtale sam thaj či tromal pe kana si o Đurđevdan te sol pe but, kaj les e bakhrendi lindri. Uštas detharina dok naj o kham, thaj tha pe kapija ciknida, luluda, sa kitisara o čher thaj čhela amen e čhavrenca. Thaj gajda avilo mungro sokro po foro grastengo amende thaj dikhlja man thaj me sema leske šukar te av lendi bori. Thaj vo phenol mungre daće kana avilo amende: – Amen šaj ava hanamika, man si čhavro. Pal mungri de phenol: – Man si čhe, sostar te na. Thaj gajda vo delo čhere thaj mothoda andar mande. Sigo avilo o Sveti Ilija thaj me đelem ande Pazova pe slava. Ćida pe sasti familija thaj sa čide pe paša mande thaj či mećen ma maj dur te džav katar lende. Von lesamasmen pe mande. Kana godi sas paćivalipe, naj sar akana, te e čhe džal akaring-okoring, goda nas kanagodi thaj gajda vi ačiljem paćivali nasma nijekh, samo o Slavko. Šetoma me e Slavkova, pal mungro kako Trivo thaj mungri de sa pala mende. Naštik džas sar akana džan e čheja thaj či daran khanikastar kaj te na avili paćivali e čhe otoskar traden la e detharin phanden e šerpa pala lata thaj crdol e bori šerpa thaj han ladžavo saste njamurja. Dolaće, lesamalas pe e čhe, pal akana naj guda. Hasarpe godaja amari tradicija, ali si Roma saje još inćaren godaja tradicija thaj saje lesaman pe čhora... Me džav e Slavkova, munro budućo Rrom, pal či dikhav ni me pe leste ni vo pe mande. Goda sas sa kaj dikljmen me dikljem le vo diklja man.

– Kana nakhlo goda, von avile te manden ma. Le sas dešupandž, pal man sas dešušov, me sema jekh brš maj phureder. E kana avile te manden ma, mungri de spremosarda o čher, kaj naštik len te dočhekin e mangreja, habeja, kaj nasmen khanči, men sama čore. Von avile e grasteske vordoneja amende thaj sa sas len ando vordon sa so trubun te den ma, vi bakhro, vi mangro, thaj lon. Von avile e Roma kaj gndisarda kaj me udajia ma, a so dikhljem le samo pe godaja slava. Kana avile andre, o sokro anda sa so trubul vi lon, vi mangro, gajda džal kaj e Roma kana mandel pe e bori sa o sokro dol. Kana avile von pogodin pe mande za e love e Roma sas maj barvale nego amen. Denas ohto milionuja thaj goda sas bare love. Roma či den maj but nego ohto milje, bare sas e ohto milje šaj čerejas sar akana svaturja za trin šela manuša, numaj mungri de roda injia milje thaj bakhre duj hakovu ja mol, thaj katar me džanav piperi, lon sa moraš te dol o sokro kana sviđol pe leske e bori thaj kana mandola moraš te dol sa. Mungre da naj khanči godaleja, e pipereja e loneja vo moraš te dol sa. Običaj sas gajda pal akana već naj či bićindon e čheja naj moda više. De akana von pogodisajle amen či džana kaj si e Rromen ando avto sa so trubul len kaj pe vordona grasteske

avile te manden ma čida pe e familija pe trin štar vordona, pal amen či džana. Pal mungri de kam phenol: Me či dav mungre čhora, me sem čhori, naštik inkjav po gor, te dena inja milje pe late men dasa amare čhora thaj bakhro thaj duj hakovu ja mol thaj račija. Sa von pristanin, al či den mungre da inja milje. Pa von bađi čeren pe kaj džantar, asteren e vordona, te džan. Me phenav mungre daće: Pa mama so ačiljan andaj milja dinarja? Pa soćera bađi mande akana žao me či džanav kaj von čeren pe von asteren e vordona thaj bađi džan, a me či džanav so sas mande otoskar te suprostavima mungre daće me ladžani, al sas mande kaj me darajljem kaj džala o Slavko. Mungri de phenda lende te bolden e vordona thaj kaj me mangav te lav Rrom thaj te mećen gudava jekh miliono či trubul thaj phenol e sokroske kaj me mangav te lav Rrom thaj o sokro boldol len palpale. Line te inkalen kova sa so ande palaj bori thaj line te đilaben amari, amari mek al mende bahtali. Dine ohto milje palaj mande, duj hakovu ja mol, bakhre, račija, biberi, lon, sunakaj, galbeja. Otoskar čerde bijav thaj sigo sas svaturja. Sasma šlajeri.

Da li džajas kaj godi majsig so ljan Rrom?

– Semas samo čhere. Džas ande Feneka thaj po Sv. Ilija. Goda sas slava khote džan e čhavre thaj čheja thaj dičhen pe thaj kaske si pe volja von odma džan te pučhen pala late. Či trubun te dičhen pe e čhe tho čhavro, goda sa den gata e deja the dade katar e čhavra. Kana manden e čha, thaj kana e čhe dičhol e čhavre, voj či tromal te phen kaj kamol te lol Rom, numaj trubul te phen nesaje majpurane Romeske thaj te čerla e pungreja otoskar kamol. Gajda sas kanagodi. Čini dičhejas e čhe, numaj džas thaj mandes la. Naj sar akana! Za sa pučhenas pe o de tho dad thaj e njamurja thaj te ala lende po ilo von len e čha saji khanći či phučol pe, sar vi o čhavro. Te našli e čhe goda si amende ladžavo jaoj našli e čhe pal akana naj ladžavo.

Sar sas čire đesa kana ljan Rrom?

– Kana đelem lende, me thaj o Slavko sama terne. Ckne čhavra, te jertis! Sa pe pendžera ažućaren te dičhen dar sem čhe paćivali. Kana lijem le me či sutem leja, kaj sema ladžani. Zora kana uštiljem e sokra gndisarda kaj naj sem čhe thaj kamlja te tradol ma. Kana nakhlo goda, me sutem leja, thaj otoskar sa dikhle kaj sem čhe, al nas lačhe guda kana najsan čhe, traden tu. De, otoskar patisajljem sasto trajo. Kana sema terni bori but pomožias e sokro, thas leske paj te tholpe pe pungre, kana džalas po foro inđaras e kavađi leski te furjavol pe, davle kangli ando va me gndisardem kaj goda me trubuv te čerav. Kana avenas e Roma žoj mende po foro e grastengo, thaj amende čhere, sokro tholas ma te đilabav e Romende, sar godi kaj sem pevačica. Volijas me te bašavav, numaj sas vrjama kana mande či đilabolas pe. Kana line Rromnja e Slavkoske duj phral, ni jekh borja či thoda te đilabol. Či džanav sostar, sas aver čhande godala Roma, il semas me kasaji. Sa paćas len thaj ašunas len thaj so god manden as mandar me

goda čeras. Jokhar man lja e holi thaj či dilabada pe mande thaj me dav dab e sokro e papuča thaj phenav leske, džikaj me te dilabav...

Tromajan goda te čeres?

– Tromajem guda te čerav o Slavko phenda te na dilabav majbut, kaj či dilaben kala duj borja. Sa me pačaslen, pal von či. Sa marenas ma ve sokra ve bori, sa marenas ma odolače kaj sema pačivali, a von nas.

Majbut o sokro rodolas te bašavav gadale romane dilja: aster dade e grastora the dža te manga borja, kaj sasle čavre the ženil, a e džili džal gajda:

„Ajoj, voša, zelen voša,
ajoj voša, zelen voša.
Al san šukar će patrjenca,
sar e črori pe balenca.
Pored tute kaj nakhava,
pored tute kaj nakhava,
ćiri patrin či kušava,
ni čo krango či phagaba”.

Naštik akana šukar te dilabav sar kanagodi. Kana dilabav munro čavro. Me but voli te dilabav thaj but sem bahtali voli bijav. Me dilabav thaj čhelav naštik khonik majlače mandar, dok či dilabav me mande korkore, za mungro ilo. Man si bahtalo ilo thaj munro čavro lija mandar goda.

Kazom si tu čavra?

– Man, si duj čavra črori thaj čavro. Nais e Devleske li duj si lače. Čavro si mande, sile čher, pal e črori sila čher maškare, numaj čeren bući ande Austrija aven nekad čhere thaj džantar. Črori čer bući ando gav, pal o čavro si taksista thaj dilabal. Čerol e pločhe. Kana trubul te inklol štarto albumo. Vo dija gata vi jekh džili kana sas mende o bombardovanje thaj meklja godaja džili amare themeske ande Jugoslavija, thaj pire daće thaj dadeske.

Či džanav sar džal e alava al mothu tuće ali či dilaba već da svato. Pučol vo e pevačica, godala saja dilabol ando dueto, dar si amende čače rato, pal voj phen leske maren e bombe vi ando Beogrado ašundol pe ando Novo Sado, pal vo phučol pe pheja phejorije dal si mare džude čhere, thaj kaj si leske majbut pharo andaj e Sremoske Roma, al majbut si leske žao andaj Pazovaće Roma. But si šukar gudaja džili thaj vo but šukar dilabol. Me kana ašundem gudaja džili me but rujem. Sa guda o them ko god ašunda e džili, sa ruje.

Da li tu negde čerdan bući?

– Či, pa pe raja čeras bući. Hosas e pendžere, thas e gada thaj gajda barjardem mungre čavren, pal o Slavko đelo ande Austrija štar brš sas thaj da romeste e čhora. Toskar samas but čore, a akana čerda o čavro baro čher fala e Devleske dol le o Dol bah thaj sastipe leske thaj munre čhoraće e Ljiljaće thaj vi

laće čavre. Sima jekh unuko. Čavro trail e Njamcojka, al me volijas Rromnji te al thaj vo phenda kaj lola Rromnji te al mande pe volja. Voliv me vi e Njamcojka, al volijas majbut te al Rromnji, al čerla mande pe volja te lol amaro rat. Mungro čavro akana čer jekh dili khana za mande: „Nais tuče dejorije munrije, sa so sastu sa dijan ma, mek o dol lesamal tu...”; (dilabol) či džanav sasti, ali but si phari, al naj e muzika phari e muzika si but bahtali. Pal me phenav: – Boro, pa godaja muzika but bahtali, a alava si phare, pal vo phen: – Mama pa tu čhi muljan. Či muljan pa e muzika te al phari.

Da li čiro čavro thaj čhe džanas ande škola?

– Džanas, nais e Devleske. Mungro čavro dija gata te al mašinbravar, đelo ande Austrija te čer bući, a e čhe sila efta razreduja. Me sem dušali andaj Ljilja. Sar, bađi voj si čhe, sostar te džal ande škola. Kaj me džas pe bući, pal voj te lesamal pe phrale, kaj naštik me inđaras e Boro pala mande, kaj čeras bući. Thaj pendem laće mek Ljiljo e škola, al but si mande pharo odolaće. Gajda si amende guda: čavro si čavro, čhe so čerel ande škola. Trubujema te mekavla, phare si mande odolaće.

Čhe si mande rastajime si deš brš. Sila baro čher maškare, sila sunakaj, sa sila sila čavro, te dol o dol te dža te manga za leste borja. Te avel voj šukar, či trubul te avel barvali, te ala lundže bal thaj te munri čhe sa godala galbeja thol pe late, kaj goda vi laće činda. Guda majbut ažućarav: te Dol o dol te ženi e unuko thaj te goda jedva dikhav, a te muljem mek ažućar leski de. Me volijas te traji paša lende.

Da li tumen e čavra pomožin?

– Sar te na. Mungro čavro bičhal svako čhon štaršela marke, goda džan sa o them. But lačho čavro sima e čhori si cra pe piro va al dolma sa vi voj, al sila cra nesoski narav. Voj si pe pi baba katar mungro Rom, a o čavro si pe munri familija, pe vanešti. Ljilja but čerol bući, but si paćivali. Voj si rastajime već deš brš thaj či udajisajli pale. Lol sama po piro čavro, sa dol le pe volja. Pal me phenav laće kaj naj goda lačhe, pal voj phenel mande kaj voj gajda kamel kaj me laće guda či dijem ando trajo. Pa me još phenav sa so šaj dijem len, me dijem len. Či dijem len but, čeras ando gav thaj dikhas samo te na ačhen bokhale. Naštik činas lenče drze, sa so sasma su galbeja. Ljilja goda inćarlas, me naštik gajći dijem la sar kana so šaj voj dol pire čavre. Voj pire čavre kana sas cknoro modirilas, odela činlas leske od efta brš, pal me či voli guda kaj voj čer gadići naštik guda gajda te čerpe e čavreske sa pe volja, al mek al laće džudo, thaj sasto thaj bahtalo thaj te al paša late lako čavro thaj te paćal pe da. Šukar unuko sima.

Kasa kana tu trajis?

– Akana traji romeja! Jedva dikhav te merol te džav kaj mungre čavra ande Austrija. Vo si nasvalo thaj me dikhavle. Me les kam mekav, al či dol o čhavro, thaj phen mande moraš te lesamas mungre dade. Me gndi kaj vo guda či zaslužisarda. Vo marlas ma. Ženisajlo preko mande trin-štar drom. Anda e Romnja ando mungro čher sa halja vo thaj godala leske Romnja kurve, sa mungro čoripe, thaj dolaće đelo o Boro ande Austrija thaj kana si lačhe. Čerda peske čheroro, te dol o Dol te lol rromnji te ale Rromnji, kaj so čera me e Njamcojka, la naštik ni dav svato. Kana džav ande Austrija, voj dol svato manca, pa me či džanav te dav svato la. Me voli šukar bori te činav lače papučhe thaj metla te šlal e avlijia, a me sa čera. Te voj uštol u efta satuja zora thaj te dikhav la kaj džal pe avlijia. Mungre Rome paćajem dolaće kaj sasma e Ljilja. E čhe si maj purani katar o čavro dešuduj brš, pa me sa gudala brša patisardem sa dok či dija ma o dol e Boro. Kana bijandilo o Boro, majbut khonik či tromaja te marol ma. Kana bijandem e čhavre, Slavko lija te inćarel mungri rig. Pal pre či ni dičholas pe mande, pa vo či zaslužisarda kana te na dikhavle. Ali moraš zbog e čhavra.

Dičhes e romane emisije?

– Dikhav samo, kaj sem nepismeno, či džanav te čito.

Da li tu slavisardan o osmo marto?

– Slavisara. Jek avreske čina poklonuja, a o Rrom nikad či činlas mande khanči. Kaj či volilas, ma, sasle aver.

Šaj mothos mende sar slavinis e Rroma e prazniku ja (Kulunda)?

– Pe Kulunda ana suluma thaj badnjako thaj ispratisarala talaj rjat. Mol čhora thoska ta suluma. Čera sarma. Talaj rjat dža ande khandili, pal kanagodi dža vi detharina, moli amen e Devleske, da jag e momelji, toskar tek trito đe inkala e suluma, čera e česnica, pal te vareko mulo katar amari familija, toskar či čhera e čhesnica či ni ana e suluma. But o them mothol kana vareko merol trubul te anolpe suluma, kaj te či andam andre guda naj lačhe. Kana si patrađi ljoljarpe e angre, pal te mulo mende vareko, toskar či ljoljara. Gajda čerel pe vi ade. E čhavrora but radujin pe, a vi men lenca...

Kames te mothos mende još kaj neski đili?

„Svanisarda o kurko,
ando Somboro o foro
čhel mande dragi, čhel mande dragi”.

Gadaja dili naštik dama godi sar džal sasti, al motha tuće sar e Rroma dilabenas kana džanas te manden e borja thaj inkal o dad e raćija:

„Aj leri, leri, marel o danferi
pal, e Lina čhelol po bajeri.
Aj, maladile duj terne phralora
maladepe palav paj meklepe.

Maj dela o Del o milaju,
maj dela o del o milaju.
Thaj te nakhav prdal paj,
thaj te nakhav prdal paju.
Thaj te čorav mande gra,
thaj te čorav mande gra.
Hava soli bari sovel,
hava soli bare sovel.
Či čoravle te bićinavle
već čoravle te tradavle”.

A me kana sema bori mungro sokro majbut rodolas te dilabav leske thaj te ačav pašav astali gadaja dili andaj štala thaj andaj gra:

„Blago mande detharin kana rano uštav
ande štala kana dav, blago mande so dikhav.
Salivarja buljarav thaj po foro me džav
bori mande te rodav.”

Guda dilabenas sa e Rroma, kana mandenas e borja. Mungro sokro guda stalno rodelas te dilabav, kaj sasle čhavra te len Rromnja. Kana džasas te manga e borja, me morajem te dilabav. Kana godi me but šukar dilabas so maj lače dilabas, sa maj šukar dilabas, pal akana naštik, purajljem. Pharo mande kaj naštik dilabav. Mungro sokro tradolas ma te bašavav gudala dilja palaj borja thaj pala graste thaj vo guda bud volilas. But men volisara e grasten thaj grastosko vordonoro, kaj kana godi nas sar akana. Men vi ađe si duj grastane vordona, a e gra najamen, kaj si o Slavko nasvolo, thaj dolaće či inčara e grastora, a e grastoreske vordona či dol o Boro te bićinol. Goda si e grastoreke vordona loće kaj silen pakora.

Da li tu inčares vareso katar e živina?

– Akana inčarav e živina, al e grastenca naštik borima, više či dol o čhavro te patima.

Mande o čhavro phenda kaj činla mande gra. Vi me but voli gra. Jokhar kana sasmen gra dama dab o gra, me dasle paj thaj vo dama dab. Sa me čeras, vo sas uvek nasvalo. Morajem te džav ande štala te pravarav e grasten thaj te davlen paj. A kana sema terni bori, dok či uštol o sokro te sokra, me džav te anav šudro paj, friško, te šlav e avlja sa te čerav kana von ušten te al sa sklonime. Uštas maj sig katar sa detharin, kaj e bori trubul majsig te uštol thaj šlal e avlja, te anel o paj, dolas te hal, dok von či uštile, a kana von ušten trubul sa te al gata. Me gndisardem kaj guda sa gajda trubul, thaj čeras čorori sa goda. Nasma paj ando čher. Jokhar uštilem ande štar satuja detharina thaj muljem katar e dar, kaj gndisardem kaj o sokro thaj e sokra

uštena, pa me još či andem o paj. A guda de sas e Kulunda. So majsig đeljem, thaj kana aviljem, von već uštile. Bahtardem e kulunda, thaj jedva dikhle te boldama te anav o paj. Či vaćerde manće thaj lačhe nakljem.

Dal e Roma daranas raćaj?

– Pa e. Pal me vi akana darav. Ande efta satuja kana per rjat me darav, al či darav gajda vareso, pal darav katar e čohane kaj guda si. Kana godi e Roma džanas te den e grasten te denlen paj, pal o čohano garavol pe peske dol e bende e graste pal kana mandol vi tholpe pe leste thaj o gra naštik džal, naj leske lačhe. Roma či dičhen e čohanon, pal e gra naštik te džan sa si ande kale paja. Kana godi gudala benga sas, pal akana maj but naj. Sas e Roma saje dičhenas len thaj lendje alas anglaj jakha, thaj vareko šaj te dikhljale, pa vareko či. Me či dikhljem khanči, ali but darav. Kana godi kana e Roma uštenas, phenenas me dikhljem ka, me kova thaj guda sas sajekh kana e Roma avenas e dromestar. Kana godi o beng tradolas e grasten te tradol pe limorja. Guda fajma si kana ikljol o beng thaj kana merel vareko. Sas guda kana godi, pal akana guda naj.

Si vi e vile, me len dikhljem, but si bare. Te mothav tuće vareso, thaj guda te pačas ma, na te čeres guda. Zovu na te pharaves! Kaj o manuš nasvaol, te pharada e zova. Kote si e vilengo than thaj von kote čhelen. Me kana semas terni thaj kana me čhinas e zova, dolas mande talaj vunde ili čhinasma, toskar nasvao ma, kaj či džangljem kaj guda či tromalpe. Zova či tromalpe ni ti thol pe pe jag, pal ađe guda naj maj but. Me dikhljem e vilen kaj jekh čher, sas ma toskar efta brš. Munri bibi voj dija svato lenca.

Džan tu men ande Kandiri?

– Džav. Me posti kana si baro paraštuj but vrjama. Boroske sas efta brš kana lijem te posti. Kana čeras kaj džulja bući phenenas mande e džuvlja: So postis akana men dava tu te has, ajde akana ha na maj but drabar. Sas guda bari paraštuj. Me haljem thaj kana aviljem čhere, o gra nasvajlo mande. Akhardem e doktore, avilo thaj phenol, či džanav sosi kale grasteja. O Dol penda mande te me postiv. Kana o doktori đelo, me bešlem pašav gra te dama godi Sveta Petke čerdem mande trušul thaj o gra uštido thaj manglja te hal. Dolaće me gndi kaj si vareso. Me guda či hohav, guda si nesiski majzuralo mandar. Thaj penda mande o Dol te me posti thaj me akana posti kana si paraštuj ake akana ala biš thaj ohto brš. Paćan ando Dol, vo lesamal svakone, thaj vi mungre čavre. Munri slava si Sveti Nikola. But paćav ando Dol. Džav ande kandiri kana god šaj, dav jak momelji thaj molima devleske palaj munre čavra, vi palaj mule dav jag momelji. Kana dolpe jag e momelji thaj phenolpe pa la kaste si. Maj sigo dolpe jag za piro čher thaj e čavra, palaj mule pe aver than, či jek pašaj aver. Kana godi čina e momelji ande kandiri thaj anala čhere.

Drabardan tu varekaj?

– Munri bibi but drabarlas, thaj munri de sičili godava katar late, a me cra drabardem. Munri čori phenolas mande te na drabarav, kaj guda naj lače, kaj gajda me akana či drabarav. Te avol kaj varesoski džuvlji te drabaravla, thaj te šaj lav love latar, me onda drabaravlja. Čori phenol te na drabarav, a čavro phen te drabarav. Me kana drabarav dikhav ande lila thaj ande kafa thaj hohav. Či čanav te drabarav, šaj man vareko te drabarol. Phena tuće gadava. Gndiv kaj o Dol amende meklja te drabara gadže, te na čeras bući, te dilabas, te trgujisara e grastenca, e drzenca thaj amen Roma šukar trajisara.

So kames te mothos mendē, a so či mothodan?

– Pa bistardem te motho tuće gada kana si paćivali e bori toskar e familija sa čidol pe thaj kana uštol e bori thol paj sa e familijače pal von denla love. Pal e Kaldaraša thon e love ando lavori, al goda naj lače, već trubus te des e borja e love ando va. E bori inđar vi o peškiri thaj e familija khosolpe thaj otoskar slavin trin, štar de kana si paćivali bori, pal kana naj paćivali otoskar si besni thaj vi o mladoženja si besno pe sa e familija lači thaj tradol la odma. Lenas e čaršavuju thaj veselinas pe.

Bori motholas e jetrvače, e zaovače thaj gajda amen Rromnja motha maškar amende thaj otoskar phena amare Rromende kaj si e bori paćivali thaj otoskar e Rroma veselinpe, pal kana naj paćivali naj veselje. Detharin sa si nujni odma manden te traden e borja. O čavro si nujno thaj panden e šerpa pala late thaj voj džal kaj pi familija. Otoskar lači familija hal o ladžavo, a kana si paćivali otoskar vi lendi dika si. Naj lače kana traden la e detharin kaj e Rromen sas baro troško.

Akana naj goda. Kana kana volinrpe lenrpe thaj soski si te. Kana godi sas strašno na de Devla khanikas! Dolače ande familija: Dad, de, prhal sas but phare. Kana sas e slava, čheja džanas pašaj dejora thaj toskar džanolas pe kaj si voj lačhi čhe. Kana godi e čheja či ikljenas ni ando birto, a kana ađe naj gajda. Čheja kana godi či tromaje te piraven e pantalone, či tromanás ni e borja, a me či das ni adi munre borjače te inđarol pantalone. Munro čavro inđarol e pantalone, a e bori naštik te inđarol e pantalone, si naj gajda? Trubul te džanolrpe ko si Rom, a ko si Romnji katar voj te inđarol e pantalone. Mungro čavro, inđarol e pantalone, toskar me kote naštik khanči. Pal me kam dikhav te e bori na lol pe peste pantalone. Me kana phenas mungre čhavreske či tromal e bori te phiravol pantalone, kaj guda si amende ladžavo gndi kaj vo ala pe munri rig. Romnjora či indarenas sohe, već lundži, paćivale. Kana godi naštik dičhejas e čang katar e Rromnji, a kana sa vazden te još maj but dičhol pe. Me či voli kana nekaske dičhen pe e čanga, a so te čerav kana naj maj but gudava paćivalipe.

Da li gndis kaj hasardol amari tradicija?

– Hasardol, već dičhes kaj akana simen e asturja akana naj gra naj vordona. Man si čilimuja thaj kana tradas e graste pa milina pal akana limuzina či dičhol pe khonik. Pal kova sas fino kana thos sersano. Sima vi akana sersaja, si vordon, si čilimurja e kana džas pe kaj svaturja, jel negdi po bjav, thas e čilimurja,

sersaja, muzika dilabol mande volijas guda kana džanas manca mungre čhavra. E akana guda, više naj, e akana si retko. Akana te astares o vordon thaj gra sa o them dičolas pal ando afto či dičhol tu khonik, a guda sas nešto šukar me voliv e gra kana si besne. Me majbut voli e gra kana han e dandenca. Me džavas kaj guda gra, akana najma thaj pharo mande. Kana godi džanas e Roma ande Feneka... Jekh avre dičenas kasko gra thaj vordon si maj šukar kaski sas maj but farbime thaj te kaj sas lende šukar vordon von počinen kazom trubul. Godala gra trubun te aven šukar thaj kana džana, e Devleski De, ječe avreske či den pe. Raćarenas ande Feneka, aresenas len vi dhetarin, a kana sa bešen ando vordon thaj džan peske. Kas si grastesko vordon guda ačolas. Kote čhelenas, dilabenas, rodenas e borja, thaj te varekaj avel šukar, von džan sigo detharin te mandelna, te na džal vareko aver. Kas god sas šukar čhe, vo šaj nadisajlo kana načhola e Feneka kaj avena e Roma te manden leske čhora. Ni goda naj gajda maj but. Vi kana e Roma džan ande Feneka, pal akana e čhejora džan korkore e čhavrenca. Kana godi garavenas e čhora thaj pučhenas la, kames te udajistu, ajde te dičhes e čhavre. Thaj kana von duj dičhen pe pučhen e čhora: Lesma, či a sa hanavol e pungreja, guda phenol kaj voj kamol te udajilpe. Toskar den bare love pe bori kana si šukar.

Si tu vareso te mothos amendě po gor?

– Motha tuće jekh šukar dilji saji me dilabadem, či phendem tuće:

„Aj, kote tele kaj o gav Surčino,
bešle e manuša tele te pen e mol.

Aj, najes tuće maškar lende Njamco,
kaj le si duj lačhe grastora.

Aj, lačhe džan, lačhe šore indaren
bal si len džikaj čar

khonik te na indarolen ande štala.

E mungro Rade bengoreja Rade,
kamol Rado te pharol katar o pharipe.

Ažućarel te perol e rjat,
te dol andre sar cikno opralipe.

Inkal ande poske e

Thaj inkljen duj peče cigljice

Thaj tradol duj gvozdene ringle

Thaj tradol duj gvozdeja ringle. Aj.”

Thaj mangav te phenav tuće po agor amaro svatosko kaj kamav te lol Rromnji mungro unuko thaj šukar Rromnji te al le, te al la lundi bal thaj te indarala sar po tijari. Sa dala ando kreto te hal, te modiril pe thaj te but volisarala. Te lol Romnji munro čhavro thaj te mungri čhe lol Rom, kaj voj deš brš či trajil e Romeja, thaj te kamola te boldol pe kav piro rom mek boldol pe, kaj trubul te lol Rom te na ačhol korkore, thaj te mer o Slavko.

Motho mande katar čiro bijandipe?

– Bijandi sem trijanda thaj injato bišto avgusto. Me sem agoresko čori katar mungre štar pheja. Trajas ande Vojka. Guda si munro than bijandimasko. Kana teljarda o II lumnjako maripe, sema ando logori ando Sisko, e da thaj mungre štar phejenca. Khote raćardam. Bešas ando vozo, inđarde ma ando logori ando Sisko. Deš des semas phandadi. Ni mangro ni lon, khanči, ni kham ni čhon. Kana mekle amen avri, ando vagono vorta ando logori thode ma, džasas te čhina e bal, samas pherde džuva. Pored goda toskar te thas amen. Thaj ga, e dada obaška, deja obaška, e čhavra obaška, ga kaj e da nasma khanči. Semas željno te dikhav mungre da, a e dade mudarde ande Nemačko. Zarobime thaj khote mudarde le. Me mungre dade uopšte či džanav. Kana bolde ma ando logori, šov čhon semas ando logori, men aviljam čhere – ni jekh Rom, Roma nas. Svako delo kaj piri familija. Jedino mungri de avili čhere. O čher pharado. Khanči khatende nas amen. Khote kaj godala švabuja sovenas, khote vi men sovasas. Men dobisardam e otpusno lista, mungri de pokažisarda. Ande data avile duj manuša pe gra, thaj pe mungri de te mudaren amen. Kana me či džanav kazom sas goda love. Thaj ga kaj men nesar godav čher čidam.

Goda sas kana nakhlo o maripe?

– Kana nakhlo, kana bolda amen ando logori. Inače semas mardi. Khote marenas amen, či denas amen te ha, džanes sar si ando logori. E, ga kana bolda amen, e de phen kaj pale lije te mudaren amen. Godav manuš jekh sas Njamco a jekh Gadžo, thaj mothol, na te dirin len, meklen. Kana sikada mungri de godaj otpusno lista, thaj kana đeljam e vozoa te dikha e mulen, me phenav mungre daće: – Romoro! Dikhav odelo dikhav kokala, dikhav va. Mothol: Goda naj čedo khanči, ga kaj mungri de sas patime but. A kana teljarda godav maripe, kaj inđarde, sar kaj tumen akana snimin goda, ga kaj mungre dade e partizaja inčarde konferenca kaj te maladon, sar kaj džan thaj kaj te džan thaj sa ga. Mungre dade uopšte či dama gođi.

Kana dija gata o maripe e de lija avre Rrome ande Zemuna. Me đelem ande Zemuna te traji mungre da. Toskar đelem khote ande sikavni. Jekh klaso đeljem, nas love, naj sas. Khanči či džanav, džanav baš gaći te ramo mungro alav, vi te čito sogodi. Khanči aver naštik čerdem kana semas cikni. E, toskar džas kaj raja te čerav mungre da. Te patima. Vi ađe patima, sima cikni penzija, sima trin šela thaj vareso dinarja. Sima štar čhavra. Svako dičhol pes. O Rrom mulo mande pre

deš brš, semaš još terni kana ačhilem udovica. Thaj nasvali sem. Me sem khate operišime talaj čući. Thaj čače kaj naštik te smeto mungre čhavrende. Te volilama mungri čhorí, či volilma godav džamutro. Sa si mande čheja romeste. Nit svaturja, khanči nas. Sar šaj, ga line Rroma.

Bolde si sa, nais e Devleske. Svako kurko džav ande khandiri. Džanav ko si o Isuso: Hristo lečisarda e theme, džalas e phuja lečilas sa o them. Leski de Marija, Ognjeno Marija. Kazom god šaj te čito, me gači čito goda Sveti lili. Me šovardeš thaj duj brš najma ni godala naočarja, naštik džav te činav. Ga kana si kham toskar dikhav godala grafemuja.

Akana korkore trajis?

– Sima jekh sobica, sima jekh kaučo, šporeto thaj khanči majbut. Me sem but patime Rromnji. Kana lijem Rrom, kate e Rroma džangle kaj sem me bari bućarni. Akana sem nasvali. Draba najma, nit činav len, nit džav kav sastarno kana najma te poćinav.

Či džanav dal si vorta, ašundem kala kaj sas ando logori, kaj khate ande Ruma dol pe neski molba kaj sana ando logori, te lenpe neske love. Mothon mande kaj goda preko o radijo mothode.

Kana semas ando logori trin– štar brš sas man. Sa pamtiv. Kana avile e Njamci ande Vojka, goda sas jekh bi bahtali vrba. Khote munro papo lačharlas kola vasurja varekana, džanen. Sasma... me džas mungre da te čerav o điv. Kana hanava thaj zanjisara, thaj sas amen bari duruli thaj ga kaj men ande godaj duruli semas. Thaj mungri de avili... hajde čedo mungreja..., Njamci – halt, halt, halt!. Sima neski lutkica ga. Godale lutkica aviljem thaj đelem ando logori. Thaj khote sutem sasti rjat nandi thaj purandži. Thaj gajda đeljam. Čače patisajljem, kaj khonik či. Vi mardiljam, vi bokhale vi trušale.

Sas vi aver manuša?

– Samo sas Rroma. A khote, sar akhardol, khote kaj mudarenas ando Jasenovco, khote lije te haravenmen.. e, khote phenen naj majbut than. Goda sas pherdo. Thaj otoskar avilo o drug Tito, mek al leske loći phu, već či tromalas te mudarol pe. Thaj ga samas ando Sisko. A čače sas khote neske lačhe manuša, neske nas lačhe manuša. Čače marenas amen, thaj pherdi džuva thaj so godi kames.

Sar đeljan palav čiro Rrom?

– Me semas čhe već pindžaras le, vo čerlas ando «Stevan Đukić», vo naj Rrom. Vo sas ande Makedonija, ando Preševo. Thaj ga kaj men pindžarda men pe igranka thaj ga kaj ljem le thaj mungri de džanlas. Samo mungri de, nasma dad. O Rrom čerlas katar pandžvardeš thaj ohto ando «Zmaj*», a me čeras pe ekonomija. Khote čeras sar gra. Khote sima čher pe lengo sokako. Štar čhavra bijandem munre Rromeja thaj šukar trajisardam. Munro Rrom sas lačho. E kana

sa si amen ando čher, vo but čerlas, thaj toskar lija te pol thaj nasvajlo katar e epilepsija. Mulo katar goda. Sima vi e čhavra vi mungro Rrom thaj sa si amen. Goda sa akana sar varekan naj. E toskar de e čhavren, de kole, me mande lijem jekh sobica thaj traji katar mungri penzija.

A dal džanas e čhavra ande sikavni?

– E, sa. Dije agor sa e sikavni. Vi jekh, vi aver, vi trito, vi štarto. Thaj akana čeren. Akana ala mande mungri unuka. Voj si medicinsko sikavni. A laći de patisajli ande late but. Meklja e Rrome, a samo voj čer. Vi kaj raja spremol o čher thaj o preduzeće. Me len khanči či dav. Nit dav len, nit dema.

Džanes rromane?

– Pa džanav me rromane. Mungre čhavra rromane či džanen. Me mungre čhavrenca či dijem svato rromane, nit munro Rrom. Džanav romane, te pučen man sogodi te mothav tumende, sa džanav, neg goda si jekh navika te mungre unukuja, te khonik ande munro čher či džan rromane. Na te gndin kaj me darav mungre čhibjatar il te ladžav. Ci.

Me či džanav, maco mungrije, ni katar aven e Rroma. So džanav me mothav tumende, a so či džanav či džanav.

Kana tu lijan Rrom sar sas goda?

– Pa sar sas? Bibah! Nit si tu te furjaves tu, nit situ te lačharestu, ga lijem rom, te jertin, vi bez sostejora. Furjadem mungri haljinica thaj đelem ande Stara Pazova. Sas man dešuefta brš. Semas terni. Me mungre Rrome kamljem. So mande neko te malal. Me kas voli, me lale, a kas čikam, toskar čikam. Thaj onda ljam te trajisara. Nas amen khanči kana ljam, al khanči khančestar!!! Ga kaj me pe Ekonomija čeras, a vo isto zaposlisajlo... Sas amen prvo čhori, Slavica, voj si bijandi milja thaj inja šela pandžvardeš thaj ohto, voj bijandili kana samas ande Stara Pazova, ga kaj čindam kotor placo, ga čerdam jekh sobica. Sar sas te sas, nesar čida amen. E toskar kana ljam te čera vi jekh vi aver, vo vazda o kredito. Toskar čerdam ando čher trin sobe, kupatilo. Sa cra po cra. Goda si akana po sprato čher, al onako srednje. Kaj bez e munka naj nauka. Ande godav čher akana sima jekh čhori thaj džamutro thaj silen soba, kujna thaj kupatilo. Sima unuka thaj bori ande sredina. Mungri soba si katar o sokako. A jekh čhori čerda mande čher po sprato katar o sokako. A jekh sima skroz ando sokako. Sa pe goda placo. Me mungren čhavren paša mande čidem. Ako naj mande lačhe mungre čhavra te aven paša mande. Ko man lesamala? Naj ko! Dok šaj me džav te thav thaj džav te čerav, al naj sem majbut kadro. Či dijema godi te lav Rrom thaj te vo dičhol man. So čerma goda. Me sem patime. So čer man goda. So čera e romea. Trubus te thos le, pegaske, čiraves. Me mande čirav supica, za mande si lačhe. Man či trubul. Me jokhar po đes has.

Džanen kaj praznuijil pe palav Ohtoto marto?

– Sar te na. Me ĉinav mungre ĉhavrende, e ĉhavra ĉinen mande, me sar džav khate kaj si penzionersko domo. Toskar akharen man. Khote si samo Rromnja. Lav nesao poklono, luluða. Mada či džanav so si prazniko Ohtoto marto.

Džan po losaripe?

– Džav, sar te na. E pa goda e Rromnja borisaj le palav amaro pravo glasa.

A khote kaj tu ĉerdan, haćarenas kaj si prema tute maj averčhande nego prema kala kaj naj Rromnja?

– Nisar či. Sa jednaki sas manca. Pa man sas majbut amale neg sa e Džuvljen. Sa volisardema. Dolaĉe volijas majbut te ĉhudav e alava, te mothav, te našali ma. Te ogovari goda či volijas. Al uvek volisarde ma, vi ađe sima mungri amal, thaj al mande thaj me late. Nikad či haljema khanika...

Goda či. Me prvo dikhas mande, thaj onda avreske.

A dal džanes neske paramiča, rromane jel neske dilja?

– Džanav, majlaĉhe te na džanav. Sa si bibahtale. Džanav samo kana munro kako ĝilabolas «Dema miro kaj dukhal ma o ilo» to je « Pusti me, jel me boli srce». E, goda volijas, jedino godaj ĝili. Vo phenda kaj munro dad volilas godaja ĝili but. Či voli vorta, rromane dilja. Kaj me vorta voli ĝilja, al ga bibahtale dilja či. E ĉhavrende či ĝilabas e sovljarde rromane.

Des tu gođi sar mulo ciro dad?

– Goda dama: munro kako avilo ando rato ande Nemaĉka, thaj mungri bibi avili thaj mothol: – Ajde Zoro – rromane mothol – av... avilo tué o Branko! Voj jadno furjada haljina, pantalone sar baja... thaj nandí. Kana avili mungri de, phen: – Pa naj gada munro Branko, goda si munro uja. A munro kako lija te rol, men štar ĉhavra, sa cra ga. Thaj toskar vo anda e dadesko baso. Vo sas sviraĉi. Thaj phen, e Branko mudarde. Von nas ande isto logori. A khote sas nesko aver Rrom, thaj anda mungre kakoske tambura. Vi don danas si goda kav kako tambura.

Motho mande palaj ĉire pheja?

– Mungri phen ni jekh či džalas ande sikavni, samo me. Duj ando Vršco sima, jekh sima ande Zemuna. Trin phrala. Sima ande Golubinci... vi phen sima ande Golubinci. Bari familija. Men sam sa khate paše.

Kana sas o maripe sa samas khate. Roma ande Pazova či mule. Kaj len khate e Slovakuja but lesamade, a ande Vojka goda sa ĝelo, a ande Zemuna ni jekh Rom naj. Goda sa mudardo, sa. Goda si bibah.

A dal džanes tu kaj akana si romano ĉidipe saje manden te loćaren e Rromen?

– Pa eke, akana e Jelena mande phenda. Sas mande ĉhere thaj mothoda. Me lende nekad čeras bući. Naštik te čerav. Naj sem zurali. Goda trubus te peglos, te khoses. Naštik. Man si trijanda kile ande mande.

Si vareso kaj si šukar ando ĝo trajo?

– Pa te mothav tumende. Kana sema but terni, akharenas man Koštana. Sema but zgodno, gndi kaj e Rromenca čače či hamijas ma, čače sa ceninas man thaj volinas man. E, otoskar goda haćardem neski dukh ande mande. Kaj mungre nasma ga. E de čerlas thaj patilas pe. Kaj uvek semas korkore. E phen pe bući, voj pe bući, me semas majterni. Goda man nesar čalada. Thaj ga kaj mungri de ande trasta maladem e pilta katar munro dad, lil dok sa ando logori, kaj ramosarda mungre daće. Toskar rujem zurale.. thaj.. toskar nasvaljem. Mungri de phen – Džanav kaj roveja but thaj sar dičhes godaj pilta, ga san tu pe ĝo dad! Mungri de man but volisarda. Al te mothav tumende kaj sas mande laĉhe ando trajo, nisar, nisar! Uvek ga trajias ande rjat, ande bibah. Kaj nisar či phendem: – O Devla, nais tuće, akana si mande laĉhe!

Volisardan ĉire Rrome, ando ternipe senas bahtale?

– E. Semas mungre romeja. Džas leja ando Kumanovo, Preševo, pe svaturja thaj sa. Al khote si sa averĉhande. Goda naj sar mende. Von si sa aver manuša. Aver vera si... naj sar men. Khote si goda sa ozbiljno, khote naj šala. Me či džanav, me kana bešlem khote maškar lende, me či džanglem te av sar vi aver. A dok sas vo či haćardem kaj si vo averĉhande. Nisar. Me thaj munro Rrom but laĉhe trajisarasas. Me phenav tumende, kana sa čerdem thaj e čhavren dijem romeste thaj sa, e otoskar goda man majbut nas zor, me nasvajljem. Kana lija o Rrom te pol mande, vo sas but nasvalo thaj ga kaj me toskar razočarisajlem thaj sa goda ga ĝelo. Trubulas te av laĉhe thaj sem. Mungre čhavra si saste, naes e Devleske. Sa si laĉhe. Samo kaj e katar mungre čhavra či zavisi, nit mungre čhavra mandar.

Sima laĉhe amale sajenca sem. Godaj kaj čerlas manca. Isto sar vi me ga. Ni maj bari, ni maj cikni, ni maj thuli ni maj slabo. Sar kaj sam pheja. Sila duj čhac thaj čhori, ga kaj ni voj nas bahtali ando trajo. Vi lako Rrom tasilo. Vo lija te tasol. A sostar, goda či džanav. So te phenav tuće pala avresko trajo, kana či džanav. Samo, von si Mađarja. Voj si ande Baĉko Palanka. Voj džan sostar vo tasilo. Sar te na džan! Samo nikad či phenda mande. Me goda čini pučav.

Si tuće bi bah varekana kaj či dijen gata e sikavni?

– E, sar te na. Te me nešto šaj čitoas, thaj negde te čerav bući, pa te alma mungri sikavni, sostar te na. Khonik či lol tu kana naj sana ande sikani, či džanes te ramos, či džanes te dinaves thaj onda so. Džanav me te čito cra... vi pe autobusko stanica kana džav ando Novo Sado, Vršco, Pančevo. Sa goda me... pindžarav vi latinica vi cirilica. Pašaj mungre čhavra sićilem te ramov thaj te

čitov. Inače či džanas khanči. Sar god mungre čavra sićon, ga vi me paša lende. Me – an će daće patrin, sar von, ga me paša lende inače či džanas khanči. Munro Rrom džanlas sa. Vo sas pismeno. Džalas ande sikavni.

Si kate sićiljan slovački e Slovakinca?

– Slovački sa džanav. Naštik khonik bićinma. Džanav gadžikane, slovački, mađarski thaj rromane.

Volijas kana šaj još neko ga ando trajo loćar. Te den man sastipe, naštik. Katar jekh penzija traji thaj jedino goda šaj loćarol mande. Me te šaj kama džav te čerav. Al najsem majbut sasti. Štar te bijanes, dešušov šladem. Me skroz djeljem beda.

A sostar dešušov šladan?

– Pa ga, so čera! So kama čerav godale čavrenca. So majbut čavra, majbaro čoripe, beda. Nešto kaj si kontracepcija či zanimilas man. A kana nit ačav, nit ko trubul ma, nit sogod trubulma. Kontracepcija si lačhi kana trubus tu goda redovno te al te pes. Tu goda bistres. Čeres, pristas trujal e čavra thaj kana trubul, jertisar, te soves e Rromeja, kana tu dejatu godi goda te les. Goda nas kana semas me terni, sar akana kaj si e draba. Toskar sas te jertisaren, koa sar šprico nesko thaj pena. Thaj preko goda ačhilem phari. Eke mungrí čori thoda godaj spirala, vi jekh vi aver vi kaj trito, ga kaj von či ačhen phare. Svako bijanda po duj thaj lačhe. So čerlen maj but čavra. Dičhen tumen kaj si goda but kuč. Me čeras kaj jekh džuli thaj dimaja čerja. Nas man so te podi. Nasma so te furjav. Katar godaj penzija mangav te činav il te thav jag. Thaj toskar činav sogodi te furjav.

Al, džanen so, vi Rromnja si but došale, či o Rrom. Trubul men te inćara o računo anda mende. Al pošto men či vodisardam, ga goda čerdol pe. Al me kana deljem pe kiretaza thaj me či lijem ni jekh inekcija. Me činav mande jekh flašica račija, godaj Rada mungrí imenjakinja, me phenav: – Samo duj gutljuja nakhadem thaj me šladijav, nit ratvardem, khanči. Još o Dekanić sas džudo, vo čače sas lačho, vo phen ga: – Men kasao junako nikad nas amen! Toskar či poćinlas pe palav goda, pal akana sa poćindol. Akana naj ni paj. Naštik džas ando birto te matos. Kaj bilo kaj, mora te poćines.

Rromnja naj katar te trajin. Ako mećol la o Rrom, il ako o Rrom tradol la, la naj kaj e čavreja thaj voj mora te dol e čavre kaj godi. Ako či kamen la laće, najla čher, najla khanči, toskar mora godav čavro te čer negde. Sostar te patil pe o čavro. Te voj mora te patil pe, ne mora godav čavro.

Džanes kaj si čidipe «Rrom» sao trubul te brinol pe ando sastipe e romnjengo?

– Či. Khate me či džanav. Te džangljemas sostar te na av mungre Rromenca thaj te te denma. Ake akana delisarde e Rromendje godala kaš thaj goda, či

džangljem nit ko phenda, nit ko akharda ma. Khate naj nisoske Rroma izbeglice, khate naj. Khate sa e Rroma line. Neske jakne, bluze, cipelja. Goda kana dol pe trubul preko o radijo te javil pe te sa e Rroma džanen kaj goda den, a či samo nekaske te mothon.

A ašunes tu radio? Si tu radio?

– Sar te na! Sima vi televizija vi radio katar mungre čhavra. Pa valda goda trubul te phenpe. Godale amare Rroma te mothon: ga thaj ga dol pe palaj e Rroma, den pe pala e purane... a či lol sar ko kamol. Men saje sam purane thaj nasvale thaj naštik te dža thaj či džana.

**Motho mande, Jelena, katar soski
familija tu aves?**

– Avav katar Dimiću. Dad kana sas o maripe trgovco, činolas e grasten thaj nasvajlo. Sas štar čhavra amen: trin čhora thaj jekh čhavro, thaj eke e de bardarda men, indar las men pe čhera...Sas guda munka thaj bibah.

Kana sanas cikni, dal sas tu lutke?

– Najsas amen goda, kaj džas, čoripe. Kana sas e racija o dad sas nasvalo, men već ljam te čera. O dad štarvardeš-jekhto sas but mardo katar e Mađarja odolaće kaj či kamlja te al pe lendi rig, e kakon sa mudarde mande, a e dade marde. Posle goda ačhilo sar živčano nasvajlo but brš thaj posle vi mulja. Posle e de moraja te boril pe amanca. E de džalas pe čhera, tholas thaj peglolas e drze thaj šlalas e svinjcuja, pa vi men la kana bariljam čerasas za e love. Sas jekh barvali Rromnji, e Solaričeski, voj inčarda e šećerana kav

Vrbas. O Rrom sas lako ande Amerika vi vo đelo ando phanglipe odolaći kaj či kamlja te dol e država div thaj phuv, thaj amen trajisardam lende thaj čerdam jedno trin, štar brš, či khanči poćinenas amen samo sas amen te ha thaj te pja.

Džanas čire pheja tho phral ande sikavni?

– Sa đeljam samo džikaj jekhto klaso, a o phral Mijo či đelja ni jekh. E daće goda či but smetosarda kaj men lače lačhe aviljam katar efta, ohto brš sas toskar ko te čer, a ni men nas men kamipe. Me sićilem te čitov thaj ramov katar biš thaj trin, biš tgaj štar brš prekal e televizija, semas samouko.

Kana sanas terni, tromalas te inkljolpe maškare sar akana?

– Či tromalas. Sas cra toskar te ĉiden pe e čavra ande romano sokako thaj akana khote ĉide pe, khote ĝilabade terne momkuja, a o diskon thaj maškaripe goda ĉi tromalas. Amare sas but opasni thaj ĉi samo mungre neg saorende. Toskar sas kasaji vrjama thaj kana men bariljam ande mende aĉhilo koa purano sikavipe. Goda sikavipe sas vi za e momkuja vi za, ĉeja, a e ĉejen ĉi mečenas odolaće kaj daranas te na ĉeren nesoske dilimata. Thaj so te mothav tuće, toskar e karta palav o bioskop sas šov dinarja, nas love, sas but bi sukar.

Sar sas goda kana tu pindzardan tu ĉe Rromeja?

– Men pindžardam amen kana samas terne vo si isto ande Žablja thaj ŝtar brš si majpurano mandar. Man sas biš thaj jekh brš, a le biš thaj pandž. Vo majsig neg manca sas ženime thaj sas le duj čavra godale Rromnja, al goda mande ĉi smetosarda – me le volisardem. Mungre ĉi volinas le, mungro dad phenda: – Lesama, ĉedo, kaj džas. Kaj goda sas nezgodno dolaće kaj me semas ĉe, a vo Rrom duje čavrenca. Ĉi ĉerdam svaturja thaj ĉi smetosarda mande kaj nas man venčanica, samo aviljem ĉhere pe duj čavra – cikno Žokika sasle dešuduj ĉhon, tek puzisarda, a e Ankica sas duj brš. Voj kana barili ĝeli kaj pi de, a o Žokika aĉhilo kaj po dad. E čavra ceninas man sar pire anglune da, me ĉi ĉeras razlika između mungre čavre thaj leske. Sas man sokro thaj sokra von trajinas ande jekh ĉer khate po ĉoško, a me thaj mungro Rrom khate, samo kaj amen goda haradam thaj ĉerdam aver. Men cra hanavasas pe avreske njive thaj trgujisardam kana počnisarda o šverco ande Italija, Nemaĉko thaj Mađarsko... Svega crdasas. Toskar džalas o šverc, sas slobodno demokratija, sas amaro purano šaj svugde te dža si kaj samas ĉore, al malava sas o dinari – ĉi ĉorasas. Lasas udžile love te dža ande Italija ande Mađarsko, al men goda paćivale boldasas. But Rroma ande Žablja putujinas thaj barvajle kaj svercujinas godale ŝovardeš thaj injako brš.

Sar trajisardan ĉe Rromeja ando brako?

– Vo but polas, al men ĉi hasas amen, kana god alas mato me inkljas avri, khanĉi ĉi puĉasle, dikhlem kaj ĉi vredil.

Ćerejas razlika kana sikavejas muške thaj ženske čavren?

– Volijaslen isto, eke e ĉori si udajime thaj ni don danas ĉi tromal te boldol mande o svato, voj preko o telefono puĉol ma: Dejo, ŝaj ka, ŝaj ga, a ga isto vi o čavro. E ĉora mekas maškare, a e čavre ĉi dolaće kaj das leske amalendar saje obijinas e trafike thaj me das te na hamilpe lenca, ga kaj uvek thas muj pala leste te na džal. A e Gordana, mungre ĉhora, mekas, samo ni voj ĉi but inkljolas kaj nas love, aĉhiljam ande rusevina thaj morajem te lesamav godav dinari. Semas samohrano de thaj das kaj naštik inklja po gor leja kana astardol kasaje društvoa, goda si phare te inkljes po gor godoleja. Ga, inčaras e petlja thaj ĉi das thaj ga, nais e Devleske, trijanda thaj duj, trin brš si leske thaj khonik ĉi phenda leske sostar goda dirisardan il sostar goda ĉordan.

Dal posle će rromesko meripe lijan aver Rrome?

– Kana ačhilem bi romesko, semas terni – sasma trjanda thaj pandž, šov brš, al či kamljem te lav aver Rrom, lijem te av korkore mungri gazdarica, te na mungre čavra ačhen čorora. Thaj volisardem mungre Rrome mulo thaj či kamlem te nakhavle neg kamljem te me vodi griza ande mungre čavra. Mungri čori lija rom, ando ohto razredo đeli, katar dešuštar brš, a katar dešupandž sas la čavro. Lija Rrom ando čoripe thaj goda mande but smetosarda, sa men samas čore al sa vi čerasas thaj lasas kotor mangro, či rodasas. Thaj ga, andem la čhere, mekljem khote e čavre, thaj eke tumende čavro, den man mungre, thaj nikada za veka... eketalo, akana si baro Rrom. Munri čori si akana ande Nemačko, romeste, sila vi čavro, šukar trajil, či trubul majlačhe. O čavro si le romnji, vo dija agor jekhto klaso thaj či kamlja majbut. Le si trin čeja thaj jekh čavro.

Si angluno ande familija te avol tu čavro?

– Bitno si, sar te na, kaj za kaste čeres – pala e džamutre? Ga, čeres za o čavro thaj akana sar kamol ga cenil, thaj e de tho dad trubun te zasluzin te e čavra cenin len. Kaj žensko čori si avresko čher, a o muško si piro čher, samo trubunas vi lende te aven prema pire čavra te e čavra cenin len kova postovanje katar pire. Munro Šaco te na aviljasas lačho thaj te na cenisarda ma, postujilas thaj daralas, bogami kama al gadno, al vo si ande Nemačko thaj inčar o racuno so haljem. Me e čhera ramosardem leske – koja kaj si te zidol pe goda si lesko opruno sprato, a e Gordanako si tele, thaj vo inčar la o racuno ande mande dok či merav.

Paćas ando Dol?

– Sar te na, či dama thaj či thama dok či moli ma leske. Či džanav dal aver paćan, al me džanav kaj me paćav. Či džas redovno ande khandiri dok sas mande khate e unukuja, akana kana naj khate thaj najsem zaduzime te čirav, furjadijav thaj džav ande khandiri. Inčarav o racuno kana si e svekuja te na čerav khanči po čher. Eke, ade si Vratolomije sasma drze te thav, al čikam dolaće kaj me paraštune či thav. Postisardem pre duj, trin brš thaj posle avilo mande ando suno kaj či trubu zbog e čhorako čavro, ga kaj prekinisardem, nekolko drom zbulisajljem thaj dikhlem kaj či vredil dolaći kaj majbut drom semas kav šporeto thaj toskar morajem te probi o habe thaj me zbulima thaj me phenav: – džan čavralen dragone Devlesa.

Sostar slavil pe e Kulunda?

– Dolaći kaj o Isus Kristus bijandilo ande jaslice, bijandale e devleski de Marija a o dad si lesko Dol, dolaće ačhilo te slavil pe Kulunda pe sulum trin đe. Prvo đes si Bađindan, toskar čiradol e večera – bi makhlji fosuj, šuće prune, mačheski zumi ili peko mačho. E sulum anpe oko efta, ohto satuja zavisi sar ko aresol. Godaj sulum an o gazda thaj phen – Bahtalo tumende o bađindan te aven

džude thaj aste, vi me leske ga isto phenav: – Sine, te aven džude tha saste, te zutil tumen o Dol tuće thaj čire čavrende, thaj toskar čhudav kuruzo, điv thaj akhora pe leste, al von prvo čiden pe trujal o astali thaj me čerav trin deluja: jek za o Dol, jekh pala e devleski de thaj jekh za o Isuso Hristo thaj onda lendje deliv godala gomilice thaj čhudav ande sa e budžakuja katar o čher. Toskar e čavra pijučin, gačin, valjinpe goda si lače kaj valjin pe zbog e va thaj e pungre te na dukhal len, goda ašundem katar e Rromnja saje si majpurane mandar kaj si goda but lače. Kana anpe e sulum toskar večeril pe thaj dol pe jag o kandilo, o gazda čitol e molitva, cera trusul thaj onda večerisara. Ande rjat čera pecenje, sarma thaj česnica. Katar o pecenje pećol pe čurano a či čurka thaj pherdol pe šuće prunenca, phabenca thaj kotororo mangro thaj odna sulpe thaj pećol pe. Kana šudrjol thaj kana trubul te u podne thol pe po astali, toskar kitisara le e lovenca. Ande rjat čerav vi e kolača vi e česnica, ande late thay trin dinarja dolaći kaj sasma trin unuke thaj svako lija te malal dinari, toskar me ande trin čoškuja thodem unakrsno po dinari te von malaven te radujin pe. Godala love ande česnica si lače te mećolpe za e ikona, kana čines bale lače si te des, kana čines gra te mećes ando čher il telco onda šaj, al inače či. Kana čhinav e česnica prvo nameni e Devleske, e Devleski de thaj Isuso Kristo thaj mekav godav kotor pe rig, dok či halpe česnica mora te učhardol, goda si lače te e trgovina al sigo thaj loći. Ga sikadem mungre čavren te čeren, a me goda čerdem vi kana lengo dad sas džudo, toskar delisara o talo po purenipe. Godaj detharin o Šaco džal ande khandiri, ašun e molitve, celil e ikone, dol jag e momelji angla e Devleski de tho sveto Nikola, molil pe pala e familija tho lengo sastipe. Kana boldel pe ande khandiri, an e momelji thaj phen: – Džudo thaj sasto te aves, vo čumidol mungrova, me le čumidav ande buka, e česnica već ačhol po astali, kolako, momelji, pecenje, supa thaj sarma obavezno mora te al, toskar da jag e momelji thaj očitosara e molitva thaj ručisara. Za godav de khatende či džal pe. Pala e večera čerpe isto ga, a e momelji phabol sasto de dogod či damen tele. Thejara čirav svežo supa thaj očekuji ko ala. O Šaco thaj e čavra džan kaj čivre, a me ačhav čhere. Pala o čivro čerpe posebno kolako, isto khul pe sar ka obično sa mo majbut drakh, angre, šećeri thaj akhora meljime. Toskar inđarpe cra katar o pečenje thaj šukar phaba thon pe po tijari. Men još tha o šlajboko e lovenca opral te na džas kav čivro prazno šlajbokoa, al kana tu leske inđares vo tuće o šlajboko boldol. O čivro ne mora te al tute oma thejara, sile kana džikaj Cikni Kulunda thaj toskar an kolako vol torta. Pala dujto de Kulundango obilazni pe e njamurja thaj e čivre thaj e momelji phabol sasto de. Trito de si Stevandan toskar rano uštol pe oko trin, štar satuja thaj šladol e Kulunda e meklja – voj ne mora te al nevi samo mora te al korovaca, la čidol pe jekhto slojo sulum ande sa e prostorije thaj godaj sulum čides thaj inđares majdur pe njiva. E sulum saji ačholas po astali čidol pe thaj phadol pe thaj thol pe pe vocka. Goda si lače za e cikne čavra kana si len nastupo thaj e grčuja ando por vol pala e gra si lače

te prekrstis e vasteja thaj prebacis, goda si purano običaji. Či džanav pala soste si sa lečho, samo lače si te lesamas, goda si katar o astali, khote phabili e momelji, khote sas o kolako.. a e sulum kaj sas tele goda čhudol pe pe njive, ipak goda či uštadol zhaj džikaj šov satuja sa goda moraš te al gata. Kana e sulum šladol phenpe: -Maladan amen po miro, po miro te mečesmen, dža čire dromeja thaj an mendē dobitko thaj sastipe. E kokala katar o pečenje či čhuden pe uopšte, sa sogod hal pe thol pe pe jek bari tacna po astali thaj trito de tholpe ande kisi thaj po tavano. Phenpe te čhudape o šoro e čurkako kaj o gazda merla, goda isto lesamadol, eke man po tavano si či džanpe ni o numero, posle aven e bare šimijakuja thaj inđaren. Katar e kulunda lesamal pe e love ande česnica tho šoro katar o pecenje džikaj aver Kulunda.

Sostar slavil pe e Patrađi?

– Či džanav so čerdilo pe, al džanav kaj trajil Baro paraštuj, toskar farbin pe e angre, savato thaj kurko. Pe Baro kurko postiv thaj džikaj duj, trin pandž satuja khanči či čerav, samo koki e kokice il pekav cra mačho thaj čirav mačheski zumi, ako si amal. Ako naj toskar samo kokice. Osim goda khanči či čerav, ni e meklja či lav ande va. Katar pandž satuja lav te farbi e angre thaj te šariv len. Kana goda ala gata, al vi efta, pas ohto thaj inja satuja, toskar pricesti ma, hav nešto makhlo, bilo so, nesko angro. Kana sas e čhvra čhere džas ande khandiri, al akana či džav, but sem bibahtali ande čhvra kaj naj khate. Thejara čerav cra supica, kolače thaj sa so si tu, a detharina o šošoj an e čhvrende angre, goda si e de, dad il e mami, a e čhvrende phenel pe: – Anda tuće o šošoj angre, dža dik so još tuće anda. Von ga prastan pe avlja, a me uštav ande trin, štar satuja kaj džanav kaj rano ušten thaj azucaren e šošoje thaj thav pe sa trin gnezduja haljinice jel čarapice, sa so ponovi len. Me či phenav lende, numaj thaj ando cegerici thaj čerav gnezdo ande avlja. Te thodem andre kav šerand, toskar či paćan kaj o šošoj šaj dol andre, ga paćan mande kana si ande avlja pe čar. Mandē goda mungri de či tholas dolaći kaj toskar sas baro čorpe, bilo ko tholas goda pe čhvrende, al mande mungre či. Kana udajisajlem thaj kana sas ma mungre čhvra, me lende goda thas dolaći kaj si goda e čhvrendi bah.

Saji slava slavis?

– Slavi Sveti Nikola vo si dešueftato decembro thaj godaj slava nasledisarde, katar o Rrom. Akana slavil la vi mungro čhvro, goda dol pe e čangendar pe čanga. Za godav de spremoñ pe peće balora, supe, sarne thaj akhara familija. Spremol pe još o kolako, koljivo thaj mol thaj goda posvetil pe ande khandiri. Raća jekh de majsig neg e slava čera koljivo, ande leste thaj vanil-šećeri, šuće drak, toskar čerav mačho dolaći kaj mora te al posno večera thaj šaj pol pe mol ili šuklo paj, čeren pe kolače thaj torta, al goda či tromal te hal pe džikaj aver de. Čerav vi kolako thaj toskar inđarav e molja thaj koljivoa pe rjat ande khandiri te posvetil o rašaj thaj toskar me goda anav čhere. Pe

večera či akharav khanikas katar e familija tek aver de. Aver de kana aven e familija po ručko da jag e momelji thaj Čitosara molitva thaj onda beša te ručisara, posle veselin pe thaj maton, thaj po agor vi han pe.

Ćerdan će čavreske svaturja?

– E, mungri bori si ando Bečeji. Me laće dadeja khanči či dogovorisajljem ande svaturja dolaći kaj mungri bori našlja pala mungro Šaco thaj me čhere čerdem svaturja. Akhardem vi len pe pogača, al von či line te aven, holjariko sas kaj voj našli, so šaj me čerav khote. Sasla venčanica thaj či udajisajlji ande khandiri već ande opština. E čivre sas Rroma thaj but šukar sas. Kana bolda pe e bori katar o venčanje, oma thodem e boščava thaj dočekisardem len e rezoa thaj e šećeroa te al e bori gugli e sokraće, te al lačhi – goda me la dav te hal, a kana den andre, dav len lon thaj mangro katar jekh thaj aver čang te han.

Sar goda izgledil?

– Thos lendje o kolako pe čanga, thos ande godav kolako lon thaj šećeri, ga pe lako kotor ga pe lesko, vo lol katar lači čang thaj hal a voj katar leski thaj ga dok či han sa, či dijem len paj. Goda si običaji thaj značil kaj von si la;he vi ando lačhipe vi ande bi la;hipe, značil kaj kroz o trajo ala len vi guglo vi čerko thaj kaj morana goda zajedno te načhen. Posle dešuduj satuja, e mladenci džan te soven thaj detharina thasas jag thaj čhudas e perjanica thaj pokažijas o čaršavo, e bori sas paćivali, thaj toskar o neveri kerisajlo thaj poćinda e djilabarne te đilabol leske thaj phadolas, thaj vi me but matilem, ;udo sas goda. Te na aviljasas paćivali či kama al mande svedno al pale kama zavisil sar von duj kama haminpe, me či kama phenav laće khanči, dolaći kaj dikhas kaj ačhol mungro čavro – znači hasajlo godoleja, pa ako leske či smetol, či smetol ni mande kaj vo kroz o trajo džala la či dža me. Godav čaršao lesa ma vi ađe, lijam te thale, al naštik, čidem le thaj meklem le. Kana nakhle e svaturja e venčanica mekljam te ačhol thaj či das la khanikaste za veka, goda si lače za laće čavra, te na de Devla al len frasuja, toskar e čavra učardon la thaj goda načhol.

Sao brš mulo tuće o Rrom?

– Či džanav, si biš brš sar mulo ande bolnica ando Nevo Sado. Kana ande le, andamle andre thaj leske čavra ruje. Khote ande bolnica vi furjade le, šaj ando purano furjavipe a šaj vi ando nevo. Ando motho tholpe lesko purano furjavipe, a neko goda lesamal palaj uspomena. Toskar thon pe e bombone, neko bičhal ga e mulende, goda sa thol pe ande kisi thaj tholpe ande hu dolaći kaj paćal pe kaj vo goda inđar la pozdrav aver mulende, al me ande goda či paćav.

Paćas kaj si trajo vi kana o manuš merol?

– Me či paćav ande goda khanči, paćav samo ando džudo kana dikhav, a ando mulo či, kaj kas e kali phu učhar godova – Devleja!

So si e ilova?

– Či džanav dal si ilo thaj dal postojil rajo ili pakao, me džav ande khandiri thaj dav jag momelji za e mule, te al len bi tunjariko pe kova them.

Otoskar tu pačas kaj von khote traijin dok des jag e momelji ande lende?

– E, thol pe lavori ande avlija thaj peškiri thaj thon pe e va, ko či kamol te al čhere e limorjendar si khote lavori thaj peškiri te khote thon pe va. E va thon pe odolaći kaj kana thodele ande phuv svako lija cra phuv thaj čhuda ando limori te al leske loći kali phuv thaj meljarde e va katar godaj phuv. Kana avile e limorjendar khate čhere, čerdam e DAĆA. Voj čerpe makhli, jedino čerpe posno jokhar anglav opaš brš. Kuvarica čerda parni zumi thaj peče balora, a me đeljem pe limorja thaj e čhavra. Aver že đeljam po POGREB, dethara zora, thaj inđardam mas, mangro, raćija, mol thaj goda thol pe po limori neko phen kaj vo ala te hal, al me čipačav. Po pogreb šaj džal vi e familija, al e familija. Posle džal pe pe limorja za kurkođe, za šov kurće, po opaš brš thaj za brš. Uvek dol pe majsig: palaj brš že dol pe čhon že, po opaš brš dol pe trin kurće thaj šov kurće dolpe pe jekh kurko. Majsig dol pe dolaći kaj tu preuzmis le a či vo tut, les leske đesa majsig neg so vo ažućarla ravno. Posle sarana si običaj te bešol pe ando čher celo rjat, mande bešlja ko kamlja, te e čhavra na daran. E čhavra či daranas, ga sovenas sar golubuja vi me bešas ga e themea. Avolas o Spasoje, toskar baš bićindonas e lubenice: – Na Spasoja, lutko, me či darav, na te sogodi čerdol pe tuće thaj posle te phenes goda čerda mande e Ivanoski sarana, te haćareja kaj naštik aves na av, al vo Rrom uvek obilazilas. Sas mande dar, kaj vo đeseja bićinlas e lubenice a raća solas talo špiditeri. Paćal pe te o mulo asala toskar još ječe inđarla peja al me či paćav ande goda či paćav.

Ašundan ande Žablja kaj si čohaja?

– Či ašndem, al ašundem kaj e doktorja ande Čuruga prevrćinas e limorja thaj phađenas e trušula akana sostar goda čerenas – či džanav. Goda sas nesoski sekta.

So sas tuće majimportantno ando trajo?

Kana mungre čhavra đele ando čher thaj mungre unukujam isto kana semas de thaj jekhto drom mami. Majšukar si mande kaj e čhavra silen čhera thaj kaj brinon pe ande mande. Sa ando trajo kaj patisardem sa bistardem thaj avilem pe koa stepeno sao kamljem. Mungre čhavra mande pomožin lovenca thaj či javisajljem te primi humanitarno, kaj si mande dosta ka kaj denma e čhavra thaj šaj godolesttar traji.

Saji sas tuće majgori vrjama ando trajo?

– Majgori vrjama sas kana e čhavra ačhile bi dadesko, sas o čher ckno, či džanglem kaj te džav. Nakhlja vi goda nais e Devleske. Kana haradem o čher gndisardem kaj naštik korkore vazda al sema sasti thaj borisajlem, vi me thaj mungro čhao, thaj ga vazdam la.

Ande soste dićhejas suno sar čhe?

– Dikhas te tradav e bicikla thaj goda sićilem katar... thaj te alma čaršavo po astali. Kana semas but čori, me samo dikhas: – Devla, beša me pe stolica, ala man kanagodi čaršavo po astali te bešav sar vi aver Rromnja kaj bešen. Sa avilo, nais e Devleske, vi majbut katar goda.

So mothoas terne Rromnjende?

– Lače si te aven paćivalo ando trajo thaj postignis sa. Ako e Rromnji naj paćivali, ako čor, kurvil pe, hohavel pire Rrome thaj piren čhavren toskar či ala la khanči, goda si sasto hasaripe, al ako si voj paćivali čerol andav piro manuš thaj čhavra, te lola udžile thaj pe vrjama te boldola, ako si vo kurvari thaj matarno – mek le inčar godaj linija! O čher ačhol pe Rromnji thaj voj trubul te lesamal e familija, kaj sa po vi kujna vi čhavra. E Rromnji inčar o računo ande sa, kaj o rom naštik al te dičhol so čiraveja thaj so čiradan thaj dal ribosardan o šporeto, il či. Naj goda goda. Kaj goda sa zavišil katar e Rromnji te voj inčar o računo, o Rrom si zadužime te čer godav dinari te ala bućarno, jel te na ala te inčar o ande marva, te šlal e štala, te šlal talaj svinjcuja, bakhre, gurumnja. Si vi le leski obaveza, vo trubul majbut te čer.

Kana sanas terni, e terne sigo lenas Rroma, so kama mothos e ternendje?

– Džanes so, me či kama mothav te mungri unuka lol Rrom terni, kaj ande šukar amaro čher thaj paćivali za šukar thaj paćivalo čhavro thaj leske trubun te aven paćivale thaj sa. Trubul but te lesamas pe tute, godaver, trubul goda te uštol pe, te čerel pe, te thol pe, te hosol pe, mora goda te čeres. Kana les Rrom katar biš thaj jekh, biš thaj duj, biš thaj pandž goda si majšukar brš, voj sa goda čerlas kaj pi de, te ala e de čhereski, goda sikada la. Eke mungri Gordana unuka, učil la laći de thaj me: ajde halav ka, ajde peglo dikhlo, ajde peglo o gad thaj ga kaj vo goda sićili, a mungri čhori Gordana voj sa pe birtuja sićili te čiral. E, znači akana kana voj udajila pe katar biš thaj duj, trin brš voj sa goda džanelia thaj či perla laće phare: jaoj, sar te astarav e pegla, si te me goda na phabarav, jel sar me goda te peglo e pantalone jel o gad, voj sa goda gndisarda thaj kama al la trema thaj e sokra. – So sićiljan kaj či de sar sikadas tu, so si či de gurumnji il bi boldi-Goda sa ga vorta kamas al. Toskar, znači si vi hape thaj najla volja po čher, znači terni si thaj terni udajisajli či džan khanči.

Si čače te e čhori udajisajli terni kaj e sokra majloče sikavola palaj čher?

– Goda si za mande naj lače, kaj saji čhe paćivali thaj lačhi naj khote so te čeres thaj lesamas. Akana te mungri Gordana udajil pe, so voj džanlas, khanči, a kana lolla lačhi sokra toskar motholas: – Ajde, sine, ka, ajde koa, thaj te na haćar la e sokra za e borı, već za e čhori, poloče thaj sa sićola. Al kana voj al biš thaj pandž, biš thaj šov brš voj džan sa. Thaj pale phenav: uvek trubus te pučes sar

goda trubus te čeres thaj dal si goda lačhe, kaj kana pučolpe dur džal pe, a kana či pučol pe thaj čeres ja pa goda či volil ni jekh sokra, a goda naj lačhe. Mungri Vesna, e Bojanači bori, voj si medicinsko phen thaj dija gata kaj Bojana o fakulteto, a či kaj piri de. E Bojana džanlas te čiral lače kali thaj te an ando than. Goda trubus te malaves kasaji sokra, a te aviljasas voj terni katar pandžvardeš il šovardeš brš, džanes ka na – džanes, džanes ka – či džanes, e ga o Dol te pomognil tuće, sostar udajisajljan, trubul tu Rrom? Eke mungri Mica kana avili či džanglja te astar e jag, al lače sas lačhe kaj semas me lačhi, thaj na ga, već ga, isto čeras vi e Žokikaske Rromnja. Me džanglem la te thav maškar e pungre thaj te astarav lako va thaj e četka thaj te thavla te krečol. Trubul te malaves kasaji Rromnji, te volija godole čhavre thaj mandes te ačhes ando čher toskar mora te aves vi sikavno vi sikavni, thaj bez e te na rknisara, bez e buka sar čhavro kana mazis. Si Rromnja saje si godaver, a si vi kola saje si bezobrazne thaj či volin pire čhavren, a sar avreske. Kana avili e bori ande mungro čher, me prihvatisardem la sar mungre čhora thaj či čeras razlika. Još majbut dikhav lače neg mungre čhavreske, me gndi kaj zaveka nas mande ga. E terne trubunas te čeren o te len pe posle e armija thaj posle e sikavni, toskar si maj pače thaj maj ozbiljni, inače šaj te al gata o dok phendan «piksla». Ande mungri vrjama kana semas terni goda but drom čerdolas, pa vi ade jekh mungro amal ženisarda jekh nasadi thaj trajisarda la trin, štar kurće thaj meklja godale Rromnja thaj lija aver.

Si e Rroma saje hohaven e Rromnjan?

– Si, vi akana si goda. Me zaveka či hohadem mungre manuše, al vo man e. Me najsem kasaji thaj goda sikadem vi mungre borjen te na aven kasaje.

Kama phenes te e terne džan ande sikamni?

– E sikavna si bari, samo kaj či khanči kaj kana dol pe gata e sikavni naj te čeres bući e čivre thaj amale, a kova sao e bešavni thaj bokhalo thaj trušalo al ande sikavni per e bokhatar, godale či ala ni bući ni bah. Goda ačhola. Ande sikavni čeren razlika, trubulas te ava sa sar e kola saje naj Rroma, sargodi kana samas nekad, a goda akana majbut naj. Kana mulo amaro Tito, muli sa amari bah, mulo sa. Sostar nas maripe kana sas o Tito? Dolaći kaj o Tito inécarlas o računo ande sa, još kamen te inkalen le ande phuv, sostar goda smetol lendē? E vo kasavo sas, kaj reagujisarda saste themeja. Naj amen miro ni akana.

Kaj sanas kana bombardujisarde?

– Ando podrumo, me thaj mungre čhavra kav amal. Kaja jekh unuka čhadolas rat, a kale avrjače džalas o rat po nak činosajle sasti rjat ando šudro podrumo dok či dijam gata thaj ajde phena: – čhere thaj so dola amen o Dol. Dikha opre o Nevo Sado, opre, opre dok per e bomba gndis kaj si khate tumende ande sasti bar.

Kana sanas terni slavijas o jekhto majo thaj biš thaj eftako novebro?

– Či ni džanglem kana si, me samo inčarav o kana si patradji thaj kulunda.

Ašunes e rromane emisije po radio thaj televizija?

– E televizija si rumume, a radio najma. Naj sem me but palaj goda. Me sem nasvali Rromnji, but nakhlja prekal mungro šoro, trubul ma miro.

Družis tu aver Rromnjanca?

– Aven mande mungre čhavra thaj e Zorica, me či pijav e kali ga kaj či aven mande. Sima baro pritisko, kana sima love činav mande draba, kana najma či činav, al me či darav te merav: akana te merav e čhavra si mande pe po than, o čher vazdem. Kamas al mađe žao te e čhavra ačhen po sokako, te na aven lačharde.

Sar nakhlo čiro teljaripe po trajo?

– Me sem marimasko čavro. Bijandiljem desembrova štarvardeš thaj jekhto. Mungri de motholas kaj si dobosari ando than mothol te dobujin kaj aven e Švabuja. Mungre našle ando voš ande Karlovčića saorenca ando gav. Sas tuće pharo ande Šumunovci, pa ande Mihaljevci, kaj godaja čuprija, a man mekle palo kreveto khote ga vulime korkore. A ivendeski vrjama sas, sasma tek duj thaj opaš čhon. Trito đe bolde pe ando voš, kana ačhili cra e borba, kana cra smirosajlo, te len ma. Me sem činde.. Astarda e jag, anda ando voš kaš grastengo vordon, tatarda o paj, thaj mordema thaj aviljem mande. Daraj le te indaren ma ando voš te na rov, ten a ašunen thaj ten a aven Švabuja, thaj mekle ma korkore. Khote rovas, ko džan so sas, či džanav. Mungro teljaripe sas pharo. Trajias e da thaj dadeja, pandž čhvra samas. Duj phrala thaj trin pheja. O dad sas štar brš ande partizaja. Kana avilo ande partizaja toskar sama već bare, man sas toskar štar brš. Kana ramosarda o lil a vo phen pozdravil e Jelica, pheja, a man bistarda. Toskar još o Zorano thaj e Ružica nas bijande. Posle maladilo još jekh phral, još jekh phen sas nasvalo, ande Kamenica ande bolnica, sasle dešupandž brš thaj posle mulo.

Tu ando maripe ašundan katar čire?

– Maripe či dama godi, samo ašundem, vi e mami motholas sar umblavenas e Rromen sar ka sar koa. Sas ma mami, o papo mulo, posle o dad mande mulo, man sas već dešuohto brš, sema romeste duj brš. E mami sa motholas mende sar umblavenas pe bandera, sar čhinenas, sar marenas, sar koa sa majgore čerenas e Rromende. Men čidasas amen trujal late thaj ašunasas, motholas mende sa sar sas. Ando maripe samas duj pheja thaj phral, e de mungri korkore sas menca, o dad ande partizaja štar brš. E de či čerlas khatende. Dobila negde neski roba, thud, godolestar trajisardam. Pe čhera džas čeras, posle kana amen đeljam ande sikavni e phen majpurani deli po tečaj, a o phral džalas ande vorta sikavni vi me đeljem ande vorta sikavni. Sas ma tablica džikaj trito razredo, pe late sa ramoas, a akana si knjige, sveske, sa. Toskar sas amen tablica, a tek ande trito razredo sas amen sveska, jekh pe kocke a jekh pe štrafte. E de sas korkore amena. O dad

lija te dol palaj e frizerka, te phirol ande Indija thaj či dijam la te putujil, daraljam kaj bombardujisarde. A akana maj posle te dav la, kaj akana propadnisarda, ake duj brš, a sas vrlo lačho, lačhe sas la jekh slabo, lačhar la, lačhe sičili. Znači tumen la le saman, či kamen te mećen la ande sikavni, kaj si godav narav rromani te e čheja len pe sama vi ade lol pe sama. Thaj toskar dara godaj vrjama soski si, dolaći men darasas, kaj sas goda marimaski vrjama. Akana naštik dala te džal kajgodi, pe pandž, šov čhon, pe nesko kurso, nešto te sul al či džana kaj džasa.

Kana ađe, dičhes tut sar Rromnji ande kala pandžvardeš brš so mothoas ēire čhejende thaj unukonđe?

– Mothas lende te na phiron, kaj te dija o Dol dok udajin pe, dok aven te darujin, mora te aven paćivale, vi men dolaći lesama amare unuka, te na phirel, te udajil pe. Si kasaje amale kaj bolden e čhejen, naj paćivali, pa na de Devla, bolden la. Il toskar thon maškar laće amale pharado tahtaj thaj thon mol jel piva, kova pićal. Sostar? Kaj naj paćivali e črori. Ga dikhlem kana, gas as thaj pharado tahtaj thaj vo lja te pol goda sas ladžavo, ladžavo baro pala amen Rroma. Thaj ga men lala sama thaj či dijam la ande Indija ande sikavni, eke tuće, a te aviljasas khate sar kamlja palaj frizerka te džal men kamas dala khate, a inače akana či džal khatende.

Sar sas pre godav, isto ga?

– Još gore ! Sar éo dad dol tu, sar éo dad pogodisards tu, sar naredisarda, ga morajan. Či tromajan te phenes. E, ake me sar moth. Či phendem e dadeske ni kamav ni či kamav. Sar vo phenda, ga moraja te al! A te mam sas momko, či troma te phenes khanči. O dad či džanglja, samo ga dijam svato, cra dikhlijam thaj goda sas a. udajisajli, udajisajli. Goda sas amende orta: te o dad phenda, lija e love, lija sa so trubul thaj či troma te džas, naj katar te boldol. Akana si isto, či hasaol godaj tradicija, goda paćivali pe e čhejengo. Ande jekh va goda si lačhe, ande aver va naj, ali gndiv ga kana si e čhe godaver, te ala la but momkuja pa či grešila.. Gndiv kaj si lačhe te dol paćivali, nevino ando kana lol pe, te posle sasto trajo sila šukar thaj mirno trajo. Ga, te o sokro il e sokro na tradena la, toskar o Rrom sasto trajo...

Šaj mothos mendje ande neske rromane habenata?

– Šaj, e Rromen nas rerne te pećen pe, thaj toskar po siđaripe thaj soski čeren, kova, sar mekika andovido čeren thaj vulul pe, thaj toskar po šporeto, po zejtino, po čičen pećen il ga pe ploča, thaj e proja pećolas pe pe ploča kanagodi. Pa toskar šuklo humer majbut, pa ande šerpa pećen ando šporeto. Katar o habe me čerav sarma, gulaš thaj sa goda kaj sa čeren. Pre pekasas habe ando federi. Goda sas ga kana čerasas e pogača, nasmen love te čina mangro, thaj čerasas šuklo humer, pa toskar sas ploča ga mardi telal phabolas, pe pungrora sas trin

thaj toskar opral o zaklopco thos thaj thos kaš, so si tu vi katar o gra thasas kola balege thaj thas jag, thaj pekasas e pogače thaj mangro thos oprel thaj ga so si tu, thaj pećol goda.

Dal nekad putujias kajgodi?

– Đeljem ande Tursko, Italija, Lajpcigo, Minhen, sema svugde kana čeras toskar za kurko – paraštuj thaj savato, paraštuj dža. Činas cra roba pala amende, pala čhavra, cra bićinas thaj ga, snalazi amen ando trajo. Anas majbut koa so len: bare čaršavuja, suknje, haljine, bluze, svašta sas. Naručinas mande ando preduzeće ando “Centrosrem”, sas ma but. Ande Italija čerdilo pe nekolko drom indaren tu palo čoško sar te menjil e love tuće lol thaj našol, a ande Rumunija len tuće e trasta, len e love thaj naj tu nit e thos muj ni khanči, thaj samo koa dol kaj bićines, si si tu inkal godaj kartica furjadi thaj dičes vo porjalo thaj lol tuće e farmerke ... indares cra te bićines te čines cra, len tuće thaj naštik khanči.

Sas tu neske amale?

– Amalice, sasma. Sima vi akana, majbut Srpkinje neg Rromnja. Sima kala kaj čeras majsig lenca, kana dičhen ma:. Av! Kana džav lende, ažućaren amen, den mungro drom fino. Da svato sar čerasas, sar sama, sar ka, koa, sa goda kana si kana, a slabo vrjama si akana, slabo vi džav. Sima Mira. Laće majbut, al akana laće čhavra sas man., o Rrom sas ando phanglipe, voj thaj e čhavra sas mande, sute, dikhle televizija. Dikhav majbut vesti, dikhav majbut koa so interesujil ma; dal ala miro thaj te al miro, samo te ava mirno. Dikhasas Kasandra, Ljovisna. Goda.

Čitoas možda kaj knjige?

– E, e pre, a akana slabo čito kaj či dikhav.

Si tu neski kaj volis e knjiga?

– A naj, či ga čitoas, ga čitoas kana e čhavra anenas ande biblioteka lektira, ga sogod čitoas, al či... A akana slabo čito, akana či dikhav.

Sar akana trajin?

– Traji e Rromeja, samo najma poćin khanikastar. Ćerav kav Smuđa e mekljica khosav, džav hanav e limorja thaj svašta čerav, eke kaj si cikni e penzija... thaj so ga kana sem umorno thaj ačhadi thaj najsene sasti, thaj brš thaj svašta.

So još kames te mothos amendē andar čiro trajo a kaj či mohtodan?

– Goda kana sema me kaj bori ando Lajpcig pre dešutrin brš, ando Lajpcig palo Minhen trjanda kilometruja. Pa lijem e bršesko odmor, thaj dobisardem čhon thaj opaš đe či poćindo thaj đelemtar. Kana areslem, januar thaj februar khote semas, thaj baš areslem pe kola, thaj čeras džikaj ohto satuja džikaj dujtrin satuja ande dućano kaj bićinel o mas, sima boščava, bari klanica, sa thas:

godala vasurja, godala ziduja, thaj toskar kana ġelem ĉhere ĉeras isto kaj godav gazda, samo kaj lesko ĉavro, a ka ĉeras ande klanica kaj mami thaj kaj aver ĉavo. Pa ando birto ĉeras katar pandž rača džikaj pandž detharina, džikaj duj, džikaj trin satuja, sar kana sas bući, khote thas e vasurja pe mašina, thaj thas e vasurja ande sudopera bari a goda sas šanko baro thaj baro borto. So sa dikhlem khote! Palaj sasto mungro trajo khote kaj sema duj thaj opaš ĉhon, a goda nikad ĉi dikha. Al baš dosta ĉerdam! Či džangljem te dav svato, al razumijas sa, das svato vi e gazda. A gaći cenisardema thaj sajekh savato poćin sajek fening godale poćinako. A khate ĉeras trjanda thaj efta brš thaj naj sema ga ceni me, ga sar khote duj thaj opaš ĉhon. Khote pala duj thaj opaš ĉhon goda dama godji, pučen ma sar džas e vozoa, sar ka sar koa thaj kana ašundem kaj džav ĉhere sajekh godaj konobarica, godala gazde, ma sa indarenasma ĉhere sa spakujime, sa ande kuferja thode, gaći volisarde ma kaj sema vredno, thaj posle o gazda dija ma maj but love. Me lijem šukar love. Kana aviljem ĉhere, ĉerdem kupatilo, još ĉerdem, bičhaldem ĉhere kana sas e Sladako bijando des baš dujto februari, toskar bičhaldem oko pandž, šov šela marke. A o Švabo lja te ĉer mande e papirja, te al Rrom thaj ĉhavra. A me či kamljem kaj ĉeras još jedno duj brš, thaj ande penzija. A te ačhilemas khote pandž brš tećerav khote kama al super, kamas alma majbari penzija nego akana.

Dikhljem khote sar ĉeren e baluja thaj kana roden saji se ĉhe maj šukar. Isto sar vi mende. Švabice, majpurane romnja, ĉhelen, ċilaben, veselin pe thaj toskar khote ačhav khote palo šanko dikhav so ĉerdolpe, thaj ko god avilo džikaj torta kolača sa anen mande te hav, me inadaras vi e hanamikače ĉhere, ĉhavrende thaj ga. Goda sas kaj dikhlem, neštik mothav kaj vi khote sem sasto trajo mungro nakhljem samo khote kaj sema thaj majbut khatende a ĉeras, but ĉeras, a vi las love. Palaj rjat tho de majbut las po duj šela marke thaj svako savato poćin, a kana nas ma ande klanica bući, me džav ando birto thaj ga sas e šporetuja ande duj reduja, me riboas jekh rig prvo thaj kola daske riboas, galbenin vi e rerne vi katar kaj rig thaj koa šporeto thaj koa, kava redo thaj koa redo. Kana avili e Švabica, kana dikhle von mande e va ċumiden, gadići sema paćivali palaj duj thaj opaš ĉhon, a khate trjanda thaj efta brš ĉeras thaj kana ċeljem ande penzija dijema baruno sato, e thaj goda ċelo palo Nevo brš ande penzija kaj sem a de e romnjengo ĉerde thaj khanči či bičhalde mande. Pa naj goda lačho, naj paćivalo khanči, a khote za duj thaj opaš ĉhon goda naštik ramol pe, gajći ĉerenas lačhipe palaj mande, thaj poćin... thaj kana teljardem ĉhere sa poćinde mande, e kompjuteroa ande ma, sa sogod te indarav ĉhere palaj Jugoslavija.

Još sogodi ande ĉiro trajo, a kaj tu či mothodan amende?

– Lačhe šaj te mothav cra ande avantura, kaj nakhlem. Ĉeras ande posluga, ĉeras vi khote sema terni pristas ĉeras, sasma jekh amal. Pa cra uživisardem ande leste vo ande mande thaj sigo mulo.

Amal, Srbino, sas šerutno khote. Samo phučla: – Kaj si mungri Rromnjori? Volilas ma but vi, so si maj glavno vi kana čerdem o čher thaj sa goda thaj e kredituja. Ćeras ande lesko čher, khote sas e Rromnji, leski de, dad... sa sas lačhe. Le sas Rromnji ga šukar, još vi brš de sar mulo. či halas pe kana phen mande Rromnije. Kana džasas po bijando džes, pe svaturja, goda sas sa baro pala mande. Džasas kaj frizerka obavezno thaj anen man čhere, indaren ma pe svaturja, kana udajilas pe neski Rromnji khote sema, posle majbut či džas.

Tu lesa inkljenas?

– Či, či ni ga kana đeljam pe svaturja, po veselje neko toskar, a ga či.

A leski Rromnji si voj goda džanglja?

– Ćeras me khote, me khote čeras, e Rromnji sas mande, leski de, dad, sa sas lačhe.

A džangle von?

– Či džangle, samo o Mile: eke čiri Rromnjori, eke čiri Rromnjori kaj ga badi vo trajisarda kana sem me ando čher, a barvale sas, thaj kana vo mulo, a lesko dad maladama, thaj sar grlisardama, a man sas mantili bućako a vo thoda mande khate ande poska či džanav kazom love, naštik dama godi, dal trin milje dinarja, goda sas bare love, sasmen šel thaj biš dinarja počin, dol vo man oko trin milje thoda ande poska, phen: – Te altu, te altu love – phen lesko dad, a vi o dad akana mulo leske skoro. Vo, kana čerdam o čher, vo anda mande soba ando dućano, sasti soba dol lesko dad ga, ga kaj goda sas samo ga, a me čeras lende o čher thaj sa goda isto ga kana đeljam te udajisara kola Zuska thaj ga đeljam men ande svaturja thaj goda. Ga, ando dućano udajias ma, kaj Slavica kana džasas, kav Boško. A goda sas samo me sem lendi, khonik naštik phenlas khanči.

Još sogodi ando čiro trajo?

– Sasma te phenav kaj bistardem mungro jekhto pačiv kana aviljem oma dujto brš, trito brš kana ljem Rrom. Naj sas amen čher, samas kav sokro, thaj čerasas čerpići pe huja, korkore čeras čik, či još čeras bući. Sas amen čher: sobica thaj kujna, thaj me tho Rrom čidam ciglje pe huja, thaj thodam cra ando temelji a ka čerasas katar o čerpići, pa me thaj vo, thaj još jekh Rrom sas amen, zidosarasas korkore, cra krovo čerdam. Thaj kana me krečosardem, lačhe sas mende... Sa korkore! Posle goda brš de čeras bući. Posle bićindam godav thaj toskar čerdam kava aver katar o kredito thaj goda aver kaj već mothas.

Kames još sogodi te mothos?

– E Rroma katar o puranipe, majpurane kala kaj sas, ga ašundem, vi mungro papo vi kala majpurane kaj naslen čher neg saslen čerge, sas len ko sar šatra, pa sas len vordon, grastoro thaj toskar ga pe ledine trajinas. Majsig goda sas pa goda sas majsig neg o maripe, majsig neg o maripe goda sas, naslen uopšte čher, kare, kare saslen thaj čerge. A godala kare sas sar šatra sar si, toskar ga čerenas

thaj goda sas kurzovina thaj svašta, sas vi tato ande godala kare, ande godale čerge, thaj ga khote sovenas goda sas tele, naslen ni kreveto – khanči, ga sovenas. Ga vi ađe: khate si čhon de pe kaj ledine, po čhon de pe aver ledine si thaj ga e gavestar, dži gaveste džanas thaj sas po duj trin čhon pe jekh ledina, thaj džanas pe aver ledina, pa toskar ga trajinas, čorenas ande bar, hale, pile, džanas, trgujinas cra, a majbut čorenas vi palaj gra kuruzo thaj sa goda las korkore peske. Thaj Rroma či čorenas ga khanči bare, te čorenas sogodi baro, samo čorenas te han thaj te al len te han ađe thaj thejara, al ga baro khanči či čorenas thaj khote e Rromnja bijanenas, sa trajisarde, trajin sas sate neg ađe. Ga amare purane den svato, amari mami goda motholas saorenđe. Voj ga trajilas, ga motholas. Men či. A voj sa goda mende phenlas sar trajinas talaj kare, talaj čerge thaj sas lende tato thaj sas saste, trajinas po injavardeš brš, pa vi šel jekh mami, aver mami, dosta trajinas thaj sa purane dosta trajinas, a akana ka terne majbut či.

Kamejas te mothos mande ċiro trajo?

– Varesao burno trajo nas ma. Sas man zgode i nezgode, sar vi ande svako trajo. Bijandi sem dešuohtoto aprilji štarvardeš thaj šesto brš ande Dobanoci pašav Beogrado. Dama godi kova kana teljardem ando sikamno than, sar vi sa jekh čhavro sao dol pe godi katar piro teljaripe po trajo thaj kova so si leske majbut ande godi.

Ande sikamni džas. Dijem agor vi učo sićope, gajda kaj či ačjiljem dili. Vi munro phral thaj phen dele ando sikamno than. Amaro čher nas maškar e rromane čhera, gajda kaj mungre amalenca teljardem vi me ando sikmano than sar Rromnji. Thaj vi me kamljem katar šov brš te teljarav ando sikamno than. O sićope džalas, sema majlačho dako ande ckne sikamni škola. Kana dijem agor ckno sikamno than, mangljem te džav maj dur te sićijav a munro dad motholas badi rromani čhori, amen Rroma, goda či ala sar trubula, kaj amare čhavra či džanan maj dur ande sikamne thana. Numaj me sema kasaji, sema vi bi lačhi, mothodem kaj mudarav ma: te na mekle ma te džav maj dur ando sikamno than me mudara ma, numaj nas mande ni ande godi te mudara ma. Numaj goda sas jekh hohavipe te šaj mungre da thaj dade na tradam te mećen ma maj dur te sićijav. Numaj mungi de thaj dad, naštik te phenav kaj nas sar trubul, naštik phenav khanći palaj lende. Von sas palaj goda, me sem lende majphureder čhori, jekhto čhori sem (sas mungre da čhavro aver rromeja), thaj denas ma sa so kamlem. Sas len paćape ande mande. Mekle ma te džav ande sikamni, lačhe dama godi alava mungre dадестар, kana trubuje ma te džav te ramov ma ande škola, so phenda mande. Godala alava, gndi, kaj či bistra. Phenda mande: Me bičhalav tu vorta dromeja, džas kaj či trubul, dikh kaj si o Dunav thaj Sava, thaj so si majhando-birosar! Goda si mande ande godi thaj dama godi thaj lesamajem pe sasto munro trajo. Palaj sa so ađe sima, najes samo lende, kaj éerde mandar manuš.

Dijem agor e Upravno administrativno škola ando Beogrado thaj duj brš ortonengo fakulteto, numaj bući khate naštik maladem. Sa sas cra. Ćerdem ande Zemuna, kaj pusade, po šalteri, sa sas goda ckne buća. Sa cra, dok či đeljem andaj Jugoslavija.

Sar terni čhe dal inkleas e amalenca, il sar vi aver rromane čhavra sanas phandi ando čher?

– Phandi ando ĉer naj sema. Inkljas, ĉelas, sas ma munro trajo. Nas man vrjama te džav pe rromane proslave, pe rromane slave. A džasas te ŝetosa, po Kalemgdano, pe Terazije, ando bioskop, ando teatro, pe aver thana sama e manušenca. But sem bi bahtali kaj nas man ni jekh amaro ĉavro, sa sas goda manuša aver nacijengo. Lenca laĉe slažias ma. Kana si o manuš terno thaj kana volil, khote naj te puĉol pe sar slažis tu.

Džanav pe mande, naj mande sar trubul kaj sem Rromnji ande aver amala.

– Pa nas ga, kaj e amal čaĉe prihvatisarde ma ga sar si. Thaj nas nisoski razlika, nas diskriminacija.

Otoskar lijan Rrom?

– Pa naj but te mothol pe kana lijem Rrom. Ga, maladem jeĉhe manuše, nas Rrom. Kamipe pe jekhto diĉhipe. Lija men. Sas ma biš thaj duj brš. Goda sas ga kaj jekh brš. Dikhljam kaj naj sam jekh palaj avreste thaj mekljem le thaj vi vo man. Sama terne thaj nas mende pe godi te phandadija e ĉavrenca. Lijam amen trajisardam jeĉhe avreja, či venĉisajljam. Nas maripe dok sas o kamipe, dok či pndžardam jeĉhe avre. Kana dikljam kaj najsam jekh palaj avreste, pe ŝukar rig dijam jekh avreske va, sar amal, thaj vi aĉe aĉhiljam amala.

Manglas tu vo?

– Vo man mangla pe jekh moderno kotor palaj godaja vrjama. Ĉerdam sa po harno. Ŝaj phenel pe kaj našljem palaj leste. Leski de thaj dad si but laĉhe manuša. De ĉeras bući, pal o dad sas dilabarno. Sas čaĉe laĉhe manuša, naštik phenav khanči andar lende, numaj amen duj naštik maladam jekh ĉib thaj teljardam palaj piri bah maj dur. Mungre daĉe thaj dadeske nas baš loko, numaj haĉarde ma. Mothonas mande: – Te tu ŝaj leja amendे si laĉhe! Sas cra hape. Dad cra holjajlo: – Eke diĉhes, či ašunes ma! Me aĉhas, numaj jokhar mothodem: Ando ternipe vi tu jokhar hohadiljan. Vo sa jertisarda mande. Thaj, e de thaj o dad si kola saje jertin, vi me aĉe jerti mungre ĉavrende.

Kana goda nakhlo ljan avre Rrome?

– Pindžarde ma kale adesutne Rromeja sajeja traji trijanda brš, thaj sajeja sima ĉavra thaj unukuja. Naštik phenav kaj si mande o Rrom bi laĉho. Rrom si mande but laĉho manuš bućarno, sile vi laĉhipe, a sile vi bi laĉhipe. Po običaji, sar si pe sa e gava, a maj but kaj amare Rroma manuš naj manuš te na varekana pilja. Malavasas jekhutni ĉib ande bući, nasmen but vrjama jekh palaj avreste. Gajda kaj nasmen vrjama te has amen thaj te maras amen.

Kana malajdiljam, vo sas ĉavro. Sas ženime, sasle jekh ĉavro jeĉhe Rromnja. Vi me kana nakhlo jekh brš bijandam ĉavro gajda kaj le sas ĉori, a man sas ĉavro leja, gajad akaj e ĉavra barjonas. Naj sama ĉori thaj e ĉhora dikljem sar kaj si mungri ĉori.

Sar goda inčarde ēiri de thaj o dad?

– Pa nas lende baš sve jedno. Man nas čavra, thaj lav manuš kas si čavra. Numaj kana mothodem lendē, kana razjasnisardem, kana bešljam ga familijarno dijem svato, mothode: -Naj san ckni, naj san terni, putar e jakha, dikh so ēeres. Palaj dujto Rrom, te mothav vorta, nasma mande importantno o kamipe, kazom sas mande te džav ande aver phuv te vareso ēerav. Khote– khate thaj avili mande bah. Naštik phenav kaj ljem Rrom katar o interes, kaj nas les varesavo barvalipe. Sasle leski bući, sasle stano katar e firma. Me semas terni, kamljem te džav, kamljem te džav ando aver them te nakhav aver phuja. Goda gndisardem. Sar ďchori e de thajo dad či kama mećen ma te džav, numaj gajda gndisarde– leja šaj. Vo trajilas ando Bečo leske njamujenca, e daja thaj phejaja, a dad hasardilo 45 brš ando Jasenovac.

Motholas tuće čo dad thaj de palaj maripe?

– O dad sas mande phanglo štar brš ando Berlino. Motholas mande but si nakhlo odoring thaj sar ačhilo džudo ando maripe. Vi e de, sar ačhili džudi ando maripe andaj Jugoslavia. Sar moraje te našen, sar snalazilas pe sar ko džanglia. Si jekh but šukar paramiča saji munro dad thaj de mothonas mande. Kana sas munro dad ando Berlino phandado, line orta te ramon lila, te šaj ramon pe njamujendē. Vo ramosarda o lil thaj naštik bičhalda le, kaj ande amaro gav sa but Njamci, sas njamcicko gav, šerutno po gav sas Njamco, e lila džanas leste pe cenzura, thaj vo otoskar čitolas e lila. Numaj, sas amen amal, jekh Russo, papo Alekса savo dama godi vi me. Dad navodno ramolas, kaj naštik vorta ramolas: - Aven Rusija, čhuden e bombe po Berlino, numaj ramosarda– Kana o papo Alekса avol amende, amen astara amen ando auto thaj khotar! E de haćarda so si thaj so ala. Haćarda kaj si goda bombardovanje Rusa, a či kaj o papo Alekса avol amende. O dad džanlas vi te thol nesaje alava rromane, gajda kaj o šerutno po foro, savo čitolas e lila, či haćarlas sa.

E de pale ačhili čhere, sas la čavro anglaj mande, savo bijandilo štarvardešto brš. Amala sas amen totuja, li duj sas Domobrancu ja ande vojska kaj okupaturja. Jekh de čhinde kaš ande šupa, thaj denas svato toticki kaj trubul te al varesavo bi lačho Beli, te ēer mudaripe ande Dobanovci. Bah, e de munri džanlas toticki sa, haćarda len thaj gajda kaj godaja rjat đele čherestar. Kana avile nas khonik čhere. Lačhe kaj džanglia e toticko čhib, kaj haćarda godalen manušen.

But lačhe sama e Totujenca, kazom motholas mungri de. Vi bibi but dro maškar o de avolas thaj tholas muj: -Naopako, naopako sar si čhavrende, av amende, numaj e de džanglia sostar e bibi goda motholas. Naštik phenlas laće putardi, numaj kana von đele, talaj rjat čherestar ando slobodno than.

Kana lijem Rrom, ačhilem ande Jugoslavija!

– Đelem pala Beč dešu jekhto februari šovardeš thaj ohtoto brš, a dešušovto februari teljardem te ēerav bući. Otoskar sas averčhandi vrjama, sama poštujime,

cenime, bućarne Jugoslovenuja thaj šaj malavasas bući svugde. A ađe si but phare te malaves bući ande aver phuv.

Lija amen, čerdam bući, trajisardam, patisajljam dok či ačhiljam pe pire pungre. Sas amen vrjama vi lačhi, thaj kotora saje si ande amende thaj ande amari godi. Kana lijem te čerav bući, čeras ande kujna e bolnicači. Tele sas e kujna, opre trajisarasas kaj mungri sokra: Rrom leski phen thaj me. Sas jekh soba kupatilo thaj WC. Sa sama ande jekh soba sas mende lačhe. Khote čerdem štar brš. Naj sema bahtali e buća džangljem kaj šaj maj but te čerav thaj uvek rodas nevi buću, thaj kaj si maj bare love. Avili po gndo te ohtovardeš thaj eftato brš putarav kreditni biro, te inkljav amare manušende ando žutipe, thaj khote sas lačho poćinipe. Kreditno biro putardem, numaj na pe munro alav. Sar Jugoslevenka naštik aviljem šerutni po kreditno birovo, naj sasma državljanstvo austrijsko, thaj morajem te čidama jećhe manušeja, savo putarda biro pe lesko alav. Sa so trubuja me semas šerutni. Khote avenas averčhande thema sa nacionalnostuja. Khonik či bunisajlo dal si Das, dal si Rrom, dal si Šokco, dal si Šiptari, sa sas jednako tretirime, sar sas avrende ga sas savrende. Me mungre love nasma, me semas maškar e banka thaj manuša. Kana o biro putardilo, nasme love ni pala e reklame, dok či ačhiljam pe pungre, dok či astardam efta banke. Sama ga lačhe, kaj za trin čhon bući anda Austrija dijam kredituja dži kaj 15.000 maraka. Numaj trubuja te čerpe. Otoskar ačhiljam pe lačhe pungre pe amare biro. Poćinasas e oglasuja ande «Ilustrovano pilitika», «Arena» či kaj džalas. Čerasas koncertuja, reklame katar amari bući. Goda sa džalas sar trubul thaj lačhe love lasas. Katar godaja bući, man si ađe sa ka. Džangle majbut drom mungre manušenca, e bankarenca te akharavlen te han tha goda ando jugoslovensko restorano thaj but drom sas vi asape. Von džangle amari jekh dili: «Marijana, gugli ckne Marijana»...Bašalipe sas but šukar, baš palav rromano ilo, me meklas len khote te đilaben lende kaj drom, otoskar akharav e đilabarden. Bešav pašav mande. E, mothav:-Akana điljabeja samo palaj tetka Ljubica, gajda akharenas ma. Manuš lija te đilabol inkalav 1000 šilinga thaj dav savoren. Njamci kana dikle, sa line te den po 1000 šilinga, gajda kaj godava manuš godaja rjat lija 36 000 šilinguja, gajda kaj sas lačhe vi leske vi mnađe vi savorende.

Kana dejas e kredituja da li e Rromen sas protekcija?

– Kana des svato o manuš šaj dičhol soske manušeja sile bući. Majimportantno sas te les jekh kredito bućarni dozvola, viza, kazom vrjama čer bući, da li si udžile, da li si le zabrana pe poćin, kazom silen čavra goda sa lolas pe te dičhol pe dal šaj dobis jekh kredito.

Otoskar trajisaras mungre njamujenca: e romeje, čavreja, borja thaj unukova. Munro Rrom čerlas bući ande jekh firma, a e bori tho čavro čerenas manca mada naslen nisoske privilegije. Čavro dija agor Višo ugostiteljsko

škola, numaj godaja bući cra čerda, thaj crdemle ando biro, maj but lolas love nego pire škola.

Otoskar munro čavro lija Rromnji andar Jugoslavia! E borja darujisardam katar godavo than andaj Vojka, darujisardamlia či čindanm la. Goda sas slučajno. Ėeljam thaj ako munro čavro al laće pe volja, amen naj sasa amen khanči protiv. Numaj vi munro čavro zaljubijsajlo palaj efta ďesa čerdam veridba thaj svaturja. Darujisardam la sar trubul. Phabaj e galbejenca, lanco, angrusnji, sato thaj sa so džal.

Borja indardam amanca ande Austria, čerdam laće viza bijanda čavro. Sas ĉhere maj but e čavreja. Vareko trubuja te ačhol e čavreja. Lesamalas po čavro thaj, čerlas mande ando biro. Len si jekh čavro, thaj vo si dako ljubimco. Ckno džal kana ando pandžto klaso. Khate teljarda ando sikamno than odiolaće kaj me bolde ma maj sig. Lačho si dako. Ala vareso lestar.

Džanen kaj običajuja rromane: boldipe, Patrađi, Kulunndandi rjat...?

Katar goda naštik but te mothav, čače katar goda sar varekana slavinias vi naštik vi či džanav, numaj men slavisara. Slavisarasas vi kana samas ando inostranstvo gadići kazom sasa amen. Palaj slava, uvek slavisarasas e slava, slavisarasas e patrađi numaj odoring slavisarasas duj patrađa palaj čavra, kaj o ckno kana sas ckno pučholas da li si amaro vi aver patrađi, gajda kaj morajem te farbi e angre. Kana sas e kulunda morajem te čerav palaj kulunda sa, te anlen sar vi avren čavren khote palaj kulunda. Gajda kaj duj kulunde sasa amen duj Patrađa sasa amen. Kova amaro kova so si pravoslavno but vрjama nas. Naštik džalas pe ande khandiri, naštik čerlas pe o kolako. Naštik džalas pe te činol pe godava kolako kana av e bućatar, čerav habe. Ćirav thaj čidav amal, thaj ga slavisara godava ďes.

Aver praznična isto slavisarasas. Ohto marto slavisarasas sar vi svugde kaj slavilpe: Džasas po habe ando restorano, kaj djilabarne, sosko si običaj thaj redo.

Rrom dičholas pe tute?

– Lolasman de luluđa palaj bijando ďes, numaj palaj jekh bijando ďes ačhilo mande ando gndipe biš thaj šov bijando ďes ačhilo mande andav gndipe. Džamutro katar munro Rrom munro prhal thaj munro Rrom, teljarde jekh rjat thaj ačhile sasti rjat. Kana bolde pe aver ďes mande sas o bijando ďe. Rrom anda mande biš thaj ohto plastikane lale, a trubuja biš thaj šov, goda sas veštačko plastikane luluđa. Kana avilo te dol ma luluđa, thaj te bahtar munro bijando ďes, čhudem e luluđa thaj phendem kaj naj još vрjama palaj limorja te dol ma plastično luluđa.

Luluđa voli. Vi ađe, kana či čerav bući, ažućarav mungri poćin thaj čerav ande mungri barjori, e mungre ruženca, e čharja, sima but luluđa. Luluđa voli.

Phende kaj čerdem kocertuja ando Bečo?

– E koncertuja, sas reklame katar amari bući, te o them maj but ašun amendar, te čera amari reputacija, amaro poslovanje. Godalaj koncertuja nas cra počinde, Šaban Šaulić lija palaj jekh rjat efta milje marke, Dragana Mirković-inja, Keba- pandž, Zorica Brunclik, Kemiš, Mirko Kodić, Ana Bekuta, Haris Džinović, Minimaks, Divna Karleuša saji inčarda sasto programo, sa goda but molda: avionske lila, palav Bečo thaj palpale, raćaripe ando hoteli, habe, thaj sa goda molda, numaj amen ga kamljam.

Koncerće čerasas ande proleće thaj tomna, «đilabarno proleće» thaj «đilabarni tomna». Goda sas bari reklama ando «Sabor». Sasa amen baro ašunipe amare themestar, sas but šukar, but avile po koncert, but čhelde, a sas phari vрjama, kaj sas maripe ande Bosna thaj ande Hrvatsko injavardeš thaj dujto – injavardeš thaj trito brš. Kana najisardem sa kolendje saje avile thaj kamljen lendje lačhi rjat, mothodem: – Bistara pe sa brige – gndisardem po maripe ande Jugoslavija.

Katar te aven ande Jugoslavija ande kaja vrjama?

– Ćerdam čher, čerdam sa, sas mande pharo sa goda te mekav thaj te traji ando aver them, a šaj vi khate trajivas. Ko džan ko čer, ko kamol šaj vi khate šukar trajil. Naštik phenav kaj naj lačho trajo khate. Naj kola love goda naj, ali te trajilpe šaj. Rrom sile počin man naj, numaj avela ma dži kaj decembro, me gndi kaj e štar milje markenca, kana lava mungrı počin kaj šaj trajilpe. Čavro či čer akana khanči inčar birto, khote cra lol pe katar godava birto, numaj e theme naj maj but love kazom sas len, naj te pol pe gadići pićija, habenata thaj so me džanav. Goda si maj but sar diskoteka. Khate maj but čiden pe ternimata, čhelen thaj đilaben, čeren pe ko si maj lačhe ando đilabipe, ko si maj šukar manuš, mora nešto te boldol pe, mora nešto te čerol pe, te o them sičol thaj te šaj čerel pe.

Khate aven sa: vi e Rroma, vi e Das. Ando than naj gadići Rroma, maj but aven das manušnja thaj manuša. Šukar si, đilabarne đilaben. Mora te al đilabarni saji lačhe đilabol– na te al šukar, numaj te džan te đilabol. Godava lokali si vi palaj aver veseljuja, sar god kaj si bijande đesa, svaturja, ispraćajuja, boldipe, thaj goda sas sa opremom. Si vi goda but manuša čeren ispraćajuja, len pe, bolenpe, thaj ga trajilpe nesar.

Akana više či čera but. Či ušta zora či trubul. Uštav ga katar paš thaj inja, pijav mungrı kali, čhorav o paj ande bar, hanav mungre luluđa, čirav habe, dikhav televizija. Pe televizija si uvek nesosko lačho filmo, malalpe vi kaj lačho lil te čitol pe thaj ga kaj vrjama sigo načhol naj mande dosadno. Voli te čito but phare romanuja thaj kriministikia. Lil savo maj but voli si Opel Bake thaj «Soliter žena». But čito vi e Remarko «Trijunfalna kapija» Remarko si lilarno jekh njamco protiv Njamcicko, thaj lestar but voli leske lila. Kana najma but vrjama, otoskar lav cra vi e šund literatura, te načhol e vrjama. Voli šukar lil te čito, šukar lila sima. Ando «Solitero e džuljengo» čerpe katar jekh japansko

džuvlji saji si ande brš but šukar, saji mećol pire manuše te al konkubina, ječe terne džulja. Voj inkljol katar e pozornica thaj mečhol phiro than konkubinaće saje voj rodol, jekh manušnji, te al laće Rrome zabava thaj razonoda.

Goda si lila. A džanes nesaji rromani đilji, paramiči, pri povetka?

– Pa či džanav. Kana semas ckni, sas amen jekh purano papo kaj amal, savo sas Rrom, thaj alas mende vi ande ivendeske raća. Džanlas te mothol amen sa ćidasas amen trujal leste thaj posle sas amen de dar te dža te damen tele, kaj vo motholas katar e veštice thaj vanmpirja, sar vareko uštolas andav limori.

Gndis kaj e Rroma šaj dičhen so ažućarel tu ando trajo?

– Pa, či paćav kaj e Rroma si len zor te mothon so ala tuće. Sa amen varekana šaj motha so ala mende, numaj e Rroma moraje katar nesoste te trajin, khantende nas pindžarde, khande naslen bući thaj nesar moraje te trajin. Naštik paćav kaj adi anda godaja vrjama len samo lila, thaj dičhen kazom ande godalaj agencije naj kole saje naj Roma. A mothon ande manušesko trajo. Numaj si vi manuša saje džanen te dičhen.

Dama godi kana avili e Vida ande Austria. Me kamljem te džav te dikhav la. Kana dijem svato naštik phenda mande khanči. Mekljem laće munri adresa thaj munro numero telefonesko. Čorjal pindžardem laće prhale, savo pučhol pe palav them savo džal late thaj numaj sas sar khaj mothon vi gajda, vi gajda. Las numaj o horoskop thaj dikhav jekh manuš, ječe terne manušnjaće mothasa andar kamavipe, thaj so me džanav nesoske buća saje si laće importantno. Maj purane manušnjaće mothasa ande njamija, toskar mora uvek nešto te džanol pe. Katar e deš svatuya majcrica trin si haćarde.

Ake vi akana si e karte pašaj mande. But drom putrav e karte maškar o them kana pija kali, gajda kana da mende svato. Či lijem love katar nesaje gadže thaj godalestar te trajiv. Goda sas sa gajda.

Tumen khate čerden rromano balo?

– But ašunde palaj godavo balo, birosardepe majšukar čheja, birosardape majlche čhelimasta sar vi kaj čerol pe. Sa sas e Rroma kaj me mothodem kaj e gadžende khate naj than, naj kaj varesoski diskriminacija numaj kaj sas but šukar amare rromane čheja, e prhaleje, dadeja thaj te na vareko mothol sogodi e čhejende thaj te na avel e čingara, kaj goda čerdape ande munro čher. Maj šukar čror lija sunakuno galbeno, dujto lija lanco, a trito lija sato. Goda sa dijam e čhejem.

Ašundem kaj manglan te ramos rromane dilja?

– Me ramosardem Vukoske lileja kaj naj sas amen amaro lil. Sar ašunav inklisto rromano lil, numaj trubul te sićija slovija, trubul te alen godavo zuralo, kaj ande amari čhib goda si thaj toskar majloće šaj ramosaras, thaj čitosaras pa amari čhib.

Ma ašundem katar munre purane kana e bori činol pe, toskar dilabolas pe e dilji, kaj men Rroma sam kale a volisara parne borja. Kas trubul bori parni, kas trubul bori parni trubul banka zurali. Bezah kaj goda poloćore mudardol, kaj amare ternimata averčhande trajin akana. Poloćore hasardol e tradicija. Ađe amare čhavra cra si saje či dine gata srednjo škola, thaj fakulteto a e bući but von vi bistaren. Numaj me džanav duj trin čhera kaj či den svato rromane. Goda si bi bah kaj e čhavra či džanen pe deјači čhib. Vi gajda naj men but amaro svato saje si but boldine pe dasisko čhib. Mandē si but loće te dav svato gadžikane. Kana malavas ma thejara numaj avrtara maškar amare Rroma saje den amaro vorta svato paćav kaj o paš či haćaras.

Phučlan ma palaj amare dilja? Me džanav nesoske. Si jekh purani rromani dilji. So čerava kana me merava.

Ali so čerava kana me merava, ko man žalila?

Aj rromnije putar e avlja, mekav tuće vo čher vi avlja.

Kana aveja pe limorja tu mande na rov.

Pored o šoro huv hanav.

Pašaj pungre klupa mek.

Ko si purano mek bešol, ko si trušalo mek pol paj.

A maj haćarno si ande godaji dilji dol soli e romnja te na lol rom.

Aj romnije rom te na les. A voj leske mothol bađi žao laće palav dešto la rom numaj tut či bistra.

So čerava kana me merava ko man žalila?

Žalilama munri terni romnji.

Ande angali laći cikkni čhori.

Aj romnije putar e kapija mekav tuće vo čher ve avlja.

Aj romnije kana me merava rom te na les deš lava al tut či bistrava.

Naes tuće.

Numaj šaj veresoski dilji?

– Si jekh vorta dilji. Pala mende motholpe cigan mala, a vi adi gajda phenolpe. Thaj svakone sas piri manušnji. Svakone sas leski manušnji maškar godala čhera. Numaj si jek šukar dilji.

Amendar o trito vher si jekh Romnji thaj čhej bari.

E Rromnjasa hav thaj pjav, pale cha me pirav.

Si but dilja, a akana naštik dama godi ni jek šukar dilji. Numaj si khate kaj o them dolpe godi pe čhone.

Sas jekh manuš kaske muli e romnji. E akana so čerola ačhilo bi romnjako e čhavra cknora moraš te lol romnji. Taljaj rjat dele te vo lol e romnja, a jek bendalo lijam parno čaršavo thaj inklisto pe štakе thaj garadilo anda jek kanali. Kana kala teljarde vo inklisto. Kana ka dikla či džal te lol romnji. Vo diklja e čhojen a goda sas leski muli romnji gajda kaj vi adi či lija romnji.

Goda e Rroma maškar peste denas svato ande čhone. Kana dine svato godava uštilo te daral godale kaj lol romnji, a vo gndisarda kaj si čhono leski romnji. Či lija romnji ni adē.

Naštik dama godi nesoski paramiči.»Trnova Ružica», numaj paramiča katar e prhala Grina. A godala si pale paramiča saje denpe svato gadžikane. A e Roma mothonlen pe piri čhib. Man nas but vrjama palaj čhavra thaj toskar či mothas ni paramiča mungre čhavrende. Nasma vrjama te sovljarav e čhavre, thaj či džanav ni godale dīlja, goda sas samo kaj morajem te čerav bući. Kaj prastajem palaj karijera, palaj love numaj dolače či bijandem majbut čhavra. Ačhiljem ječe čhavreja dolače me adi but sem bi bahtali. Kana sas munro čhavro ckno, morajem te davle ando zabavište, sasle numaj pandž des kana dijem le khote. Ande bolnica đelo khote, dolače man nas but vrjama palaj čhavro.

Šaj phenol pe kaj naklen lačho ando trajo so si tu men sa ?

– So sima akana? But vrjama, čerdam but ando trajo thaj ga kaj simen akana. Naj amen but, numaj simen kova so trubulmen palaj o trajo. Me phenav so sima sima so najma najma. Načes e devleske sima vordon, čher, jekh aver, phuv, birto. A sima vi love palaj purane desa. Numaj dok či aresol e penzija, či kamas te boldama našti čerdemas bući, či čerpe mande bući, niti čerdemas. Men roma či vilosara te čera bući, men volisara te trajisara loko. Munro Rom lol e penzija, žutil piren čhavren trujal o birto thaj či kama te dža palpale ande aver phuv.

Kana đeljem ande Austrija, džangljem te dav svato Njamcicki. Khote vi maj but sićiljem te dav svato Njamcicki. Khate či trubulma lendi čhib. Dav svato cra vi englikani čhib, aver čhiba thaj amari čhib Romani, thaj vi Gadžikani. Dav svato vi toticki, thaj đilabav. Si jekh lačhi komendija palaj toticko svato. Kana e totica đelji pe pijaco te čin o kurozo palaj e pujora.

Numaj dol pe svato dikh so si godaver sar o Rrom. Rroma majbut činen gra, thaj bićinen gra thaj mothon thaj čeren baripe e grasteja. Kana Rom inđarda pire graste pe pijace, numaj varekana sas žandarmerija nas pusade, thaj avile thaj pučle kasko si godavo gra? A o Rrom phenda munro. A von pučhen le! Sar tu buches? Jovanović Vezir. V o phenda Jovanović piro prezime, a Vezir e grastesko alav. Akana kazom goda lol pe anda jekh komendija, palaj Vojka si komendije e zavelja. Thaj von holjavon. E puranende varekana thonas fišeko zavelja, katar godale komendije sas baro hape thaj maripe.

Čhefal trajo si maškar tumende ando čher?

– Me te dav svato kaj sem lačhi sokra... goda trubulas mungri bori te mothol soski sem me. Me gndi kaj sem me but lačhi kaj mungri bori ande mande či dičhol e sokra numaj sar pire da. Goda vi voj uvek phenol. A munro unuko vo si munro ilo, ilo e babako. Kana vo bijandilo semas pašaj bori kana bijanda ande bolnica. E unuko ažućardem ando Bečo ande bolnica pe va. Men naštik jekh bi

avresko, me palav unuko, unuko palaj mande. Me gndi kaj men duj dženes khonik po them naštik odvojisardastar. Mungri bori sas but terni kana lija Rom. Lasi samo ohtobršeski škola. Dijam svato kana džasa ando Bečo te ramol khote vareso, numaj posle čhon de thopaš ačhili phari thaj gajda kaj či školujisardape maj dur.

Adi me mungre unukova čerav palaj škola matematika. Babuška trubul te žutil, te džal ande sikamni, trubul te farbil, te sikavol sa e unuko. A dad si lesko zauzmime, le si bući te dol gata. E de kazom sičilji čhori dž kaj ohtoto razredo, naštik phenav kaj bi haćardi, numaj sila aver bući thaj vo si maj but manca. Munre rome si leske amala, von sa ažućaren palaj baba. Me gndi kaj sem me maj glavno palaj sa ando čher. Sa čerola e baba.

Čerav but bući ande kujna. Voliv but lačhe te hav, lačho sem gurmano. A me džanav te čerav Francusko, Meksikansko, thaj amare habenatar. Adi naj majbut vareso nevo, kaj si but receptuja katar habenatar ande lila. O lil si ti činolpe ga kaj šaj sičolpe thaj naj phare te sičolpe te čiradol. Svako manuš sile averčhande gnduja palav čiravipe. Goda sa korkore o manuš čiravol thaj sa zavisil so thol ando habe. Kana da svato ando guglipe men naj sam zurale palaj goda, či ha but guglipe, numaj ha but mas. Majbut so han munre ando čher goda si bečka šnicla, e rezova, natur šnicla numaj gulašo, thaj bifteko.

Ando Bečo čiradem e kuvarenca. Lačhe dama godi pe jek komendija kana teljardam pe bući. Jekto des ande jekh šukar birto, «Stara Engleska» ande kujna ačhilo kuvari thaj još duj manušnja saje šlaven, thaj jek manuš savo sas sar šefo. Me gndisardem kaj si vo šefo numaj pomočniko kuvaresko gndisardem kaj si vo nesosko baro manuš. Numaj me dikhav kaj kala avile mandar maj sig pe bući, majpurane bućarne. Toskar mande ačhol te halav e vasurja.đeljem dži kaj sudopera toskar o kuvari akhardama Jovanović tu san khate pašaj mande te čirav, a raj Hag kam halala vasurja, ma lijem te asav thaj dikljem ando manuš. Gndisardem sar kasavo manuš katar vo te halal e vasurja, či džangljem so si leste. Kana phendem leske te čiravol mande trjanda kotora angre, vo avilo thaj phenda mande njamcicki, kana jek angro čiravol pandž minutuja, kazom trijanda angre trubul vрjam. Me thodem muj pe lesto jekto des, či čiraveja jekh po jekh numaj thova ande jekh šerpa sa trjanda. Toskar sas mande sa jasno sostar vo sas sar o raj, sostar halada e vasurja a me sar auslderka semas e kuvareja khote kaj čiralaspe. Khote aviljem thaj sičiljem but specijalitetuja thaj but aver habenastar, thaj sasma but them.

Sasma them kana sas o Američko presedento ande Austrija, toskar sas vi ande Mozambika dama godi lačhe kaj godala crncuja, kana avile thaj naštik dijam svato, e kelnerija. Avile mande e kelneruja thaj mothon mande savo habe te čerav. Na naštik phenol Jovanović da li haćares so vo mothol, numaj či džanav lačhe englikani čhib, numaj von či džanen lačne njamcicko čhib m e lijem te dav svato lenca romane. Men khote lačhe dijam svato. Von so roden me

goda ĝerdem thaj sas bahtale. Pandž ŝela šilinguja dinema maj but kaj sas bahtale thaj gajda haċardemasmen.

Goda ašundape sar me džanav te dav svato Mozambijski thaj ĝerenas komendije.

Sima but doživljujuja palav munro trajo. Ĝerdem bući ande bolnica, teljardem te ĝerav bući sar pomoćniko medecinsko sestra. Toskar dijem gata o kurso palaj medicinsko sestra. Kana dijem gata ĝerdem bući sar medicinsko sestra ande smena. Kana teljardem te ĝerav bući andav odeljenje, toskar ĝeras rjača. Dama godi kana jokhar ĝerdem e rjača. Semas katar efta satuja, a aver manušni saji ĝerlas manca bući alas ande deš satuja. Men duj samas khote rjača. Dok e doktorka či avilji mande jek pacijento mulo. Naštik me korkore te lačharvala, akardem avere sestra katar aver stacionari voj žutisardama. Thodamla ando ĉaršavo thaj mekljmla ando kupatilo. Dijem ande amari soba thaj ĝerdem popis laće drzendे. Kana jokhar ašunav varesavo glaso. Me gndisardem kaj nesaje pacijentkinja phandadem ando kupatilo kole muleja. Inklistem lijem e ĉije putardem, a godaji pacijentkinja kaj muli bešol ando kreto me samo thodem muj thaj peradiljem. Darajljem goda sas mande jektho drom palaj kliničko meripe. O doktori diklja thaj phenda numaj o doktori diklja man thaj dijama varesoski inekcija. Toskar delje kaj godaja džulji kaj boldape andaj mule. Si khote svaſta te mhotav tumende. Dama godi kana ĝerdem bući ande banka, jek rakhlo bučhljape Krikli. Sas majphurder katar munro ĉavro duj trin brš. Ĝerlas bući pe kredituja thaj dolas svato, ma tut ašunav Jovanović kana teljares katar o vudar thaj dog god či areses dži opre, tu džas sar papin thaj ohto manuša džan palaj tute. Goda sas e manuša saje godava des trubun te vazden e love. Lačhe Krikli tu man de mothos kaj sem me papin, a goda sas kola desa maj sig palaj patradī. A me ĝindem leske papin thaj ohto papina, mothol vi ađi inċarlen ando ormano.

Sas khote but komendije. O than kaj si e banka akharolas pe Fuzgin strrase. Khote džanas phujatar kav Stefan Turma. Kaj Štefan khandilji. Maj baro than kaj avenas aver them te dičhen godavo šukaripe..

Jokhar dav andre anda banka, aresol o vordon: duj ŝngale ačhen po šalteri, duj pe vudara; me dav andre thaj thav e va ande poske thaj ĝerav bađi bašaldothaqj mothav: – Love numaj trajo! E ŝngale či pindžarenma numaj kala kasa ĝerav e bući pindžarenma von asan samo thaj goda si bari komendija.

Čerdan bući varekana pe ĉhera?

– Ĉi ĝerdem bući pe ĉhera kaj sasma munri bući, thaj nasma so te ĝerav kasaje themeja. Ĝeras love but, a ĝeras bući palaj firma Zepter, thaj za Noris numaj dok nas man korkore kredit servis. Ĝeras vi aver buča pašaj mungri bući. Gajda kaj či ĝeras bući pe ĉhera, numaj me poċinas te ĝeren mande te šlaven thaj te thon o stano.

Munro trajo sas éher, biro thaj banka. Goda sas sa palaj munro trajo. Nasma vрjama vi te hav. Varekana sas mande munka kaj či has but pristas palaj e love. Phendem korkore mande kaj moraš te aresav dži khote džikaj gndi. Te na gajda cérdemas či kama alma kasavo trajo. So sima te phenav terne themeske. Sa saje céren bući trubul te phenen peske te aresen thaj te céren sar trubul te alen bah thaj fino trajo. Trubun te céren bući kaj bi bućako naj khanči. Aver či džanav so te phenav lende palaj lendi bah. Kaj me džanav sar teljardem ando Bečo, thaj sar boldema ando Bečo. Teljardem ječe tašna boldema duj čhera thaj phuv sa kupatilom.

Ciro šefo nas Jugosloveno?

– Nasma šefo Jugosloveno, niti semas ande kasaji firma. Ande kasaji firma kaj céren but Jugoslovenija. Numaj sas jek Jugoslovenka numaj duj. Toskar či da svato gadžikana da svato njamcicki, mothas tumende kaj kroz godaji bući škola si škola, numaj praksa si praksa thaj voj si maj lačhi katar e škola. Munro kolega sa Njamco vo akharolaspe Hajnc. Gajda kaj sasma bah te céav bući sa terne themeja. But akharenasma mama, nesar goda sas mande šukar.

Sar si šukar o Bečo?

– Ando Bečo či trubul but te motholpe. Vo si jek purano šukar gav. Sa džana kaj si ando Bečo maj pindžardo Šebrun dvorac, Marija Terazija, thaj baro zoo park, thaj prateri. Ako naj sanas ando Šebrun, ako naj sanas po Prateri, ako naj sanas ando Bečo. O Prateri si but šukar than, sjaj inđares tuva pherdo gone love, a te boldestu bukhalo thaj trošalo kaj si khote but šukar. Khote šiling, khote duj, gajda kaj či haćaren sar džan e love andav vas.

Lačhe dama godi kana jekhto data semas po prateri, sas mande sa but šukar. Semas phari thaj kamljem te bešav ando vozo straha. But mande phende kaj goda naj lačhe. Bijandola o čavro činoma karing okoring me džangljem kaj si sa godala lutke pe struja, thaj khanči naj čače. Naes e devleske bijndem čavre džudo thaj sasto. But amare Jugoslovenija, amare Roma céren bući po Prateri. But céren e bući kaj si khote bare love, numaj naj phari bući. Si but Roma ando Bečo. Khote si vi jek Romano klubo, Romano maškar. Khote but đilaben. Sas jek kongreso, khote avile e Roma ande Češka, Mađarska thaj ande Bugarsko. Sas but šukar, khote sas šukar đilja thaj paramiče, amare sas but lačhe. Godasi amare Roma ando Sremo ande Ruma. But šukar điljabade von putarde o program e đilja «đeljem đeljem».

Kana sanas ando Bečo da li dikljan e opera?

– Opere či dikljem. Goda či dikljem, semas ande pozorištuja, thaj ande bioskopuja, birtuja. E opera či volisardem numaj maj but mothon sar či haćares.

Kana dama godi goda sas po teljaripe kana đeljam me thaj munro rom. Dinemen stano. Kana godi men lačharo o stano ande ulica cérdape jekh bari

zgrada, thaj jokhar éidepe e Njamcojke ande veranda, thaj line te thon muj.» Rate, Rate, Rate». Me či džangljem so si goda Rate. Inklistem avri te dikhav so si goda, jek parcovo dija ande veranda, von but daranas numaj khanči me morajem te lav e četka thaj te mudarav e parcovo. Goda sas bari bući kaj me či darajljem kaj mudardem e parcove. Faću kaj mudardem ko džan kas a niči e parcovo.

E Njamci sas averčhande maj sig. But paćaja mende, but šaj trajisardam maj lačhe thaj cérdam bući, numaj e njamci sa sićile katar amende Jugoslovenuja, a maj but katar e Roma. E Njamci dičhen kazom šaj tu čeres bući thaj so džanes. E diploma lende naj haćarni. Palav Bečo šaj dol pe trin đesa, thaj trin raća svato. Numaj o Bečo trubus te načhes thaj te dičhes toskar šaj haćares le. Me snimosardem pe kaseta o Šebruno, thaj godalaj barja kaj barjon e luluđora, me andem mande čhere ande Jugoslavija. Thaj me jek des vi mande ande bar ala o Šebruno. Len si but luluda, thaj silen vi luluda saje trajin po kham, khote aven e manuša, thaj khote bešen kaske si mothodino kaj trubulen tropka klima sar terapija.

Šukar si kana den svato ando Bečo?

– Ando Bečo šaj dol pe svato but. Trijanda brš ando Bečo naj crica, si but te dolpe svato. Goda si purano gav, but amare lilarne sas khote. Khote si vi o čher katar o Dositej Obradović, Vuko Karadžićo. Khote si vi o Štefan Turm, godasi lendi majpindžardi khandilji, palaj late si phangli jek paramiči. Kana thode o tornjo pe khandilji o dol thaj o beng céerde svato, te o tornjo thol jek paćivalo manuš. Pe goda te na mothol efta desa ni jek sveto alav. Numaj jek manuš sasle jek manušnji saji bučholaspe Marija. Vo dija gata o tornjo či dija svato, numaj ačhilo khanikas či akharda, nisosko sveto alav či mothoda. Kana dija gata o tornjo kana trubuja te boldol o tornjo te dičhol po kham, leski manušnji nakhlji thaj vo boldape numaj vi hasajlo. Numaj vi adi ačhol o tornjo cra pe rig numaj but si šukar e khandilji. But but al o them šaj phenolpe kaj si goda jek šukar than khote aven but manuša. Aver si Keter strsse. Khote si jek baro kaš. Khote si miljaći, thaj miljaće krhavlja pusade. Si jek lokoto ando kaš si thodino, numaj e trujal leste si stakla, te naštik khonik te lolle. A aver paramiči si phaglji palaj leste: ko čerla e čija te putrol godavo lokoto, ala majbarvalo po them. Numaj ni adi khonik či putarda goda.

Senas još kaj godi?

– E semas ande Njamcicko, Poljsko, Česko, Rumuniji thaj Mađarsko, a semas vi ande Italia. Goda sas sa gajda pe duj trin đesa. Numaj ande Austrija ačhiljen trijanda brš. Sa goda sas godišnji odmorja, numaj men Jugoslovenuja naštik dikha pe godalaj odmoruja nego dikha vi te nakhava preko e granica. Kova so inđaras preko e granica nas palav orta.

Man interesujil Rromane slave. Da li đeljan kana godi pe godalaj slave?

– Varesoske aslave ando Bečo ni nas. Čerda pe neseske manifestacije palaj mende Jugoslovenuja. Maj but sas kana al nesavo đilabarno ando nasavo birt. Sas maj pindžarto o Mujo, vo sas maj pindžardo maškar e Rroma. But Rroma džanas kav Mujo. Lesta alas maj but e Vida Pavlović goda sas sar manifestacija, khote maj but them džalas. Kana khate ande Jugoslavija, pašem sem palaj Purani Pazova džav ande khandilji Svetog Ilije dav jag e momolji, džav trujal unukova thaj av čhere. Najma nesaje bare običajuja.

Sar ačhen avre Rromenca andav gav?

– But lačhe, či trajiv ande Romene care von si pe aver gor e gavesko. Khate trujal mande naj Roma, numaj či trubul te našav katar aver them. Trubul te ava lačhe vi avrenca. But sem lačhi e gadženca, goda si manuša savo pomognila ando trajo. Numaj vi me sem khate te lendje boldav, numaj maj but so von man den.

Situ vareso te mothos mande kaj či mothodan mande?

– Pa po agor amare svatosko šaj phenav kaj sem vi me Romnji. Me sem Romnji thaj goda zurali, thaj naj mande ladžavo te phenav kaj sem Romnji. Mende o Rom si maj cenime katar e Romnji, voj si ponižime thaj maj ckni si katar o Rom. E romnji moraja vi e svekroske te thol e pungre. Bah kaj nasma sokro, numaj či kama thav e pungre leske. Asas thaj phenas sostar maj sig thon e pugre kana leske khanden e pungre, sostar či thol korkore. Ma ča kamas te o Rom mande zapovedil so te čerav. Munro trajio trubul te al normalno, trubul te čerolpe vareso jek avresa te šaj da gata o problemo. Me či dijem ni kana čerdem bući te o Šefo mothol mande, numaj o rom. Trubul te cenilpe familija numaj varekas kas si svekro, mek poštujinle. Numaj te mečes palaj vareko te hamilpe ando éo trajo. Sa men grešisara, vi man sas na jek numaj but ali me moraš te lačharav goda.

Numaj me sem tvrdoglav, ando horoskopo sem ovno, a ovno džal e šorejo kroz zido. Či džanav sar te phenav tuće. Me či dijem khonik te hamilpe andav munro trajio. Me semas but zurali manušnji, numaj varekana vi grešisardem numaj volijas te al munro svato zadnjo. Numaj posebno kala terne borja saje trubun te len rom von či poštujin e svekro thaj e svekrva. Sar e devojka me semas bendali. Džangljem te zakaži numaj trin manušenca, a me bešas čhere thaj sićovas. kana dikhav kaj goda nas šukar numaj kana san terno toskar san vi dilo. trubul te inkales po drom kole savo grešil te inkalesle po droam te vo inkljol andav goda. čerdem gajda sar me gndisardem thaj uspisardam ande goda.

Dikljem tumende džučhel da li si tumaro džučhel?

– Goda si amaro džučhel, dikljen kazom si baro. Goda si Šarplaninac, purano si trin brš. Lijemle kana sas leske trin kurće, pe cucla das le te ha. But si lačho lesamalma. E životinje me baš či voli numaj jedino kaj simen goda amaro ljubimco. Či trubulma ni bale ni gurumnja. Hoda či džanav te čerav, thaj či voli kaj khanden. Maj but voli kana mirišil e ruža, nego e bale.

